T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL VAN EVLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

GÖKHAN UŞMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK TARİHİ VE KURAMI PROGRAMI

DANIŞMAN
PROF. DR. NUR URFALIOĞLU

İSTANBUL, 2018

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL VAN EVLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Gökhan UŞMA tarafından hazırlanan tez çalışması 04.06.2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Hülya YÜCEER

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi _____

Dr. Öğr. Üyesi Uzay YERGÜN

Yıldız Teknik Üniversitesi _____

ÖNSÖZ

Geleneksel Van evlerinin incelendiği bu tez çalışması sürecinde bana yol gösteren, yapıcı yaklaşımı ve değerli fikirleriyle beni yönlendiren, bilgi ve deneyimini sabırla paylaşan, sonsuz destek ve ilgilerini esirgemeyen, çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU' na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca her zaman yanımda olan ablam Duygu UŞMA ve Derya BAYRAM' a, alan çalışmalarımda benimle beraber çalışan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen annem Hediye UŞMA ve babam Mikail UŞMA' ya sonsuz teşekkür ederim.

Çalışma kapsamında yer alan yapıların eski fotoğraflarını bulmamda ve günümüze ulaşamamış yapıların yerlerinin tespiti aşamasında destek olan, arşivini açan Şair, Yazar ve Gazeteci Ümit KAYAÇELEBİ' ye ve alan araştırmalarım süresince bana evlerini açan, her türlü kolaylığı sağlayan misafirperver Van halkına teşekkürü bir borç bilirim.

Haziran, 2018

Gökhan UŞMA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMA LİSTESİ vi

ŞEKİL LİSTESİ vii

ÇİZELGE LİSTESİ xi

ÖZET xii

ABSTRACT xiv

BÖLÜM 1

GİRİŞ 1

1.1 Literatür Özeti 1
1.2 Tezin Amacı 2
1.3 Hipotez 2

BÖLÜM 2

VAN'IN TARİHİ VE COĞRAFİ KONUMU 3

2.1 Van 'ın Coğrafi Konumu 3
2.2 Van İsminin Kökeni 5
2.3 Van'ın Tarihi 5
2.4 Van'ın Demografik Yapısı 8

BÖLÜM 3

ANADOLU'DAKİ GELENEKSEL TÜRK EVLERİ 12

3.1 Geleneksel Türk Evinin Kökenleri 14
3.2 Geleneksel Türk Evinin Oluşumunu Etkileyen Faktörler 19
3.3 Geleneksel Türk Evinin Mimari Özellikleri 26
3.3.1 Geleneksel Türk Evinin Ana Mekanları / Ana Ögeleri 26
3.3.2 Plan Özellikleri 37
3.3.3 Cephe Özellikleri 43
3.3.4 Süsleme Özellikleri 50

BÖLÜM 4

GELENEKSEL VAN EVLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ 59

4.1 Geleneksel Van Evleri Kataloğu 64
4.2 Geleneksel Van Evlerinin Mimari Özellikleri 117
4.2.1 Geleneksel Van Evlerinin Ana Mekanları / Ana Ögeleri 117
4.2.2 Plan Özellikleri 120
4.2.3 Cephe Özellikleri 127
4.2.4 Süsleme Özellikleri 136

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER 140

KAYNAKLAR 153

EK-A

KAYNAKLARDA YER ALAN VE KATALOG KAPSAMINA ALINMAYAN YIKILMIŞ VEYA BULUNAMAYAN ÖRNEKLERİN FOTOĞRAFLARI 159

EK-B

KAYNAKLARDA YER ALAN VE KATALOG KAPSAMINA ALINMAYAN YIKILMIŞ VEYA BULUNAMAYAN ÖRNEKLERİN PLANLARI 165

ÖZGEÇMİŞ 168

KISALTMA LİSTESİ

cm	Santimetre
DAKA	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
E.n.	Envanter No
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
İÜ	İstanbul Üniversitesi
m	Metre
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
MSGSÜ	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TSMA	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
YTÜ	Yıldız Teknik Üniversitesi
yy.	Yüzyıl
YYÜ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2. 1 Van ilinin konumu 3
Şekil 2. 2 Van ilinin fiziki haritası 4
Şekil 2. 3 Van'ın XVII. yy. içindeki durumunu gösteren bir minyatür 7
Şekil 2. 4 XIX. Yüzyılda Van kenti yerleşim planı 8
Şekil 3. 1 Yaşama birimi olarak biçimlenmiş bir Orta Asya çadırının iç düzeni ve genel görünümü 15
Şekil 3. 2 Çadırdaki yaşama düzeni ve geleneksel Türk evindeki odaların düzeni arasındaki kıyaslama 16
Şekil 3. 3 Anamas Yaylası'nda iki Yörük çadırı iç düzeni 17
Şekil 3. 4 IX.-XII yüzyıla ait Uygur eserlerinden bir mabet ve Çin'de sur kapısı 18
Şekil 3. 5 Uygurlarda "kalık" denen tarzda köşk tasvirleri 18
Şekil 3. 6 Anadolu'da hâkim olan iklim çeşitleri 21
Şekil 3. 7 Anadolu'da kullanılan yapı malzemelerinin bölgelere dağılımı 21
Şekil 3. 8 Konut mimarisinde ahşabın kullanım örnekleri: Tokat, Uzungöl, Trabzon, Sürmene, Trabzon 22
Şekil 3. 9 Konut mimarisinde taşın kullanım örnekleri: Kayseri, Mardin, Kapadokya 22
Şekil 3. 10 Konut mimarisinde tuğlanın kullanım örnekleri: Şarköy, Tekirdağ, Boyabat, Sinop, Hendek, Sakarya 22
Şekil 3. 11 Konut mimarisinde kerpicin kullanım örnekleri: Malatya, Amasya, Van 23
Şekil 3. 12 Anadolu'da yazlık ve kışlık oda düzenlenmesinin cepheye yansıması: sağ taraf kışlık oda, sol taraf yazlık oda (Safranbolu) 24
Şekil 3. 13 Yazlık bir evin "açık-serin" yapısı (Safranbolu) 24
Şekil 3. 14 Geleneksel Türk evinin katları ve doğa ile ilişkileri 27
Şekil 3. 15 Geleneksel Türk evinde sofa 28
Şekil 3. 16 Geleneksel Türk evinde sofa, oda ve eyvan ilişkisi 29
Şekil 3. 17 Geleneksel Türk evinde köşk 29
Şekil 3. 18 Geleneksel Türk evinde taht 29
Şekil 3. 19 Anadolu'daki geleneksel Türk evinin kuruluşunda odaların birbirleriyle ve ortak alanla ilişkilerindeki gelişim düzeni 30
Şekil 3. 20 Odaya giriş şekilleri ve yaşmak duvarı kullanımı 31
Şekil 3. 21 Yüklük duvarı (Cahit Mehmet Ali Evi) 31
Şekil 3. 22 Seki altı ve sekinin tırabzanla ayrılışı (Hisar, Bursa) 32
Şekil 3. 23 Geleneksel Türk evinde oda düzeni 32
Şekil 3. 24 Geleneksel Türk evinde görülen ocak tipleri: 1- Kapak veya davlumbazın olmadığı en basit tip 2- Kapaklı ocak tipi 3- En gelişmiş tip 32
Şekil 3. 25 Geleneksel Türk evindeki pencere açılış yönleri 33

Şekil 3. 26 Geleneksel Türk evinde tepe pencereleri: Safranbolu, Kavafyan konağı, İstanbul 33
Şekil 3. 27 Geleneksel Türk evinde odaya giriş, kapı ve dolap ilişkisi 34
Şekil 3. 28 Geleneksel Türk evinde havalandırma düzenine sahip tavan örneği 35
Şekil 3. 29 Geleneksel Türk evinde çıkma ve sokak ilişkisi 36
Şekil 3. 30 Odalar arasındaki geçitler 36
Şekil 3. 31 Geleneksel Türk evinde merdivenin plandaki konumları 37
Şekil 3. 32 Geleneksel Türk evi plan şeması örnekleri a) Sofasız plan tipi b) Dış sofalı plan tipi c) İç sofalı plan tipi d) Orta sofalı plan tipi (Sedad Hakkı Eldem'e Göre) 38
Şekil 3. 33 Müfit Arif Efendi evi (Gaziantep), Şehireküstü mahallesinde bulunan bir ev (Gaziantep) 39
Şekil 3. 34 Hacı Kadirlerin evi, Konya 39
Şekil 3. 35 Ahmet Kavukçu evi, Antalya 39
Şekil 3. 36 Emin Bekim oğlu Hüsnü evi (Gebze), Hacı Rıza evi (Bergama) 40
Şekil 3. 37 Hasan Bey evi (Antalya), Hacı Ömer Ağa evi (Antalya) 41
Şekil 3. 38 Bir yüzlü iç sofalı plan tipi örneği Nalbant Kadri Usta evi (Gebze), İki yüzlü iç sofalı plan tipi örneği İntizam Ağası Hüseyin Bey evi (İstanbul) 41
Şekil 3. 39 Pahlı ve yuvarlak sofaların odalar ortasındaki karakteristik durumuna ait tipler 42
Şekil 3. 40 Dört köşeli orta sofalı plan tipi örneği (Vasıf Bey Konağı, Bolu), Pahlı orta sofalı plan tipi örneği (Gökçüoğlu evi, Safranbolu), Yuvarlak orta sofalı plan tipi örneği (Abacı Yorgi evi, Filibe) 42
Şekil 3. 41 Burdur evi örneği 44
Şekil 3. 42 Safranbolu evi örneği 45
Şekil 3. 43 Kütahya evi örneği 45
Şekil 3. 44 Erkilet evleri, Kayseri 46
Şekil 3. 45 Geleneksel bir Türk evi örneğinde çıkmaların planda ve cephedeki ilişkisi 46
Şekil 3. 46 İç sofalı plan şemasının yapının cephesine tam ortada, sıvasız ahşap çıkma şeklinde ve sofanın üstünde üçgen alınlıklı olarak yansıdığı örnekler a) Burç mahallesi, Burdur b) Gazi Kemal mahallesi, Isparta 47
Şekil 3. 47 Geleneksel Türk evinde bahçe kapısı örnekleri: Bursa, Tokat 48
Şekil 3. 48 Geleneksel Türk evinde kapı tokmağı ve halkası örnekleri 48
Şekil 3. 49 Geleneksel Türk evi giriş kapısı örnekleri: Kuzguncuk, İstanbul, Cunda, Balıkesir, Güzelyalı, İzmir, Mardin 48
Şekil 3. 50 Geleneksel Türk evi pencere örnekleri 49
Şekil 3. 51 Pencere düzeninin giriş kat-üst kat ve kışlık-yazlık oda değişkenlerine bağlı olarak değişimi, Safranbolu örneği 49
Şekil 3. 52 Geleneksel Türk evinde tepe penceresi örnekleri, Trabzon'da pencere kapağı örneği, İstanbul'da pencere önünde kafes örneği 50
Şekil 3. 53 Geleneksel Türk evinde kullanılan tepe penceresi örnekleri 51
Şekil 3. 54 Geleneksel Türk evinde kullanılan pencere kapak örnekleri 52
Şekil 3. 55 Üzerinde hala bir kısım nakışları görülebilen Bursa kemeri – Halil Ağa evi, Mudanya 52
Şekil 3. 56 Geleneksel Türk evinde kullanılan tepe pencereleri, yalancı tepe penceresi, pencere kapakları, geometrik süslemeler, dönemin sıklıkla kullanılan gemi ve selvi resimleri, taş-tuğla almaşık desenli bezemelerin olduğu örnekler 52

Şekil 3. 57 Geleneksel Türk evinin duvarlarında yer alan bezemeler, dönemin modası olan vazoda çiçek resimleri 53
Şekil 3. 58 Geleneksel Türk evinde manzaralı duvar resimleri: Hadımoğlu Konağı, Yenişehir Şamaki evi 54
Şekil 3. 59 Geleneksel Türk evinde Edirnekari dolap kapakları örneği ve dolap üzerine denk gelen duvar bölümünde manzara resimleri uygulaması, Şemaki evi, Yenişehir, Bursa 54
Şekil 3. 60 Geleneksel Türk evinde aşağı sarkmış bir orta göbek örneği 55
Şekil 3. 61 Çarkıfelek motifli tavanı, tepe pencereleri ve barok ocağıyla dönemin özelliklerini yansıtan bir oda örneği 55
Şekil 3. 62 Cephede ampir üslupta üçgen alınlıklar, pilasterler ve silmelerin bulunduğu bir geleneksel Türk ev örneği 56
Şekil 3. 63 Geleneksel bir Türk evinde oda nişinin içinde yer alan tren ve gemili resim, Isparta 57
Şekil 3. 64 Art-Nouveau üslupta balkon yaşmağı örneği, İstanbul 58
Şekil 4. 1 Çayönü kazısında ortaya çıkan taş temeller 60
Şekil 4. 2 Çatalhöyük yerleşmesinde dolaşım ve çalışma alanı olarak kullanılan düz damlar 60
Şekil 4. 3 Deneysel Aşıklı köyü ve Aşıklıhöyük 61
Şekil 4. 4 Hacılar Höyük 61
Şekil 4. 5 Çavuştepe-Van 62
Şekil 4. 6 Eski Van şehri 63
Şekil 4. 7 Çalışmanın yapıldığı Tuşba ve İpekyolu ilçelerinin il sınırları içindeki konumu 64
Şekil 4. 8 Eski Van şehri ve katalog kapsamındaki konutların bulunduğu yeni Van şehrini gösteren harita 64
Şekil 4. 9 Geleneksel Van evleri kataloğunda yer alan evlerin parsellerini gösteren harita 65
Şekil 4. 10 Mustafa Dilaver evi vaziyet restitüsyon planı (Kat. no: 22) 117
Şekil 4. 11 Kerem Döner evi- cumbanın içten ve dıştan görünüşü (Kat. no: 5)..... 118
Şekil 4. 12 Derviş Demircioğlu evi- çift kanatlı ve tek kanatlı, ahşap oda kapısı örnekleri (Kat. no: 3) 119
Şekil 4. 13 Geleneksel Van evlerinde görülen ahşap dolap örnekleri (Kat no: 7, 2, 20, 2, 13) 119
Şekil 4. 14 Geleneksel Van evlerinde görülen ocak örnekleri (Kat no: 3, 2) 120
Şekil 4. 15 Tandır evinde bulunan tandır ve üzerindeki açıklığın görünüşü (Kat no: 3) 120
Şekil 4. 16 a) Kat. no: 4'te yer alan Abdurrahman Yörük evinin bahçesinde bulunan tuvalet ve banyonun batı görünüşü b) Bir geleneksel Van evinin bahçe duvarı (Ek A-6) 121
Şekil 4. 17 Abdurrahman Yörük evinde (Kat. no: 4) sofadan odalara girişi sağlayan basamaklar 122
Şekil 4. 18 Kerem Döner evinin (Kat. no: 5) ikiye bölünmüş girişi 123
Şekil 4. 19 Sofanın biçimlenişine göre oluşturulan plan tipolojisi: a) Sofanın uçları odasız b) Sofanın uçları odasız, birbirine açılan iki sofalı c) Islak hacim sofanın ucunda d) Sofanın uçları odalı veya tali mekanlı e) Köşe sofalı f) Yan sofalı 125

Şekil 4. 20 Sofanın biçimlenişine göre oluşturulan plan tipolojisi örnekleri a) Kat. no: 4 b) Kat no: 7 c) Kat. no: 12 d) Kat. no: 9 e) Kat. no: 15 f) Kat. no: 3 125
Şekil 4. 21 Mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisi a) Her iki yüzü tek bölümlü b) Her iki yüzü iki bölümlü c) Bir yüzü tek, diğer yüzü iki bölümlü d) Bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla bölümlü 126
Şekil 4.22 Mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisi örnekleri: a) Kat. no: 11 b) Kat. no: 1 c) Kat. no: 14 d) Kat. no:2..... 126
Şekil 4. 23 Geleneksel Van evi ön cephe pencere görünüş örnekleri 127
Şekil 4. 24 Örnek bir giriş kapısı görünüşü (Kat. no: 3) 127
Şekil 4. 25 Giriş kapısı konumuna göre cephe tipolojisi 129
Şekil 4. 26 A Tipi (Kat. no: 2-Şükrü Yörük evi), B Tipi (Ek A-2-Hacı Hüsnü Yaşar evi) ve C Tipi (Kat. no: 13-Zeynel Abidin Tekin evi) örnekleri 129
Şekil 4. 27 Pencere boyutları ve konumlarına göre cephe tipolojisi 130
Şekil 4. 28 Pencere boyutları ve konumlarına göre cephe tipolojisinde örnek evler: A Tipi (Ek A-1-Hamdi Dinler evi), B Tipi (Kat. no:2-Şükrü Yörük evi), C Tipi (Kat. no: 19-Bilal Yörük evi), D Tipi (Ek A-4-Abdülelem Arvas Evi), E Tipi (Ek A-5-Yusuf Ziya Kayaçelebi evi) 131
Şekil 4. 29 Balkonlu cephe tipolojisi 132
Şekil 4. 30 Balkonlu bir geleneksel Van evi örneği (Kat. no: 8) 132
Şekil 4. 31 Sıhke caddesinde inşa edilmiş balkonlu bir geleneksel Van evi (Ek A-6) .. 133
Şekil 4. 32 Cumbalı cephe tipolojisi 133
Şekil 4. 33 Mustafa Dilaver evi (Kat. no: 22) 134
Şekil 4. 34 Kerem Döner evi (Kat. no: 5) 134
Şekil 4. 35 Cumbasız evlerin yükseklikleri ve kat sayılarına göre cephe tipolojisi 135
Şekil 4. 36 Cumbasız geleneksel Van evleri tipolojisinde örnek evler: A Tipi (Kat. no: 4-Abdurrahman Yörük evi), B Tipi (Ek A-8'deki ev) C Tipi (Kat. no: 3-Hacı Derviş Demircioğlu evi), D Tipi (Ek A-9-Terzi Refik Tüfekçi Evi) 135
Şekil 4. 37 Molla Hamit Ekinci evinin (Kat. no: 15) bitkisel motifli demir ferforje parmaklıklı penceresi 136
Şekil 4. 38 Geleneksel Van evlerinin cephesinde görülen tuğla süsleme detayları 137
Şekil 4. 39 Örnek bir giriş kapısı bitkisel motifli metal ferforje görünüşü (Kat. no: 2) 138
Şekil 4. 40 Bir geleneksel Van evi örneğinde giriş kapısının her iki yanında ve subasman seviyesinin üzerinde sağ ve sol alt köşelerde bulunan kesme taştan yapılmış ahşap pervazla çevrili bölümler (Ek A-10) 138
Şekil 4. 41 Ahşap çörten ve oyma süslemeli alın tahtası örneği (Kat. no: 4) 139
Şekil 4. 42 Merdiven girişindeki ahşap dikme ve çerçeve (Kat. no: 2), Ahşap dolap (Kat. no: 13) 139
Şekil 5. 1 Örnek Van evi vaziyet planı 141
Şekil 5. 2 Öğretmen Hilmi Gürler evi (Ek A-3) ve örnek Van evi projesi..... 142
Şekil 5. 3 Kalecik mahallesinde yapılan Van evleri projesi, Tuşba (Fot. Mehmet Ayduran) 142
Şekil 5. 4 Kalecik mahallesinde inşa edilen Van evlerinden bir görünüş (Fot. Mehmet Ayduran) 142

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2. 1 1896 yılında yapılan sayıma göre Van'ın nüfus dağılımı 9
Çizelge 2. 2 Van salnamesine göre 1899 yılında kentin nüfus dağılımı..... 10
Çizelge 2. 3 Van İl'inin yapılan sayımlara göre nüfus değişimi 11
Çizelge 2. 4 Van'ın yapılan sayımlara göre nüfus değişimi (İlçeleriyle birlikte)..... 11
Çizelge 2. 5 Van nüfus artış hızı grafiği..... 11
Çizelge 4. 1 Sofanın biçimlenişi ve mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisinin değişkenlerini gösteren şema..... 124
Çizelge 4. 2 Geleneksel Van evleri cephe tipolojisinin değişkenlerini gösteren şema…… 128
Çizelge 5. 1 Geleneksel Van evleri plan tipolojisi çizelgesi 143
Çizelge 5. 2 Geleneksel Van evleri plan tipolojisi 144
Çizelge 5. 3 Geleneksel Van evi örneklerinin giriş kapısı konumuna göre oluşturulan cephe tipolojisinin çizelgesi 146
Çizelge 5. 4 Geleneksel Van evi örneklerinin pencere boyutları, oranları ve cephe üzerindeki konumlanmalarına göre oluşturulan cephe tipolojisinin çizelgesi 147
Çizelge 5. 5 Geleneksel Van evi örneklerinin cephesinde bulunan çıkma tiplerine göre oluşturulan cephe tipolojisinin çizelgesi 147
Çizelge 5. 6 Geleneksel Van evi örneklerinin giriş kapısı konumuna göre oluşturulan cephe tipolojisi 149
Çizelge 5. 7 Geleneksel Van evi örneklerinin pencere boyutları, oranları ve cephe üzerindeki konumlanmalarına göre oluşturulan cephe tipolojisi 147
Çizelge 5. 8 Geleneksel Van evi örneklerinin cephesinde bulunan çıkma tiplerine göre oluşturulan cephe tipolojisi 150
Çizelge 5. 9 Katalog kapsamındaki ve eklerdeki geleneksel Van evlerinin durumu, kat sayısı, plan tipi ve cephe tipini gösteren çizelge 152

ÖZET

GELENEKSEL VAN EVLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Gökhan UŞMA

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

Geleneksel Türk evlerinin genel özellikleri, tarihi süreç içerisinde süregelen bir kültür birikimiyle meydana gelmektedir. Anadolu'nun coğrafi ve iklimsel özellikleri de konut yapımında her dönemde etkili faktörler olmuştur. Yapım tekniği, uygulama yöntemleri, kullanılan malzeme ve cephe şekillenişinde yörenin coğrafi ve iklim özelliklerinin etkisi görülmektedir. Yörede hâkim olan inanç sistemi, ekonomik şartlar, yaşam tarzı gibi durumlarında etkili olması ve tüm bu faktörlerin bir araya gelmesi, Anadolu'nun farklı yerlerinde mimari çerçevede farklı sonuçlar doğmasına neden olmuştur.

İçinde barındırdığı konut dokusu ve korunamayan yapıların genel özellikleri incelendiğinde, Anadolu konut mimarisinin karakteristik özelliklerini büyük ölçüde yansıtan Van kenti, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, tarihi, kültürü ve mimari mirasıyla önemli bir yerleşim yeridir. Farklı medeniyetler farklı mimari yapı tiplerini meydana getirirken, birbirleriyle olan etkileşimleri de Van kent dokusunun oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Geleneksel Van evlerinin günümüzdeki durumu incelendiğinde evlerden sadece bir tanesinin (Yörükler evi) tescillendiği, 2011 depremi sonrası ayakta kalmayı başarabilmiş diğer evlerle ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın amacı ise geleneksel Van evlerini mimari özellikleri çerçevesinde ele almak ve geleneksel Türk evleri içindeki önemini ve özgün değerini ortaya çıkarmaktır. Bu kapsamda Van'ın Tuşba ve İpekyolu (eski Van Merkez ilçesi) ilçelerinde bulunan ayakta kalmayı başarabilmiş az sayıda geleneksel konut ve 2011 depremi sonrası ya da daha öncesinde yıkılmış olan toplamda 35 adet konut incelenmiştir. Çalışma yöntemi olarak, konu ile ilgili literatür taraması ve var olan yapılar için saha çalışması yapılarak fotoğraf ile belgeleme sağlanmış, evlerin planları çizilmiştir.

Oluşturulacak tipolojiler için plan ve cephe çizimleri hazırlanmıştır. Yıkılmış olan evler için arşiv çalışması yapılmıştır. Sorumlu kamu kurumlarından yapıların tescil durumu hakkında bilgi alınmıştır.

Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde literatür özeti, tezin amacı ve hipotezi detaylı şekilde verilmiş, çalışmanın kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır.

İkinci bölümde çalışma alanı olan Van ilinin coğrafi konumu ve özellikleri, Van isminin kökeni, kentin tarihi ve demografik yapısı ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde geleneksel Türk evinin kökenleri, tarihsel süreçte mimarisini oluşturan/etkileyen faktörler ele alındıktan sonra, mimari özellikleri (ana mimari ögeleri, plan, cephe ve süsleme) açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde öncelikle çalışma alanı olan Van ilinin konut dokusu ve mimarisi hakkında bilgi verilmiştir. Geleneksel Van evleri kataloğu verildikten sonra evlerin mimari özellikleri (ana mimari ögeleri, plan, cephe ve süsleme) incelenmiştir.

Beşinci bölümde ise kent kimliğini oluşturan değerlerden biri olan geleneksel Van evlerinin tarihsel süreçteki durumu, mimari özellikleri ve Anadolu'daki geleneksel Türk evleri içindeki özgün değeri, çalışma sonunda elde edilen bulgular neticesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Türk evleri, geleneksel Van evleri, geleneksel konut mimarisi, Anadolu, Van.

ABSTRACT

ARCHITECTURAL CHARACTERISTICS OF TRADITIONAL VAN HOUSES

Gökhan UŞMA

Department of Architecture

MSc. Thesis

Adviser: Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

The general characteristics of the traditional Turkish houses have been shaped by a continuing accumulation of culture during the historical period. The geographical and climatic characteristics of Anatolia have always been influential factors in the construction of houses. The influence of geographical and climatic characteristics is seen in construction technique, application methods, materials used and façade formation. The belief system which is dominant in the region, economic conditions, lifestyle and so on, and all these factors together have caused different results in architectural frame in different parts of Anatolia.

When we examine the general characteristics of the existing and demolished buildings, Van city, which reflects the characteristics of the Anatolian residential architecture to a great extent, has been home to many civilizations throughout history and is an important settlement with its historical, cultural and architectural heritage. While different civilizations bring different types of architectural structures to each other, their interactions also have an important influence on the formation of the urban texture of Van. When examining previous works on Van residential architecture and traditional Van houses, it had seen that the works are superficial and only one of the traditional Van houses (Yörükler house) is registered. It has been observed that no studies have been conducted on other houses that have managed to survive after the 2011 earthquake. The purpose of this study is to examine traditional Van houses within the framework of their architectural features and to reveal their importance and original value in traditional Turkish houses. In this context, a total of 35 houses: a small number of traditional Van houses, which have managed to survive in Van's Tuşba and İpekyolu

districts and the houses destroyed before or after Van earthquake of 2011 houses have been investigated. As a method of the study, the related literature was searched, fieldwork was made for the existing structures and documentation was provided. Archive work has been done for demolished houses and information was obtained on the registration status from the responsible public institutions.

The study consists of five main sections. In the introduction, the literature summary, thesis purpose and hypothesis are given in detail and the scope and method of the study are explained.

In the second section, the geographical position and characteristics of Van, which is the study area, the origin of Van name, the history and demographical structure of the city are discussed.

In the third section, the architectural features of traditional Turkish houses (main architectural components, plan, façade and ornamentation) are explained after considering the origins of the traditional Turkish house and the factors that make / influence its architecture in the historical process.

In the fourth section, information about housing texture and architecture of Van are examined firstly. After the catalog of traditional Van houses was given, the architectural features of the houses (main architectural components, plan, façade and ornamentation) were examined.

In the fifth section, the historical situation of the traditional Van houses, which is one of the values that make up the identity of the city, the architectural characteristics and its original value in the traditional Turkish houses in Anatolia were examined in the context of the findings obtained at the end of the study.

Keywords: Traditional Turkish houses, traditional Van houses, traditional house architecture, Anatolia, Van.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Bu çalışmada Van kentinin kültürünün ve tarihinin günümüze yansımasında önemli bir yere sahip olan ve geleneksel Türk evi mimarisinin karakteristik özelliklerini büyük ölçüde yansıtan geleneksel Van evleri incelenmiştir.

Tez çalışması kapsamında ikinci bölümde Van kentinin tarihi, coğrafyası ve demografik yapısı ele alınmıştır. Bu aşamada başlıca kaynaklar Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU'nun "Van Kütüğü", Abdüsselam ULUÇAM'ın "Orta Çağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı" kitabı ve Orhan GÜRBÜZ'ün "Van Gölü Çevresinin Coğrafyası" isimli doktora tezi olmuştur.

Üçüncü bölümde Anadolu'daki geleneksel Türk evleri ele alınmış ve geleneksel Türk evinin farklı kaynaklardaki tanımlama ve açıklamalarına yer verilmiştir. Geleneksel Türk evinin mimari özellikleri incelenirken ana kaynaklar Sedad Hakkı ELDEM'in "Türk Evi" ve "Türk Evi Plan Tipleri", Cengiz BEKTAŞ'ın "Türk Evi", Doğan KUBAN'ın "Türk Hayatlı Ev", Nur URFALIOĞLU'nun "Antalya, Isparta ve Burdur Evlerinde Cephe Biçimlenişi" ve Reha GÜNAY'ın "Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri" kitabı olmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde geleneksel Van evlerinin mimari özellikleri incelenmiştir. Bu bölümde Abdüsselam ULUÇAM'ın "Orta Çağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı" kitabı ve Şahabetttin ÖZTÜRK'ün "Geleneksel Van Evleri" makalesi başlıca yararlanılan kaynaklar olmuştur.

1.2 Tezin Amacı

Geleneksel Van evleri üzerine yapılan araştırmalar ve literatür taraması sonucu, evlerden sadece bir tanesinin (Yörükler evi) tescillendiği, 2011 depremi sonrası ayakta kalmayı başarabilmiş diğer evlerle ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın amacı ise tarihi kent dokusunun önemli unsurlarından biri olan, kentin kültür birikiminin günümüze ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir mimari değere sahip geleneksel Van evlerinin mimari özellikleri üzerine detaylı bir inceleme ve değerlendirme yapmak, bu incelemeler sonucunda bir katalog oluşturmak ve geleneksel Van evlerinin, Anadolu'daki geleneksel Türk evleri içindeki özgün değerini ve önemini ortaya çıkarmaktır.

1.3 Hipotez

Çalışmanın amacı doğrultusunda, Van'ın Tuşba ve İpekyolu (eski Van Merkez ilçesi) ilçelerinde bulunan ayakta kalmayı başarabilmiş ve 2011 depremi sonrası ya da daha öncesinde yıkılmış olan 35 adet konut incelenmiştir. Konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Günümüze ulaşabilmiş yapılar için saha çalışması yapılarak fotoğraf ile belgeleme sağlanmış ve evlerin ölçülü plan krokileri çizilmiştir. Oluşturulacak tipolojiler için plan ve cephe çizimleri hazırlanmıştır. Yıkılmış olan evler için arşiv çalışması yapılmıştır. Sorumlu kamu kurumlarından yapıların tescil durumu hakkında bilgi alınmıştır. Çalışmada yer alan fotoğraflar aksi belirtilmedikçe tarafımca çekilmiş, çizimler tarafımca yapılmıştır. Ek-A ve Ek-B'de yer alan evler ile ilgili yeterli veri olmadığı için bu evler kataloğa alınmamıştır. Geleneksel Van evlerinin günümüze ulaşabilmiş örneklerinin tespit edilmesi, yıkılmış olan örnekler ile birlikte değerlendirilerek mimari özelliklerinin incelenmesi, kent tarihinin ve kültürünün anlaşılabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca geleneksel Van evi örneklerinin günümüzdeki durumlarının belgelenmesi ve koruma çalışmalarına katkıda bulunulması da kentsel belleğin korunması bağlamında önemlidir.

BÖLÜM 2

VAN'IN TARİHİ VE COĞRAFİ KONUMU

2.1 Van'ın Coğrafi Konumu

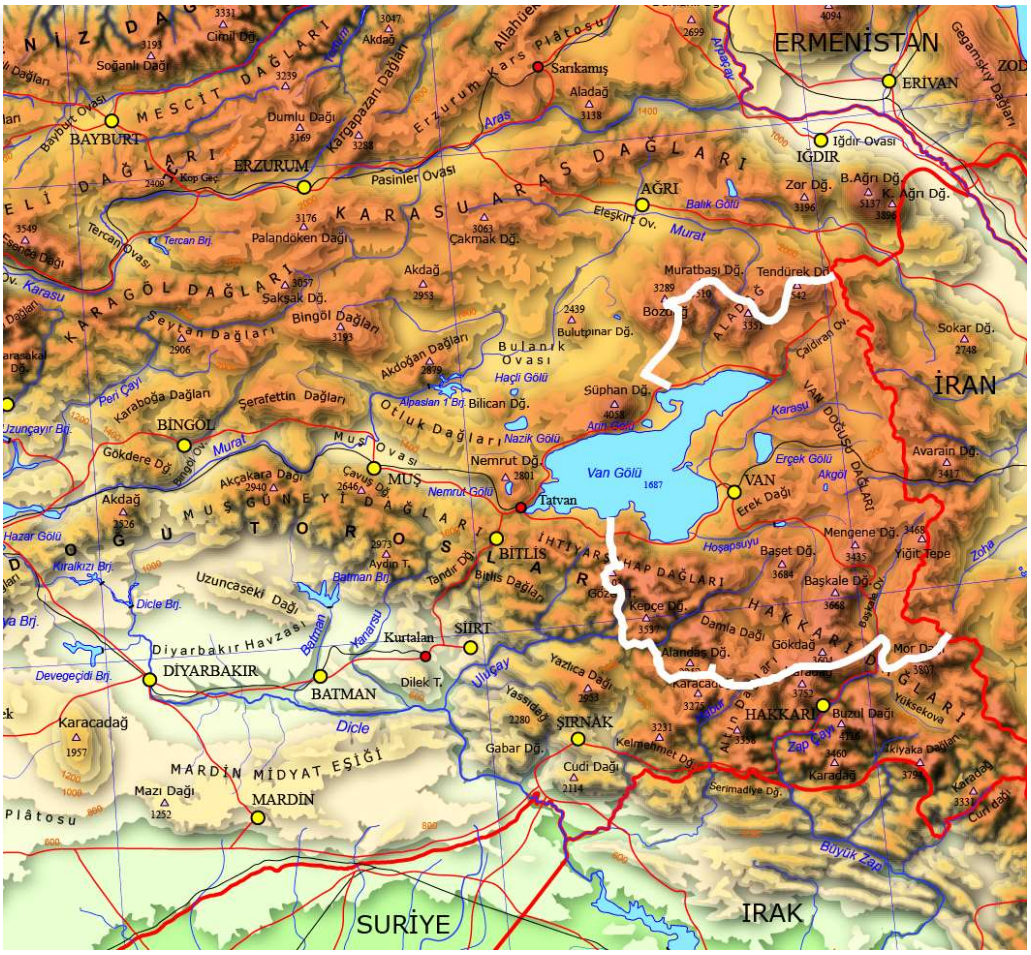
Van şehri, Dünya üzerinde 42° 40′ ve 44°30′ doğu boylamları ile 37° 43 ve 39° 26 kuzey enlemleri arasında yer almaktadır (Şekil 2.1). Doğu Anadolu Bölgesi'nde sıradağların en yoğun olduğu, engebeli bir coğrafyaya sahiptir [1]. Türkiye sınırları içinde bakıldığında ise Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan kent Yukarı Murat – Van bölümünde yer alır. Batıdan Van Gölü ve Bitlis'in Hizan, Tatvan ve Adilcevaz ilçeleriyle çevriliyken, Doğu'dan İran ile çevrilidir. Güneyden Siirt-Pervari, Hakkâri-Beytüşşebap, Yüksekova ve Merkez ilçeleriyle çevrili olan Van, kuzeyden ise Ağrı'nın Diyadin, Hamur ve Doğubayazıt ilçeleriyle çevrilidir [2].

Şekil 2.1 Van ilinin konumu [3]

Kent, Dünya'nın en büyük kapalı havzası olan Van Gölü havzasında Van Gölü'nü doğudan çevrelemekte olup, hafif eğimli bir alan üzerine kurulmuştur (Şekil 2.2). Genel olarak yükseltisi 1500 m'nin altına düşmez. Havzanın çevresindeki dağların çoğu volkanik dağ

olmakla birlikte sayıları yirmiyi bulmaktadır. Doğuda, Başkale Dağları Van-İran sınırlarını çizerken, Kuzeydeki Tendürek ve Aladağ Dağı ise Van'ı Ağrı ilinden ayırır. Temelinde bulunan paleozoik şist ve kalkerler, bunun yansıra yer yer bulunan mezozoik ve tersiyer kütlelerin de etkisiyle dağların göle birbirinden farklı şekilde uzanmış olduğu, girinti ve çıkıntıların fazlaca bulunduğu görülür. Yine bu sebeple birçok falez oluşumu görülmektedir. [2], [4]. Sodalı göllerden biri olan Van Gölü, Van havzasının tabanına yerleşmiştir. 3574 km² genişliğe ve 607 km³ hacme sahiptir. Bu özellikleriyle Türkiye'nin en büyük gölüdür. Van Gölü'nün su yüzeyinin rakımı 1648 m.dir. Gölde 4 tane ada bulunmaktadır. Bunlar Akdamar, Çarpanak, Adır ve Kuş Adası'dır. Bu adalar kıyıya yakın bir konumdadırlar [5].

Şekil 2.2 Van ilinin fiziki haritası [6]

Van Gölü bölgenin iklimini doğrudan etkiler. Kışları sert ve soğuk geçer. Yazları ise sıcak olmakla beraber karasal iklimin özelliği olan gece-gündüz sıcaklık farkları etkisini gösterir. Gündüzler sıcakken, akşamları serin bir hava hakimdir. Bölgede ve Van ilinde karasal iklim hâkim olsa da gölün etkisiyle Van diğer bölge kentlerine göre daha ılıman

bir iklime sahiptir. Havzanın en verimli arazileri gölün kıyı kesimlerinde bulunmaktadır [7]. Yaylalar doğudan başlayıp Van Gölü kıyılarına doğru alçalmaktadır. Bu yaylalardan Van, Havasor, Hoşap, Erçek, Başkale, Özalp, Muradiye ve Erciş havzaları bölgede tarıma elverişli ovalardandır [4].

2.2 Van İsminin Kökeni

Van isminin kaynağı hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber, birkaç rivayet mevcuttur. Bunlardan biri; kent Urartuların hakimiyeti altındayken, şehre büyük katkıları olan Van isimli bir komutanın olduğu ve sonrasında kentin bu nedenle Van olarak adlandırıldığıdır. Bir diğeri ise Asur kraliçesi Semiramis'in kente annesinin ismini vermiş olduğudur. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde ise Büyük İskender'in kente geldiğinde gördüğü ve etkilendiği Vank isminde bir mabedin olduğu ve Büyük İskender'in bu mabetten esinlenerek kente Van ismini verdiği geçmektedir [7]. Bir diğer güçlü görüş ise Van'ın Urartuların Biaini veya Wiaina kelimesinden geldiğidir [8]. Jaubert, Van isminin nereden geldiği ile ilgili şöyle söylemektedir: "Van kelimesi Ermenicede ev, güçlü yer, manastır anlamına gelmektedir. Şehrin çevresinde bulunan birçok manastırdan dolayı bu ismi aldığını veya Asya'nın Büyük İskender tarafından istilâ edilmesinden önce Van'da yaşayan bir kral tarafından bu ismin verilmiş olup olmadığını bilemiyorum. Ne olursa olsun Ermeniler bu şehrin eski Semiramocerte üzerine kurulduğunu ileri sürmektedirler. Ermeniler bu görüşlerini, 5. yüzyıldaki Ermeni asıllı yazar Koreneli Moise'in farklı düşüncelerine ve eserinde belirttiği bilgilere dayandırmaktadırlar" [8].

2.3 Van'ın Tarihi

Van ve çevresi coğrafi konumu sayesinde Uzakdoğu, Ortadoğu ve Kafkaslar arasında bir geçiş bölgesi niteliği taşıması, Anadolu'ya açılan bir kapı niteliğinde olması, Van Gölü kıyısında bir yerleşim yeri olması sebebiyle verimli topraklara sahip olması, hayvancılığa uygun bir coğrafyada olması ve iklim koşulları gibi etmenler sayesinde tarih boyunca yerleşim alanı olarak tercih edilen bir bölge olmuştur. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, tarihi, kültürü ve mimari mirasıyla önemli bir yerleşim yeridir.

Van tarihinin yazı öncesi devire kadar uzandığı yapılan arkeolojik kazılar ve çalışmalar sonucunda bilinmektedir. Yapılan bu araştırmalar ışığında Van ve çevresinde

yapılaşmanın Kalkolitik devire dayandığını ve bu dönemden süregelen bir kültür birikiminin bölgede hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmalardan Oktay Belli'nin 30 Kasım 1971'de araştırmalarını ve tespitlerini yapmak için ilk gezisini düzenlediği Van ilinin Hoşap ilçesine bağlı Yedisalkım (Put) köyünün batısında bulunan kanyonlardaki mağaralarda keşfettiği boyalı resimler, Tilkitepe ve Ernis mezarlıkları kazısı, diğer arkeolojik kazılar ve araştırmalar Van'ın tarihini MÖ 15000-8000'e kadar götürmektedir [11].

Tilkitepe Höyüğü'nde yapılan kazı çalışmaları neticesinde Van'ın Kalkolitik Çağ'da yerleşim yeri olarak kullanıldığı anlaşılmış olup, 1898-1899 yıllarında Alman bilim adamı Waldemar Belck, sonrasında 1937 yılında Amerikalı bilim adamı Edward Bowen Reilly ve 1939'da Amerikalı bilim ekibi Kirsopp Lake ve Silva Lake'in çalışmaları ve yaptıkları kazılar neticesinde MÖ 3000 tarihinden daha öncesine ait 'Tell- Halaf'[1] keramiği bulunmuştur. Kuzeydoğu Suriye'de Türkiye sınırına yakın Al Hasakah eyaletinde bulunan Tell – Halaf'tan gelmiş keramiklerin bulunması, Kalkolitik çağda bölgenin Kuzey Suriye ile ilişkileri olduğunu göstermektedir [2]

MÖ XIII. yüzyıl ve sonrasında bölgeye Uruatri[2] Nairilerin yerleştiği bilinmektedir. Bu dönemde Doğu Anadolu'da feodal beylikler hüküm sürmekteydi. Uruatri ve Nairiler iki büyük feodal beylikti. Bu dönemde Kuzey Mezopotamya'da Hurri-Mitanni devleti yer almaktaydı Fakat Kerkük merkezli bu devlet MÖ 2000'lerde Hititler tarafından parçalanmış ve parçalanan bu devlet sonrasında Asur Kralı I. Salmanassar tarafından tamamen yok edilmiştir. Bunun üzerine kuzeydeki tehlikeli güç ile aralarındaki tampon bölgesi ortadan kalkan Doğu Anadolu'daki bağımsız beylikler, bu tehlikeye karşı birleşmek zorunda kalmışlardır. Bölgede MÖ IX. Yüzyıl ortalarına kadar devam eden durum Asur saldırıları sonrasında birleşen Nairilerin, Urartu Krallığı'nı kurmasıyla devam etmiştir. Bu dönemden sonra Van kültür ve tarihi mirasına büyük katkıları olan, geride bıraktıkları eserler ve kitabeleriyle dönemlerinde büyük bir devlet olduklarını ispatlayan Urartuların dönemi başlamıştır. Başkentleri, günümüzde de Van Merkez ilçelerinden biri olarak adlandırılan Tuşba (Tuşpa-Thospia) idi [2].

[1] Tell Halaf, kuzeydoğu Suriye'de Türkiye sınırına yakın Al Hasakah eyaletindedir. Höyük, adını, MÖ 7. binyılda Kuzey Suriye'de gelişen Halaf kültüründen almaktadır.
[2] Uruarti, Urartu kelimesinin eski Asurca şeklidir.

Van kentiyle özdeşleşmiş olan Urartu Krallığı VI. Yüzyılın başlarında Medler tarafından yıkılmıştır. MÖ 6. yy.dan itibaren ise bölgeyi Persler hakimiyeti altına almıştır. Sonrasında MÖ 331. Yılında Büyük İskender bu toprakların sahibi olmuştur. 133 yılında ise Romalılar bölgeyi ele geçirmiştir. MS V. yy. itibariyle bu topraklar uzun bir süre Bizans ve Sasaniler arasında git-gel yaşamıştır [4].

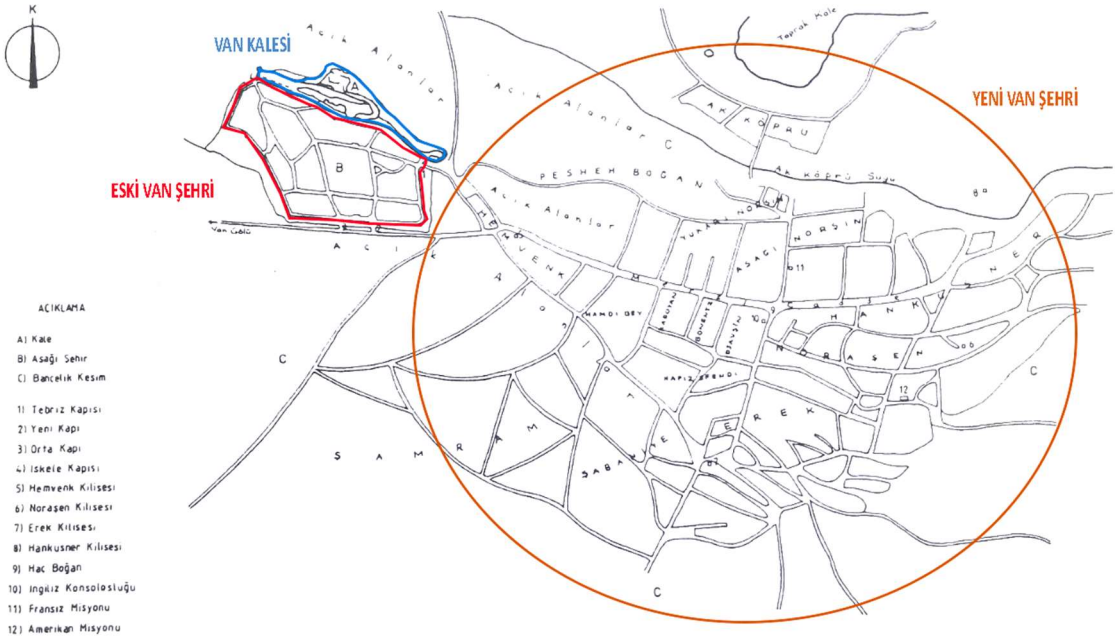
VII. Yüzyılın sonlarından itibaren Van ve çevresi Ermenilerin hakimiyetine geçmiştir. Daha sonra Abbasiler bölgeyi Ermeniye adıyla eyalet valiliği şeklinde idare etmiştir. X. Yüzyıl sonlarında Van ve yöresine tekrar Bizans İmparatorluğu hâkim olmuştur. 1064 yılında Melikşah tarafından Van ve çevresi fethedilmiştir ve Anadolu Selçuklularının idaresine geçmiştir.

Sonrasında sırasıyla Moğollar, Karakoyunlular ve Akkoyunlular bölgeye hâkim olmuştur. 1534 yılında ise Kanuni'nin Irakeyn seferinden sonra Safevilerden alınıp Osmanlı topraklarına katılmıştır (Şekil 2.3) [4].

Şekil 2.3 Van'ın XVII. yy. içindeki durumunu gösteren bir minyatür [12]

Osmanlı'nın İran sınırında olan kente bu nedenle ayrı bir önem verilerek kent yeni baştan kurulmuş ve kale onarılmıştır (Şekil 2.4). 400 yıl süren Osmanlı idaresi sonunda, 1915'te Rus işgaline uğrayan şehir Ermeni isyancılar tarafından yıkılıp ateşe verilince Van Valisinin emri ile boşaltılmış. 2 Nisan 1918'de harabe halinde geri alınmıştır. Ancak Erek Dağı eteklerinde yeni Van şehri gelişirken, Eski Van tamamen terk edilmiştir [4].

Şekil 2.4 XIX. Yüzyılda Van kenti yerleşim planı (Lynch) [4]

2.4 Van'ın Demografik Yapısı

Günümüzde Türkiye'nin büyük şehirlerinden biri olan Van, I. Dünya Savaşı'nda büyük yıkıma uğramış ve kent harap bir hale gelmiştir. I. Dünya Savaşı öncesi kültür, sanat ve eğitim alanlarında gelişmiş ve önemli bir yerleşim yeriydi. Kent bu dönemde çok kültürlü bir yapıya sahipti. Müslümanlar ve Gayrimüslimler bir arada yaşıyordu. Kent merkezi ve kazalarda Müslümanlara ve Gayrimüslimlere eğitim veren farklı seviyelerde kurumlar vardı. Kent merkezinde bulunan kütüphanede ve aynı zamanda gazetelerde farklı dillerin varlığı da kentin o dönemdeki çok kültürlü yapısının bir sonucu olarak örnek teşkil edebilir [13]. Fakat savaş sonrası yaşanan olumsuzluklar Van'ın kent yapısında büyük değişimlere yol açmış ve kent uzun yıllar etkisinin devam edeceği bir sürece girmiştir. Yaşanan tehcir ve göçler ile birlikte kentin sosyal yapısı değişirken, ekonomik anlamda yaşanan problemler kentin eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel yapısının da yıkımına neden olmuştur.

19. yüzyılda dönemin şartları göz önüne alındığında örnek bir kent profili çizen Van, savaş sonrası yaşanan olumsuzluklar neticesinde gerileme dönemine girmiş ve yıkımın etkisini uzun yıllar üzerinden atamamıştır.

19. yüzyılda kentin nüfusu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Osmanlı Devleti'nin kentin idari yapısında yaptığı değişiklikler ve kazaların bağlı olduğu sancakların değişmesi

nüfusun belirlenmesini zorlaştıran faktörlerden biriyken; nüfus sayımlarında 'Diğerleri' adı altında bir madde olması da durumu daha da karmaşık bir hale sokmuştur. 'Diğerleri' olarak adlandırılan madde, kentte yaşayan küçük toplulukları temsil ediyordu ve bu grupların nüfusu hakkında daha detaylı bir bilgi yoktu. Kentin, içinde farklı milletlerden insanları barındırması ve toplum yapısının karmaşık olması nüfus sayımını zorlaştıran bir diğer etkendi. Bölgenin sahip olduğu coğrafi özellikler ve zorlu koşullar da nüfus sayımında eksikliklere ve yanlış verilerin olmasına yol açıyordu [7].

Anadolu Islahatı Umum Müfettişi göreviyle Van'a gönderilen Şakir Paşa, büyük uğraşlar neticesinde 1896 senesinde Van'ın nüfus sayımını yaptırmıştır (Çizelge 2.1). Yapılan sayıma göre Müslüman nüfusun 83.253, Gayrimüslim nüfusun 65.325 olduğu görülürken, sancağın toplam nüfusu 148.578 olarak belirlenmiştir [14].

Çizelge 2.1 1896 yılında yapılan sayıma göre Van'ın nüfus dağılımı [14]

<table>
<tr><th colspan="2">Müslümanlar</th><th colspan="2">Ermeniler</th><th colspan="2">Nasturi</th></tr>
<tr><td>Kadın</td><td>Erkek</td><td>Kadın</td><td>Erkek</td><td>Kadın</td><td>Erkek</td></tr>
<tr><td>36.168</td><td>47.085</td><td>28.278</td><td>35.900</td><td>544</td><td>603</td></tr>
<tr><td colspan="2">83.253</td><td colspan="2">64.178</td><td colspan="2">1.147</td></tr>
<tr><td colspan="2">83.253</td><td colspan="4">65.325</td></tr>
<tr><td colspan="6">148.578</td></tr>
</table>

19. yüzyıl için bir diğer önemli bilgi kaynağı Van salnamesidir. Sadece bir kere yayımlanmıştır. Salnamedeki verilere göre yerleşim yerinde yaşayan nüfusun çoğunluğu Müslüman olup, Gayrimüslimler azınlıktaydı. Gayrimüslimlerin yoğunlukta olduğu kazalar ise Van Merkez, Gevaş ve günümüzde Bahçesaray ilçesi olan Müküs idi (Çizelge 2.2). Van'da var olan Gayrimüslimler Ermeni ağırlıklıdır. Salnamede yer alan diğer veriler Van'ın 62 mahalleden oluştuğu ve içinde 5417 hane barındırdığını göstermektedir. 744 köyün bulunduğu kentte 1968 dükkân, 516 değirmen, 110 manastır ve kilise, 61 cami ve mescit ile 5 adet askeri kışla bulunduğu görülmektedir [15].

Çizelge 2.2 Van salnamesine göre 1899 yılında kentin nüfus dağılımı [15], [16]

	Müslüman				Gayrimüslim				
Kaza Adı	**Kadın**	**Erkek**	**Toplam**	**Oran**	**Kadın**	**Erkek**	**Toplam**	**Oran**	**TOPLAM**
Van Merkez	13220	14730	27950	43,9	15347	20401	35748	56,1	63698
Erciş	6973	8382	15355	79,8	1630	2253	3883	20,2	19,238
Adilcevaz	4850	4926	9776	66,3	2188	2778	4966	33,7	14742
Gevaş	2012	2773	4785	48,7	2143	2905	5048	51,3	9833
Bargiri	4450	6550	11000	86,7	858	834	1692	13,3	12692
Şatak	3953	4348	8301	61,2	2605	2656	5261	38,8	13562
Müküs	1681	1950	3631	45,9	2135	2137	4272	54,1	7903
Karçikan	2434	4432	6866	60,4	1916	2587	4503	39,6	11369
Mahmudiye	5925	9671	15596	93,3	515	589	1104	6,6	16710
TOPLAM	45498	57762	103260	60,8	29337	37140	66477	39,2	169737

I. Dünya Savaşı'nda yaşadığı büyük yıkımdan sonra 2 Nisan 1918 tarihinde Van'ın düşman işgalinden kurtulmasıyla Anadolu'nun farklı şehirlerine göç etmek zorunda kalan Van halkı geri dönmeye başlamıştır. Kale dibinde konumlanmış eski Van şehrinin harap halde olması sebebiyle halk Erek Dağı eteklerinde yeni Van şehrini kurmaya başlamıştır. Yeniden inşa edilip toparlanması kolay olmayan kent, savaşın etkisinden uzun süre çıkamamıştır. 1927 yılında kent merkezinin nüfusu 6.981 kişi iken 13 yıl sonra 1940 yılında ancak 10.000'e ulaşabilmiştir. Bu durum 1960 yılına kadar devam etmiştir. 1960 yılında nüfusu 22.043 kişiye ulaşan kentin nüfus artış ivmesi artmaya başlamış, 1927-1960 arasında nüfus %215 artmışken 1960-2010 arasında 50 yıl içinde %1536 artmıştır. Kent merkezi nüfusu 360.000'e ulaşmıştır. 1960-1970 arasında ve 1970-1980 yılları arasında nüfusunda %100 artış yaşanan kentte 1980-1990 arasında bu artış oranı %66'ya düşmüştür. 1980 sonrasında bölgede yaşanan terör olayları nedeniyle kent merkezi, köy ve ilçelerden ve aynı zamanda bölgenin diğer kentlerinden göç almaya

başlamıştır. 1990-2000 yılları arasında nüfus artışı %86 olmuş ve 153.111 kişiye ulaşmıştır. Takip eden 10 yıl içinde ise nüfus artışı büyük bir gerilemeyle %26 olmuş ve 2010 yılında kent merkezi nüfusu 360.810 olurken, ilçeleriyle birlikte nüfusu 1.035.418'e ulaşmıştır (Çizelge 2.3, Çizelge 2.4). Bu dönemde bölgede yaşanan olayların azalması Van kentinin nüfus artış hızındaki düşüş olarak gösterilebilir. Kentte genel olarak yaşanan nüfus artışı demografik bir şişme olarak tabir edilir. Bunun nedeni ise nüfus artışıyla aynı oranda kentin altyapısının da hazır hale getirilmiyor olmasıdır. Aynı zamanda kırsak kesimden kente göç eden insanlara herhangi bir adaptasyon programının da uygulanmayışı, göç edenlerin şehre, şehir hayatına alışamaması ve adapte olamaması problemlerini doğurmuştur [2-17]. 2011 yılının Ekim ayında yaşanan Van Depremi ile büyük oranda göç veren ve nüfus artış hızı sıfırın altına düşen kentin sonraki yıllarda nüfus artış hızı tekrardan artış göstermiştir (Çizelge 2.5).

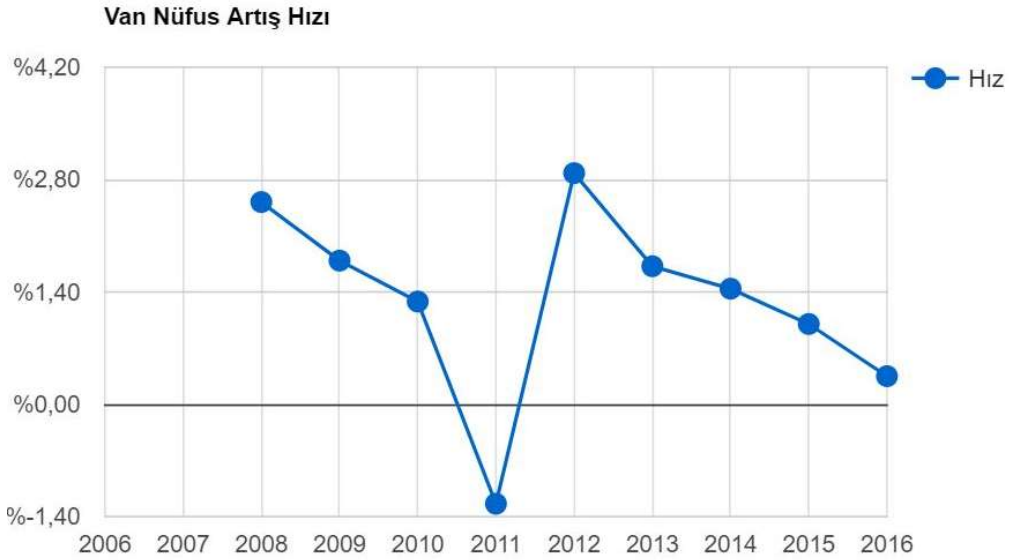
Çizelge 2.3 Van İl'inin yapılan sayımlara göre nüfus değişimi [18]

Yıllar	1927	1935	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2017
Nüfus	6981	9362	11785	13664	22043	46751	92801	153111	284664	360810	444711

Çizelge 2.4 Van'ın yapılan sayımlara göre nüfus değişimi (İlçeleriyle birlikte) [18]

Yıllar	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2010	2016
Nüfus	266840	325763	386314	468646	547216	637433	877524	1035418	1100190

Çizelge 2.5 Van nüfus artış hızı grafiği [19]

BÖLÜM 3

ANADOLU'DAKİ GELENEKSEL TÜRK EVLERİ

Geleneksel Türk evi ile ilgili farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Sedad Hakkı Eldem'in tanımına göre, "Türk evi eski Osmanlı devletinin işgal ettiği sınırlar içinde, eski tabirleriyle Rumeli ve Anadolu mıntıkalarında yerleşmiş, gelişmiş ve 500 sene kadar tutunmuş kendi özellikleriyle oluşmuş bir ev tipidir." Yerleştiği topraklarda 15 ve 16. yüzyıldan itibaren diğer ev tiplerinin yerini almaya başlamıştır. 17. ve 18. yüzyıllar ise Türk evinin en çok yayılma gösterdiği dönemler olmuştur [20]. Osmanlı Devleti'nin sınırlarını genişlemesiyle birlikte yayılım alanları artmış; Balkanlarda, Anadolu'nun kent dokusu ve geleneksel konut mimarisiyle büyük benzerlikler taşıyan bir mimari üslup oluşmuştur [21]. Mimari anlamda yaşanan bu etkilenmenin yönü daima Balkanlara doğru olmuş ve bu bölgeler Osmanlı Devleti'nin kültürel etkisi altındaki yerleşimler olarak nitelendirilmiştir [22].

Eldem, Osmanlı evinin birdenbire oluşmadığını, sınır bölgelerdeki evlerle beraber geliştiğini ve bu gelişmenin sınırların değişmesiyle zaman zaman ilerlediğini, zaman zaman ise gerilediğini söylemektedir. Osmanlılığın ortadan kalkmasıyla ise bu ev tipinin ilkelerinin zayıflayarak ortadan kalktığını, mirasçı ülkeden çok Türk unsurunun azınlıkta olduğu ülkelerde korunabildiğini belirtmiştir. Bu nedenlerden ötürü Eldem, "Osmanlı evinin zamanla yalnızca Türk evi anlamını taşımaya başladığı, Rumeli ve çeşitli bölgelerin bu ev tipine farklı neden ve biçimlerde sahip çıktıkları, böylece bilerek veya bilmeyerek bu -merhumu- paylaştıkları ve bu anlayışlarını farklı derecelerde sürdürmüş veya sürdürmekte olduklarını" söylemektedir. Ayrıca Eldem, "Osmanlı evinin varlık nedeni, baş unsuru, Türk kökeninden Türk evidir" diyerek bu konudaki görüşünü de ortaya koymuştur [23]. Bu tabirlerin yanı sıra Sedad Hakkı Eldem, kitaplarında "Osmanlı-Türk evi" olarak da bahsetmiştir. Eldem'in 1980'lere kadar 'Türk evi' söylemini kullanırken,

sonrasında “Osmanlı-Türk evi” tanımlamasını yapmasında Osmanlı yerel konut mimarisini kendilerine mal etme çabası içine girmiş Balkan ülkelerinin de etkisinin olduğu söylenebilir [24].

Önder Küçükerman, “Türklerin Anadolu’da yüzyıllar boyunca gerçekleştirdikleri ilginç bir ‘yaşama çevresi’ olan geleneksel Türk evi” olarak tanımlamış [25] ve kitaplarında Türk evi olarak bahsetmiştir.

Doğan Kuban’a göre, Türk evi, “Geleneksel Türk ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özelliklerini gösteren, asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi” olarak tanımlanmaktadır [26]. Konutun Sasani eyvanı, Hilani ve Anadolu'nun bazı yapılarının oluşturduğu bir sentez olarak belirtir [27].

Doğan Hasol ise “Osmanlı Döneminde Anadolu ve Balkanlar’da gelişmiş olan ortak özelliklere sahip konut tipi” olarak tanımlamıştır [28].

Ayda Arel “Osmanlı evi” diye nitelerken, Anadolu-Türk evi, Anadolu evi veya Osmanlı-Türk evi diye niteleyen birçok akademisyen tarafından da Eldem’in de üzerinde durduğu köken sorunları dikkate alınarak, aynı zamanda etkileşimler de incelenerek kimi zaman mekânsal bölümler ve düzenlemelerdeki kimi zamanda dış mekanlarda kurulan ilişkilerdeki ortaklıklar üzerinde fikirler ortaya konulmuştur. Arel; ortaya koyduğu karşıtlıklar ilkesi ile Eldem’in Türk evi nitelemesinin baskın olduğu bir ortamda kültürel ortaklıkları tanımlamanın ancak Osmanlı evi nitelemesiyle ortadan kalkabileceği görüşündendi [24], [29].

Haluk Sezgin “Türk evi” ifadesi ile birlikte “Türkiye evi” ifadesini de kullanmaktadır. Sezgin, “Geleneksel konutun toplumun geçirdiği kültürel gelişim ve değişimlerin bir ürünü olduğu en rasyonel varsayım şeklinde kabul edilebilir” diyerek konu hakkındaki tanımlamasını yapmıştır [30], [31].

Cengiz Bektaş ise “Türk evi” olarak isimlendirirken kimi yerlerde “eski Türk evleri” olarak da nitelemiştir [32].

Bu tez çalışmasında ise bu tanımlamalar içinde “geleneksel Türk evi” nitelemesi kullanılmıştır.

3.1 Geleneksel Türk Evinin Kökenleri

Sedad Hakkı Eldem, Türk evinin farklı bölgelerde farklı özellikler göstermesini, var olduğu bölgenin iklim, malzeme ve kültürünün değişkenliğiyle sınırlamış ve bu değişkenlerden ötürü meydana gelen farklılıklara rağmen ortak bir plan şemasının oluştuğunu savunmuştur. 1960'lı yıllara kadar Eldem ve diğer araştırmacılar tarafından Türk evinin sahip olduğu bölgesel farklılıkların sebepleri için iklim, malzeme ve kültür sıklıkla dile getirilmiştir. Daha sonra yapılan akademik çalışmalarda ise bu konuyla ilgili farklı görüşler ve öneriler ortaya çıkmıştır. Erdem Aksoy ve Önder Küçükerman'ın görüşlerine göre Türk evinin şekillenmesinde iki faktör rol almaktadır. Bunlardan biri göçebelik döneminden gelen kültürel bir katman önerisiyken diğeri ise Anadolu'nun sahip olduğu yerleşik kültürel verilerdir [24], [25], [33], [34]. Anadolu'da tespit edilen ilk konut örnekleri MÖ 7000'li yıllara dayanan Çatalhöyük'te ortaya çıkan, kerpiç ve ahşabın yapı malzemesi olarak kullanıldığı, tek odalı ve nadiren kilere sahip yapılardır. Anadolu'nun geçmişten günümüze birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yaptığı göz önünde bulundurulduğunda Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başladıktan sonra, Anadolu'da var olan konut ve yerleşim düzeni verilerini İslam'a, Türk örf ve adetlerine uygun şekilde işleyerek konut biçimini oluşturdukları görüşü ortaya çıkmıştır [35].

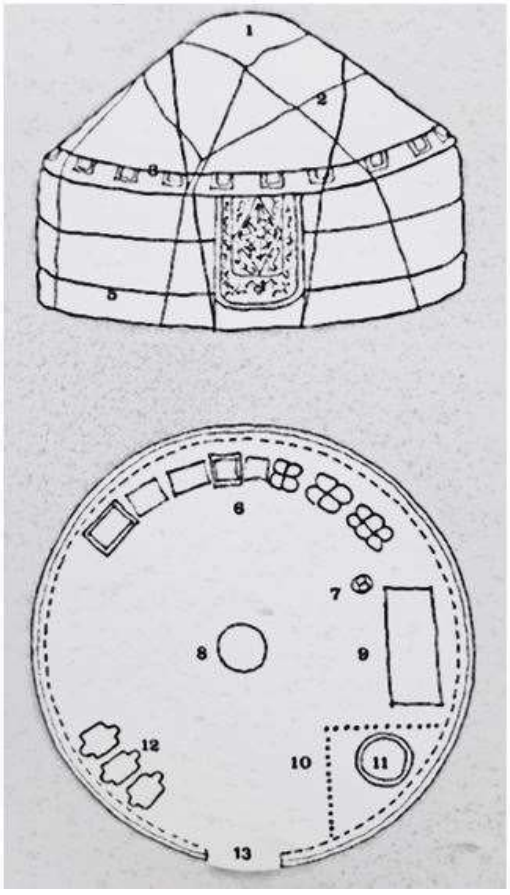
Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerinde görülen konut özelliklerinin Türk evlerinde devam ediyor olması ve Anadolu evlerinin Türklerin göçebe olarak yaşadıkları dönemden de izler taşıdığı önerisi Türk sanat tarihçilerinin de üzerine eğildiği görüşler olmuştur. Doğan Kuban'a göre bu görüşler, göçer çadırı(yurt) ile kubbe arasında biçemsel bir süreklilik olduğu fikrini ortaya koyan Celal Esad'a ve Esad'ın öncüsü olan sanat tarihçi Strzygowski'ye kadar dayandırılabilir [24], [36].

Göçebelik döneminde çadırların bir araya gelmesiyle etrafı çevrili bir "ortak meydan" oluşumu, Türk evinde "iç avlu" olarak devam etmiştir. Türk evinde görülen "dışa kapalılık" prensibinin kökeninin göçebelik dönemine kadar uzandığı söylenmektedir [33], [37], [38].

Küçükerman'a göre; Asya'da doğal etkenlerin zorluğu ve yaşamaya elverişsizliği sürekli yer değiştirmeyi zorunlu kılmıştır. Bu nedenle "vatan duygusu" kavramı farklı bir boyut kazanmış, yaşam alanlarının zorlayıcı etkenleri "sınırlayıcı ve koruyucu bir yaşama

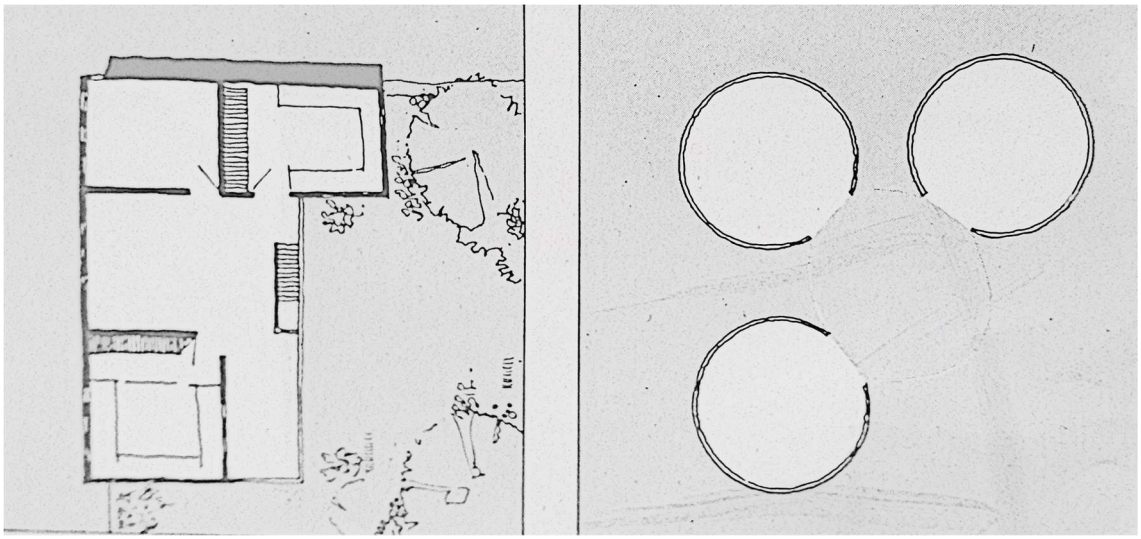
çevresi" kavramının oluşmasına neden olmuştur. Kurulan çevre "yapay olarak yaratılan iç düzen" prensibine sahiptir. Daha sonra bu prensip, Güneydoğu Anadolu'da bulunan Türk evlerinin açık orta alanlarının oluşumunda etkili olmuştur. Akdeniz sahillerinde daha çok rastlanan açık oda ve hayatlar, Karadeniz ve İç Anadolu evlerinde görülen camlı, örtülü sofalar yine bu prensibe dayandırılabilir [25], [34].

Göçebelikte ailelerin yaşama birimi olarak kullandıkları çadırlar (Şekil 3.1) yaşama çevrelerini oluşturur. Bu yaşama çevreleri "ev, iv, uy, oyak, kerekü, gerge, çerge, çadır, çetir vb.." olarak adlandırılmıştır [39]. Küçükerman, göçebelik döneminde yaşama birimi olan çadırın yaşama düzenlemesinin Türk evi odalarının düzenlemeleriyle benzer olduğunu, iklim ve diğer koşullarında bir araya gelmesiyle odaların bir araya gelerek plan tiplerini oluşturduğunu söylemektedir (Şekil 3.2) [25].

1. Tünlük (Kapalı)
2. Turluk
3. Tödöge
4. Kapı Keçesi
5. İzgeyikiz
6. Sandık
7. Elbise ve silah asmak için demir kazık
8. Ateş Yeri
9. Kerevit
10. İnce kamıştan yapılan bölme
11. Saka
12. Kanat üzerine asılan eyer ve koşumlar
13. Eşik (Kapı)

Şekil 3.1 Yaşama birimi olarak biçimlenmiş bir Orta Asya çadırının iç düzeni ve genel görünümü [25]

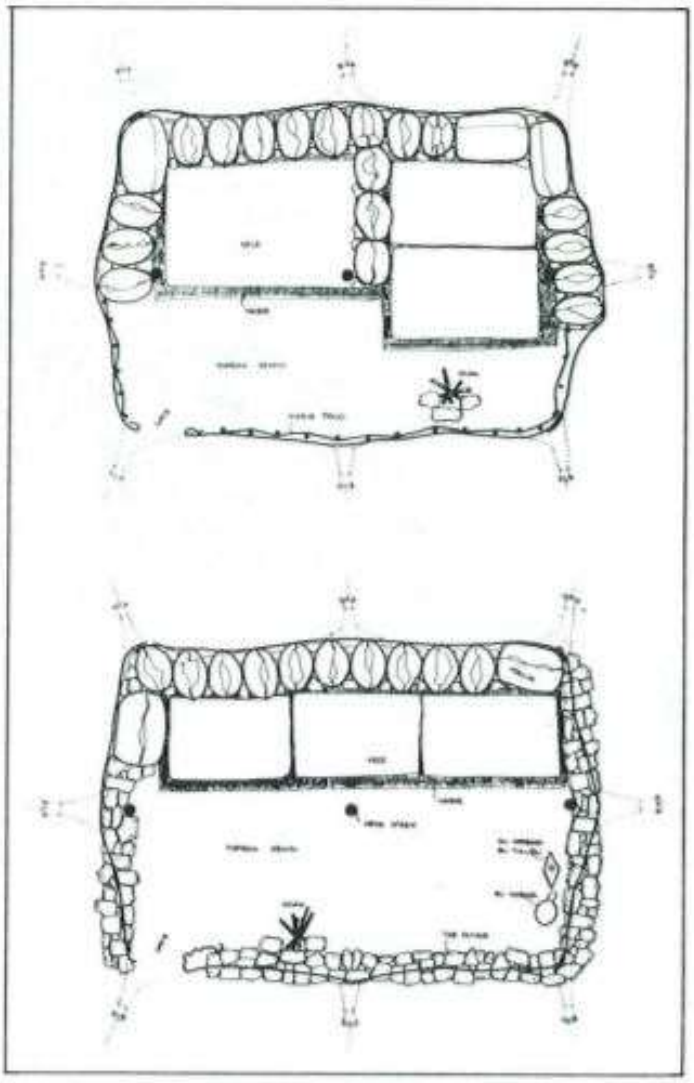
Şekil 3.2 Çadırdaki yaşama düzeni ve geleneksel Türk evindeki odaların düzeni arasındaki kıyaslama [25].

Doğan Kuban, çadırdaki yaşam düzeni[1] ile geleneksel Türk evinin yaşam birimleri olan odaların düzenlemesi ve ortalarında oluşan mekân arasındaki ilişkiyi kabul ederken; hayatlı evin tipolojik çeşitlerinin Anadolu'nun her bölgesinde var olduğunu, kapalı plan tipinin örneklerinin ise sadece İstanbul'da görüldüğünü söyleyerek, merkezi planlı evlerin Türk evi biçiminin kökeni olduğu ifadesinin yanıltıcı bir ifade olduğunu belirtmektedir [27].

Cengiz Eruzun, "Her oda tıpkı çadırda olduğu gibi oturma, dinlenme yemek yeme, çalışma, yatma ve hatta yıkanma eylemlerinin sürdürülebildiği bir iç ortamdır. Odanın biçimlenişinde bu eylem alanlarının bir araya gelişi çok önemli rol oynar. Oda sayısı, aile büyüklüğüne bağlı olarak değişir. Ancak haremlik-selamlık ya da yaz odası-kış odası gibi ayırımlar toplumsal yapının ve doğal koşulların etkisiyle ortaya çıkan sayısal artışlardır. Bir Yörük çadırında (Karaçadır) gerektiğinde yük çuvallarının diziliş biçimi değiştirilerek iki göz elde edilebilmektedir (Şekil 3.3). Benzer çözüm bir mekândan oluşan Yayla Evi'nin hasır paravana ile bölünmesinde görülebilmektedir. Gerek yük çuvalları gerekse hasır

[1] Göçebelik dönemi yaşama birimi olan çadırın ortasında ateş yakılması için ayrılmış bölüme "ateş yeri" veya "korluk" denilir. Korluk, yemeğin pişirildiği ve soğuk havalarda ısınmak için ateşin yakıldığı bölümdür. Girişin karşısında yer alan "tör" olarak adlandırılan kısım yüklerin (sandık, keçe, hurç, heybe, bohça) sıralandığı bölümdür. Girişin sağında yer alan bölüm "çiğ" olarak adlandırılan hasırla örülmüş, nakışlı bir paravana ila ayrılıp kiler olarak kullanılmıştır. Bu bölümde "saka" denilen büyükçe bir kımız tulumu yer alır. Çiğ bölümünün yanında kerevit olarak isimlendirilmiş kısım çadır sahibinin yatağının bulunduğu yerdir. Girişin sol tarafında yer alan kanatlara eyer ve koşumlar asılır. Ailenin tek çadırı varsa oğul ve gelinin yatağı girişin solunda bulunur [25], [39].

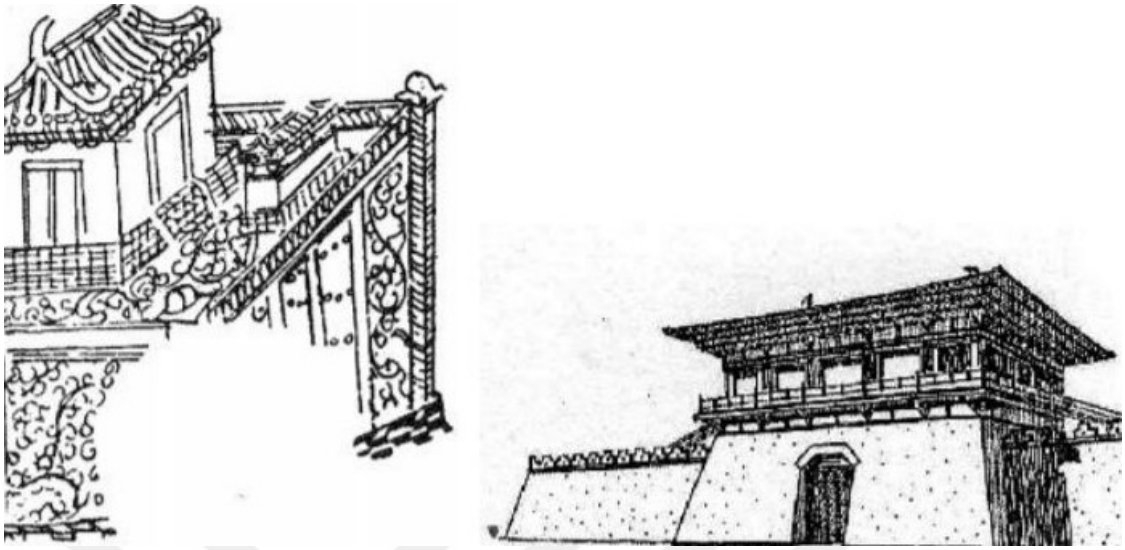
paravana ile yapılan bölünmeler geçicidir. Gerektiğinde mekân eski hale getirilebilir" diyerek sofasız ev tipinin en ilkel şeklinin Yörük çadırlarında görüldüğünü ifade etmiştir [40].

Şekil 3.3 Anamas Yaylası'nda iki Yörük çadırı iç düzeni [40].

Bazı araştırmacılar ise geleneksel Türk evinin kökeniyle Orta Asya köşk yapısının kullanımını ilişkilendirmiştir. Arel, geleneksel Türk evinin tipolojik çözümlemesi üzerinde önemle durmuş ve fevkanilik (asma ev) tipinin kökenini Asya'da Türklerin yerleştiği bölgelerdeki yüksek ev tipine bağlamıştır (Şekil 3.4). Emel Esin'de Anadolu konut geleneği ile Orta Asya bağlantısını savunmuştur. Doğu-Türkistan, Çin ve Budizm ile yakından ilişkili, dünya hâkimiyetinin ifadesi olması gibi simgesel anlamlar taşıyan, dört yöne bakan köşklerden bahsetmiştir. Esin, Uygurlarda "kalık" olarak adlandırılan

yapılardan bahsederken kalığı Budizm'deki semavi köşklerin adlandırıldığı "Harmıka" nitelemesi ile açıklamıştır (Şekil 3.5). [29], [41].

Şekil 3.4 IX.-XII yüzyıla ait Uygur eserlerinden bir mabet ve Çin'de sur kapısı [42].

Şekil 3.5 Uygurlarda "kalık" denen tarzda köşk tasvirleri [42].

Türkler İslam'ı kabul ettikten sonra Anadolu'ya gelmiş ve yerleşik düzene geçiş başlamıştır. Türklerin sahip olduğu göçebelik kültürü, İslam kültürü ve Anadolu'nun sahip olduğu veriler bir araya gelince yeni bir yaşam kavramı ve anlayışı oluşmuştur.[1]

[1] Literatürde yer alan görüşlere göre Türklerin bir kısmı Anadolu'ya gelerek yerleşik düzene geçerken, bir kısmı da göçebe kültürünü devam ettirmiş ve sürekli yer değiştirerek yaşamışlardır. Günümüzde de göçebe yaşam tarzına sahip topluluklar bulunmaktadır. Yerleşik hayatı benimseyen topluluklardan bir kısmı toprağı kullanmaya başlayarak çiftçilik yapmıştır [25]. Bir diğer görüşe göre ise Türkler Anadolu'ya yerleşmeden önce Horasan'da çiftçiliğe başlamışlardır [33]. Türklerin bir bölümü ise daha önce yerleşim yeri olarak kullanılmış yerlere yerleşerek burada toprakları bölmüş ve çiftçilik yapmışlardır. Daha sonra nüfusun da artmasıyla kendi içlerinde ayrışmalar başlamıştır. Bu ayrışmalar sonucunda mahalleler oluşmuştur. Her mahallenin kendi içinde bir meydanı, bu meydana çıkan sokakları oluşmuştur. Bu

3.2 Geleneksel Türk Evinin Oluşumunu Etkileyen Faktörler

Geleneksel Türk evinin kökenleri hakkında literatürde yer alan görüşler ışığında, çadır hayatından gelen, yaşam alanının doğa ve çevreyle iç içe olma özelliğinin geleneksel Türk evinde de devam ettiğine ulaşılabilir. Bu nedenle geleneksel Türk evinin oluşumunda fonksiyonel ve gerçekçi bir yaklaşım ağır basmıştır. Topoğrafya ve çevrenin özellikleri plan, strüktür ve mekanların oluşumunda etkin bir rol oynamıştır.

Cengiz Bektaş, Türk evinin oluşumunda etkili olan ilkeleri şöyle sınıflandırmaktadır:

- Yaşama, doğaya, çevre koşullarına uygunluk
- Gerçekçilik, usa uyumluluk (Akılcılık)
- İçten dışa çözüm
- İç-dış uyuşumu
- Tutumsallık
- Kolaylık
- Ölçülerin insan vücudundan çıkması
- İklime uygunluk
- Çevrenin gereçlerini kullanma
- Esneklik

Bektaş'a göre bu ilkeler her döneme uyum sağlayan ilkeler olmuştur. Üslup, süsleme ve akım değişimleri yaşandığında bile bu ilkelerden fazla taviz verilmemiştir. Yoksul zengin fark etmeksizin herkesin evinde geçerliliğini sürdürmüşlerdir [32].

Önder Küçükerman, Anadolu'nun doğal verileri ve iklim çeşitliliğinin geleneksel Türk evinin oluşumunda etkili olan önemli faktörler olduğunu belirtir. Anadolu'nun her bir bölgesinin farklı iklim özelliklerine sahip olmasının ve bunların kendi içinde de değişiklikler göstermesinin evlerin oluşumunda "açık-serin" ve "kapalı- iyi korunmuş" odaların yer almasına sebep olduğunu söyler. Bu odaların özelliklerini şöyle sıralar:

- Yapı içinde uygun yön (Serin esintilere açık, kapalı vb…)

meydanlar da genellikle ya bir çeşme ya da dini bir mekân bulunurdu. Tüm evler bu meydana Anadolu'da "çıkmaz" olarak adlandırılan sokaklarla bağlanmıştır "Çıkmaz" olarak adlandırılan bu sokakların aslında çok önemli bir yere çıktığı görülmektedir. Bu nedenle Türk yerleşimleri düzensiz bir yapıya sahip gibi görünse de aslında ihtiyaçları en iyi şekilde karşılayacak biçimde, kendi içinde bir düzenle kurulmuştur [25].

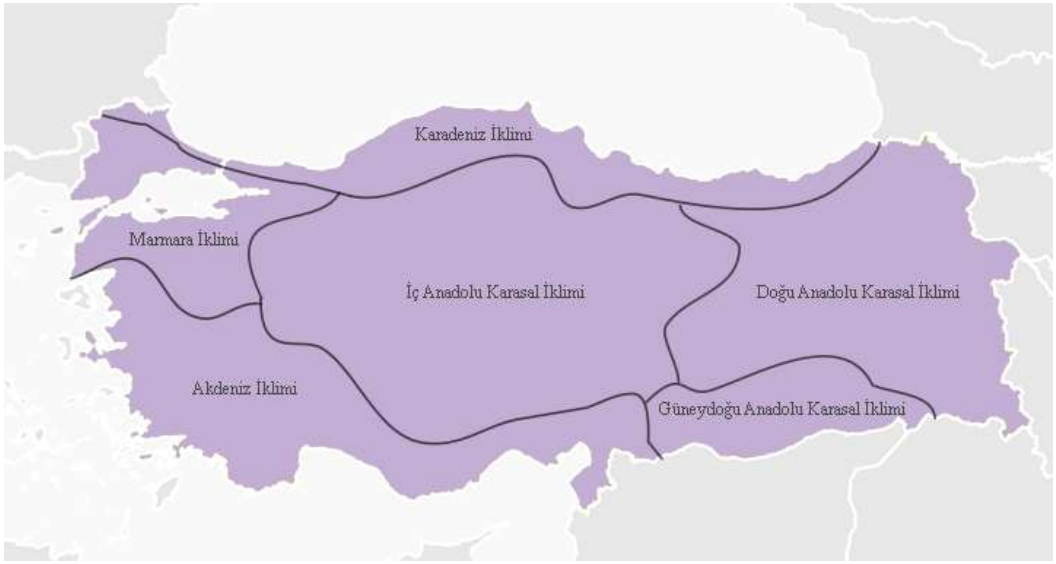
- Yapı içindeki durum (Üst kat, köşe, ara kat vb…)
- İnce, geçirimli ya da kalın, geçirimsiz yapı malzemesi
- Uygun boyut (Yüksek, geniş, alçak, dar vb…)
- İç-dış ilişkilerde açıklık (Büyük pencere, küçük pencere, pencere kapağı vb…)
- İç düzenlemede özen (Uzun süre oturulduğu için) ya da yalınlık

Küçükerman; kadın ve aile kavramı, toplum yapısının özellikleri, Orta Asya kökenli etkenler (Göçebelik Kavramı) ve ekonomik etkenlerin de geleneksel Türk evinin oluşumu ile sıkı sıkıya ilintili olduğunu belirtir [25].

Doğan Kuban, Anadolu'daki konut geleneğinin direkt olarak Türk-İslam aile yapısı ve ailenin sosyal statüsü ile ilintili olduğunu, mahremiyet kavramı ile kadının aile içindeki rolünün mimari özellikleri biçimlendirdiğini söylemektedir [27], [36].

Sedad Hakkı Eldem geleneksel Türk evinin oluşumunda yerleşim yerinin topoğrafik yapısı, özellikleri ve iklim faktörünün etkilerini vurgulamaktadır [20], [23]. Konu hakkında literatürde yer alan, farklı araştırmacılar tarafından yapılan diğer çalışmalar ve görüşler de dikkate alınarak, tüm bu görüşler ışığında geleneksel Türk evinin oluşumunu etkileyen faktörler aşağıda sıralanmıştır.

Yerleşim yerinin özellikleri, üzerinde yaşayan toplumu her alanda büyük ölçüde etkiler. Anadolu da kendi içinde çokça varyasyonlar bulunduran bir yerleşim yeridir. Farklı bölgelerinde farklı bölgesel özelliklere sahip olan Anadolu'nun **coğrafi ve iklimsel özellikleri** (Şekil 3.6) konut yapımında her dönemde etkili faktörler olmuştur. Yapım tekniği, uygulama yöntemleri, kullanılan malzeme ve cephe şekillenişinde yörenin coğrafi yapısı ve iklimsel özelliklerinin etkisi görülmektedir.

Şekil 3.6 Anadolu'da hâkim olan iklim çeşitleri

Bölgede yoğunlukta bulunan yapı malzemesinin de Cengiz Bektaş'ın, "çevrenin gereçlerini kullanma" ilkesinden de yola çıkarak geleneksel Türk evinin oluşumunda etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Yörede hâkim olan inanç sistemi, ekonomik şartlar, yaşam tarzı gibi durumların da etkili olması ve tüm bu faktörlerin bir araya gelmesi, Anadolu'nun farklı yerlerinde mimari çerçevede farklı sonuçlar doğmasına neden olmuştur. İç Anadolu ve Doğu Anadolu'da taş ve kerpicin, Güneydoğu Anadolu'da taşın, Ege ve Akdeniz bölgesinde ahşap ve taşın, öte yandan Karadeniz'de ise ahşabın temel yapı malzemeleri olarak kullanılması bu farklıkların bir sonucudur (Şekil 3.7) [20], [25], [30], [43].

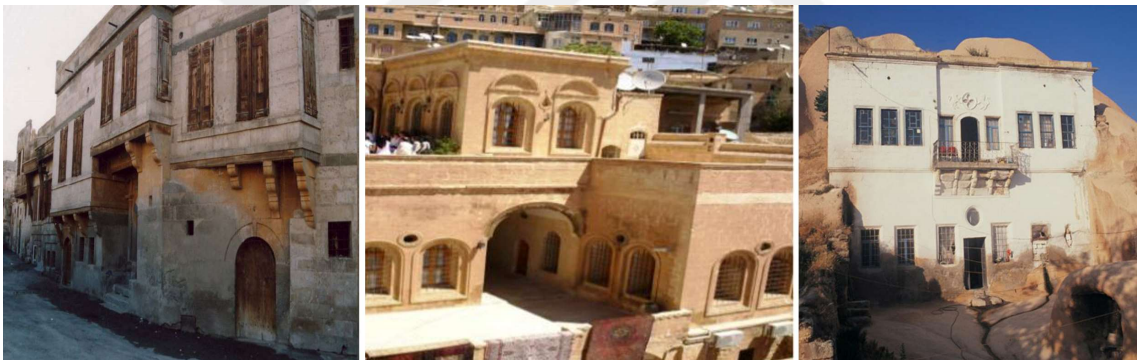
Şekil 3.7 Anadolu'da kullanılan yapı malzemelerinin bölgelere dağılımı

Yapım tekniği olarak en sık rastlananı ahşap çatkı arası dolgu veya bağdadidir. Yapım tekniği zengin ve fakir halk evleri arasında bir fark göstermeyip, ikisi arasındaki fark yapının programının büyüklüğü ve süslemelerde ortaya çıkar.

Temel yapı malzemeleri geleneksel Türk evlerinde ahşap (Şekil 3.8), taş (Şekil 3.9), güneşte kurutulmuş tuğladır (Şekil 3.10). Anadolu'da bozkırın hâkim olduğu bölgelerde kerpiç[1] yapı malzemesi olarak sıklıkla kullanılmıştır (Şekil 3.11) [20].

Şekil 3.8 Konut mimarisinde ahşabın kullanım örnekleri: Tokat [44], Uzungöl, Trabzon [45], Sürmene, Trabzon [46]

Şekil 3.9 Konut mimarisinde taşın kullanım örnekleri: Kayseri [47], Mardin [48], Kapadokya [49]

Şekil 3.10 Konut mimarisinde tuğlanın kullanım örnekleri: Şarköy, Tekirdağ [50], Boyabat, Sinop [51], Hendek, Sakarya [49]

[1] Çamurun saman türevi lifli maddelerle karıştırılmasıyla yapılan kerpiç, ahşap kalıplara dökülerek kurutulup kullanılan bir yapı malzemesidir.

Şekil 3.11 Konut mimarisinde kerpicin kullanım örnekleri: Malatya [52], Amasya, [53], Van [54]

Anadolu'nun sahip olduğu iklim çeşitliliğinin geleneksel Türk evinin biçimlenmesindeki etkilerinden biri de odaların düzenlenmesi üzerindedir. Odaların kullanım zamanları ve süreleri farklılık göstermiştir. Anadolu'da genel olarak yaz ve kış mevsimlerini geçirmek için farklı evler kullanılmış olsa da yaşanan her mevsimin, kendi içinde de önemli sıcaklık farklılıkları olduğu için bu evlerin odaları hem "açık- serin" hem de "kapalı- iyi korunmuş" olarak hazırlanmıştır. "Açık-serin" yazlık odaların evin içinde uygun yerde ve yönde olması; duvar, tavan ve döşemelerinin ince ve geçirgen olması; boyutunun yüksek, geniş ve yeterli açıklıkta olması; doğal aydınlatma, havalandırma ve güneşlenme gibi ihtiyaçları karşılayan pencerelerin büyük olması bu odaların genel ilkeleridir. Kış mevsimi için düzenlenen "kapalı – iyi korunmuş" odaların yapı içindeki durumu; yapının soğuk rüzgarlara karşı daha korunaklı yönünde yer alması; kalın, dayanımı yüksek yapım malzemeleri kullanılarak düzenlenmesi ise bu tür odaların genel oluşum ilkeleridir[1] (Şekil 3.12, Şekil 3.13) [34], [55].

[1] Bölgenin sahip olduğu iklime bağlı olarak yıl içinde aldığı yağış miktarı fazla ise, yapının üst örtüsünün dayanımı yüksek ve daha korunaklı olarak yapıldığı görülür. Yapının inşa edildiği zemindeki kot farkı ve eğim de evin biçimlenişinde etkilidir. Sıcak iklime sahip bölgelerde içerinin serin tutulmak istenmesi; damların, terasların, avluların oluşturulması; cephede açıklıkların daha fazla bırakılması; soğuk iklime sahip bölgelerde ise içerinin sıcak tutulmak istenmesi ve yapıya bağlı güçlü ısıtıcılar olan ocakların kullanılması; kalın duvarlar, yalıtımlı döşemeler yapılması; tandırın sıcaklığını ısınmak için kullanabilecek şekilde çözümler getirilmesi gibi durumlar da iklimin geleneksel Türk evinin oluşumu üzerindeki diğer etkileri olarak ortaya çıkar.

Şekil 3.12 Anadolu'da yazlık ve kışlık oda düzenlenmesinin cepheye yansıması: sağ taraf kışlık oda, sol taraf yazlık oda (Safranbolu) [25]

Şekil 3.13 Yazlık bir evin "açık-serin" yapısı (Safranbolu) [25].

Topografya, yapının inşa edildiği zemindeki kot farkı, eğim ve doğanın etkisi de geleneksel Türk evinin oluşumunda önemlidir. Anadolu'nun her bölgesinde bu özelliklerin farklı olması ve yapının rastgele toprak parçaları üzerine inşa edilmesi sebebiyle zemin katta, plan açısından farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Geleneksel Türk evi genel olarak az katlı inşa edilmiştir. Bu nedenle ana kat bir tanedir. Bu kat temel ve kesin düzene sahip kat olup, Anadolu'nun birçok bölümünde geleneksel Türk evinin

değişmeyen özelliklerinin görüldüğü kattır. Zamanla geleneksel Türk evinin kat sayısı arttıkça, üst kat temel özelliklerin yer aldığı gerçek kat olmuştur [25], [56].

Bölgenin sosyo-ekonomik yapısı geleneksel Türk evinin biçimlenişinde önemli bir faktördür. Evde yaşayan ailenin yaptığı iş ile bağlantılı olarak ev içinde yer alan mekanlar farklılaşır. Örneğin hayvancılıkla uğraşan bir ailenin evinin zemin katında ahır, samanlık gibi mekanlar, ailenin üretim şekline göre mahsulü saklayacağı depo, ambar gibi mekanlar yer alırken el sanatları ile geçimini sağlayan ailelerin evinde işlerin yapılacağı tezgâh ve malzemelerin konulacağı mekanlar bulunur [57], [58]. Geleneksel Türk evinin oluşumunda sosyal sınıf ayırımı gözlenmezken, farklılıklar süsleme ve işçilikte ortaya çıkar. Yapım tekniği ve plan şeması açısından benzer özelliklere sahip evlerin büyüklüğü, ailenin genişliği ve statüsüne göre farklılıklar göstermiştir.

Toplumun genel karakteri ve aile yapısı, geleneksel Türk evinin biçimlenmesindeki önemli faktörlerdendir. Göçebelik döneminde, büyük aile kavramının yaşama birimi olan çadırın biçimlenmesi üzerindeki etkisi, yerleşik düzene geçildiğinde de inşa edilen konutlar üzerinde devam etmiştir. Anne, baba, çocuklar, gelinler ve damatlar göçebelik döneminde bir arada tek çadırda ya da yan yana düzenlenen çadırlarda yaşamış olup, bu düzen Anadolu'ya yerleştikten sonra da tüm ailenin tek çatı altında yaşaması ya da çevresinde birleşmesi sonucunu doğurmuştur. Yan yana düzenlenmiş olan çadırlar geleneksel Türk evinde odalara dönüşmeye başlamıştır. Odaların birbirine açılması pek görülen bir durum değildir. Genellikle odalar birbirinden bağımsız olup, sofaya ya da avluya açılır. Buradan odaların birbirinden bağımsız yaşam birimleri olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Aile düzeninde kadın ve erkek farklı statülere sahiptir. Erkeğin evin en önemli kişisi olması, iç mekân düzenlemesinde de etkisini göstermiştir. Evin en özel odası "baş oda" erkeğe aittir. Erkeklerin toplanma mekanları olarak düzenlenmiş olan baş odanın dönem dönem işlevinde değişiklikler yaşanmıştır. Bir süre sonra ise sofa ile eşdeğer konuma gelmiştir. Kadının ise bütün zamanını geçirdiği yer evdir. Bu nedenle geleneksel Türk evinin oluşumunda kadının çalışması, dinlenmesi ve sosyal ilişkilerini gerçekleştirmesine uygunluğun önemli bir etkisi vardır. Toplumun yapısı ve getirdiği kurallar nedeniyle yaşam kapalı bir ortamda sürdürülmektedir. Zemin katın duvarları daha az açıklıklı olup, içeri ve dışarıyı net bir şekilde birbirinden koparır. Çeşme başları, cami etrafı, meydanlar

dışında Türk mahallesinde ve sokaklarında fazla ağaç bulunmaz. Özellikle evlerin bahçesinde bolca bulunur. Doğanın evin içine getirilmek istenmesiyle, bahçe ağaç ve çeşitli bitkilerle düzenlenmiştir. Bahçenin bu şekilde düzenlenmesi de kadının bütün gününü evde geçirmesinden kaynaklı gelişen bir durumdur. Önder Küçükerman'a göre, "Türk evi bir anlamda kadın içindir." [25]

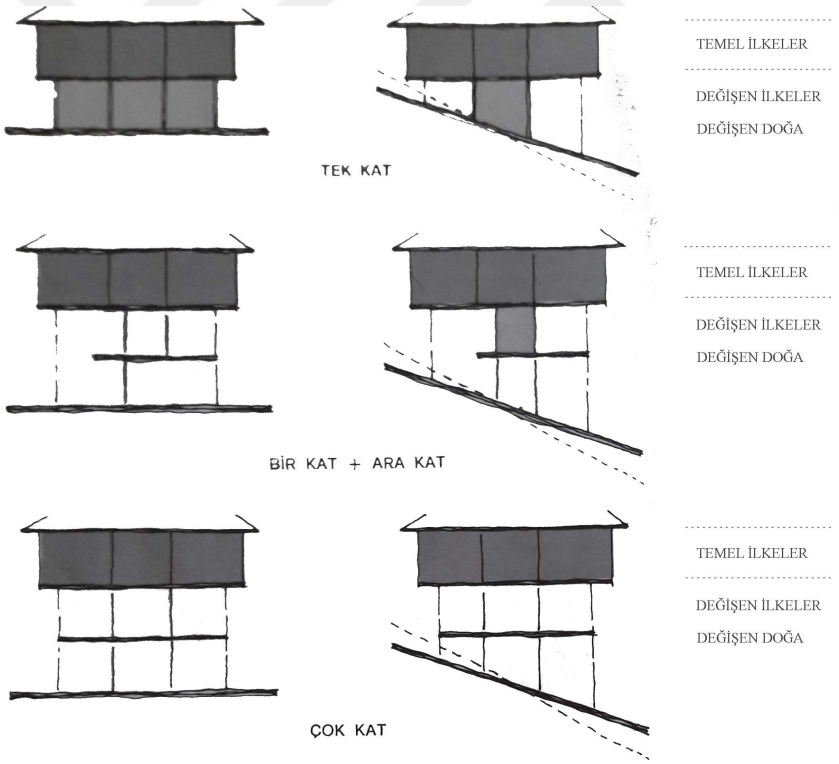
İslam dininin de geleneksel Türk evinin oluşumu ve biçimlenişinde etkisi görülmektedir. Dinin getirdiği mahremiyet kavramı, Türk mahallelerinde sıklıkla rastlanan çıkmaz sokakların oluşumunda, evin içinin dışarıyla olan ilişkisinde ve aynı zamanda iç mekân düzenlenmesinde önemli etkiler yapmıştır. Çıkmaz sokakların oluşumunun nedeninin İslam'ın getirdiği gizlilik ve mahremiyet olduğu görüşü vardır [59]. Jale Erzen'e göre, "bu yapıda yollar, çoğunlukla genelden mahreme doğru incelen ağaç dalları gibi düzenlenmiştir." Öte yandan İslamiyet'in getirdiği gizlilik ve dışa kapalılık, bahçe duvarlarının zemin kat seviyesine kadar yükseltilmesinde etkili olmuştur. Geleneksel Türk evinin iç mekân düzenlenmesinde "haremlik ve selamlık" ayrımını ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte bazı büyük konakların harem ve selamlık daireleri ayrı binalar halinde olup kendi mescit, dua odası, hamam ve meşkhanelere sahiptir [60].

3.3 Geleneksel Türk Evinin Mimari Özellikleri

3.3.1 Geleneksel Türk Evinin Ana Mekanları / Ana Ögeleri

Geleneksel Türk evi genellikle tek veya iki katlı olarak inşa edilmiştir. Mimari özelliklerinin Anadolu'nun farklı bölgelerinde farklı özellikler göstermesiyle birlikle işleyiş ve kullanım açısından ortak özelliklere sahiptir. En basit hali tek katlı ve bir-iki odadan meydana gelen küçük programlı yapılar olmakla birlikte bu evler genellikle kırsal kesimlerde yoğunlaşmıştır. Şehirlerdeki evler ise genellikle iki katlı yapılmıştır. Tek katlı olarak inşa edilen evlerin ise daha büyük ve çok odalı olduğu görülür. Oda, eyvan, avlu, hayat ve sofa gibi geleneksel Türk evine özgü elemanların, en basit plandan en gelişmiş olanına kadar, farklı düzenlemelere sahip olmakla birlikte genellikle aynı işlevi gösterecek şekilde organize edildiği görülür. Alt kat genellikle servis mekanları, üretim ürünlerinin bulunduğu ambar, samanlık ve bazı durumlarda ahırın bulunduğu mekanlardan oluşurken üst kat yaşama alanlarını barındırır. Anadolu evlerinin

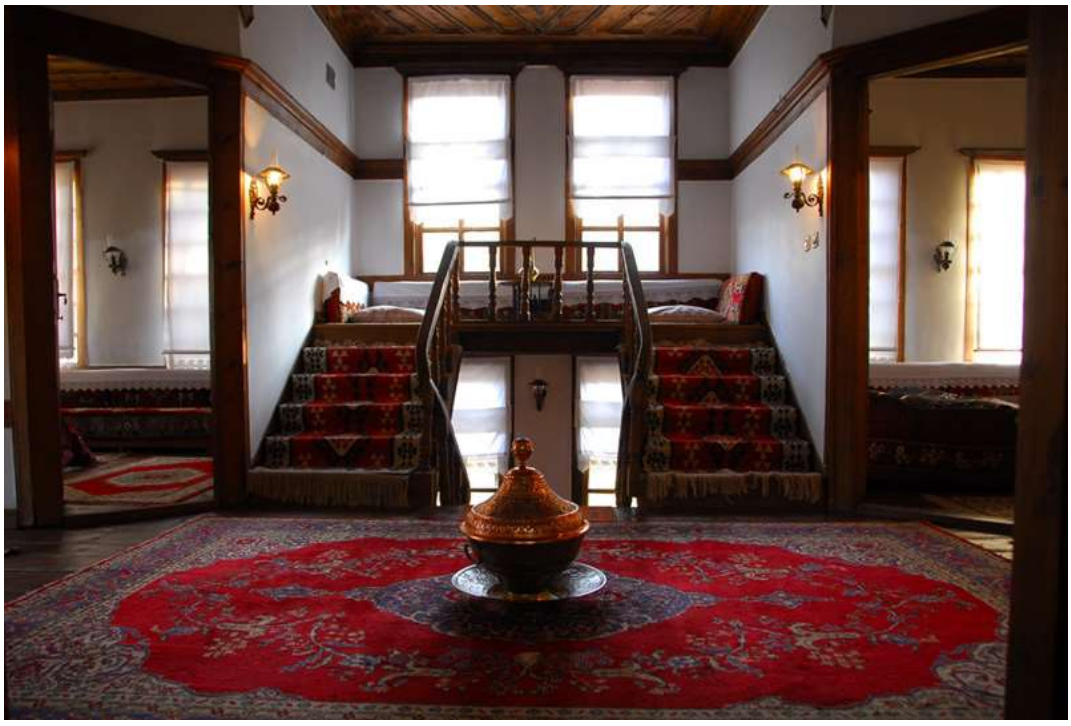
birçoğunda zemin kat ve ana kat arasında bir kat daha bulunur (Şekil 3.14). Özellikle dar parsel üzerinde inşa edilmiş, yoğun ve sık bir yerleşime sahip mahallelerde bulunan evlerde bu ara kata daha çok rastlanır. Ara kat, zemin katın tamamı üzerinde kurulan bir kat olmayıp, asma kat vazifesi görür ve özellikle taşlık sofanın üzerini örtmez, sofanın kat yüksekliği bu durumda korunmuş olur. Zaman içerisinde ara katın önemi Anadolu Türk evlerinde artmış ve diğer katlar ile arasındaki fark giderek azalmıştır. Bu durumla birlikte ara katın kat yüksekliği yaşam alanı olarak kullanılan esas katın kat yüksekliğinden her zaman daha alçak tutulmuştur. Ara katın genellikle kullanım olarak ikinci sırada yer alan odaları içinde bulundurduğu görülür. Anadolu evlerinin çoğunda ise bu kat kışlık katı olarak kullanılır. 19. yy.da ise ara kat ve esas kat arasındaki farklar daha da azalmış; kat yükseklikleri de olmak üzere plan özellikleri ve kullanım amaçları bakımından da benzerlik göstermeye başlamışlardır. Böyle olmakla birlikte üst kat ana(esas) kat olma özelliğini korumuştur [25].

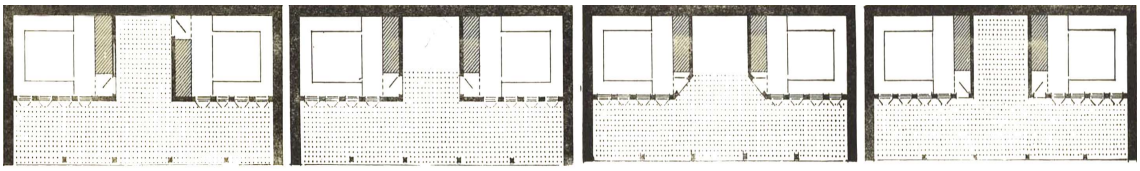
Şekil 3.14 Geleneksel Türk evinin katları ve doğa ile ilişkileri [25].

Geleneksel Türk evi içten dışa doğru düşünülerek inşa edilmiştir. Yani modern mimarlık akımında söylendiği şekliyle formun fonksiyonu takip etmesidir. Bu şekilde olması amacıyla yapılan bir şey olmayıp, kendiliğinden gelişen bir durum olarak karşımıza çıkar. Burada dışın önemsenmediği anlamı çıkarılmamalıdır [32].

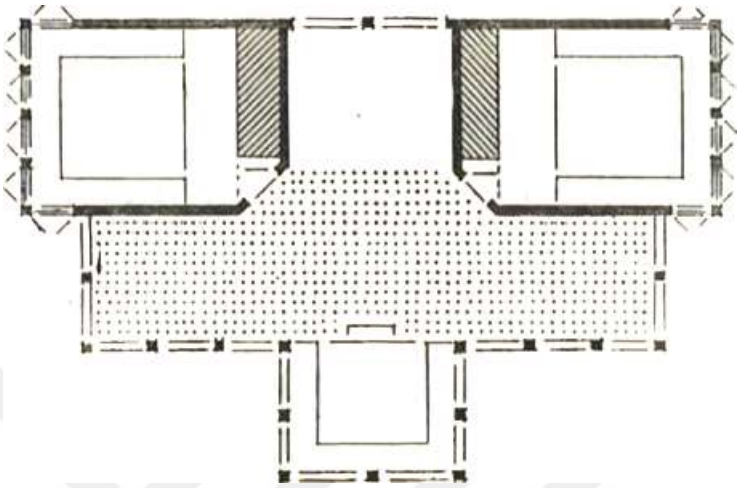
Geleneksel Türk evinin yaşama birimleri olan odalar arasındaki bağlantıyı sofa sağlar. Geleneksel Türk evini oluşturan temel ögelerden biri olan sofa, “Sergah, sergi, seyvan, çardak, divanhane, hayat” gibi isimler de almıştır. Sofanın geleneksel Türk evi kuruluş düzeninin oluşumundaki rolü oldukça fazladır. İlk örneklerde sofaya çok az rastlanmaktadır. Sofanın oluşumundan önce, odalar çadırların kullanım özelliklerini taşıyordu. Sonrasında odalar arasında ortak mekân kurulmuştur. Sofanın bir diğer işlevi de toplanma mekânı olmasıdır. Toplanma bölümü haricindeki diğer bölümler oturmak için kullanılmıştır. Sofa aynı zamanda düğün, nişan, cenaze gibi törenler için de kullanıma uygun bir mekandır. Sofanın bir veya birkaç tarafı kapalı olabilir ve sofa aynı zamanda tam ortada da yer alabilir. Sofanın manzaraya bakan, elverişli taraflarında köşk, eyvan, taht ve sekilik gibi döşemeden biraz yükseltilmiş bölümler bulunur. Bu bölümler dinlenme ve seyir alanları olarak kullanılır (Şekil 3.15). Eyvanlar; dışardan gelecek etkilere karşı biraz daha korunaklı düzenlenen yerlerdir. Dar tarafı sofaya bakacak şekilde genellikle iki oda arasında bulunan mekanlardır (Şekil 3.16). Sofanın ortasında ise orta eyvan, yanında ise yan eyvan olarak adlandırılır. Köşkler ise fazlaca aydınlık, bol pencereli mekanlardır. Bazılarında fıskiyeli havuzlar bile yer alır (Şekil 3.17) [20]. Taht ve sekilik iki ya da üç tarafı açık, döşemeden birkaç basamak yükseltilmiş, bazı durumlarda konsolun taşıdığı eklenti mekanlardır (Şekil 3.18) [61].

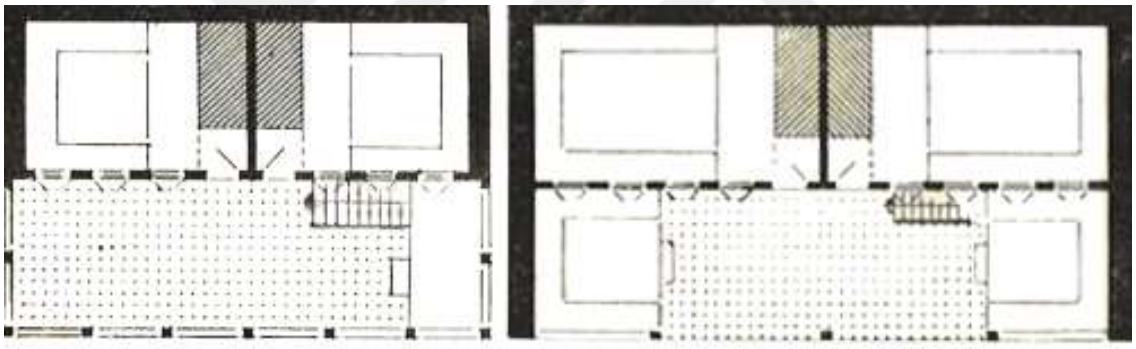
Şekil 3.15 Geleneksel Türk evinde sofa [62].

Şekil 3.16 Geleneksel Türk evinde sofa, oda ve eyvan ilişkisi [20]

Şekil 3.17 Geleneksel Türk evinde köşk [20]

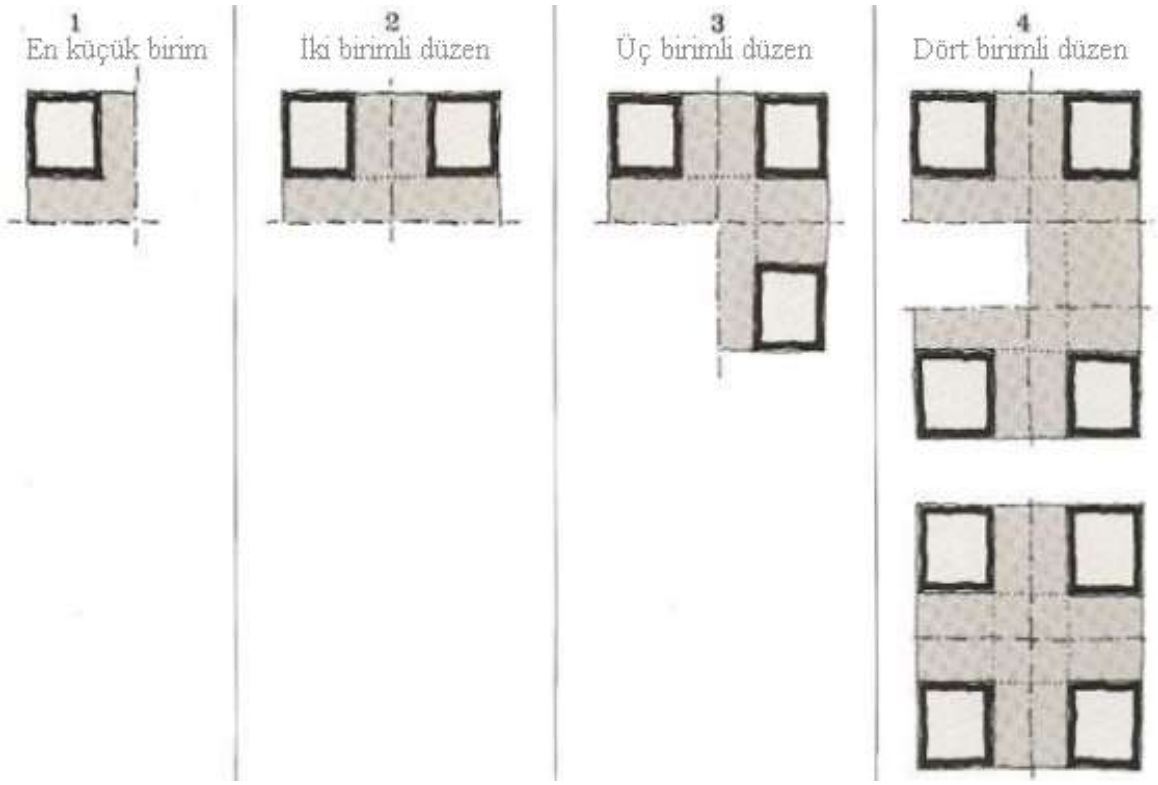
Şekil 3.18 Geleneksel Türk evinde taht [20]

Sofa en eski evlerde açıktır. Tavan, ahşap dikmeler üzerinde yükseltilmiştir. Sonraki dönemlerde iklim ve çevre koşullarından korunmak amacıyla çeşitli eklentiler ile daha korunaklı bir hale getirilmiştir. Bu eklentilerin sonunda camekanlarla tamamen kapatılmıştır. Fakat bu değişim ve düzenlemeler plan tipini ve sofanın odalar arasındaki ortak mekân olma özelliğini değiştirmemiştir [23], [25].

Turgut Cansever'in deyişiyle "Türk evinin temel mimari birimi olan 'oda', hem kelime kökeni olarak hem de nitelikleriyle göçebe çadırı olan 'otağ'ın bir devamıdır". Bu benzerlik, ikisinin de benzer fonksiyonlara hizmet etmesi, çok amaçlı kullanıma uygun olarak tasarlanmasına dayanır [37], [63]. Fakat olumsuz iklim şartlarında, çadırın taşınabilirliğinin yanında odanın da bu şartlara uyum sağlayabilecek şekilde

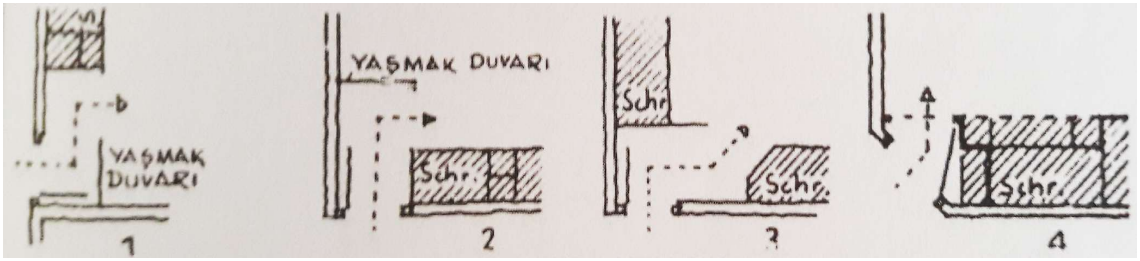
oluşturulması gerekir. Bu nedenle oda, çevrenin ve hayatın değişkenlerine uyum sağlayarak farklı kullanış biçimlerine olanak tanıyabilecek nitelikte olmalıdır. Odanın çok amaçlı kullanıma olanak sağlaması en önemli özelliklerinden biridir. Hareketli elemanların kullanılabilmesi, yatakların kullanıldıktan sonra dolaplara kaldırılabilmesi, sedirin oturmak, uzanmak ve yatmak için kullanılabilmesi gibi durumlar odanın esnek kullanım özelliğinin örnekleridir [37], [61], [64], [65].

Geleneksel Türk evinde her odanın bir hizmet alanı bulunur. Bu alan genellikle sofa olmakla birlikte başka bir mekân da olabilir. Bu iki ögenin belirli bir çoğalma düzeni içinde gelişmesi ve biçimlenmesiyle Türk evinin kuruluş düzeni oluşmuştur (Şekil 3.19).

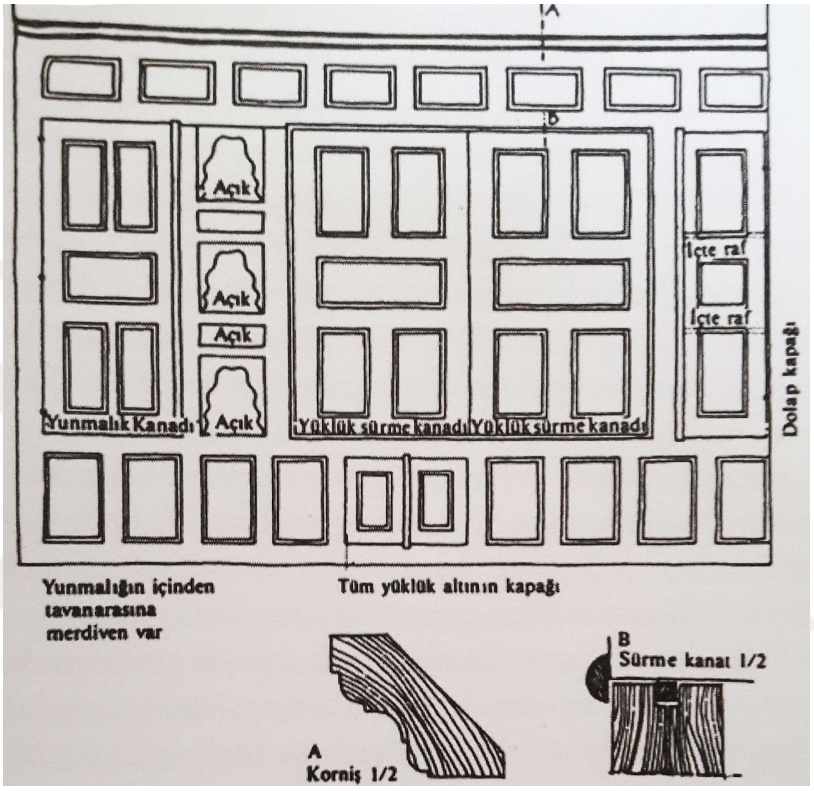

Şekil 3.19 Anadolu'daki geleneksel Türk evinin kuruluşunda odaların birbirleriyle ve ortak alanla ilişkilerindeki gelişim düzeni [25].

Geleneksel Türk evinde genellikle kapı odaya direkt olarak açılmaz. Kapı açılınca önce yaşmak duvarı görünür (Şekil 3.20). Bu süre içinde içerde oturan kişiler toparlanmış olur. Odaya alçaltılmış bir dolaşım alanından (Seki altı) sonra ulaşılır. Seki altının bir tarafı oda iken diğer tarafı farklı amaçlar için kullanılan bölmelere ayrılmış olan dolaptır. Dolaplarda yatakların konulduğu yüklük, lambalık, fincanlık, açık raflar ve başka amaçlarla kullanılan kapalı dolaplar bulunur (Şekil 3.21). Ayrıca yunmalık (gusülhane) olarak adlandırılan küçük banyolar da bu dolap kapaklarının arkasında yer alır [32].

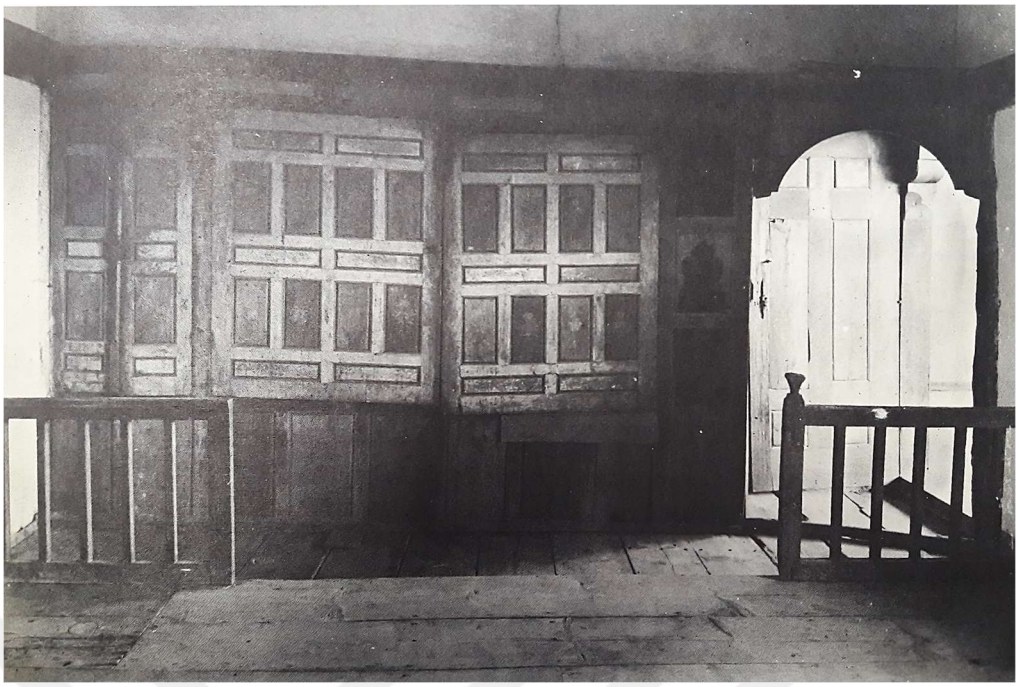

Şekil 3.20 Odaya giriş şekilleri ve yaşmak duvarı kullanımı [66].

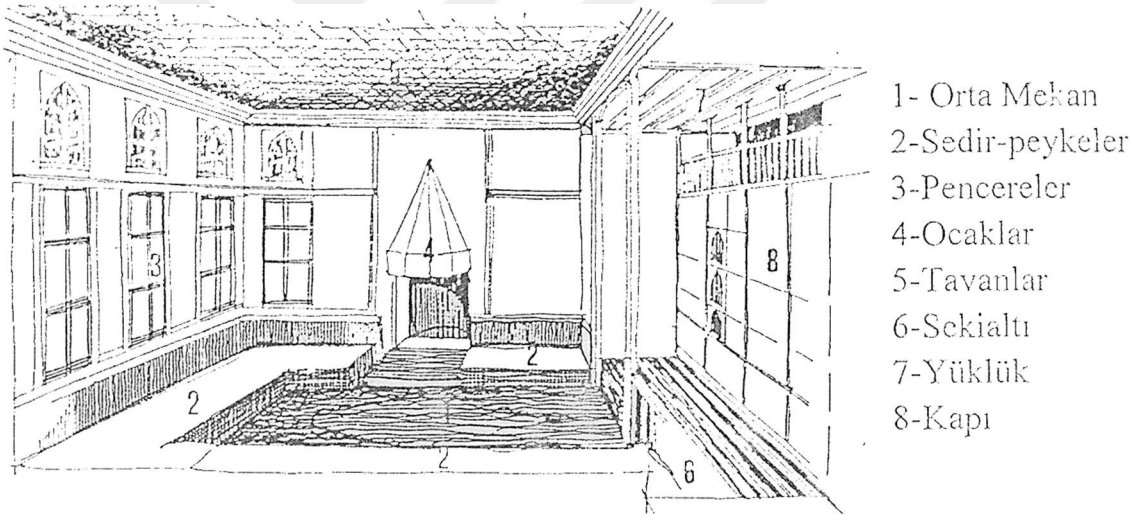

Şekil 3.21 Yüklük duvarı (Cahit Mehmet Ali Evi) [32]

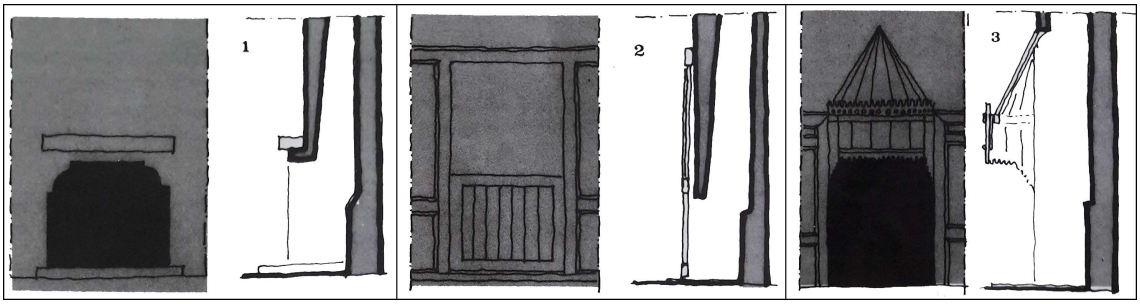
Oda (seki), seki altından bir basamak yukarıda yer alır. Bu iki mekânın tırabzanla ayrıldığı durumlar da mevcuttur (Şekil 3.22) Pencere altlarında oturma alanı olan sedir yer alır. Odanın bir veya daha fazla duvarında dolap, bir duvarında da ısınma, havalandırma ve pişirme işi için ocak yer almaktadır (Şekil 3.23). Ocağın sürme bir kapakla kapatılabilenleri de vardır. Bazı durumlarda ocaklar sahip olduğu biçim ve süslemeyle odada kimliğiyle ağır basan bir öge olabilir (Şekil 3.24) [25], [32], [64].

Şekil 3.22 Seki altı ve sekinin tırabzanla ayrılışı (Hisar, Bursa) [64].

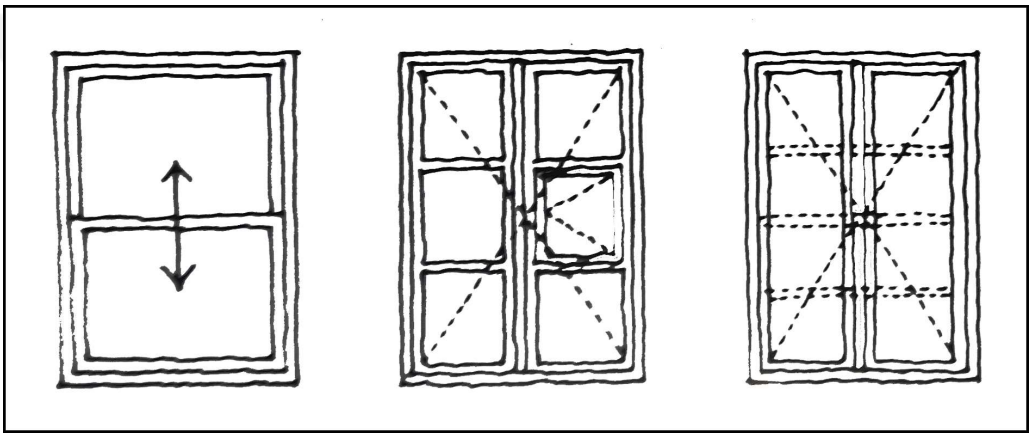

Şekil 3.23 Geleneksel Türk evinde oda düzeni [67].

Şekil 3.24 Geleneksel Türk evinde görülen ocak tipleri: 1- Kapak veya davlumbazın olmadığı en basit tip 2- Kapaklı ocak tipi 3- En gelişmiş tip [25].

Odanın duvarlarında ortalama 200 cm yükseklikte dolaşan raf, sergen olarak adlandırılır. Sergenin üstünde meyveler, çini veya bakır kaplar dizili olur. Sergenin altında yer alan, sokağa ya da hayata bakan büyük pencereler, yaklaşık olarak bire iki oranındadırlar. Ölçüleri insan ölçüsü baz alınarak, kullanım olanaklarına göre ayarlanmıştır. Hem oturma hem de ayakta durma durumları göz önünde bulundurulmuş, göz hizasında yerleştirilmişlerdir. Genellikle giyotin olmakla beraber (Şekil 3.25), 19. Yüzyıl başlarına kadar iki katlı olarak yapılmışlardır. Üst tarafı sabit, alt tarafı ise açılır kapanır özelliktedir. [64]. Sergenin üzerinde ise renkli camlarıyla tepe pencereleri yer alır. Tepe pencerelerinin renkli camları sayesinde her oda kendine özgü bir ışığa sahip olur (Şekil 26).

Şekil 3.25 Geleneksel Türk evindeki pencere açılış yönleri [25].

Şekil 3.26 Geleneksel Türk evinde tepe pencereleri: Safranbolu [25], Kavafyan konağı, İstanbul [68]

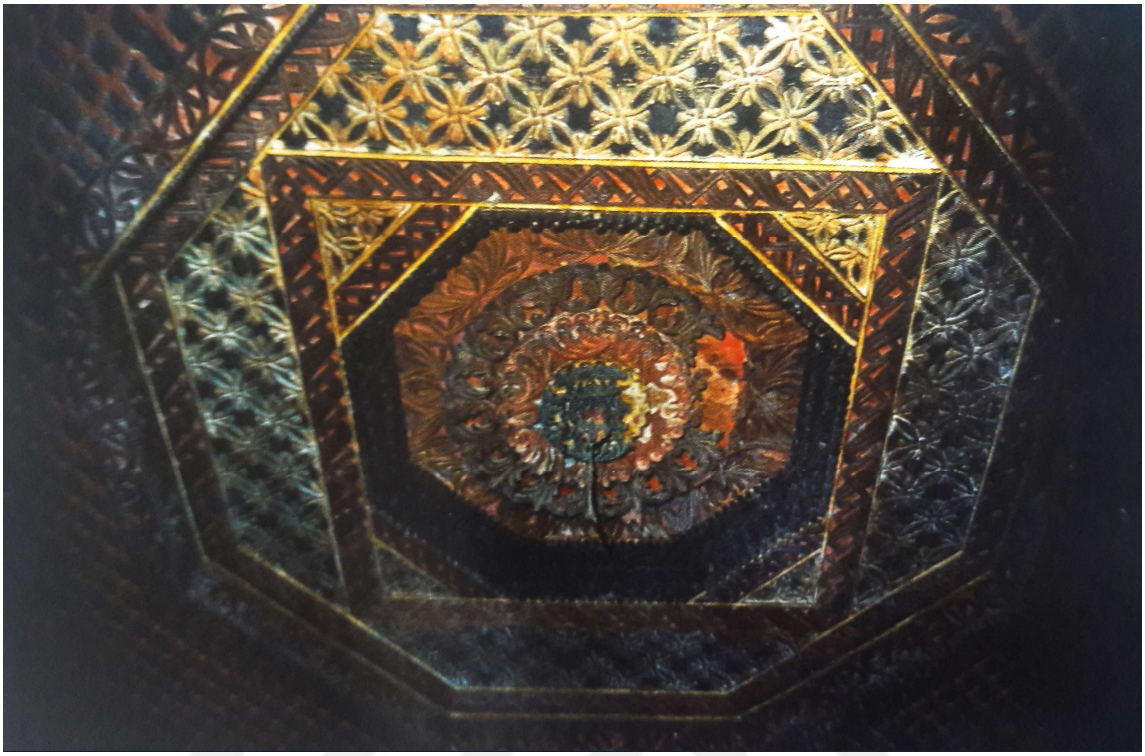
Geleneksel Türk evinde evin giriş kapıları daima büyük ve çoğunlukla iki kanatlıdır. Bahçe içinde kalanların çoğunda saçak kullanılmıştır. Kanatlar som ya da aynalıdır. Kapı evin sembolü durumundadır. Oda kapıları ise sofaya açılır ve her odanın sadece bir kapısı bulunur. Oda kapılarında kapı kanadı daha küçük ve tektir [64]. Kapı kanadının odanın içine bakan tarafı daha özenli ve süslü iken dış tarafı daha sadedir. Odaya girişte kapı ve dolabın ilişkisinden dolayı bu mimari ögeler birlikte çözümlenmişlerdir (Şekil 27).

Şekil 3.27 Geleneksel Türk evinde odaya giriş, kapı ve dolap ilişkisi [25]

Tavanlar ahşap kaplanmış ve çıtalarla, çeşitli motiflerle bezenmiştir. Kurulumu evler ve odalarda farklı şekillerde olmuştur [32]. Çoğunlukla tavanların şekillendirilmesi ve süslemesi ev sahibinin statüsü ve bütçe durumuna bağlıdır. Odaların genelde kare şeklinde olduğu görülür. Ancak bazı durumlarda evin oturduğu arazi ve doğanın etkisi ile dik açıya sahip olmayan odalar yapılmıştır. Bu odaların büyük kısmında bile tavanın kare olması için bir çözüm bulunmuştur. Yapılar ve odalarda üst örtü kullanılan alanın önemine göre farklı biçimlendirilmiştir. Daha yalın odaların tavanları bir işlem yapılmadan bırakılmıştır. Daha özel odalar için tavan kirişlemesinin kaplanarak farklı şekillerde oluşturulduğu görülür. Zaman içerisinde fonksiyonel üst örtüye yapılan farklı uygulamalar görsel bir duruma ve süslemeye dönüşmüştür. Bu durumun kentlerde daha çok geliştirilip yaygın hale geldiği görülmektedir. Üst örtüye zaman içerisinde farklı işlevler yüklenmiştir. Bunun en güzel örneği ise Trabzon ve Rize arasında bulunan bir evdir. Evde baş odanın tavanına, odanın daha iyi havalandırılması amaçlı bir havalandırma sistemi yapılmıştır. Tavan kaplaması, farklı yüksekliklere sahip

katmanlardan oluşturulmuş ve bu katmanlar arasındaki boşluklardan hava transferi sağlayabilecek şekilde kurulmuştur (Şekil 3.28) [25].

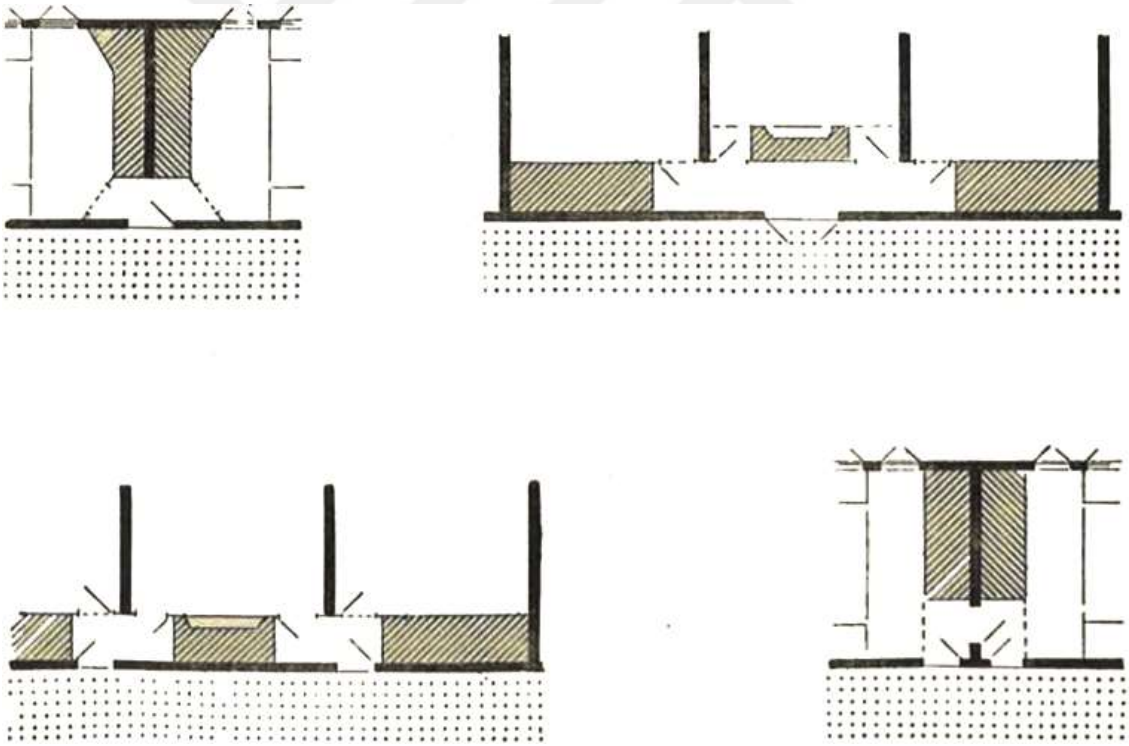
Şekil 3.28 Geleneksel Türk evinde havalandırma düzenine sahip tavan örneği [25].

Geleneksel Türk evinin sokakla ve kent yaşamıyla doğrudan ilişki kurabilmesi çıkmalar sayesinde sağlanmıştır (Şekil 3.29) [69]. Çıkmalarda açılan pencerelerin yeri de önemlidir. Sokakların dar olması sebebiyle karşı eve direkt olarak bakan çıkma cephesi yerine sokağı derinlemesine gören cepheye pencereler açılmıştır. Pencereler dışarıdan görünümüne göre değil içerinin algılaması ve ihtiyaçlarına göre açılmıştır. Burada da geleneksel Türk evinin çözümünde iç kurgunun öncelikli olduğu, çözümün içten başladığı anlaşılmaktadır [32]. Cumbanın kent ve sokak dokusundaki yeri ve önemini Le Corbusier, “işte büyük abidelerin yer aldığı sırtlardan aşağı doğru az meyilli, çatıların gölgeleri altındaki cumbalar ve bunların gölgeleri ile oluşan mor, gölgeli satıhların pencerelerin geometrisiyle, aradaki bahçelerin yeşillikleriyle meydana getirdiği adeta denize kadar uzanmış muhteşem bir acem halısını hatırlatıyordu.” diyerek ifade etmiştir.

Şekil 3.29 Geleneksel Türk evinde çıkma ve sokak ilişkisi [34]

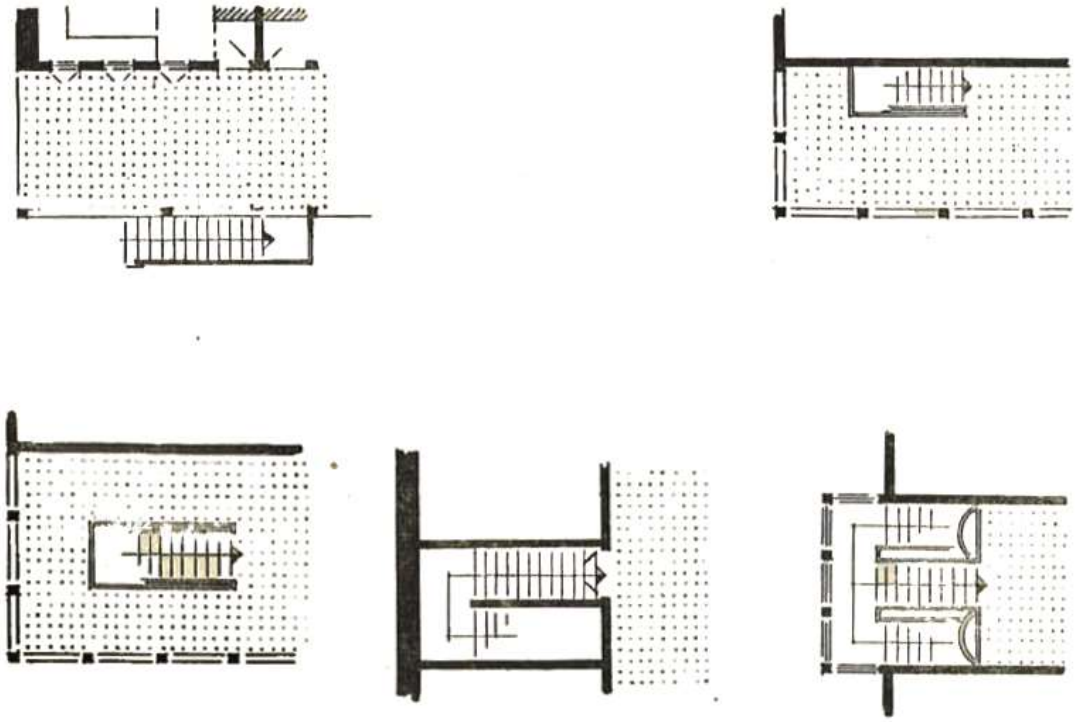
Genellikle iki oda arasındaki bağlantıyı sağlayan geçitler, odalarda bulunan dolapların bir bölümü gibi düzenlenmiş ve gizli tutulmak istenmiştir. Üç odanın birbirine bağlanılması istenilen durumlarda ise ortada yer alan odanın yüklük bölmelerinin arkası geçit olarak düzenlenmiştir (Şekil 3.30). Zamanla bu geçitlerin plandaki görünürlüğü artmış ve koridorlar oluşmuştur [20].

Şekil 3.30 Odalar arasındaki geçitler [20]

Merdivenler geleneksel Türk evinde sofanın içinde yer aldıkları zaman plan içinde çok önem arz etmemekle birlikte, sofanın dışında kendilerine özel bir yerde oldukları zaman planda önemli bir duruma gelirler. Bu durumun ilk adımı ise merdivenin bir merdiven sofası içinde çözülmesiyle atılmıştır. Daha çok iç sofalı plan tipine sahip konutlarda

merdiven için ayrı bir bölüm olduğu (Şekil 3.31) ve 19 yy. sonlarına gelindiğinde merdiven sofasının daha fazla önem kazandığı görülür [20].

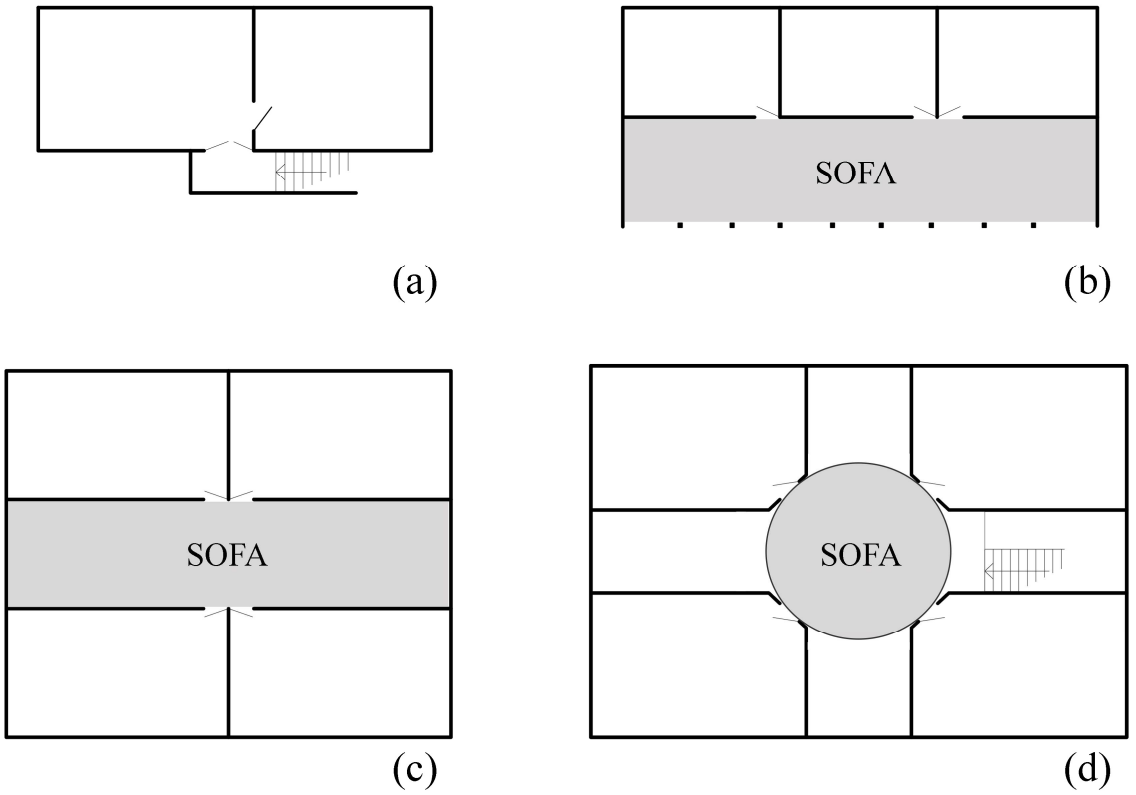

Şekil 3.31 Geleneksel Türk evinde merdivenin plandaki konumları [20].

Ailenin maddi durumu geliştikçe, zaman içerisinde yaşanan diğer değişkenlere de bağlı olarak odanın içine süslemeli tavanlar, dolaplar eklenmiş, yapı elemanlarının biçimlerinde farklılıklar olmuştur [61].

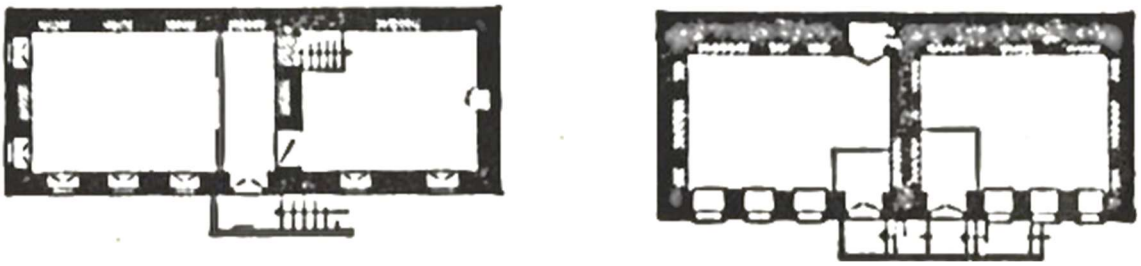
3.3.2 Plan Özellikleri

Geleneksel Türk evinde plan şeması olarak sofasız; dış, iç ve orta sofalı plan şemaları görülmektedir (Şekil 3.32). Kronolojik olarak bakıldığında en eski tiplerin dış sofalı çözümlere sahip olduğu, son örneklerin ise iç ve orta sofalı plan şemalarına sahip olduğu görülmektedir. Odaların sofanın uzantısıyla ayrı mekanlar haline gelmesi ve aynı zamanda birbirlerine bağlanması Türk evi plan tiplerinin en önemli ve kendine has özelliklerinin başında gelir [20], [70].

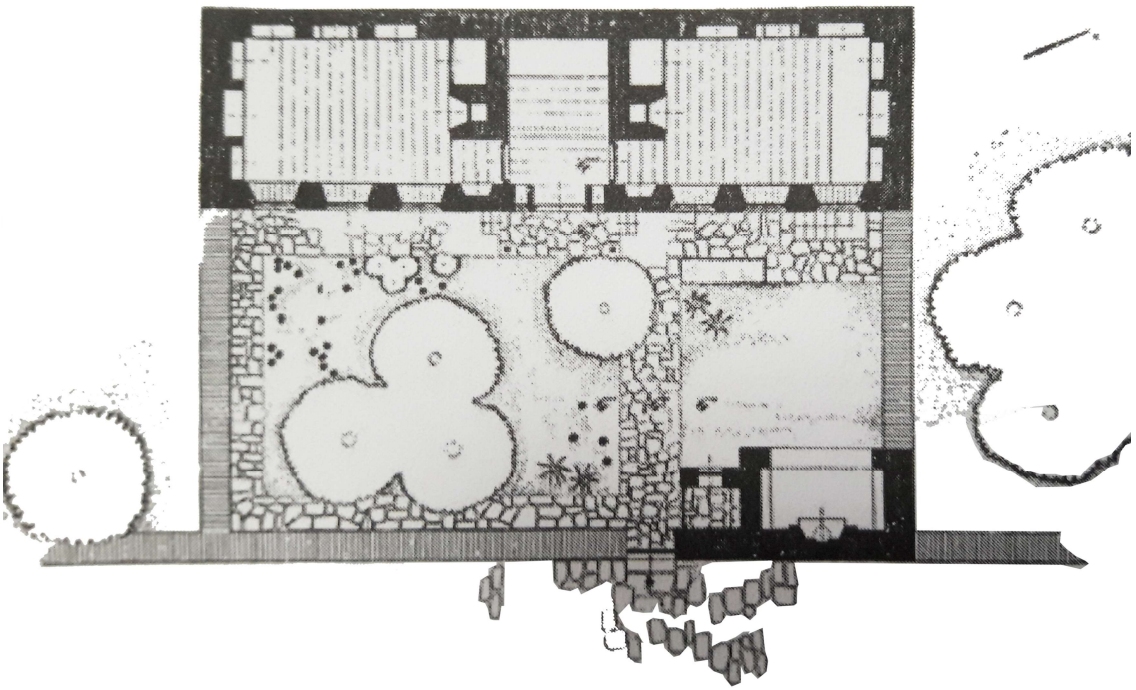

Şekil 3.32 Geleneksel Türk evi plan şeması örnekleri a) Sofasız plan tipi b) Dış sofalı plan tipi c) İç sofalı plan tipi d) Orta sofalı plan tipi (Sedad Hakkı Eldem'e Göre)

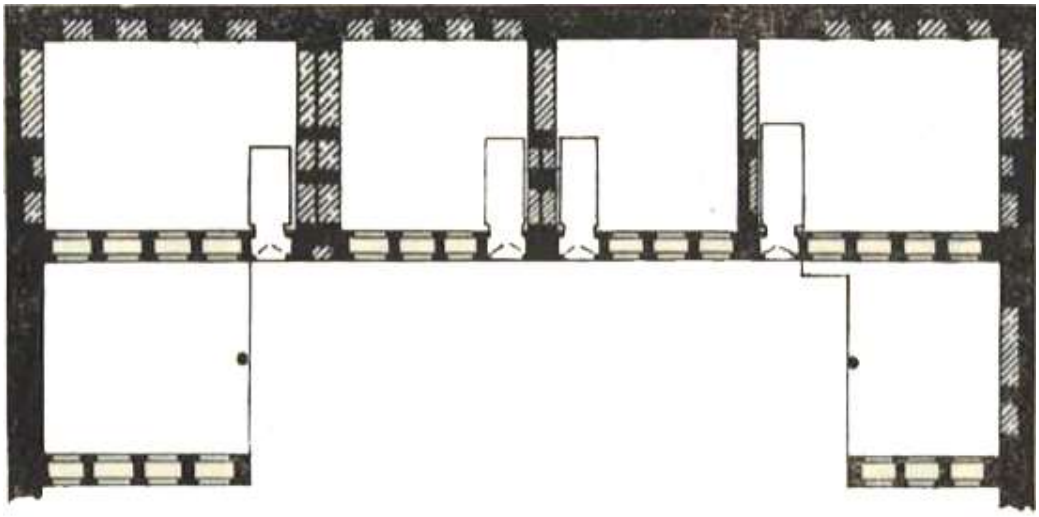
Sofasız Plan Tipi: Geleneksel Türk evinde görülen en ilkel plan tipidir. Plan şemasını oluşturan odalar bu plan tipinde yan yana dizili haldedir (Şekil 3.33). Odalar arasında geçiş; kaldırım, tretuvar veya bir avluyla sağlanmıştır [23]. Sofanın veya hayatın yerini bu plan tipinde taşlık veya bahçe almıştır (Şekil 3.34). İki katlı örneklerinde ise üst katta odaların bir balkonla (gezemek) bağlandığı görülür [32]. Bu durum daha çok sıcak iklime sahip olan güney yerleşimlerinde görülür. Soğuk iklimin hâkim olduğu yörelerde ise bu geçişin üzeri kapatılmış ve bu plan şeması çok fazla tercih edilmemiştir. Bu plan şemasının en basit şekli avluya açılan tek odalı ev tipidir. Oda sayısı arttıkça odalar yan yana dizilir ve genellikle kapı ve pencereleri aynı cepheye bakar. Odaların arasında bir eyvan bulunabilir. Oda sayısının çok fazla olduğu durumlarda oda sırasının bir ya da iki ucunda kollar devam edebilir (Şekil 3.35) [23].

Şekil 3.33 Müfit Arif Efendi evi (Gaziantep), Şehireküstü mahallesinde bulunan bir ev (Gaziantep) [20]

Şekil 3.34 Hacı Kadirlerin evi, Konya [71]

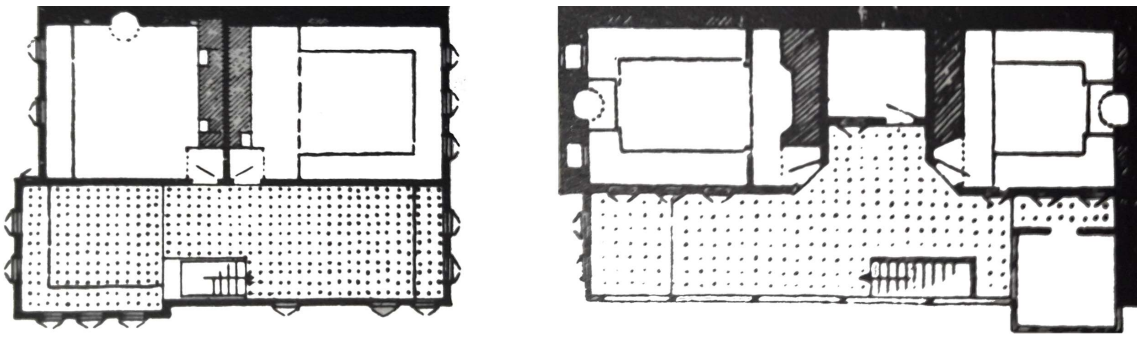

Şekil 3.35 Ahmet Kavukçu evi, Antalya [23]

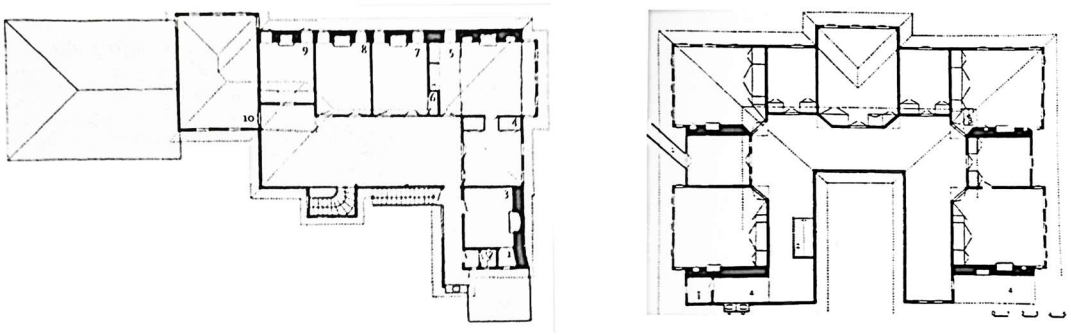
Dış Sofalı Plan Tipi: Dış sofalı plan tipinde oda sıraları bir sofa ile birbirine bağlıdır. Sofa, kapalı alanın dışında yer alır. En ilkel örneklerinde sofa, üzeri damlı, açık bir direklikten oluşur. İklimin uygun olduğu bölgelerde bu tip kullanılmaya devam edilmiştir. Zamanla, yaşam düzeyi yükseldikçe sofa kapatılmaya başlanmıştır. Sofanın yanındaki pencereli duvarlar bu dönüşümün ilk adımıdır. Sonrasında sofa tamamen kapatılmıştır. Önceleri camekanla kapatılan sofa daha sonra büyük pencerelerle yapılmıştır. Oldukça sade olan bu plan tipine zenginlik katan elemanlar eyvan ve köşklerdir. Sedad Hakkı Eldem, dış sofalı plan tipini kendi içinde şu şekilde sınıflandırmaktadır:

- Dış sofalı, tek odalı plan tipi
- Dış sofalı, iki odalı plan tipi
- Dış sofalı, eyvanlı plan tipi
- Dış sofalı, iki odalı ve köşklü plan tipi
- Dış sofalı, köşklü ve eyvanlı plan tipi
- Dış sofalı, bir ucu odalı plan tipi
- Dış ve köşe sofalı plan tipi
- Bir veya iki kollu oda sırasıyla çevrilmiş dış sofalı plan tipi [23].

Dış sofalı plan tipi, odaların dizilimi ve sofanın konumuna göre de farklılık göstermektedir. Odaların; sofanın bir yanına dizildiği, sofanın birbirine bitişik iki yanına dizildiği (Şekil 3.36) ve sofanın üç kenarında da var olduğu (Şekil 3.37) durumlar vardır [32].

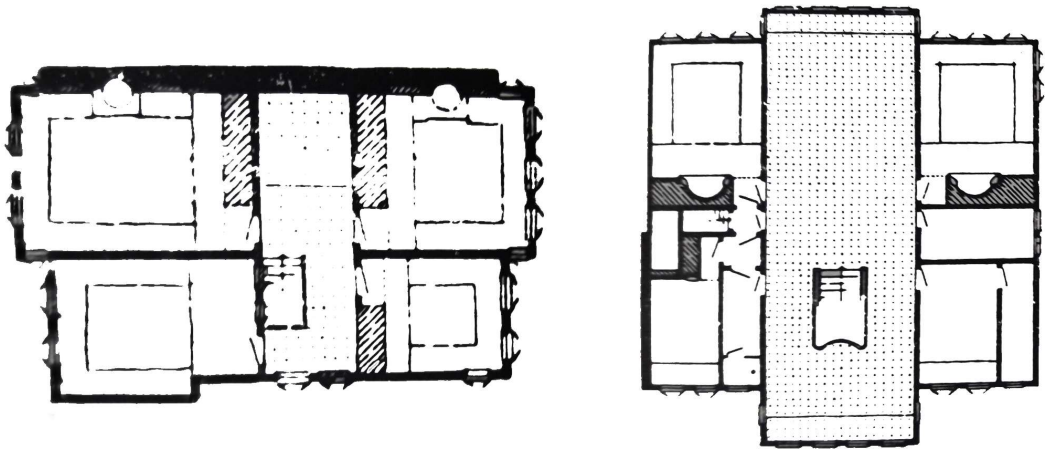
Şekil 3.36 Emin Bekim oğlu Hüsnü evi (Gebze), Hacı Rıza evi (Bergama) [23]

Şekil 3.37 Hasan Bey evi (Antalya), Hacı Ömer Ağa evi (Antalya) [72]

İç Sofalı Plan Tipi: İç sofalı plan tipinde sofanın iki yanında odalar yer alır (Şekil 3.38). Bu plan tipi "karnıyarık" olarak da adlandırılmaktadır. İç sofalı plan şemasına sahip evlerde genellikle sofanın iki yüzünün de açık tercih edildiği görülür. Sofanın bir yüzünün sağır bırakıldığı evlerde bunun nedeni genellikle kullanım ya da topografik sebeplerden ötürüdür. Sofanın iki yanı da çıkma olarak devam edebilir. Sedad Hakkı Eldem, iç sofalı plan tipini kendi içinde şöyle sınıflandırmaktadır:

- İki yüzlü, iç sofalı, iki odalı plan tipi
- İki yüzlü, ikiden fazla odalı, iç sofalı plan tipi
- Bir yüzlü, iç sofalı plan tipi
- Eyvanlı ve yan sofalı plan tipi [23].

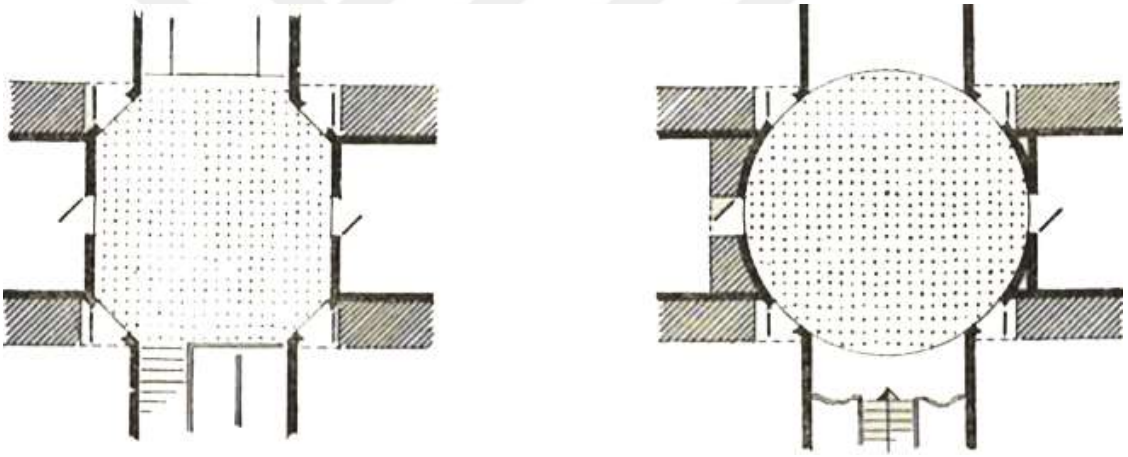
Şekil 3.38 Bir yüzlü iç sofalı plan tipi örneği Nalbant Kadri Usta evi (Gebze), İki yüzlü iç sofalı plan tipi örneği İntizam Ağası Hüseyin Bey evi (İstanbul) [23]

İç sofalı plan tipinin tercih edilme sebebi ekonomik ve kullanışlı olmasıdır. Odaların sofanın iki yüzüne sıralanmasıyla dış duvarlardan tasarruf sağlanır. Odalar arasındaki geçiş açısından kolaylık sağlar. Öte yandan sofanın bahçe ile bağlantısı zayıflamıştır. Bu nedenle daha çok şehir yerleşimlerine uygun bir karaktere sahiptir [20], [23].

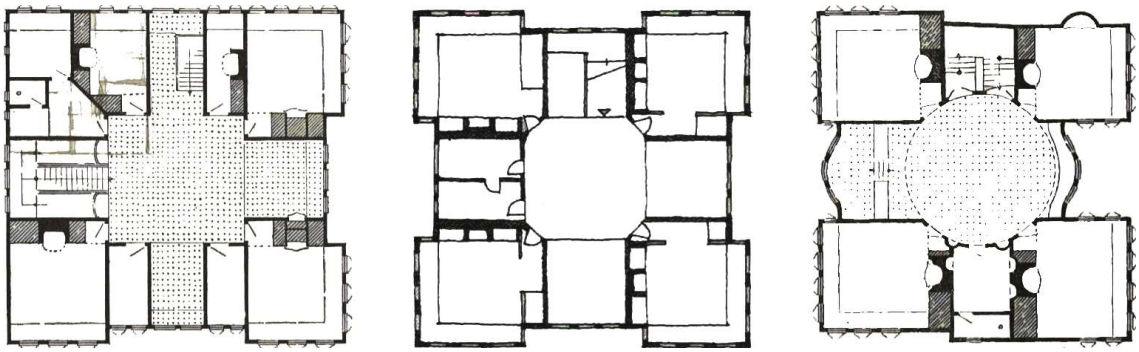
Orta Sofalı Plan Tipi: Orta sofalı plan tipinde sofa plan şemasının merkezindedir. Sofanın dört tarafında odalar dizilidir. Sofanın ışık alabilmesi için odaların arasında eyvanlar yer alır. Eyvan sayısının birden dörde kadar çıktığı durumlar vardır. Bu örnekler iç sofalı plan tipinin en gelişmiş örnekleridir. Bu nedenle bu planlar daha büyük programlı ve zengin konutlarda uygulanmıştır. Sedad Hakkı Eldem, orta sofalı plan tipini kendi içinde şöyle sınıflandırmaktadır:

- Dört köşeli, orta sofalı plan tipi
- Pahlı köşeli, orta sofalı plan tipi
- Yuvarlak veya beyzi, orta sofalı plan tipi

Orta sofalı plan tipinde sofaya farklı biçimler uygulanmıştır. En çok tercih edileni sofanın köşelerinin pahlanmasıdır. Bu şemada sofa düzgün olmayan bir sekizgen formundadır. Zamanla sofa oval forma dönüşmüştür (Şekil 3.39, Şekil 3.40) [20].

Şekil 3.39 Pahlı ve yuvarlak sofaların odalar ortasındaki karakteristik durumuna ait tipler [20]

Şekil 3.40 Dört köşeli orta sofalı plan tipi örneği (Vasıf Bey Konağı, Bolu) [20], Pahlı orta sofalı plan tipi örneği (Gökçüoğlu evi, Safranbolu) [73], Yuvarlak orta sofalı plan tipi örneği (Abacı Yorgi evi, Filibe) [20]

3.3.3 Cephe Özellikleri

Cephe; kentsel dokunun oluşumunun bir parçası ve yapının dışarıdan algılandığı dış yüzüdür. Kavram olarak, ön yüz veya bina yüzüne dik doğrultuda sonsuzdan bakılan görünüş olarak da tanımlanmaktadır [28]. Görünüş anlamının yanı sıra, bina-kent arasında görsel ve programatik bir sınırı da ifade etmektedir [74]. Binanın mimari dilinin bir yansıması olan cephe, bazı durumlarda yapının kent kullanıcısı tarafından görülebilen tek mimari ögesidir. Kent kullanıcısının cepheyi okuma ve algılama şekli insan-kitap ilişkisindeki duruma benzerdir. Kent kullanıcısı cepheyi algılar, okumaya başlar, cephe ile kullanıcı zihni arasında bir etkileşim olur ve zihin cepheden aldığı bilgileri daha sonra kullanmak için saklar [75], [76], [77].

Cephe, mimaride her dönemde önemli bir yere sahip olmuştur. Kavram olarak "cephe"nin içeriği farklı dönemlerde değişik yaklaşımlara sahip olsa da genel ifadesi aynı kalmıştır. Uğur Tanyeli, tarih öncesi dönemde cephe kavramının mimarlıkta bir olgu olmadığını ve bazı yerel toplulukların yapı yüzeylerine çizdiği resimsel bezemelerle sınırlı olduğunu söylemektedir [78]. Rönesans Dönemi'nde Alberti'nin çalışmaları ve Vitrivius'un çevirileri ile cephe kavramı mimarlıkta daha önemli bir yer edinmiştir. 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl apartmanlarının en önemli mimari ögelerinden biri olarak bu konutların mimari dilini aktaran cepheler, kentsel mekânın parçası olmuştur. Cephe, kent kullanıcısıyla mimari iletişim yetisi en yüksek olan yapı elemanı olarak tanımlanabilir [79]. Bu dönemlerde bitişik nizam İstanbul apartmanlarında cephenin yapıların mimarisinde dışa aktarılan en önemli yapı elemanı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, cephenin kentsel mekanların tanımlanmasındaki etkisinin de büyük olduğu anlaşılmaktadır.

Cepheyi de oluşturan ve şekillendiren mimari elemanlar vardır. Bu elemanların ortak bir dil oluşturarak birbirine bağlanmasıyla cephenin kompozisyonu ortaya çıkmaktadır. Cephe kompozisyonlarının farklı oluşum biçimleri vardır. Yerel mimaride bu oluşum kentin coğrafi yapısı, bölgenin iklim özellikleri ve sosyo-ekonomik yapısı ile ilişkilidir.

Anadolu'nun geleneksel evlerinin cepheleri, farklı bölgelerinin zaman içinde sahip olduğu kendine has kültür birikiminin önemli aktarım unsurlarından biridir. Yörenin kültüründen, tarihinden, sosyo-ekonomik yapısından ve yapının yapıldığı dönemdeki

yapım tekniklerinden ve malzemelerden kent kullanıcılarına yansımalar sunar. Dönemin bir yansıması olmasının yanı sıra günümüz mimarisine de ışık tutup örnek teşkil etmesi açısından da önemlidir.

Anadolu'da geleneksel Türk evlerinin genellikle bir ya da iki katlı olduğu görülmektedir. Bu oluşumu Sedad Hakkı Eldem, "Türk Evi umumiyetle bir katlıdır. Ancak, zaman ile kat adedi fazlalaşmıştır. Öyle olmakla beraber, daima esas kat tektir. Bu esas kat ise birkaç katlı evlerde mutlaka en yukarıdadır. En basit ve alçak ev tiplerinde yalnız bir kat mevcuttur. Bu kat tercihan zeminden bir buçuk iki metre kadar veya daha fazla yüksekte bulunmaktadır." diyerek açıklamaktadır. [20]. İki veya çok katlı konutlarda giriş katının servis alanları için kullanılıyor olması bu katın cepheye yansımasını daha sade kılarken, üst katın yaşam alanlarını içermesi cepheye de bu katta hareketlilik katmaktadır (Şekil 3.41, Şekil 3.42, Şekil 3.43, Şekil 3.44).

Şekil 3.41 Burdur evi örneği [80]

Şekil 3.42 Safranbolu evi örneği [25]

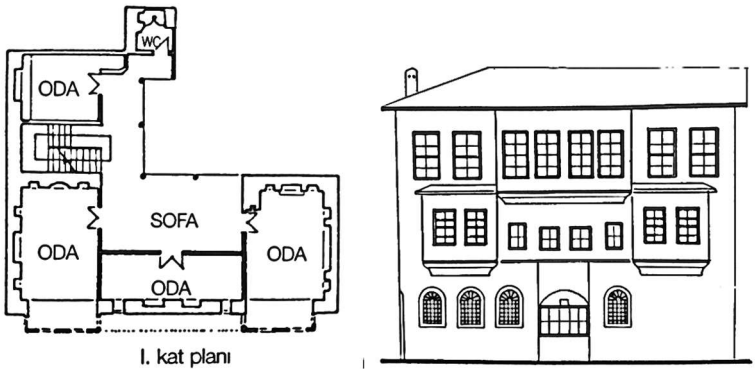

Şekil 3.43 Kütahya evi örneği [32]

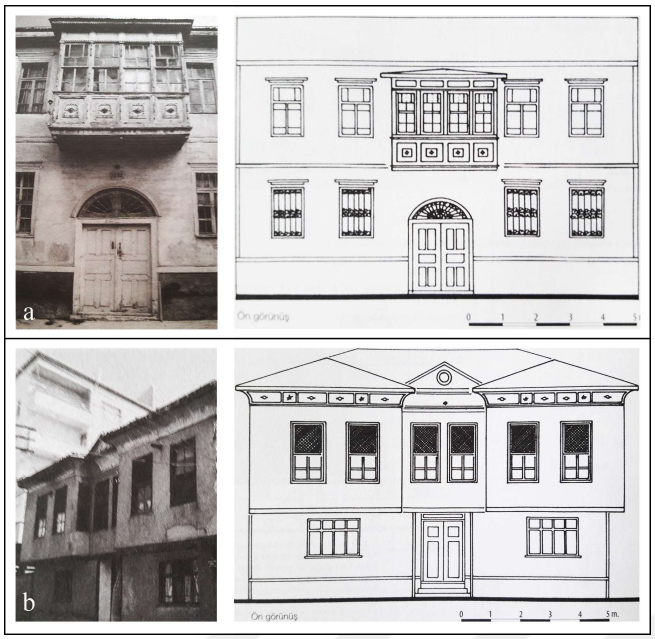

Şekil 3.44 Erkilet evleri, Kayseri [32]

Geleneksel Türk evinde cepheyi oluşturan önemli öğeler; çıkma, kapı, pencere, saçaklar ve cephede bulunan süslemelerdir. İç mekânda kullanımı kolaylaştırması, ışığın kullanımı, yapının hava alması, evin sokakla ve sosyal hayatla ilişki kurabilmesi gibi gerekçelerle çeşitli çıkmalar yapılmıştır. Çıkmalar, cumbalar, sofanın plandaki uzantıları olan köşkler plan şemasının dışa yansımaları olarak cephede hareketlilik oluşturan elemanlar olarak karşımıza çıkar (Şekil 3.45). Genellikle sokak cephesinde yer alan bu çıkmaların tarzı ve boyutları da kendi içinde farklılıklar gösterir. Örneğin Akdeniz Bölgesinde yer alan Antalya, Isparta ve Burdur evlerinde iç sofalı plan şeması, yapının cephesine tam ortada ve sıvasız ahşap çıkma şeklinde ya da sofanın üstünde üçgen /yuvarlak alınlıklı olarak yansır (Şekil 3.46) [80].

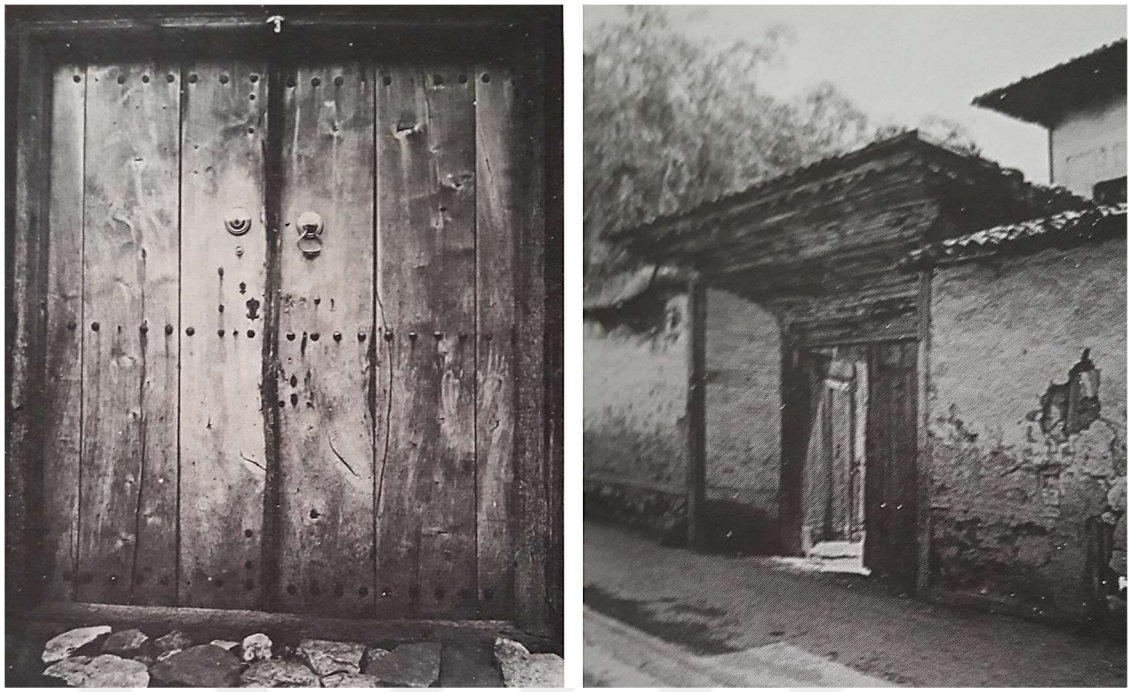

Şekil 3.45 Geleneksel bir Türk evi örneğinde çıkmaların planda ve cephedeki ilişkisi [80].

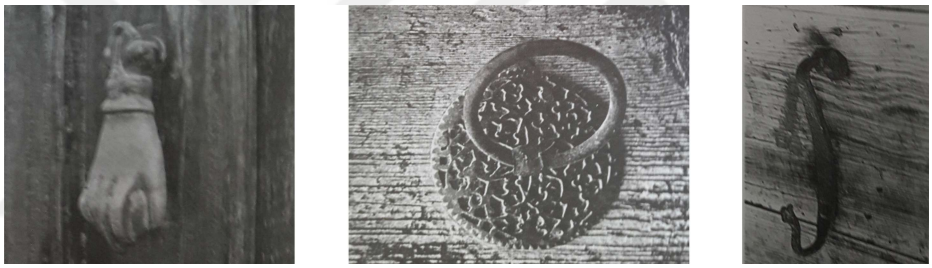

Şekil 3.46 İç sofalı plan şemasının yapının cephesine tam ortada, sıvasız ahşap çıkma şeklinde ve sofanın üstünde üçgen alınlıklı olarak yansıdığı örnekler a) Burç mahallesi, Burdur b) Gazi Kemal mahallesi, Isparta [80].

Geleneksel Türk evinde kapı doğrudan sokağa veya bahçeye açılabilir. Bahçeden ulaşılan evlerde bahçe kapısı tarımla uğraşan ev halkı için daha kullanışlı olması, yaylı arabanın, yüklü atın kolaylıkla geçebilmesi gibi gerekçelerle genellikle çift kanatlıdır. Genellikle kapının önünde gölgelik oluşturmak veya yağmurdan korunmak için bir saçak bulunur (Şekil 3.47). Evin giriş kapısı da genellikle çift kanatlı olmakla birlikte üzerinde dökme demir parmaklıklı bir pencere yer alır. Bu pencere sofayı aydınlatmak ve havalandırmak içindir. Bazı evlerde de giriş kapısının yanında dışarıya bakmak için bir selamlık penceresi bulunur. Kapıların tokmağı veya halkaları vardır (Şekil 3.48). Bunlar demiri tunç veya farklı metal alaşımlardan yapılmış olup evde yaşayan aile ile ilgili çeşitli semboller taşırdı. Evin zenginlik durumuna ve mimari özelliklerine göre kapının da görünümü değişirdi (Şekil 3.49) [27], [64].

Şekil 3.47 Geleneksel Türk evinde bahçe kapısı örnekleri: Bursa [32], Tokat [64]

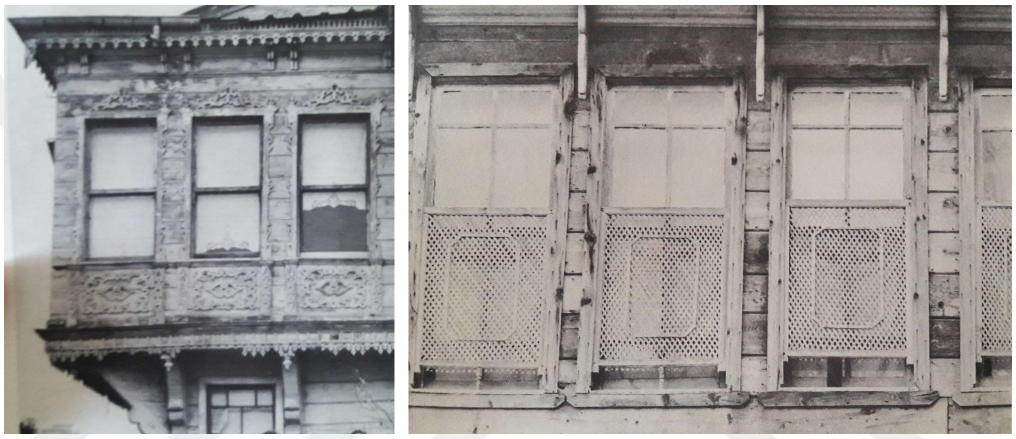
3.48 Geleneksel Türk evinde kapı tokmağı ve halkası örnekleri [64]

3.49 Geleneksel Türk evi giriş kapısı örnekleri: Kuzguncuk, İstanbul [81], Cunda, Balıkesir [81], Güzelyalı, İzmir [82], Mardin [83]

Pencere düzenleri de üst katta giriş kattan farklılaşmıştır. Üst katta pencerelerin yol kotuyla göz hizasında bulunmaması pencerelerin daha büyük boyutta, yaşama mekânlarına daha çok ışık alacak şekilde olması sonucunu doğururken, servis alanı olan alt katta ise hem kullanım amacı olarak hem de Anadolu kültürünün getirdiği

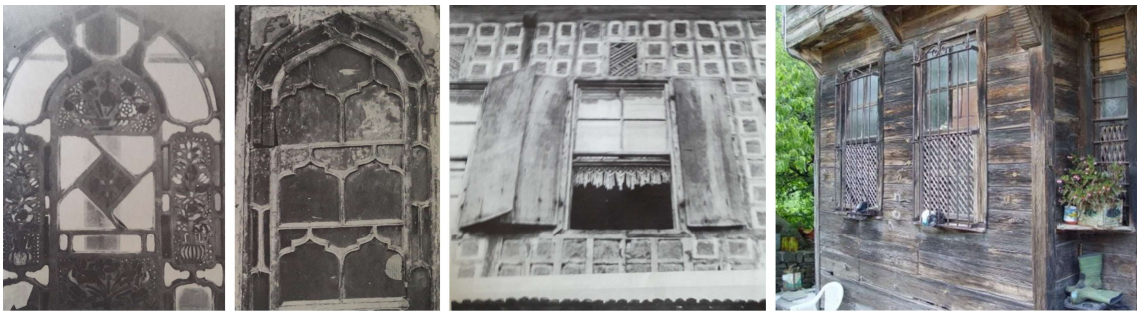
mahremiyetin de etkisiyle daha küçük oranlarda pencerelerin kullanılması sonucunu doğurmuştur. Bu durum ısı değişimlerinin etkisiyle bazen yaşama katında da farklılaşır. Odalar kışlık ve yazlık olarak ayrılır. Evin içindeki konumu ve yönü de düşünülerek oluşturulmuş olan yazlık odanın pencereleri daha büyük olurken, kışlık oda daha korunaklı hazırlanıp pencere oranları küçültülmüştür. Pencerelerde genellikle ölçü olarak ½ oranı vardır. [25], [27], [84]. Katlar arasındaki bu farklılık başta tezat gibi dursa da sokak-cephe ilişkisini ve uyumunu ortaya çıkaran ve oluşturan asıl etmen olmuştur (Şekil 3.50, Şekil 3.51) [27]. Öte yandan tepe pencereleri, pencere kapakları ve kafesleri de geleneksel Türk evinin cephe dilinin oluşumunda diğer önemli ögelerdir (Şekil 3.52).

Şekil 3.50 Geleneksel Türk evi pencere örnekleri [64]

Şekil 3.51 Pencere düzeninin giriş kat-üst kat ve kışlık-yazlık oda değişkenlerine bağlı olarak değişimi, Safranbolu örneği [25]

Şekil 3.52 Geleneksel Türk evinde tepe penceresi örnekleri [64], Trabzon'da pencere kapağı örneği [25], İstanbul'da pencere önünde kafes örneği [85]

Kimi yapı örneklerinde cephedeki çıkmaları takip eden kimi zamanda düz ve bütünsel bir biçimde devam eden saçaklar geleneksel Türk evlerinin bir diğer kendine özgü elemanıdır. Saçaklar ve süslü kenarlıkları, yapıya hareketlilik katan cephe unsurlarındandır. Giriş katın sadeliği cephede uygulanan süslemelerle üst katlarla bir bütün oluşturur. Özellikle 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyılda saçaklar, çıkmalar ve cephenin geneline hâkim olan süslemeler en yoğun halini almıştır [27], [30].

Evin yapımında tercih edilen yapım tekniği ve kullanılan malzeme de cephe kimliğinin oluşumundaki başka bir etmendir. Anadolu'nun farklı kesimlerinde bölgenin jeolojik yapısına ve iklim özelliklerine göre farklı malzemeler tercih edilmiştir. Kimi zaman giriş katı tamamen taş ile inşa edilmiş, ikinci kat ahşap veya ahşap çatkı arası tuğla ya da kerpiç devam ederken kimi zaman taş temeli kerpiç duvarlar takip etmiştir. Bölgeden bölgeye değişen bu farklılıklar Anadolu'nun farklı yerlerinde cephe dilinde farklı sonuçlar doğmasını sağlamıştır.

3.3.4 Süsleme Özellikleri

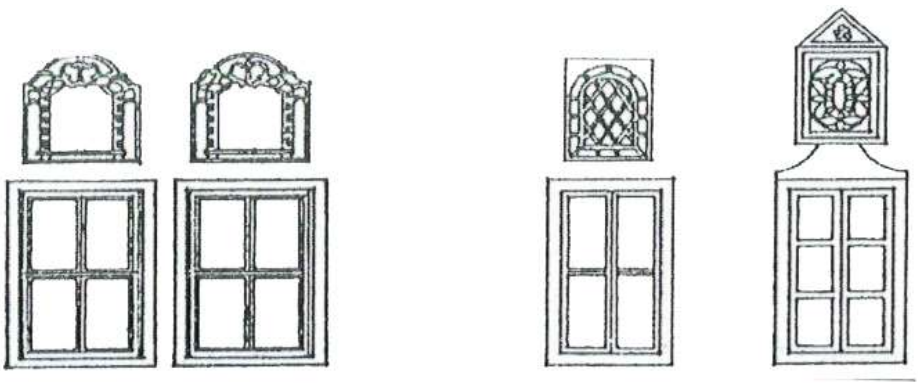
Süslemenin tanımlamalarına bakıldığında Uğur Tanyeli ve Metin Sözen, "Bir yüzeyi estetik açıdan daha etkileyici kılmak amacıyla üzerinde yapılan her türlü çalışma" olarak tanımlarken [86], Nejat İşcan, "Bir binayı eşyayı kullanış amacına göre hoş görünüm sağlamak için yapılan estetik çalışma" olarak tanımlamaktadır [87]. Geleneksel Türk evinin oluşumunda planın etkisi kadar cephenin de önemli bir etkisi vardır. Cephedeki kapı, pencere ve çıkma gibi mimari elemanların yanı sıra cephede uygulanan süslemelerin de cephe dilinin oluşumunda önemi büyüktür. Sıvanın üzerine yapılmış kalemişi süslemeler, köşe dikmeleri, alçı ve diğer süslemeler cephenin karakterini

etkileyen faktörlerdir [80]. Geleneksel Türk evinin içinde ise diğer mekanlara göre odalarda daha çok süsleme olduğu görülür [88].

Süslemeler değerlendirildiğinde, süsleme ve bezemelerin uygulanma miktarları ve kullanılan tekniklerin ev sahibi ailenin mali durumu ve sosyal statüsü dikkate alınarak kullanılacak malzeme, uygulanacak teknik ve ustanın kabiliyetine bağlı faktörler olduğu sonucuna varılır [89]. Öte yandan evlerin sahip olduğu süslemeler, yapıldığı dönemde hâkim olan mimari üsluptan, toplumun sosyal yaşantısından ve geleneklerinden izler taşır.

Geleneksel Türk evinin geçmişine bakıldığında 16. yy. ve öncesindeki mimari özelliklerden bahsetmek oldukça güçtür. Türklerde evlerin kalıcı bir anlayışla yapılmayışı, geçici mekanlar olarak görülmesi ve bununla birlikte mahallelerde sık sık çıkan yangınlar evlerin sürekli yenilenmesine neden oluştur. Bu nedenle Anadolu'da 16. ve 17 yy.a kadar, tarihlenebilecek evlerin sayısı çok azdır [23]. Var olan kısıtlı bilgiler ışığında süslemelerin renkli "malakari" ve kalemişi tekniğinde olduğu, ocak davlumbazı ve hücrelerin alçıdan süslere sahip olduğu söylenebilmektedir [23], [70].

17. yy.ın ortalarından itibaren odalar sokağa çıkma yapmaya ve pencerelerle sokağa açılmaya başlamıştır. Tepe pencereleri küçük ve geometrik ya da cami, mihrap, minber, köşk ve selvi desenlidir (Şekil 3.53) Pencere kapakları dışa açılmaktadır (Şekil 3.54). 18. yy.da kapatılmaya başlanan sofanın direkleri kemerli, bağdadi sıvalı ve nakışlıdır (Şekil 3.55). Çıkmalar uzun, eğri desteklerle taşınmaktadır. Bu destekler üzerine de çeşitli süslemeler yapılmıştır. Tepe pencereleri daha yüksek yapılmıştır. Dış cephelerde boyanın kesme taş ve tuğla almaşık desenli olarak çizilmesi zamanla şematik bir süslemeye dönüşmüştür (Şekil 3.56) [70].

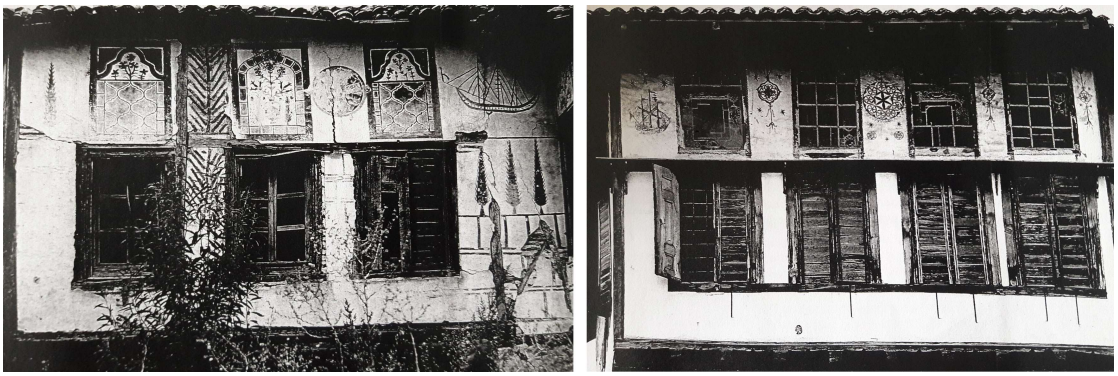
Şekil 3.53 Geleneksel Türk evinde kullanılan tepe penceresi örnekleri [90]

Şekil 3.54 Geleneksel Türk evinde kullanılan pencere kapak örnekleri [90]

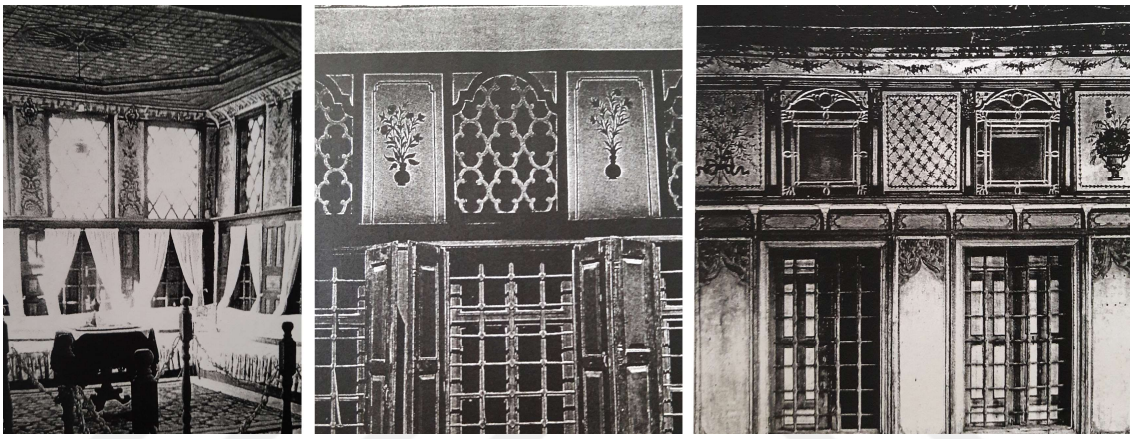

Şekil 3.55 Üzerinde hala bir kısım nakışları görülebilen Bursa kemeri – Halil Ağa evi, Mudanya [23]

Şekil 3.56 Geleneksel Türk evinde kullanılan tepe pencereleri, yalancı tepe penceresi, pencere kapakları, geometrik süslemeler, dönemin sıklıkla kullanılan gemi ve selvi resimleri, taş-tuğla almaşık desenli bezemelerin olduğu örnekler [70]

18. yy.ın ortalarına kadar Klasik üslubun süslemede hakim olan tek dil olmasına rağmen bu dönemde evin asıl yapısında çok fazla değişiklik olmasa da yeni üsluplar dekorasyon ve süslemede kendini göstermiştir. 18. yy.a kadar evler daha derli topluyken Barok üslubunun geleneksel Türk evine nüfus etmesiyle bu durum değişmiş, cepheler hareketlenmiş, çıkma sayıları fazlalaşmış, çıkma altları ve saçaklar eğri yüzeyli, bağdadi sıvalı yapılmaya başlanmış ve çeşitli nakışlarla süslenmiştir. Kalem işi süslemeler duvarlarda, raf üstlerinde çerçeveli bölmeler içinde çiçek demetleri, çiçekli vazolar (Şekil 3.57), sepet veya kâse içinde meyveler, perde desenleri, ince yapraklı kıvrımlı dallar, sonra akantlar, girlandlar, volütler ve perspektif denemeleriyle görülmeye başlanır.

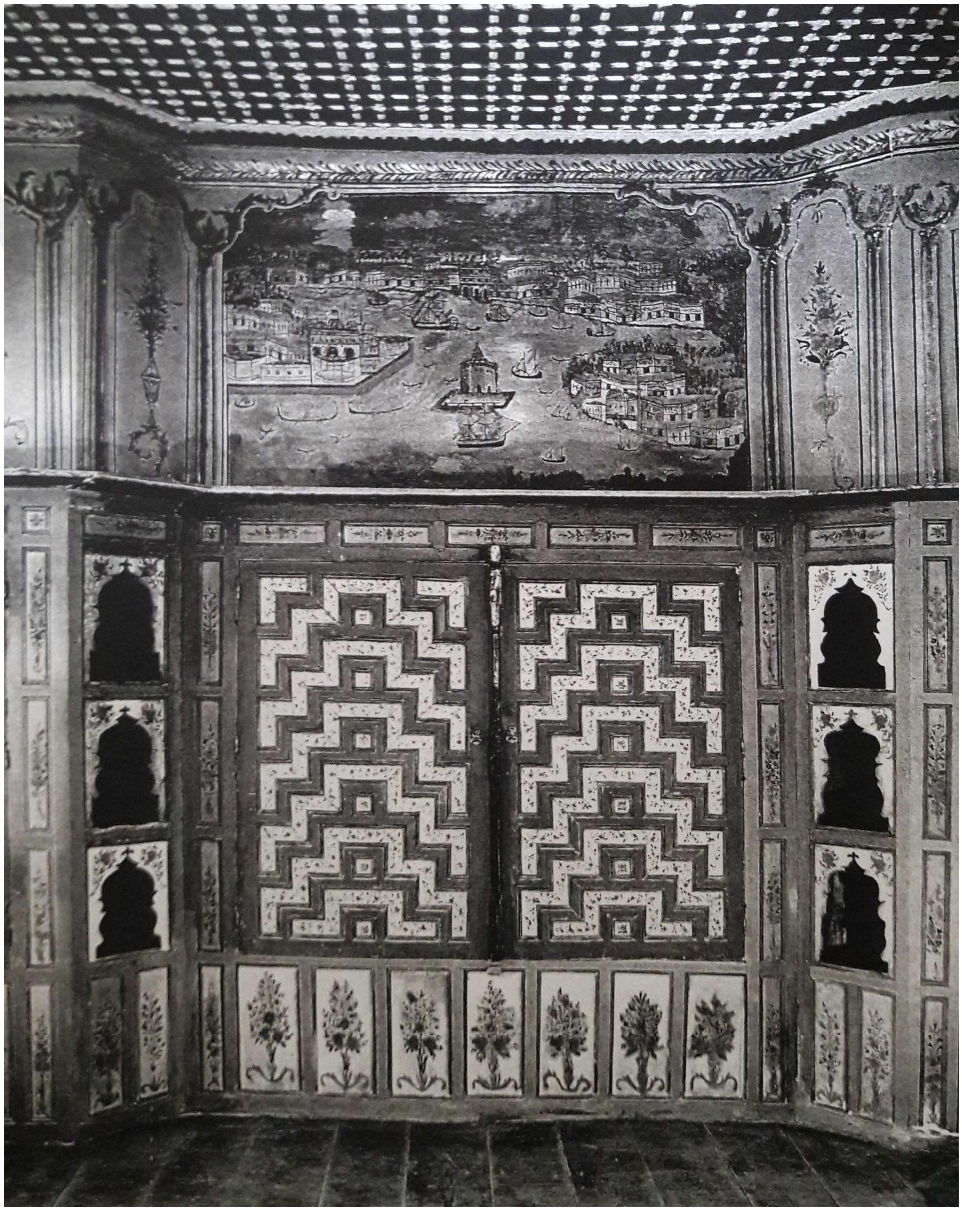

Şekil 3.57 Geleneksel Türk evinin duvarlarında yer alan bezemeler, dönemin modası olan vazoda çiçek resimleri [70]

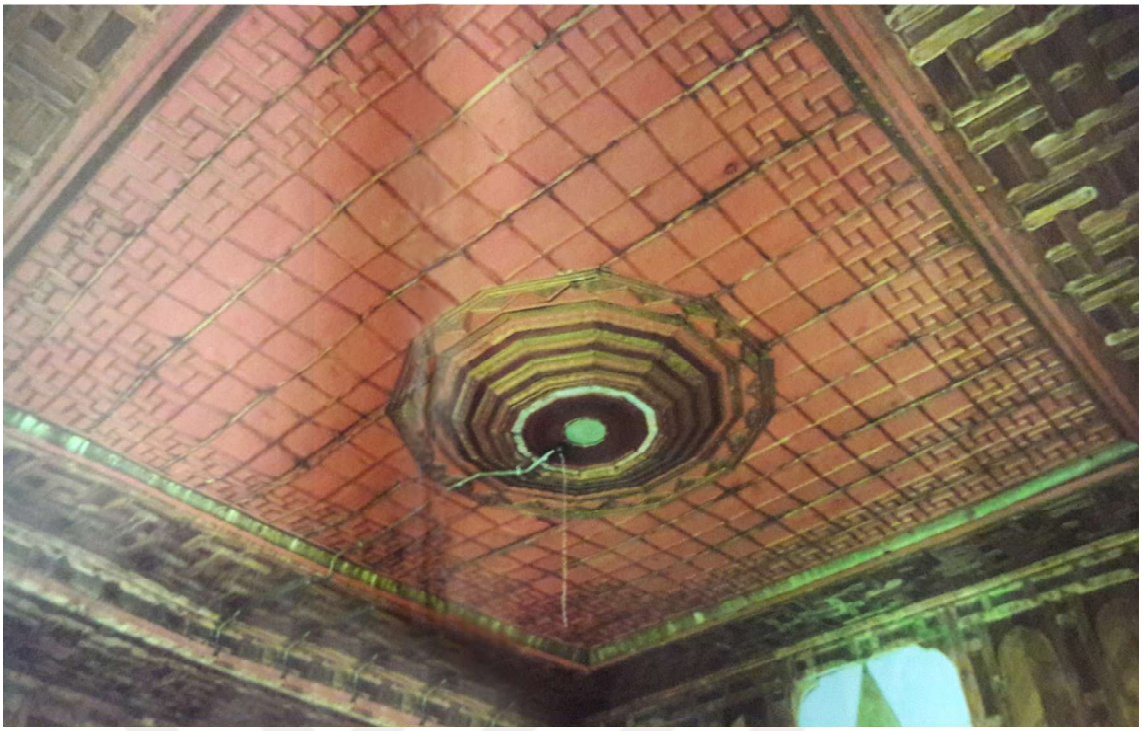
Dış cephede içe göre bu uygulamaların daha az olduğu görülür. Yüklüğün üzerine denk gelen duvar bölümlerinde ise şehirden manzaralar yer almaya başlar (Şekil 3.58). Kırmızı, mavi ve altın yaldız en çok kullanılan renkler olmuştur. Ahşap yüzeylerde ise “Edirnekari” olarak adlandırılan yağlı boya çiçek resimleri uygulanmış ve bu uygulamalar en çok dolap kapaklarında yapılmıştır (Şekil 3.59). Tavanlarda spiral göbekler yapılmıştır (Şekil 3.60). Çarkıfelek motifi tavanlarda sıklıkla kullanılmıştır. Ocak davlumbazları alçıdan ve bazen de mermerden Barok kıvrımlı olarak yapılmıştır (Şekil 3.61). Ahşap oymalar da Barok kıvrımlardan etkilenmiştir. Köşe kapıların üzerinde yer alan pahlı bölümler kavislerle tavana birleştirilmiştir [70].

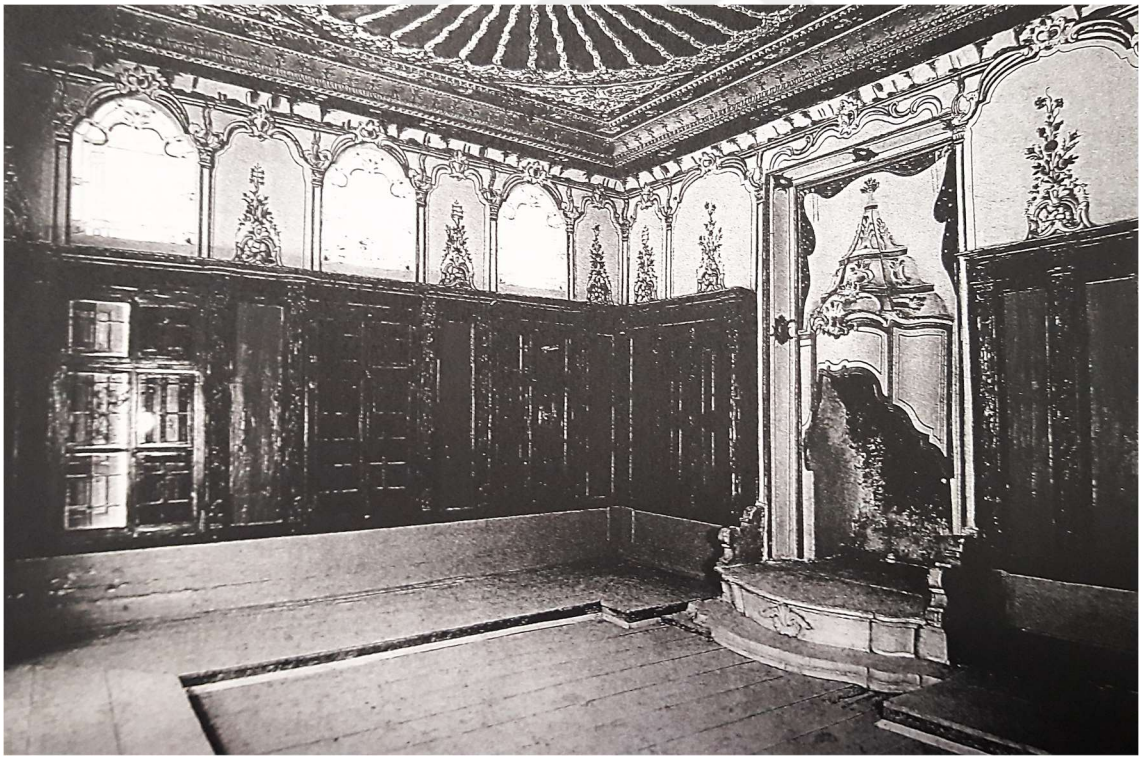
Şekil 3.58 Geleneksel Türk evinde manzaralı duvar resimleri: Hadımoğlu Konağı [70], Yenişehir Şamaki evi [32]

Şekil 3.59 Geleneksel Türk evinde Edirnekari dolap kapakları örneği ve dolap üzerine denk gelen duvar bölümünde manzara resimleri uygulaması, Şemaki evi, Yenişehir, Bursa [70]

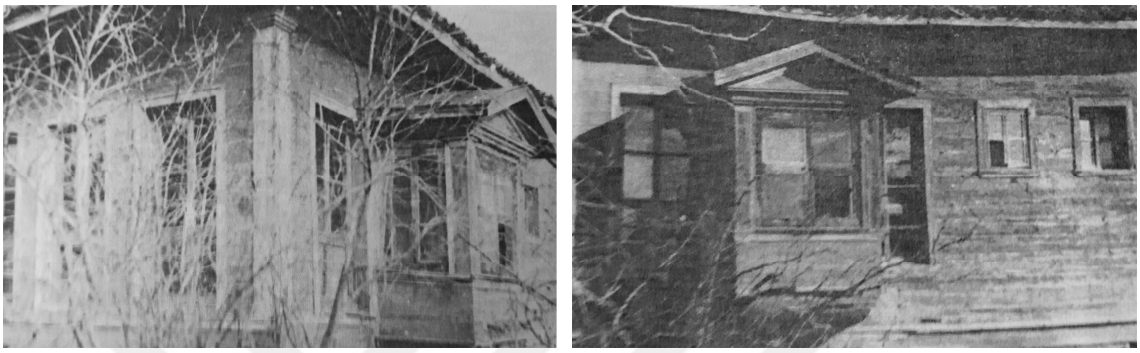
Şekil 3.60 Geleneksel Türk evinde aşağı sarkmış bir orta göbek örneği [25]

Şekil 3.61 Çarkıfelek motifli tavanı, tepe pencereleri ve barok ocağıyla dönemin özelliklerini yansıtan bir oda örneği [70]

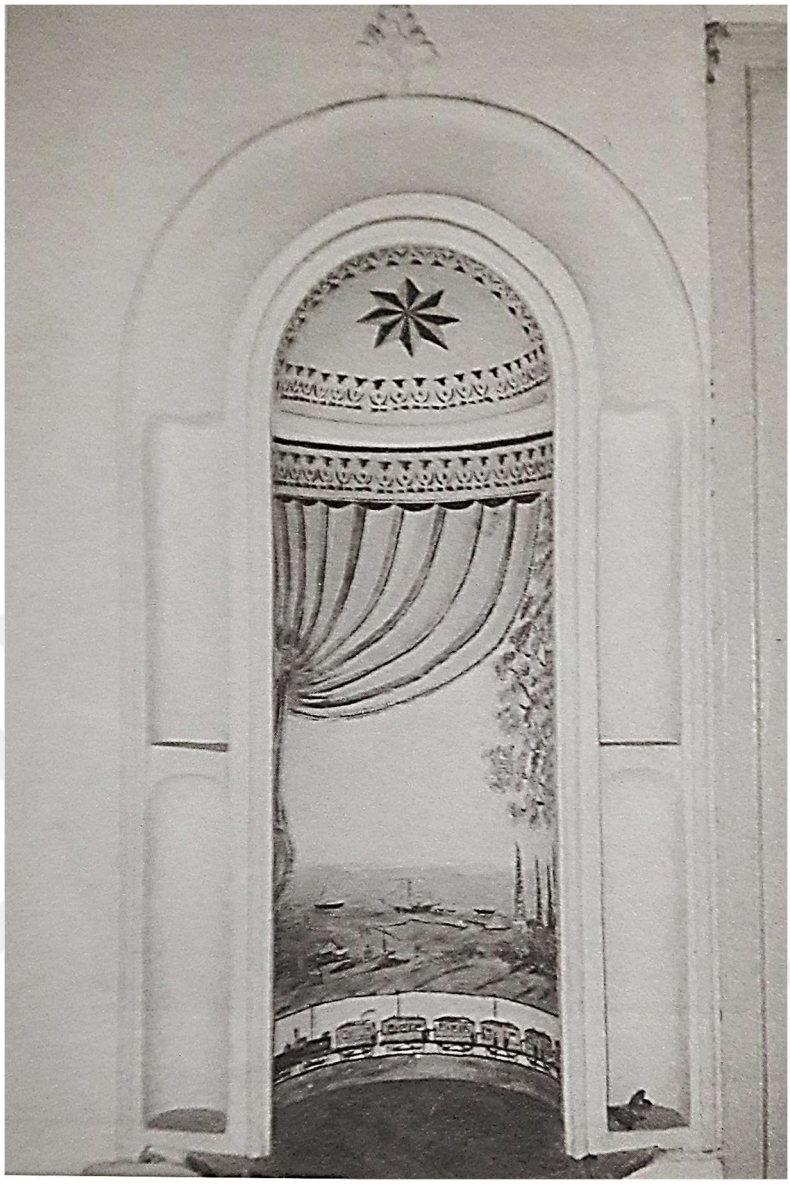
19 yy.da plan, cephe ve süslemede Ampir üslubun etkileri görülmeye başlamıştır. Yalınlık ön planda olmuş, ince işlerin yoğunlukta olduğu evler daha sade ve aynı zamanda daha kaba bir görünüm almaya başlamıştır. Barok üslupta sık sık kullanılan eğrilikler azalmış

yerini sade ve ciddi çizgilere bırakmıştır. Bu dönemde yaşanan bu değişikliklerin ekonomik nedenlerle bağlantısı da bulunur. Cephede yer verilen Toskana düzeninde yarım gömme sütunlar (pilaster), üçgen alınlıklar, kabartma kilit taşları, silmeler, şemseler, rozetler, çevresi ışınsal madalyonlar, tuğralar, girland motifleri, akant ve defne yaprakları, bayraklar, meşalelerle yapılan armalar, müzik aletleri, vazolar ve çiçekler Ampir üslubunda kullanılan öğeler olmuştur (Şekil 3.62) [70], [91].

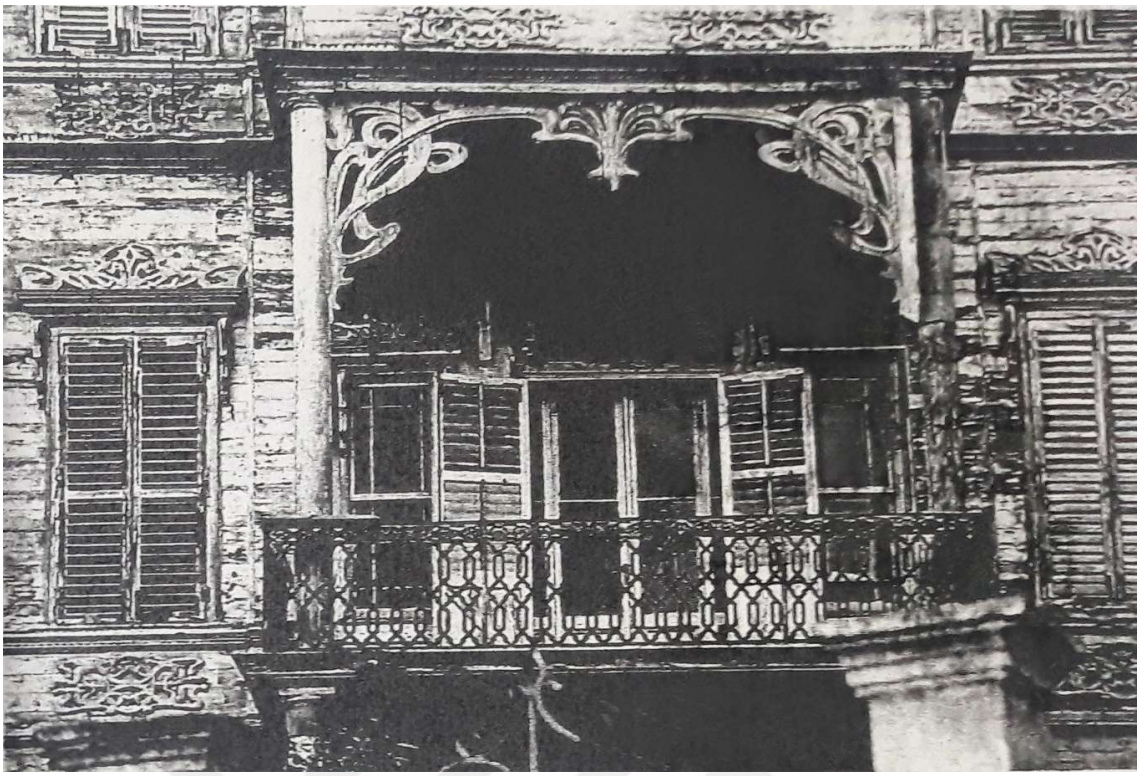
Şekil 3.62 Cephede ampir üslupta üçgen alınlıklar, pilasterler ve silmelerin bulunduğu bir geleneksel Türk ev örneği [23]

Pencere üstleri üçgen alınlıklı ya da yarım daire kemerli silmelerle bezelidir. İç duvarlarda alçıdan kabartma çıtalarla çerçeveler, bazen de içlerine kabartma çiçek demetleri yapılmıştır. Dolap cephelerinin daha yalın olduğu, ortasında yarım yuvarlak planlı bir "çiçeklik" nişi ve rafının yer aldığı görülür. Bunun iki tarafında yer alanlar ise "şerbetlik" olarak adlandırılır. Manzara resimleri ve teknolojinin getirdiği yeniliklerden olan tren, vapur gibi araçların resimleri nişlerin içine uygulanmıştır (Şekil 3.63). Abdülmecid döneminde Barok süslemeler Ampire katılırken, Abdülaziz döneminde süslemenin daha sade bir hal aldığı ve Klasik Osmanlı üslubunun yeniden uygulandığı görülür. Duvarlarda dört bir yanda devam eden "sandalyalik" olarak adlandırılan silmeler yer alır. Tavanların sıvalı olduğu ve manzara resimleriyle süslendiği görülür. "Çiçeklik" ve "şerbetlik" daha az yapılır. Ocağın yerini ise çini soba almaya başlar. [70].

Şekil 3.63 Geleneksel bir Türk evinde oda nişinin içinde yer alan tren ve gemili resim, Isparta [80]

İtalyan mimar D'Aronco ile İstanbul'da uygulanmaya başlanan Art-Nouveau üslubu 1900'den itibaren uygulanmaya başlamıştır. Yan yana sıralanarak genişletilmiş şekilde görünen standart pencerelerin üstleri küçük karelere bölünmüş ve renkli camlarla süslenmiştir. Art-Nouveau genellikle dönemin yaygın üslubu olan eklektik üslupla birlikte uygulanmıştır. Çoğunlukla oyma ve aplike tekniğinde çiçek, dal, sarmaşık motifleriyle, birbirine paralel düz çizgiler, aynı ve değişik merkezli daireler bazen de elipsler görülür (Resim 3.64). [70].

Şekil 3.64 Art-Nouveau üslupta balkon yaşmağı örneği, İstanbul [70]

1910'dan itibaren Oryantalizmin Türk mimarlar tarafından da benimsenerek Neo-Klasik Osmanlı üslubu adıyla Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Türk mimarlığında etkisini sürdürdüğü görülür. Bu üslup ile inşa edilen evlerde Selçuklu ve Osmanlı mimarlığının anıtsal portalleri, Bursa kemeri, sivri kemerler, geniş saçaklar, kitabeler, çerçeveler içinde rumi ve palmetler, örgü silmeler, niş motifleri, mukarnaslar, geçmeli yıldızlar görülür [70].

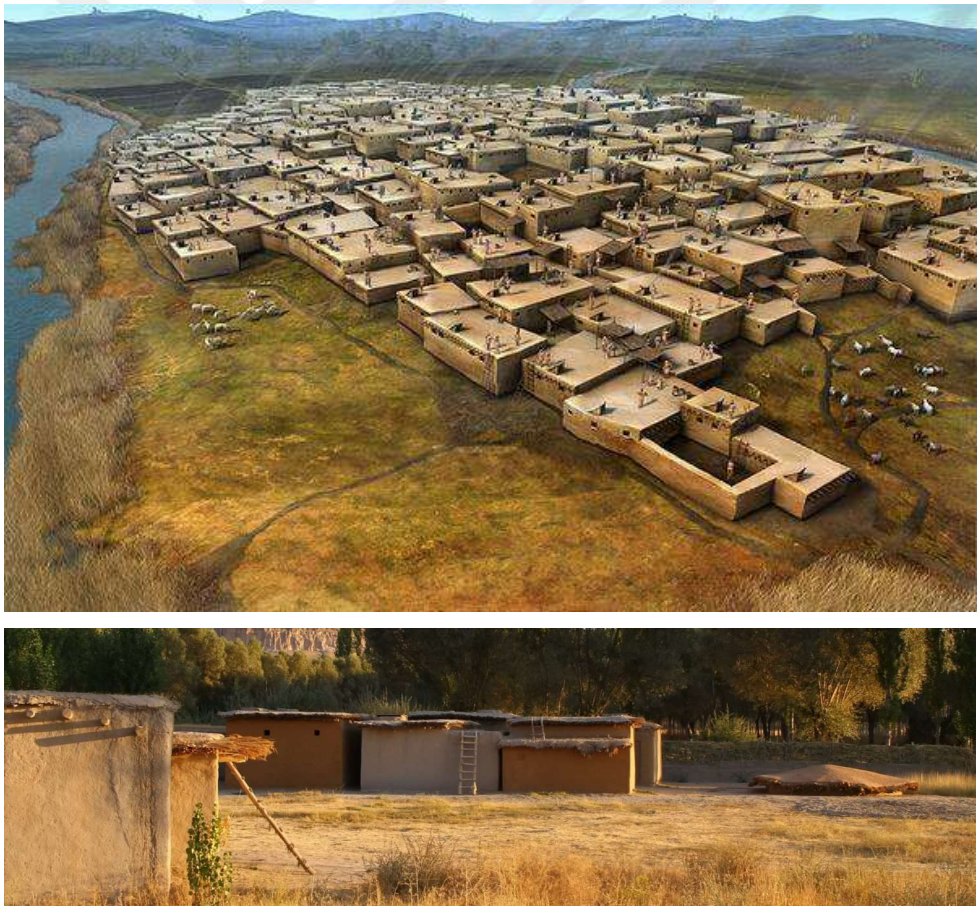
BÖLÜM 4

GELENEKSEL VAN EVLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

İlk yerleşim yerlerinin Mezopotamya'da ve Güneydoğu Anadolu'da olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Anadolu'daki geleneksel Türk evlerinin tipik özelliklerinin ilk yerleşmelerden izler taşıdığı söylenebilir. Güneydoğu Anadolu'da bulunan yerleşim tarihi 10000 yıl öncesine dayanan Çayönü kazılarında elde edilen bulgularda, Anadolu evinin tipik özelliklerinden biri olan; evin, havalandırmak için yerden biraz yükseğe kaldırılmasının o dönemlerde başladığı görülmüştür (Şekil 4.1). Konya'nın güneydoğusunda bulunan ve geçmişi yaklaşık 7500 yıl öncesine dayanan Çatalhöyük'teki yerleşmede düz damlar ve bunların bir dolaşım ve çalışma alanı olarak kullanılması (Şekil 4.2) yine Anadolu'da aynı şekilde devam etmiştir. Aksaray yakınlarında yer alan ve tarihi 10000 yıl öncesine dayanan Aşıklıhöyük'te (Şekil 4.3) inşa edilmiş bitişik nizam kerpiç evler, Burdur yakınlarındaki Hacılar'da (MÖ 5700-5600) bulunan ahşap hatıl destekli kerpiç duvarlı, düz toprak damlı evler (Şekil 4.4) ve Van Çavuştepe'de Urartuların (MÖ 900-600) ahşap hatıl destekli kerpiç duvarlı evleri (Şekil 4.5) günümüzde de Anadolu'daki geleneksel Türk evlerinde ve geleneksel Van evlerinde var olan mimari özellikleri barındırmaktadır [32], [92]. Bu örneklerde de görüldüğü gibi Anadolu evlerinin mimari özellikleri, yapı teknikleri ve elemanlarının oluşumunu birkaç yüzyıla dayandırmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Anadolu geleneksel evlerinin genel özellerinin, tarihi süreç içerisinde süregelen bir kültür birikimiyle meydana geldiği anlaşılmaktadır.

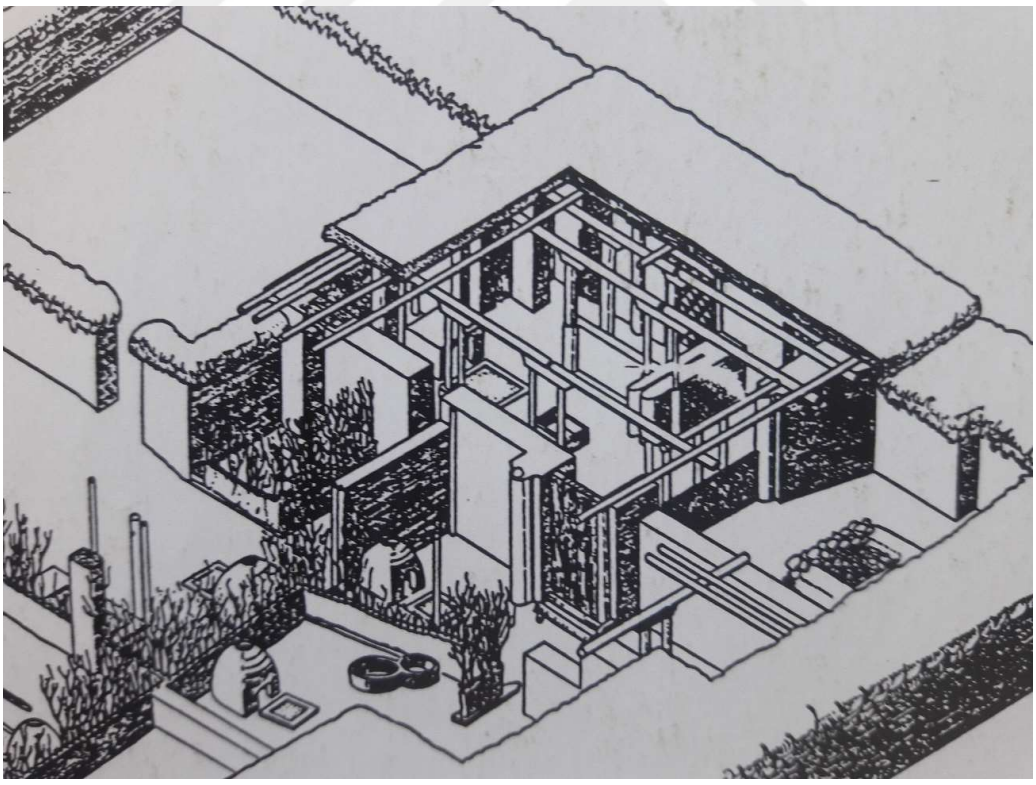
Şekil 4.1 XIX. Çayönü kazısında ortaya çıkan taş temeller [32]

Şekil 4.2 Çatalhöyük yerleşmesinde dolaşım ve çalışma alanı olarak kullanılan düz damlar [93]

Şekil 4.3 Deneysel Aşıklı köyü ve Aşıklıhöyük [94]

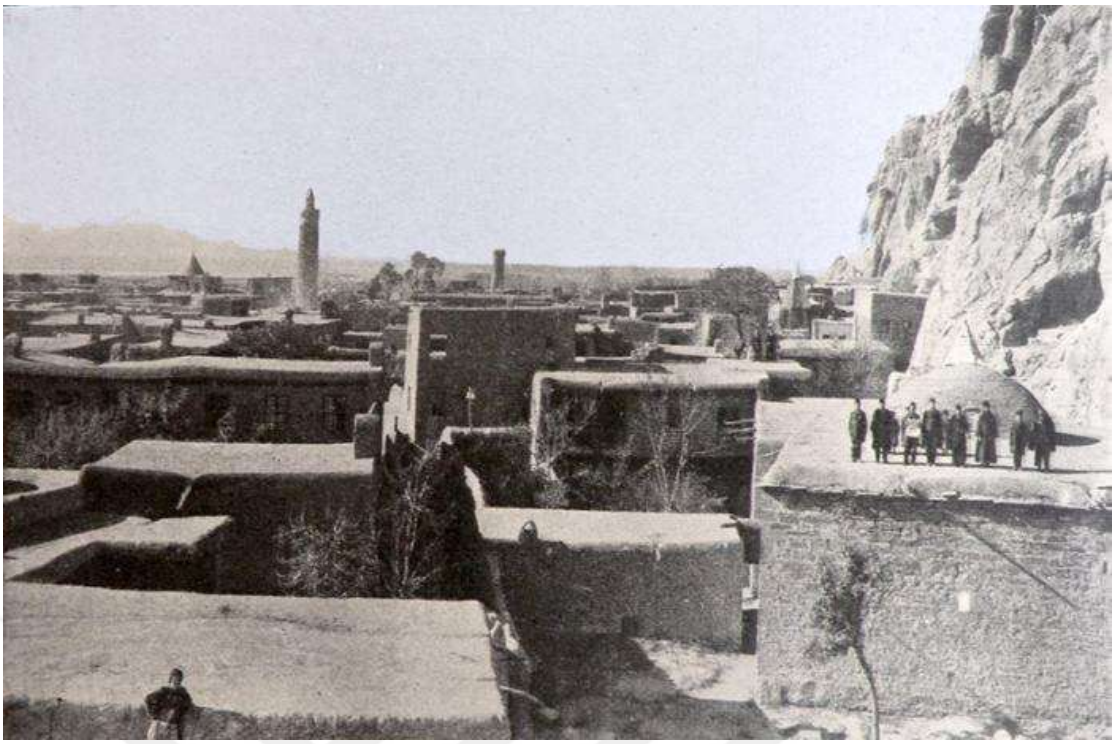
Şekil 4.4 Hacılar Höyük [92]

Şekil 4.5 Çavuştepe-Van [95]

İçinde barındırdığı konut dokusu ve korunamayan yapıların genel özellikleri incelendiğinde, Anadolu konut mimarisinin karakteristik özelliklerini büyük ölçüde yansıtan Van kenti, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, tarihi, kültürü ve mimari mirasıyla önemli bir yerleşim yeridir. Van tarihinin yazı öncesi devire kadar uzandığı yapılan arkeolojik kazılar ve çalışmalar sonucunda bilinmektedir. Yapılan bu araştırmalar ışığında Van ve çevresinde yapılaşmanın Kalkolitik devire dayandığını ve bu dönemden süregelen bir kültür birikiminin bölgede hâkim olduğunu söylemek mümkündür [4]. Farklı medeniyetler farklı mimari yapı tiplerini meydana getirirken, birbirleriyle olan etkileşimleri de Van kent dokusunun oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir.

Van konut mimarisi 1915 isyanından önce Kale dibine konumlanmış eski Van şehrinde gelişimini sürdürürken 1915 isyanıyla birlikte konutların hepsi yanmıştır. Eski Van şehrinden geriye kalan fotoğraflar ve gravürler ışığında kentteki evlerin çoğunlukla tek katlı veya iki katlı, düz damlı olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır. Evler, kentin küçük bir alanda konumlanmış olması nedeniyle bitişik nizamda yapılmıştır (Şekil 4.6). Urartuların ahşap hatıl destekli kerpiç duvarlı evlerinde olduğu gibi Kale dibine konumlanmış eski Van kentinde de konut yapımında ana yapı malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır.

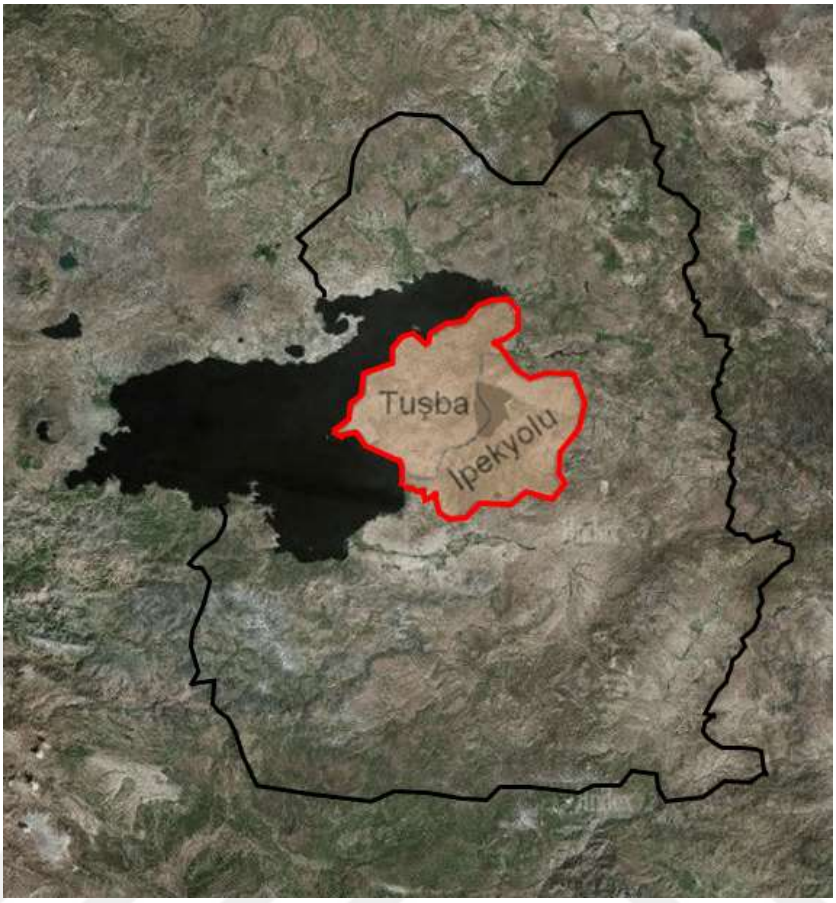

Şekil 4.6 Eski Van şehri (1915 Öncesi) [4]

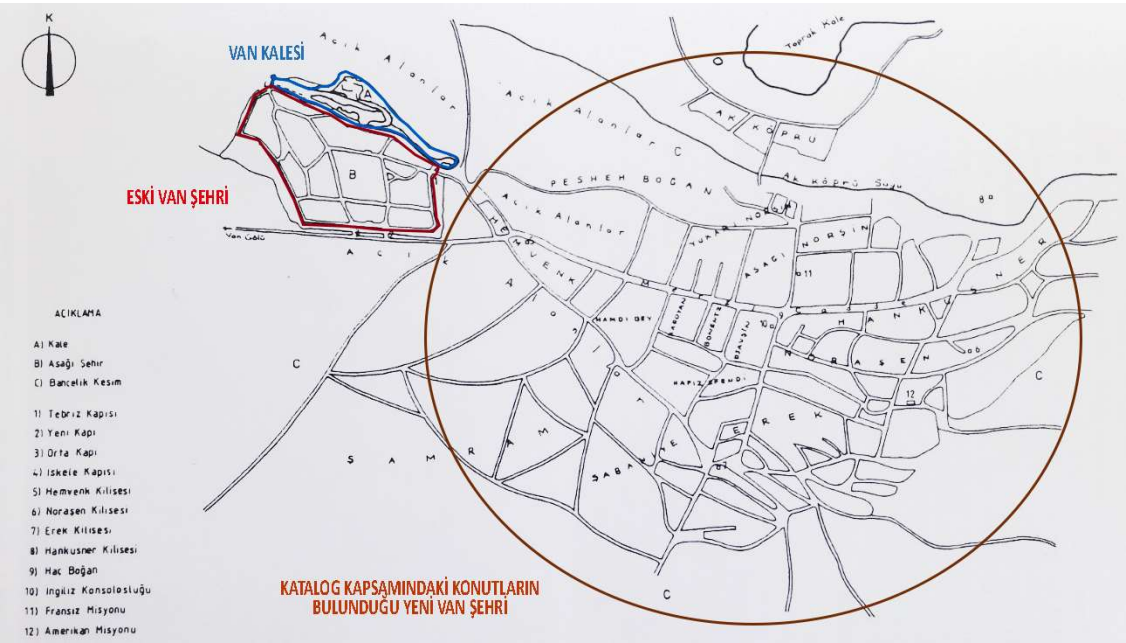
XX. yüzyıla kadar Müslüman ve Ermeni halk barış içinde kalenin güneyinde konumlanan eski Van şehrinde yaşamıştır. Sonrasında Milliyetçilik akımının etkisiyle Müslüman ve Ermeni halkın anlaşmazlıklar yaşaması ve nüfusun artmasından kaynaklı şehrin arazisinin yeterli gelmemesiyle birlikte kent, daha önce bağ, bahçe olarak kullanılan şehrin etrafındaki arazilere doğru büyümeye başlamıştır. 1915 isyanıyla birlikte de eski Van şehri tamamen terkedilmiş, Van'ın bugünkü mahallelerine konutlar yapılmaya başlanmıştır. Katalog kapsamındaki evler de 1915'ten sonra genellikle 1960'a kadar, yeni Van kentinde yapılmış örneklerdir (Şekil 4.7, Şekil 4.8, Şekil 4.9).

Yapı teknikleri ve kullanılan malzeme seçimleri, Anadolu'nun diğer bölgelerinde de olduğu gibi coğrafi koşullar ve iklim şartları etkisinde oluşmuştur. Geleneksel Van evlerinde yapı malzemesi olarak temelde taş, duvarlarda kerpiç kullanılmıştır [96], [97]. Evler ahşap hatıllı düz damlı olarak inşa edilmiştir. Ahşabın konutta diğer kullanım alanları ise döşemeler, cumbalar, balkonlar, doğramalar ve iç merdivenlerdir. Genellikle iç sofalı plan tipinde inşa edilmişlerdir.

4.1 Geleneksel Van Evleri Kataloğu

Şekil 4.7 Çalışmanın yapıldığı Tuşba ve İpekyolu ilçelerinin il sınırları içindeki konumu

Şekil 4.8 Eski Van şehri ve katalog kapsamındaki konutların bulunduğu yeni Van şehrini gösteren harita

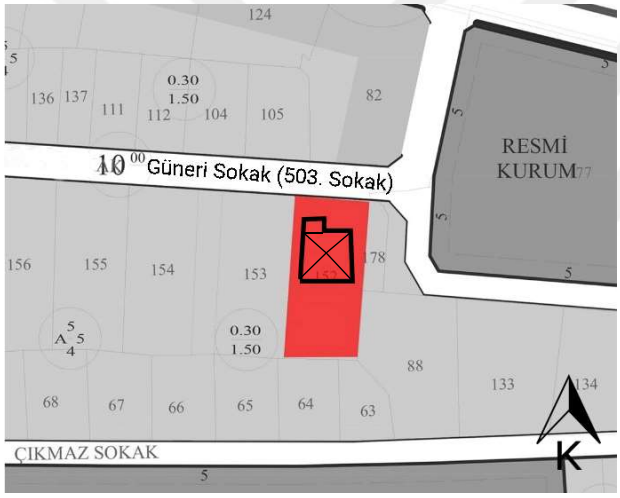

Şekil 4.9 Geleneksel Van evleri kataloğunda yer alan evlerin parsellerini gösteren harita

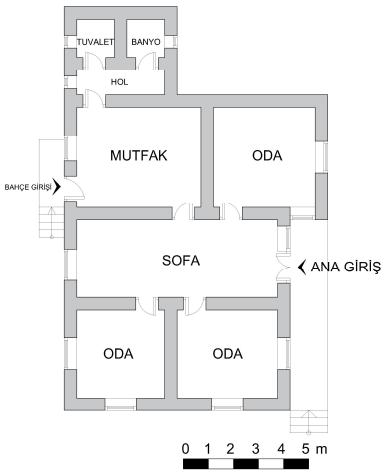
CELAL GÜLPINAR EVİ	**ADRES:** Vali Mithat Bey Mahallesi 503. Sokak No:20 / İpekyolu	**KATALOG NO: 1**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. Tek katlıdır. Giriş kapısı sofaya açılır. Sofanın sağında bir oda ve mutfak, solunda ise iki oda yer alır. Tuvalet ve banyo bir hol ile mutfağa açılır. Tandır evi bahçe içindedir.

CEPHE:
Yapı taş temel üzerine kerpiç duvarlar yükseltilerek inşa edilmiştir. Ana girişe subasman seviyesine kadar yükselen basamaklarla ulaşılır. Ana giriş kapısı çift kanatlı, ahşaptır. Pencereler ahşap ve demir parmaklıklıdır. Doğu cephesinin sağında bulunan oda 1,5 metre kadar çıkıntı yapmıştır. Mutfaktan bahçeye açılan tek kanatlı ahşap bir kapı bulunur. Banyo ve tuvaletin plandan ayrıştığı dış cephede de okunabilmektedir. Hol, banyo ve tuvalette küçük birer pencere bulunur. Üst örtünün orijinali ahşap hatıl destekli, toprak düz damlı olsa da daha sonradan sac ile kapatılmıştır.

ADA: 18	PARSEL: 152	KATALOG NO: 1a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Batı cepheden görünüş

Giriş kapısı görünüşü

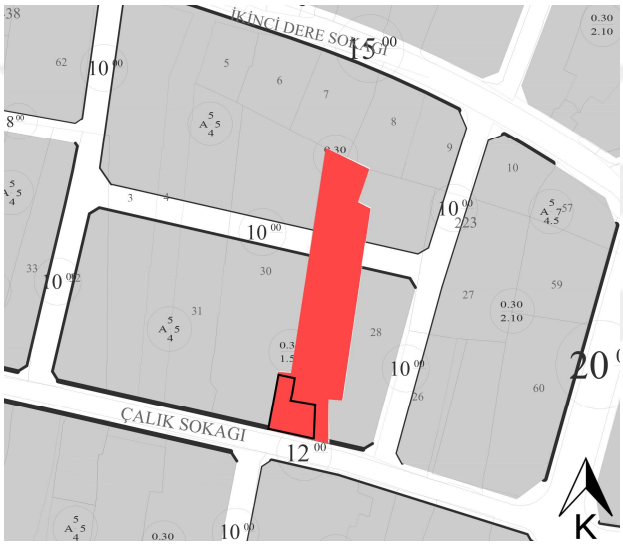

Ahşap hatıl destekli üst örtü görünüşü

ŞÜKRÜ YÖRÜK EVİ	**ADRES:** Cumhuriyet Mahallesi (Dereçalık) Çalık Sokak No: 60 / İpekyolu	**KATALOG NO: 2**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:

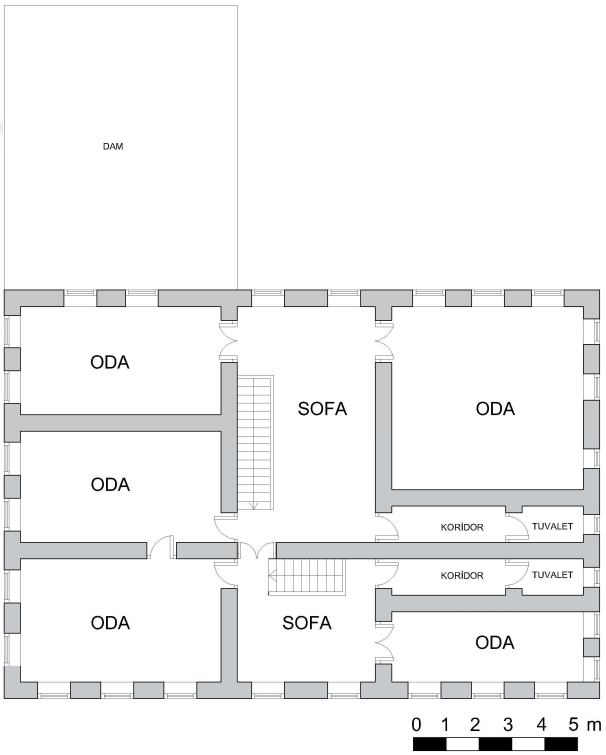
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. İki katlıdır. Giriş kapısı sofaya açılır. Sofa birbirine açılan 2 mekândan oluşur. Zemin katta sofanın sağında bir oda, odunluk ve depo; solunda bir oda, mutfak ve kiler yer alır. Üst katta ise sofanın sağında iki oda ve iki tuvalet, solunda üç oda yer alır.

CEPHE:

Yapı taş temel üzerine kerpiçten inşa edilmiştir. Sokak (güney) cephesinde zemin katta giriş kapısının sağında üç adet, solunda ise iki adet daha büyük ve kare formda ahşap, demir parmaklıklı pencereler yer alır. Sokak cephesinin üst katında ise sekiz adet ahşap, demir parmaklıklı pencere simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir. Giriş kapısının iki yanında ve köşelerde, subasmanın üstünde ahşap pervazlı kesme taşlarla örülmüş dikdörtgen bölümler yer almaktadır. Yapı düz damlı olup ahşap hatıl destekli toprak ile örtülmüştür. Yapının sadece sokak cephesi ahşap saçaklıdır. Düz dam üzerine yağan kar ve yağmur sularını tahliye etmek için saçak hizasında ahşaptan yapılmış çörtenler görülür. Saçak uçlarında ahşap alın tahtası süslemeleri bulunur.

ADA: 223	PARSEL: 29	KATALOG NO: 2a

PLANLAR

1. Kat Planı

DETAY FOTOĞRAFLAR

Kuzey cephe görünüşü

Ocak görünüşü

Merdiven girişindeki ahşap dikme ve çerçeve

KATALOG NO: 2b

DETAY FOTOĞRAFLAR

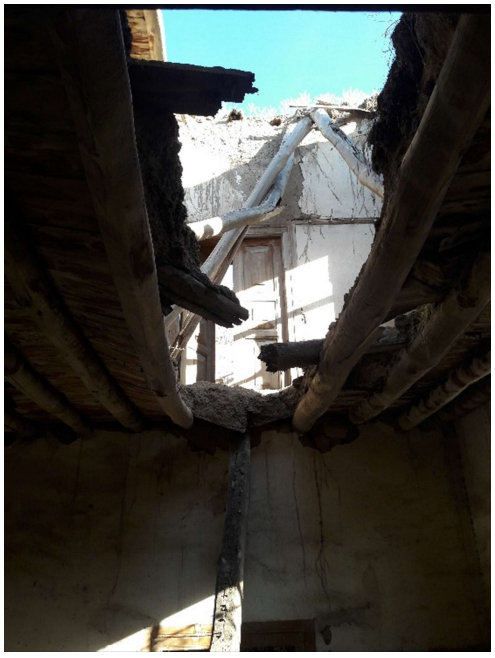
İç mekandaki ahşap merdiven

Gömülü ahşap dolaplar

1. Kat pencereleri

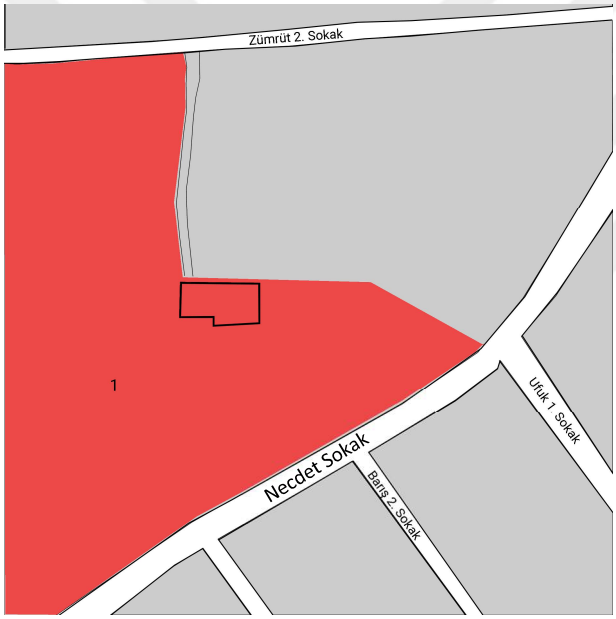

Sofadan döşemenin görünüşü

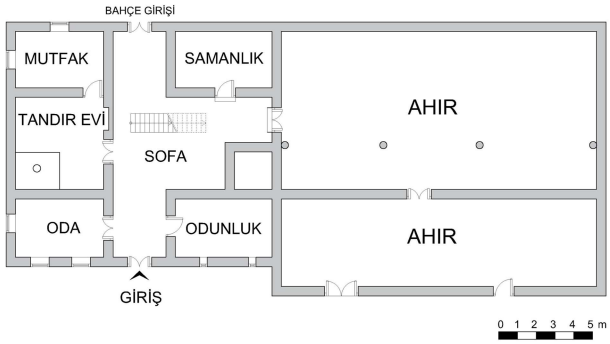
DERVİŞ DEMİRCİOĞLU EVİ	**ADRES:** Buzhane Mahallesi Zümrüt 2. Sokak No:9 / İpekyolu	**KATALOG NO: 3**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:

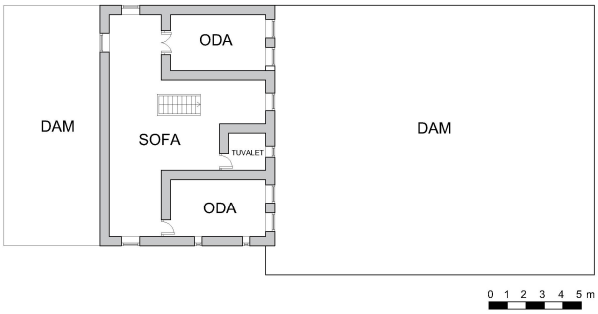
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. İki katlıdır. Giriş kapısı sofaya açılır. Zemin katta sofanın sağında odunluk, samanlık ve ahıra açılan mekân; solunda ise bir oda, tandır evi ve mutfak yer alır. Üst katta sofanın sağında iki oda ve tuvalet yer alır.

CEPHE:

Yapı taş temel üzerine kerpiç duvarlar örülerek inşa edilmiştir. Duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalıdır. Yapıya güney cephenin ortasında yer alan çift kanatlı ahşap kapıyla giriş sağlanır. Kapı üzeri penceresi ahşap ve demir parmaklıklıdır. Ön cephenin her iki köşesinde, temelin subasmanı üzerinde ahşap pervazlı düzgün kesme taşlı bölümlere yer verilmiştir. Cephede dikdörtgen formda, ahşap ve lokma demir parmaklıklı simetrik pencereler bulunmaktadır. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır fakat yıkık haldedir. Yapı günümüze ulaşabilmiştir.

ADA: 2034	PARSEL: 1	KATALOG NO: 3a

PLANLAR

1. Kat Planı

DETAY FOTOĞRAFLAR

Güney cephe görünüşü

Ahırın güneyden görünüşü

Odunluk penceresi görünüşü

KATALOG NO: 3b

DETAY FOTOĞRAFLAR

Tandır evi tepe penceresi

Ana giriş kapısı

Sofadan ahıra açılan kapı

Mutfak ve tandır evi

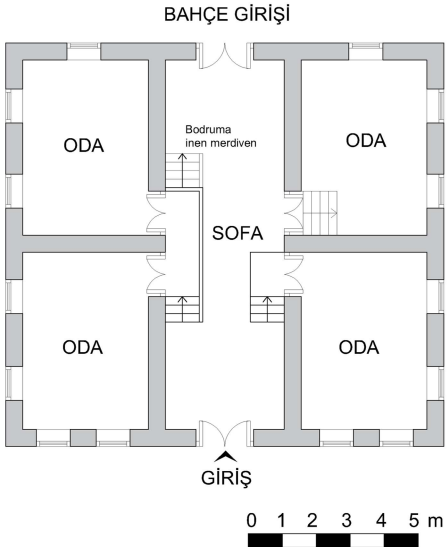
ABDURRAHMAN YÖRÜK EVİ	**ADRES:** Cumhuriyet Mahallesi (Dereçalık) Çalık Sokak No: 64 / İpekyolu	**KATALOG NO: 4**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:

Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. Tek katlıdır. Giriş kapısı sofaya açılır. Sofanın sağında iki oda, solunda iki oda bulunur. Odalara giriş sofanın kot farkından dolayı basamaklarla sağlanmıştır. Sofada bulunan merdivenle bodruma(kiler) iniş sağlanır. Mutfak-tandır evi, banyo ve tuvalet bahçe içinde yer alır.

CEPHE:

Temelde taş kullanılmıştır. Temelin üzeri çimento sıvalıdır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalıdır. İç duvarların tamamı, dışta ise sadece güney cephe badanalıdır. Yapıya güney cephenin ortasında yer alan çift kanatlı, ahşap kapıyla giriş sağlanır. Kapı üzerindeki ahşap pencere demir parmaklıklıdır. Cephelerde dikdörtgen formda, ahşap ve demir parmaklıklı simetrik pencereler bulunmaktadır. Sadece güney cephede saçak vardır. Düz dam üzerine yağan kar ve yağmur sularını tahliye etmek için ahşap saçak hizasında ahşap çörtenler bulunur. Saçak uçlarında ahşap alın tahtası süslemeleri yer alır. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır.

ADA: 223	PARSEL: 28	KATALOG NO: 4a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Yapıya kuzeybatıdan bakış

Sofa görünüşü

Saçak, çörten ve alın tahtası süslemeleri

Pencere ve ahşap dolap

ADA: 223	PARSEL: 28	KATALOG NO: 4b

DETAY FOTOĞRAFLAR

Doğu görünüşü

Tuvalet ve banyonun batı görünüşü

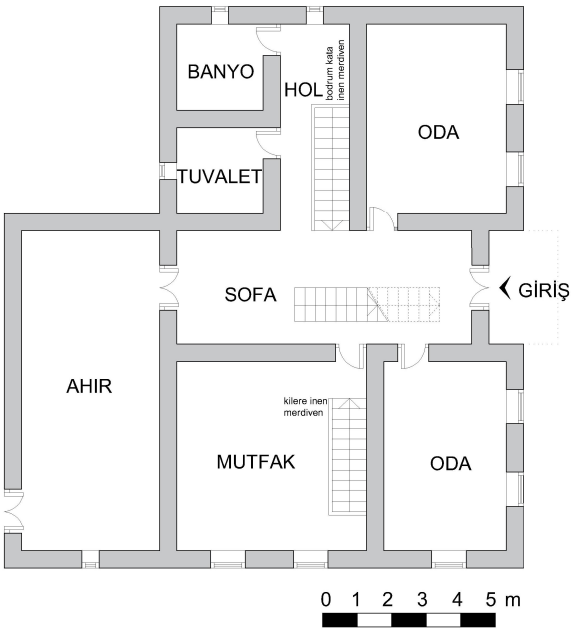
KEREM DÖNER EVİ	**ADRES:** Akköprü Mahallesi Orta Sokak No: 47 / Tuşba	**KATALOG NO: 5**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

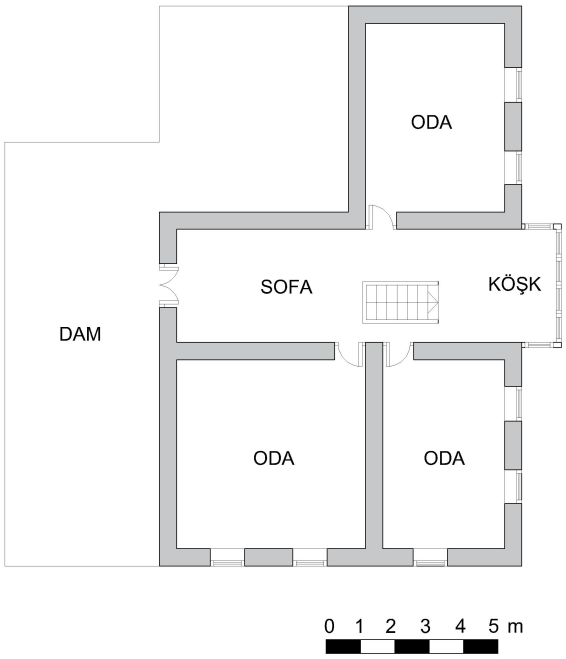
AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. Evin özgün plan tipi, sofadan bölünerek iki ayrı ev yapılması ile bozulmuştur. İki katlıdır. Giriş kapısı sofaya açılır. Orijinal plan şemasında sofanın sağında bir oda ile banyo ve tuvalete açılan hol yer alır. Solunda bir oda ve mutfak yer alır. Sofanın sonunda ahıra açılan bir kapı bulunur. Üst katta sofa köşk ile devam eder. Sofanın sağında bir oda, solunda ise iki oda yer alır.

CEPHE:
Temelde taş kullanılmıştır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalıdır. Yapıya doğu cephenin ortasında yer alan çift kanatlı ahşap kapıyla giriş sağlanır. Kapının hizasında 1.katta ahşap cumba bulunur. Temelin subasmanı üzerinde ahşap pervazlı düzgün kesme taşlı bölümlere yer verilmiştir. Cephede dikdörtgen formda, ahşap ve lokma demir parmaklıklı simetrik pencereler bulunmaktadır. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır.

ADA: 500	PARSEL: 3	KATALOG NO: 5a

PLANLAR

1.Kat Planı

Doğu cephesi cumba görünüşü

Doğu cephesi günümüz görünüşü

KATALOG NO: 5b

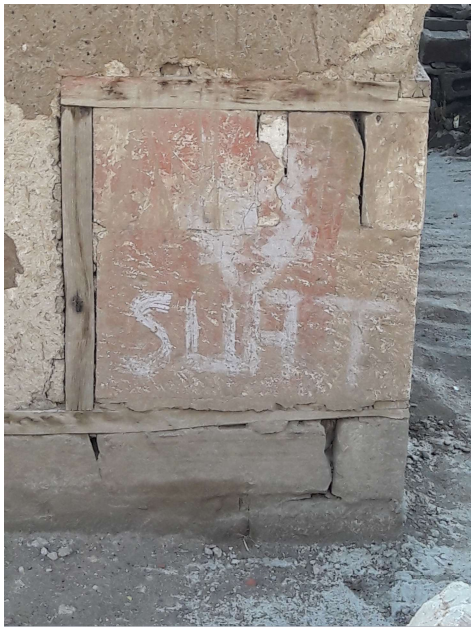
DETAY FOTOĞRAFLAR

Sofadan köşke bakış

Pencere görünüşü

Ahşap pervazlı taş bölüm

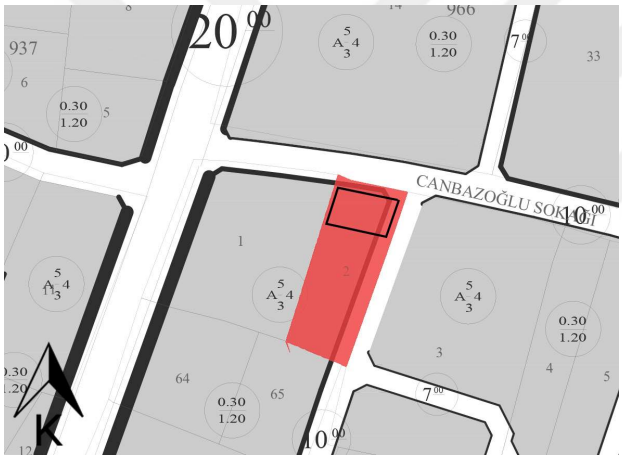

Kuzey cephe görünüşü

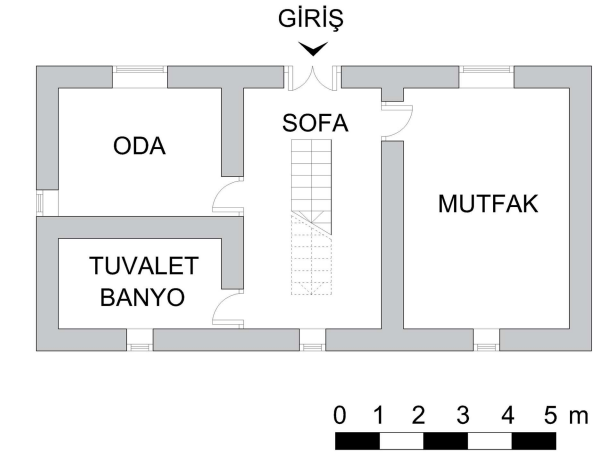
NECMETTİN AŞIKSELİMOĞLU EVİ	**ADRES:** Hafiziye Mahallesi 333. Sokak (Cambazoğlu 1.) No:35 / İpekyolu	**KATALOG NO: 6**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

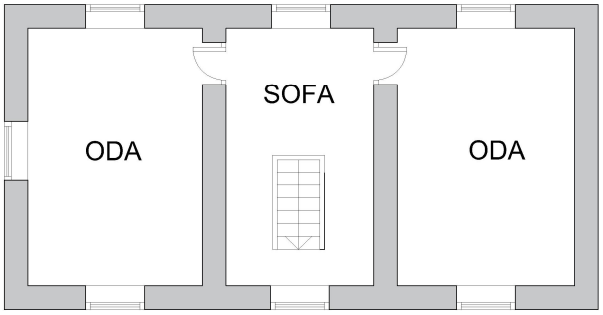
AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. İki katlıdır. Giriş kapısı sofaya açılır. Zemin katta sofanın sağında bir oda, banyo ve tuvalet, sağında ise mutfak yer alır. Üst katta sofanın sağında ve solunda birer oda yer alır. Bahçe içinde yer alan tandır evi yıkılmıştır.

CEPHE:
Yapı taş temel üzerine kerpiç duvarlar örülerek inşa edilmiştir. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalıdır. Üst kat cephede ahşap, dikdörtgen formda ve demir parmaklıklı simetrik pencereler bulunmaktadır. Servis mekanlarının bulunduğu zemin kat cephesinde ise mekanların fonksiyonlarına uygun olarak küçük, kare formda, ahşap pencereler kullanılmıştır. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlı olarak yapılmış olsa da üst örtü günümüze ulaşamamıştır.

ADA: 2398	PARSEL: 2	KATALOG NO: 6a

PLANLAR

1. Kat Planı

DETAY FOTOĞRAFLAR

İç mekândan bir görünüş

Pencere görünüşü

KATALOG NO: 6b

DETAY FOTOĞRAFLAR

Pencere görünüşü

Döşemede kullanılan ahşap hatıl

Taş temel ve kerpiç bloklar

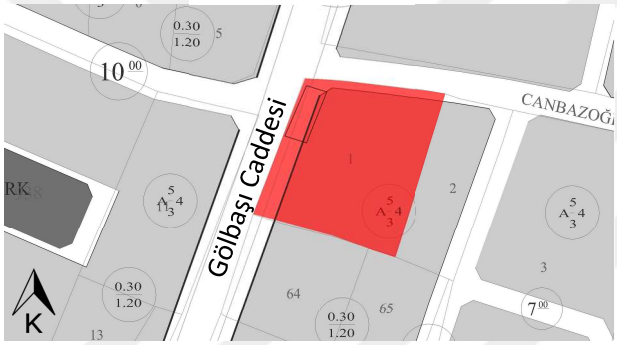

Üst kat duvardaki dolap yeri

MUSTAFA TOPÇİÇEK EVİ	**ADRES:** Hafiziye Mahallesi Gölbaşı Caddesi (Cambazoğlu Sokak) No:14 / İpekyolu	**KATALOG NO: 7**

VAZİYET PLANI

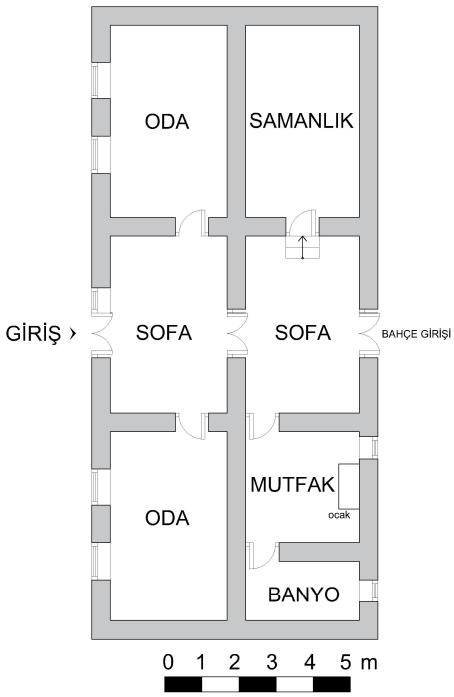

FOTOĞRAF

PLANLAR

Zemin Kat Planı

AÇIKLAMALAR

PLAN:

Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. Tek katlıdır. Giriş kapısı sofaya açılır. Sofa birbirine açılan iki mekândan oluşur. Sofanın sağında bir oda ve mutfak, solunda ise bir oda ve samanlık yer alır. Samanlık girişi 50 cm yüksekte tutulmuştur. Banyo mutfağa açılır. Sofanın sonunda bulunan çift kanatlı ahşap kapıyla bahçeye ulaşılır.

CEPHE:

Temelde taş kullanılmıştır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalıdır. Yapıya batı cephenin ortasında yer alan çift kanatlı ahşap kapıyla giriş sağlanır. Kapının sol bitişiğinde dikdörtgen formda, ahşap bir pencere bulunur. Giriş cephesinde dikdörtgen formda, ahşap ve demir parmaklıklı simetrik dört pencere bulunmaktadır. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır fakat ahşap hatıllar yapının içine çökmüş durumdadır.

ADA: 2398	PARSEL: 1	KATALOG NO: 7a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Giriş kapısı görünüşü

Bahçe kapısı görünüşü

İç mekândan bir görünüş

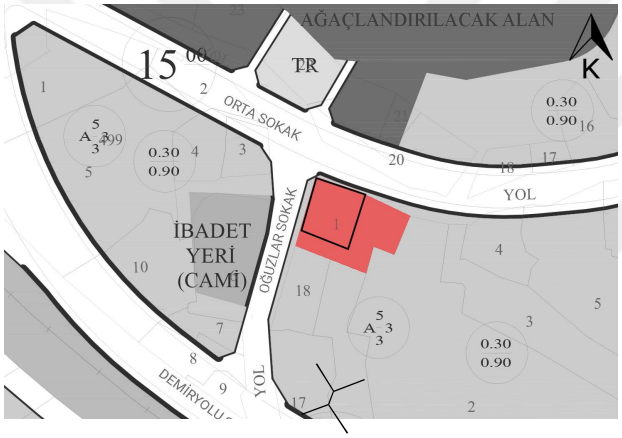

Ahşap dolap

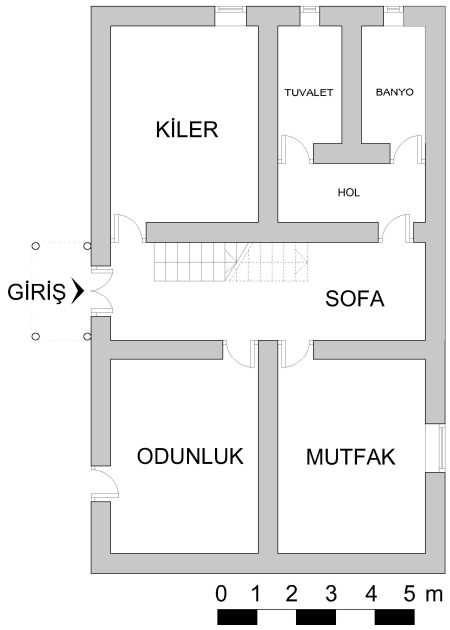
OĞUZLAR SOKAK EVİ	**ADRES:** Akköprü Mahallesi Oğuzlar Sokak No:30A / Tuşba	**KATALOG NO: 8**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:

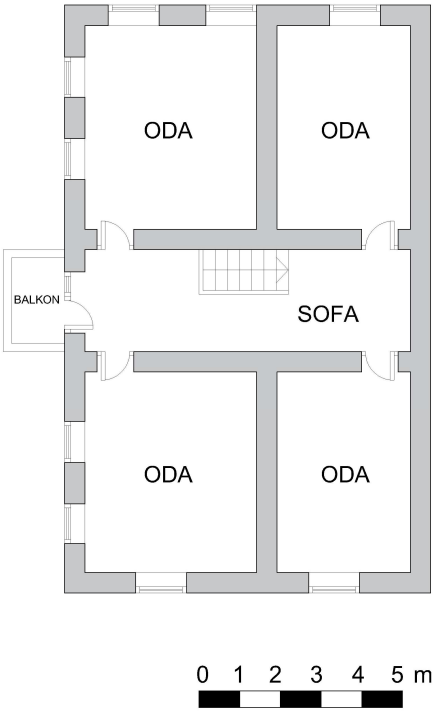
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. İki katlıdır. Plan şeması orijinalliğini kaybetmiştir. Giriş kapısı sofaya açılır. Zemin katta sofanın sağında odunluk ve mutfak, solunda ise kiler ile banyo ve tuvalete açılan hol yer alır. Üst katta sofaya 4 oda açılır. Zemin katta bulunan odunluğa dışarıdan ve içeriden giriş bulunmaktadır.

CEPHE:

Yapı taş temel üzeri kerpiç olarak inşa edilmiştir. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri günümüzde çimento ile sıvalıdır. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlı olarak yapılmış olsa da sonrasında ahşap çatı yapılarak üzeri sac ile kapatılmıştır. Ahşap pencereler tamamen değiştirilerek pvc doğrama yapılmıştır. 1. katta bulunan balkon ve ahşap sütunları günümüze ulaşabilmiştir.

ADA: 357	PARSEL: 1	KATALOG NO: 8a

PLANLAR

1. Kat Planı

KATALOG NO: 8b

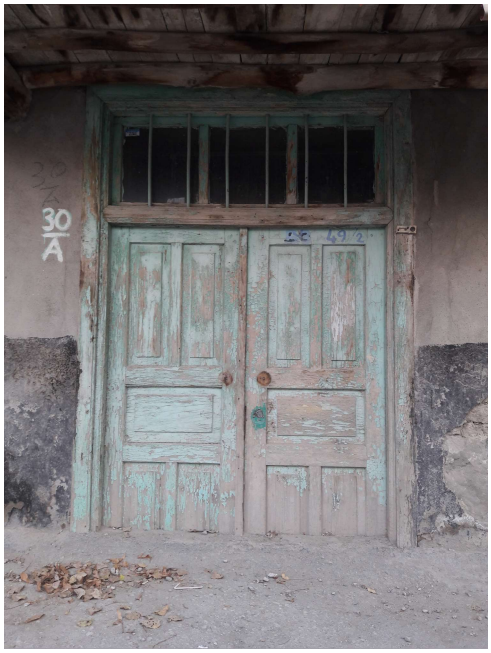
DETAY FOTOĞRAFLAR

Şekil x. Taş temel görünüşü

Şekil x. Balkon ve giriş kapısı

Giriş kapısı

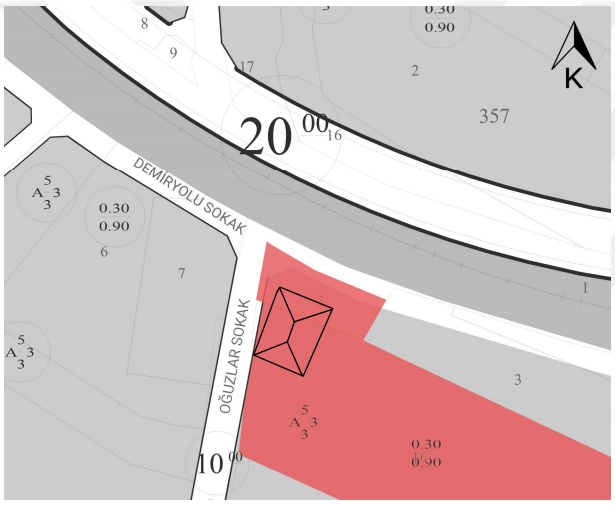

Batı cephesi görünüşü

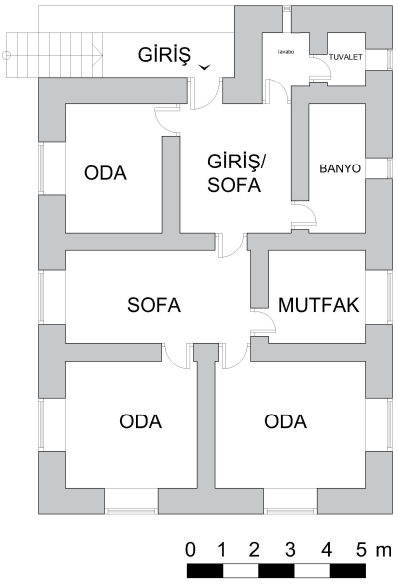
SURİYELİLER EVİ	**ADRES:** Akköprü Mahallesi Oğuzlar Sokak No:26 / Tuşba	**KATALOG NO: 9**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iki katlıdır. Giriş kapısı sofaya açılır. Sofa birbirine açılan iki mekândan oluşur. Sofanın sağında bir oda, solunda mutfak, banyo ve tuvalet, sonunda ise iki oda yer alır. Yapıya batı cephesindeki merdivenle ulaşılır. Kot farkından dolayı yapının kuzey cephesinde bodrum katı, güney cephesinde ise zemin kat olarak algılanan kata ise dışarıdan ayrı bir kapıyla giriş sağlanmaktadır.

CEPHE:
Temelde taş kullanılmıştır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri boyalıdır. Yapı kot farkından dolayı kuzey ve batı cephede tek katlı olarak, güney ve doğu cephede ise iki katlı olarak algılanmaktadır. Kuzey cephede yer alan girişe batı cephesinde bulunan merdivenle ulaşılır. Giriş alanı, sonradan eklenmiş ahşap camekan ile kapatılmıştır. Yapının orijinal üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlı olsa da daha sonra ahşap çatı yapılarak üzeri sacla kapatılmıştır.

ADA: 2115	PARSEL: 1	KATALOG NO: 9a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Ahşap hatıllı tavan görünüşü

Pencere görünüşü

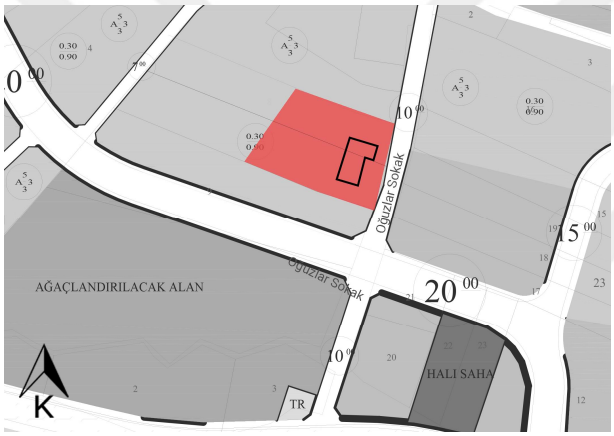

Sac ile kapatılmış üst örtü görünüşü

2. OĞUZLAR SOKAK EVİ	**ADRES:** Akköprü Mahallesi Oğuzlar Sokak / Tuşba	**KATALOG NO: 10**

VAZİYET PLANI

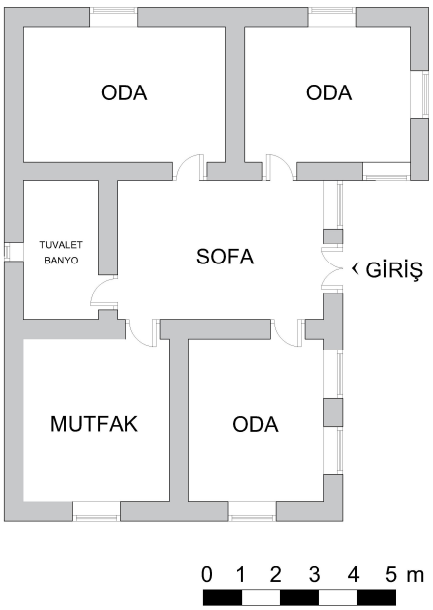
FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. Tek katlıdır. Giriş kapısı sofaya açılır. Sofanın sağında iki oda, solunda ise bir oda ve mutfak yer alır. Sofanın ucunda ise tuvalet ve banyo bulunur.

PLANLAR

Zemin Kat Planı

CEPHE:
Temelde taş kullanılmıştır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalı ve boyalıdır. Yapının kuzeydoğu köşesindeki oda dışarı taşırılmıştır. Orijinal üst örtü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlı olsa da günümüzde yıkık haldedir.

ADA: 4042	PARSEL: 6-7	KATALOG NO: 10a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Taş temel görünüşü

Ahşap oda kapısı

Pencere görünüşü

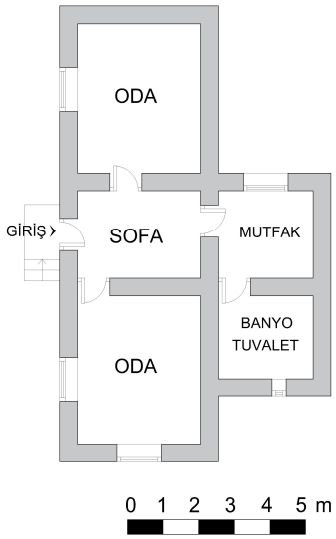
GÖLBAŞI CADDESİ EVİ	**ADRES:** Hafiziye Mahallesi Gölbaşı Caddesi (Cambazoğlu Sokak) No:13 / İpekyolu	**KATALOG NO: 11**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:

Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. Tek katlıdır. Sofanın sağında bir oda, solunda bir oda ve ucunda ise mutfak yer alır. Banyo ve tuvalet mutfağa açılır. Küçük programlı bir geleneksel Van evi örneğidir.

CEPHE:

Temelde taş kullanılmıştır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalı ve badanalıdır. Ana girişe subasman seviyesine kadar yükselen taş basamaklarla ulaşılır. Ana giriş kapısı tek kanatlı ve ahşaptır. Batı (sokak) cephesinde 2 adet ahşap kare formda pencere yer alır. Yapının orijinal üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlı olsa da günümüze ulaşamamıştır. Mutfak, banyo ve tuvaletin plandaki ayrışması dış cephede de okunabilmektedir.

ADA: 2398	PARSEL: 1	KATALOG NO: 11a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Batı görünüşü

Giriş kapısı görünüşü

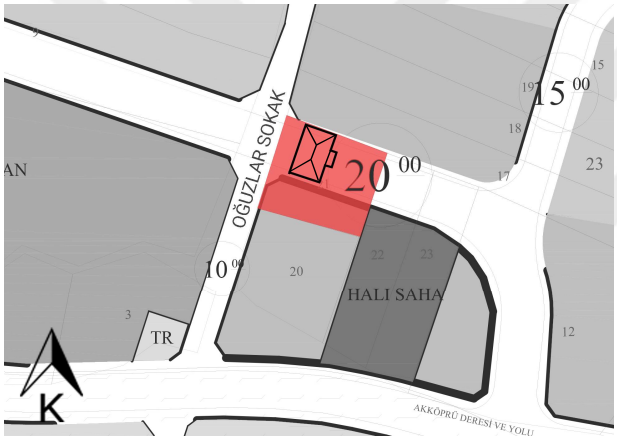

Odada bulunan dolap yeri

3. OĞUZLAR SOKAK EVİ	**ADRES:** Akköprü Mahallesi Oğuzlar Sokak No:12 / Tuşba	**KATALOG NO: 12**

VAZİYET PLANI

FOTOĞRAF

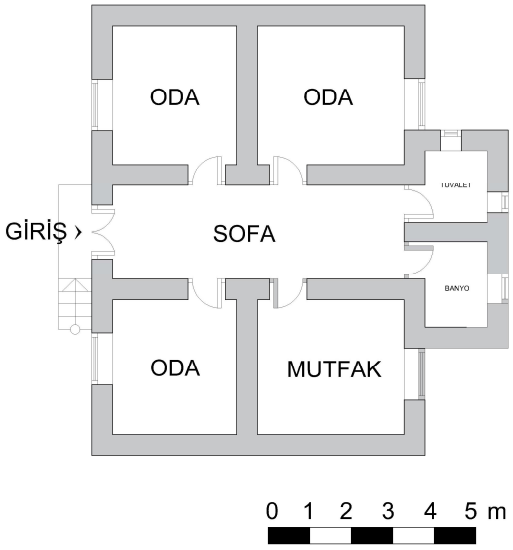

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. Tek katlıdır. Sofanın sağında bir oda ve mutfak, solunda iki oda yer alır. Sofanın ucunda ise banyo ve tuvalet yer alır.

CEPHE:
Temelde taş kullanılmıştır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri sıvalı ve badanalıdır. Ana girişe subasman seviyesine kadar yükselen basamaklarla ulaşılır. Giriş sonradan camekanla kapatılmıştır. Batı (sokak) cephesinde iki adet ahşap kare formda pencere yer alır. Yapının orijinal üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlı olsa da günümüze ahşap çatı yapılmış ve sac ile kapatılmıştır. Banyo ve tuvaletin plandaki ayrışması dış cephede de okunabilmektedir.

PLANLAR

Zemin Kat Planı

ADA: 2121	PARSEL: 21	KATALOG NO: 12a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Doğu görünüşü

Kerpiç bloklar

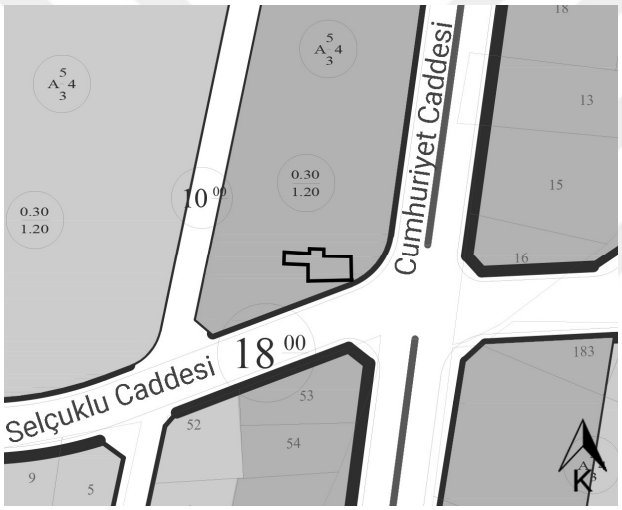

Pencere görünüşü

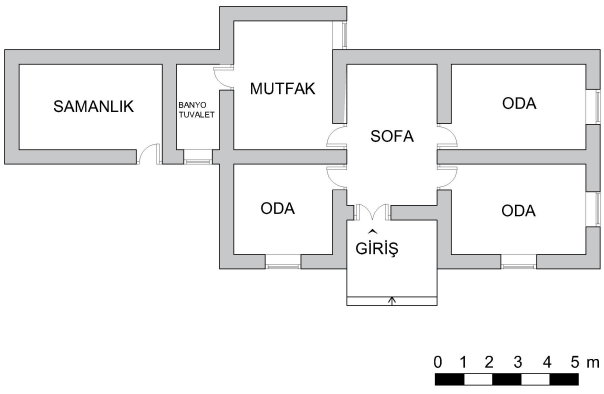
ZEYNEL ABİDİN TEKİN EVİ	**ADRES:** Cevdetpaşa Mahallesi Selçuklu Caddesi No:4 / İpekyolu	**KATALOG NO: 13**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:

Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. Tek katlıdır. Girişi ortadan ve içerlektir. Giriş kapısı sofaya açılır. Sofanın sağında iki oda, solunda ise bir oda ve mutfak yer alır. Banyo ve tuvalet bir olup mutfağa açılır. Samanlık yapıya bitişik olarak inşa edilmiştir.

CEPHE:

Temelde taş kullanılmıştır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalı ve boyalıdır. Ana girişe subasman seviyesine kadar yükselen basamaklarla ulaşılır. Giriş kapısı çift kanatlı, ahşaptır. Giriş, sofa hizasında güney cepheden içeri girintilidir. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır. Banyo ve tuvaletin plandaki ayrışması dış cephede de okunabilmektedir.

ADA:	PARSEL:	KATALOG NO: 13a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Şekil x. Banyo ve samanlık görünüşü

Şekil x. Ahşap giriş kapısı

Odadan bir görünüş

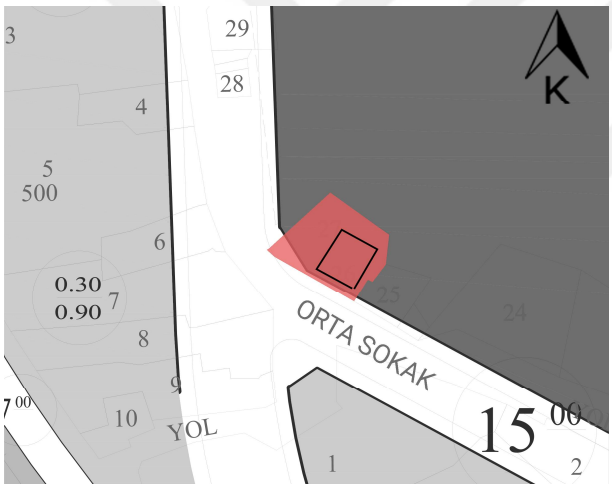

Ahşap dolap

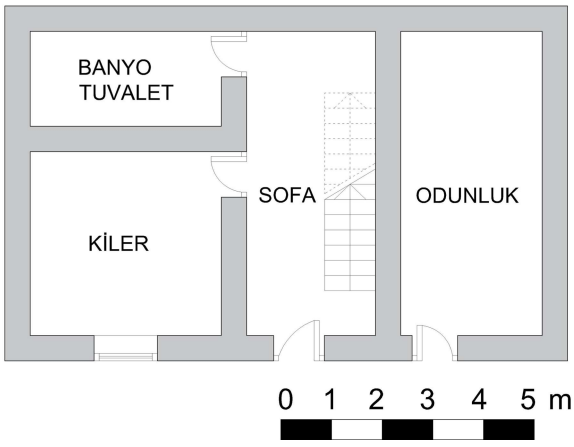
AHMET BALCAN EVİ	**ADRES:** Akköprü Mahallesi Orta Sokak No: 38 / Tuşba	**KATALOG NO: 14**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

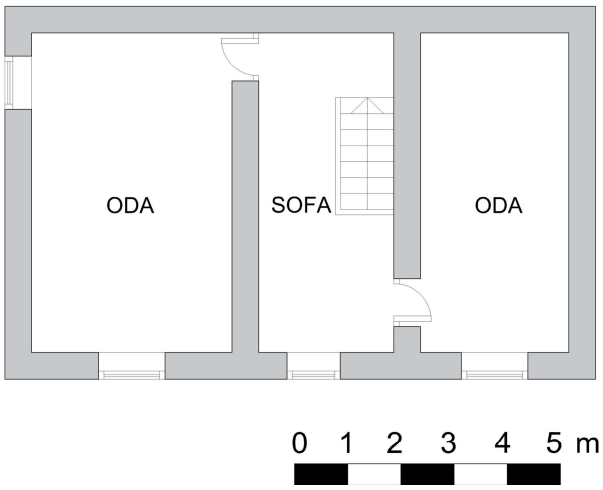
AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. İki katlıdır. Zemin katta sofanın sağında odunluk, solunda ise kiler, banyo ve tuvalet yer alır. 1. katta sofanın sağında bir oda, solunda bir oda ve mutfak yer alır. Zemin katta yer alan odunluğun girişi güney cephededir.

CEPHE:
Oldukça yalın bir cepheye sahiptir. Temelde taş kullanılmıştır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çimento sıvalı ve badanalıdır. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır.

ADA: 17	PARSEL: 26-27	KATALOG NO: 14a

PLANLAR

1. Kat Planı

DETAY FOTOĞRAFLAR

Ahşap odunluk kapısı

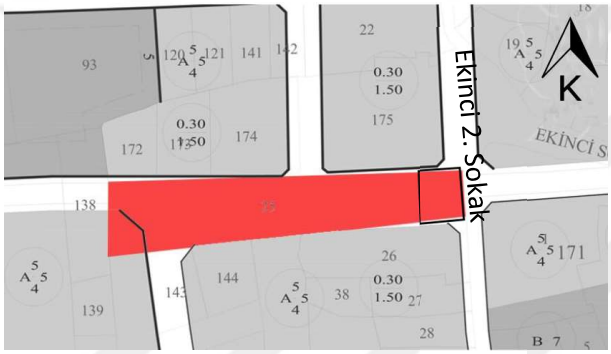

Ahşap hatıl destekli toprak üst örtü

MOLLA HAMİT EKİNCİ EVİ	**ADRES:** Vali Mithat Bey Mahallesi Ekinci 2. Sokak / İpekyolu	**KATALOG NO: 15**

VAZİYET PLANI

FOTOĞRAF

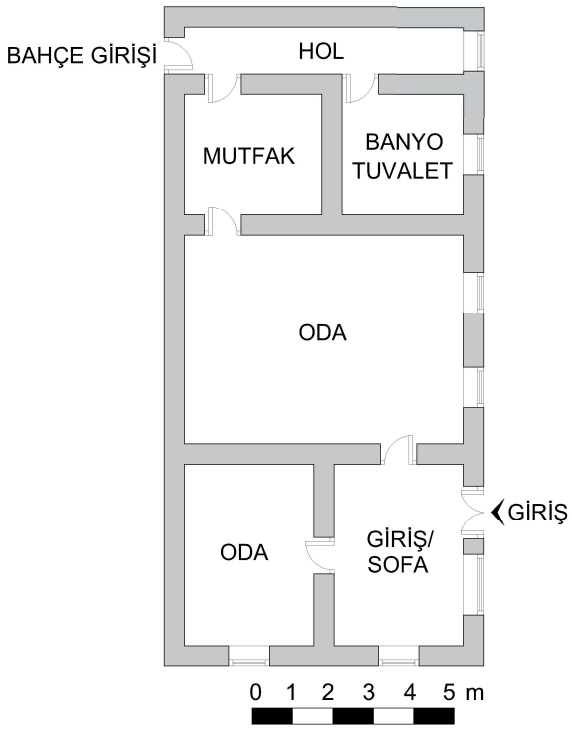

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı tek katlıdır. Giriş mekanına iki oda açılır. Bahçe giriş kapısı bir hole açılır. Holün sağında mutfak, banyo ve tuvalet yer alır. Mutfağa odadan da giriş bulunur.

CEPHE:
Yapım malzemesi olarak temelde taş, duvarlarda kerpiç kullanılmıştır. Duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalı ve badanalıdır. Doğu cephesinde sokağa açılan giriş kapısı çift kanatlı, ahşaptır. Doğu cephesinin sağında yer alan tuvalet, banyo ve hol pencereleri, cephenin solundaki sofa ve odanın pencerelerine oranla daha küçük ve karedir. Pencerelerin demir ferforje parmaklıklarına bitkisel motifler işlenmiştir. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır.

PLANLAR

Zemin Kat Planı

ADA: 172	PARSEL: 25	KATALOG NO: 15a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Doğu cepheden görünüş

Giriş cephesi pencere ve kapı görünüşleri

Gömme ahşap dolap yeri

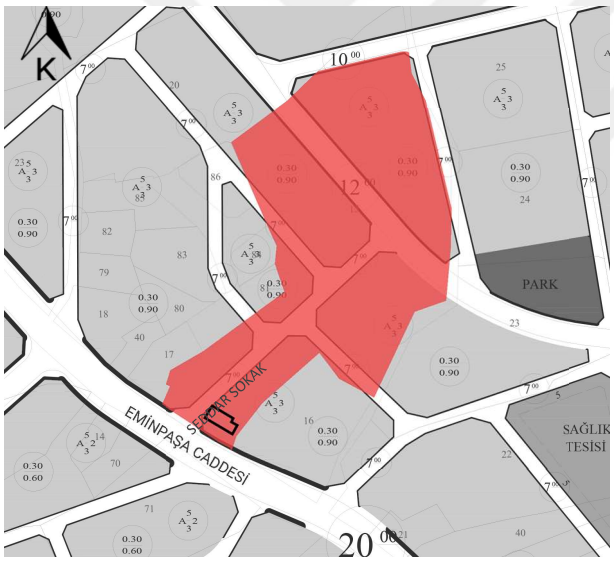

İç mekândan bir görünüş

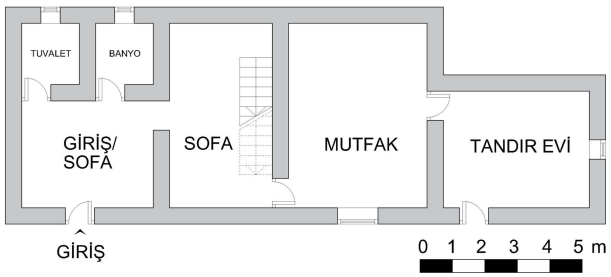
SEDDAR SOKAK EVİ	**ADRES:** Eminpaşa Mahallesi Eminpaşa Caddesi No:16 / Tuşba	**KATALOG NO: 16**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:

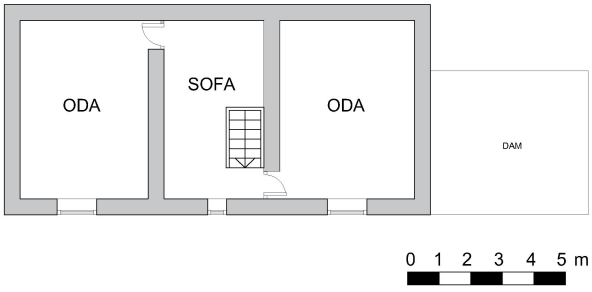
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. İki katlıdır. Zemin katta giriş mekanının ucunda banyo ve tuvalet yer alır. Sofanın sağında ise mutfak yer alır. 1. Katta sofanın sağında bir, solunda bir oda yer alır. Zemin katta yer alan tandır evinin girişi güney cephededir. Tandır evine mutfakta da giriş bulunur.

CEPHE:

Temelde taş kullanılmıştır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalıdır. Giriş kapısı güney cephenin solunda bulunur. 1.katta ahşap, dikdörtgen formda iki adet simetrik pencere yer alır. 1. katta sofanın aydınlanmasını sağlayan ahşap pencere, dikdörtgen formdadır ve diğer iki pencereye oranla daha küçüktür. Yapının orijinal üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlı iken günümüzde ahşap çatı yapılmış ve sac ile kapatılmıştır.

ADA: 103	PARSEL: 15	KATALOG NO: 16a

PLANLAR

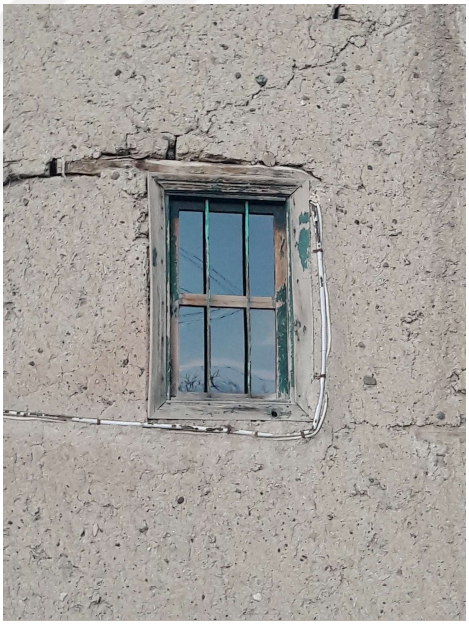

1. Kat Planı

DETAY FOTOĞRAFLAR

Güney cephe görünüşü

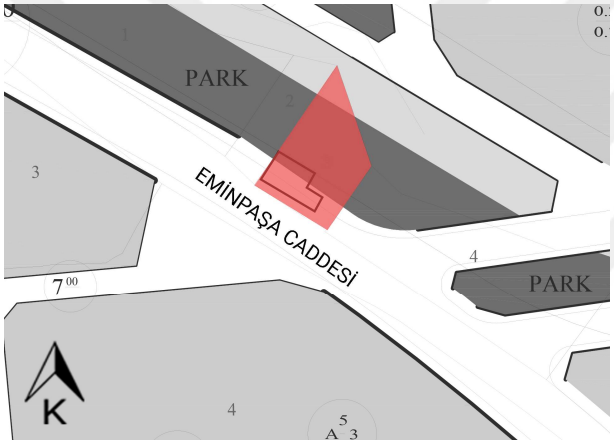

Sofayı aydınlatan demir parmaklıklı ahşap pencere

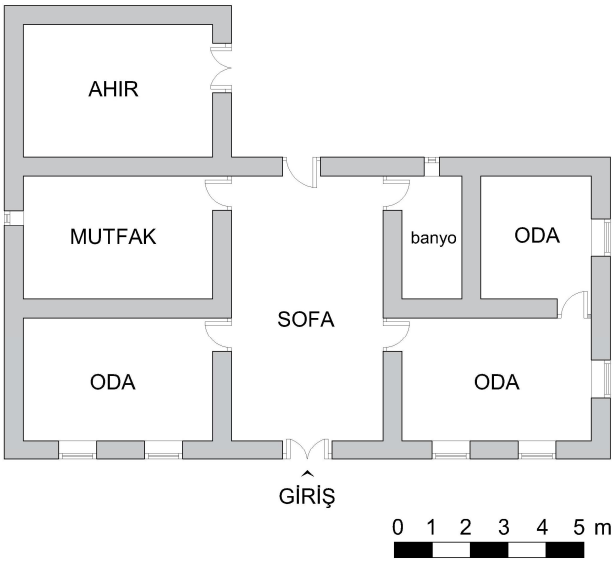
EMİNPAŞA CADDESİ EVİ	**ADRES:** Eminpaşa Mahallesi Eminpaşa Caddesi / Tuşba	**KATALOG NO: 17**

VAZİYET PLANI

PLANLAR

Zemin Kat Planı

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. Tek katlıdır.

CEPHE:
Temelde taş kullanılmıştır. Subasmanda taş devam eder. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalıdır. Giriş güneybatı cephededir. Giriş kapısı çift kanatlı ve ahşaptır. Dikdörtgen formdaki ahşap pencereler simetrik yerleştirilmiştir fakat kapının sağındaki pencereler daha büyüktür. Pencereler demir parmaklıklıdır. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır.

ADA: 101	PARSEL: 3	KATALOG NO: 17a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Güneybatı görünüşü

Giriş kapısı görünüşü

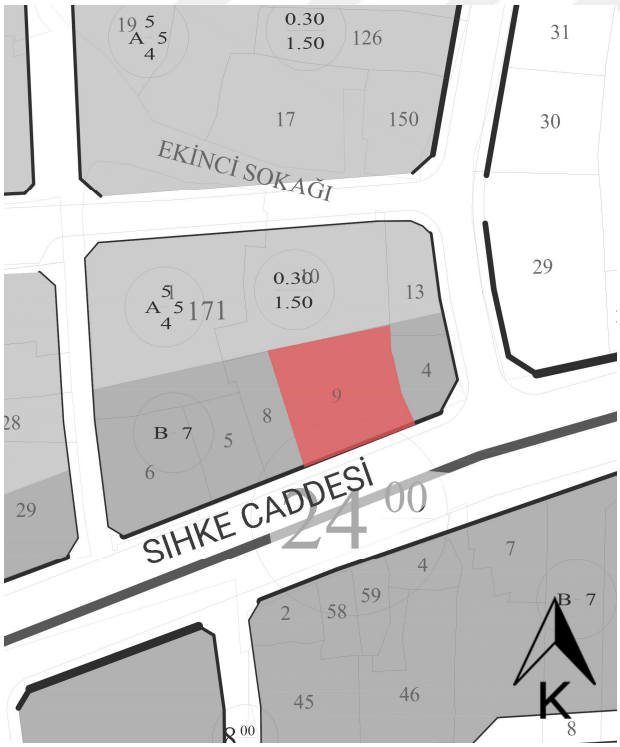

Pencere görünüşü

SIHKE CADDESİ EVİ	**ADRES:** Vali Mithat Bey Mahallesi Sıhke Caddesi / İpekyolu	**KATALOG NO: 18**

VAZİYET PLANI

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. Tek katlıdır. Ev ve ahırın arasında bir bahçe kapısı bulunur. Ahırın girişi de güney cephesindedir.

CEPHE:
Güney (Sokak) cephesi yol kotunun altında kalmıştır. Kerpiç duvarların iç ve dış yüzeyleri çamur sıvalı ve badanalıdır. Giriş güney cephesindedir. Çift kanatlı, ahşap kapının üzerindeki pencerede bitkisel motifli demir ferforje parmaklıklar bulunur. Dikdörtgen formdaki ahşap, demir parmaklıklı pencereler kapının sağında ve solunda farklı oranlara sahiptir. Parmaklıklarda kıvrımlı motifler bulunur. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır. Yapı günümüze ulaşamamıştır.

ADA: 171	PARSEL: 9	KATALOG NO: 18a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Güney görünüşü

Giriş kapısı görünüşü

Pencere görünüşü

BİLAL YÖRÜK EVİ	**ADRES:** Cumhuriyet Mahallesi (Dereçalık) Çalık Sokak / İpekyolu	**KATALOG NO: 19**

VAZİYET PLANI

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. İki katlıdır.

CEPHE:
Taş temel üzerine kerpiç duvar örülerek inşa edilen yapıya güney ve kuzey de bulunan kapılarla giriş sağlanmaktadır. Duvarlar çamur sıvalıdır. Güney cephedeki ana giriş kapısı ahşap ve çift kanatlıdır. Kapı kanatlarına sonradan sac takılmıştır. Kapının üzerindeki pencere lokma demir parmaklıklıdır. Zemin katta kapının sağında iki adet ahşap dikdörtgen formda pencere bulunurken solundaki pencereler daha küçük boyutta ve kare formdadır. Pencereler lokma demir parmaklıklıdır. Üst örtü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır. Yapı günümüze ulaşamamıştır.

ADA: 223	PARSEL: 30	KATALOG NO: 19a

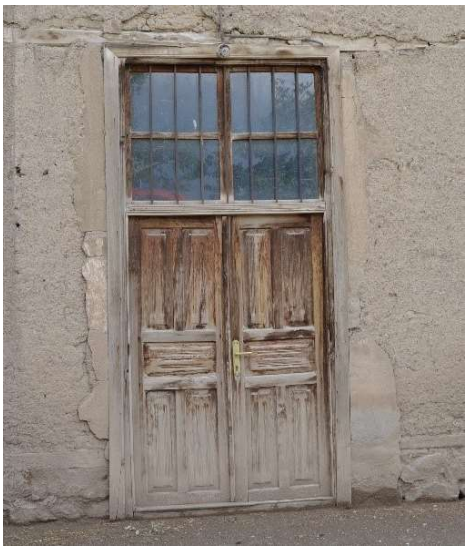
DETAY FOTOĞRAFLAR

Kuzeybatıdan bir görünüş (Fot. Oktay Başak)

Giriş kapısı ve taş bölümler

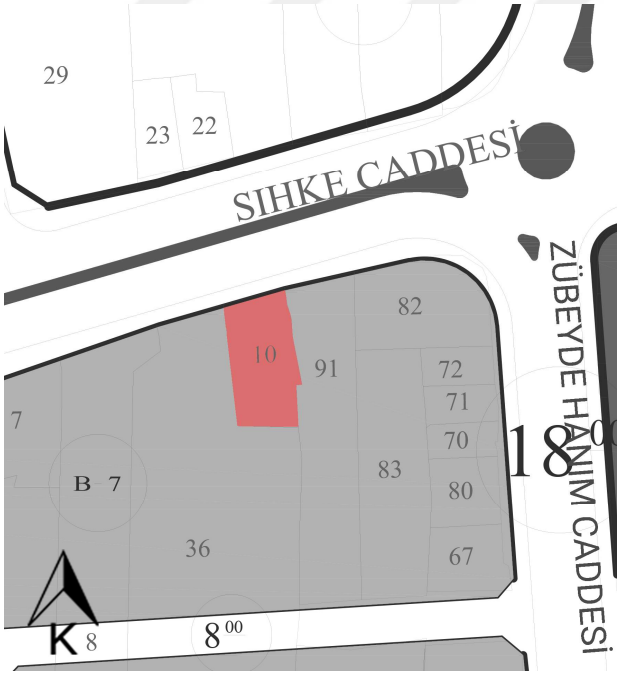

Ahşap bahçe kapısı

ÖMER SELÇUK EVİ	**ADRES:** Vali Mithat Bey Mahallesi Sıhke Caddesi / İpekyolu	**KATALOG NO: 20**

VAZİYET PLANI

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı iç sofalı plan şemasına sahiptir. İki katlıdır. Yapıya güney ve kuzey de bulunan kapılarla giriş sağlanmaktadır.

CEPHE:
Yapı taş temel üzerine kerpiç duvarlar örülerek inşa edilmiştir. Duvarlar çamur sıvalıdır. Cihannümayı anımsatan bir üst kat görülmektedir. Güney cephedeki ana giriş kapısı ahşap ve çift kanatlıdır. Kapı alınlığı lokma demir parmaklıklıdır. Zemin katta kapının sağında 2 adet ahşap dikdörtgen formda pencere bulunurken solundaki pencereler daha küçük boyutta ve kare formdadır. Pencereler lokma demir parmaklıklıdır. Üst örtü ahşap hatıl destekli, toprak düz damlıdır. Yapı günümüzde yıkılmış, yerine yüksek katlı bir bina yapılmıştır.

ADA: 201	PARSEL: 10 (111)	KATALOG NO: 20a

DETAY FOTOĞRAFLAR
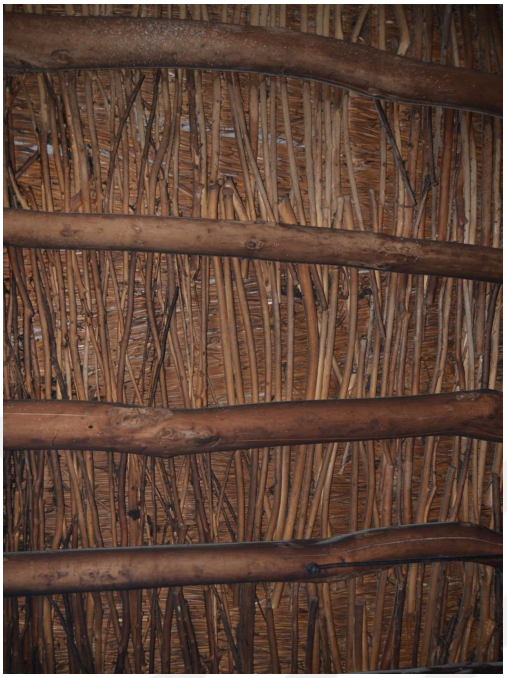

Güney görünüşü (Fot. Oktay Başak)

Batı görünüşü (Fot. Oktay Başak)

KATALOG NO: 20b

DETAY FOTOĞRAFLAR

Üst örtü görünüşü

Pencere görünüşü

Ahşap dolap

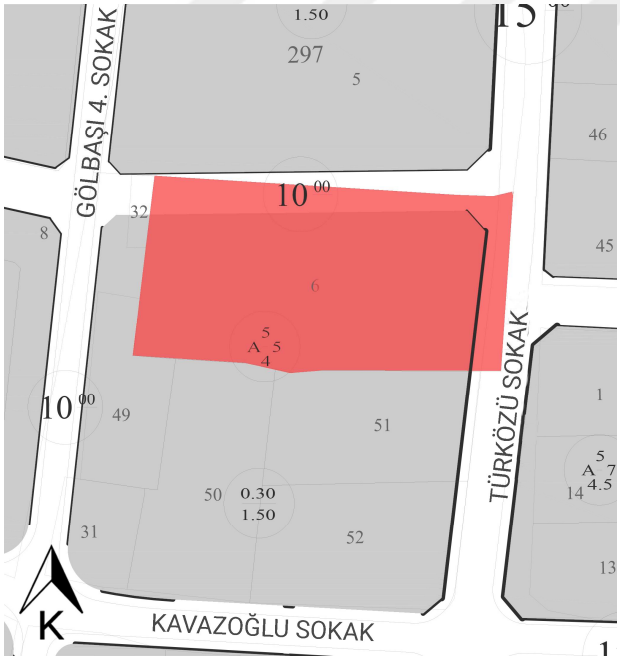

Tuvalet penceresi

VASFİ GÜNGÖREN EVİ	**ADRES:** Hafiziye Mahallesi Türközü Sokak No: 24 / İpekyolu	**KATALOG NO: 21**

VAZİYET PLANI

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı kuzey güney doğrultuda dikdörtgen bir alana oturtulmuştur. İki katlı olarak inşa edilmiştir. Batı cephesine bitişik, tek katlı birim, tandır evi ve ahır işlevi görür.

CEPHE:
Yapının temelinde taş, duvarlarında kerpiç kullanılmıştır. Duvarlar çamur sıvalıdır. Doğu cephede yer alan demir giriş kapısı ahşap kasalıdır. Doğu (Sokak) cephede dikdörtgen formda yedi adet ahşap, demir parmaklıklı pencere bulunur. Giriş kapısının sağında diğer pencerelere göre daha küçük, iki adet demir parmaklıklı dikdörtgen pencere bulunur. Orijinal üst örtüsü ahşap hatıl destekli toprak, düz dam olsa da daha sonra briket kullanılarak doğu cepheye doğru eğimli çatı yapılmış ve sac ile kapatılmıştır. Günümüzde yapı yıkılmış, yerine betonarme bir apartman yapılmıştır.

ADA: 297	PARSEL: 57	KATALOG NO: 21a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Güney görünüşü (Fot. Oktay Başak)

Pencere görünüşü

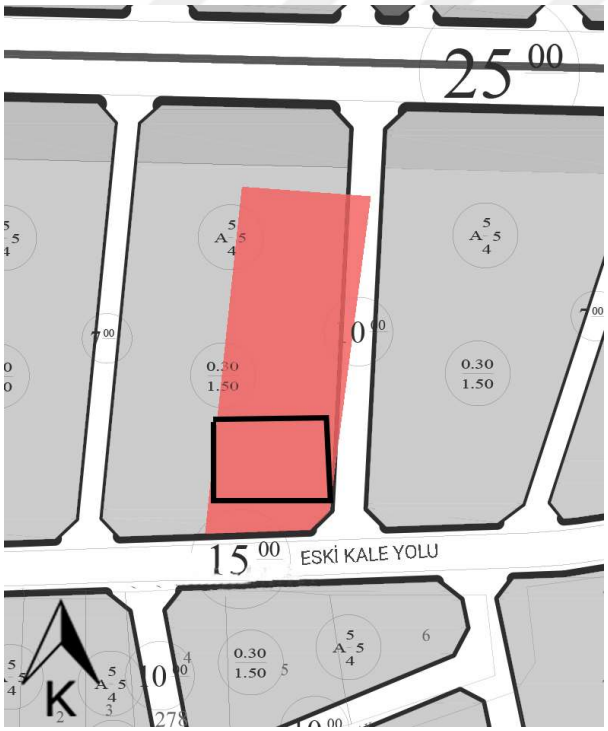

Batı cephesindeki eklenti

MUSTAFA DİLAVER EVİ	**ADRES:** Selimbey Mahallesi Eski Kale Yolu / İpekyolu	**KATALOG NO: 22**

VAZİYET PLANI

FOTOĞRAF

AÇIKLAMALAR

PLAN:
Yapı doğu batı doğrultusunda dikdörtgen bir alana oturtulmuştur. İki katlı olarak inşa edilmiştir.

CEPHE:
Yapıya güney cepheden giriş sağlanır. Günümüze ulaşamamış olan yapının giriş kapısı ahşap ve çift kanatlıdır. Giriş kapısının hizasında, güney cephenin ortasında ahşap cumba yer alır. Doğu (Sokak) cephede dikdörtgen formda on iki adet ahşap, lokma demir parmaklıklı pencere bulunur. Pencereler simetriktir. Yapının üst örtüsü ahşap hatıl destekli toprak, düz damlı olarak inşa edilmiştir. Günümüzde yapının sadece izleri mevcuttur.

ADA: 1022	PARSEL: 17	KATALOG NO: 22a

DETAY FOTOĞRAFLAR

Güney görünüşü (Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi)

Güney görünüşü (Ümit Kayaçelebi Arşivi)

4.2 Geleneksel Van Evlerinin Mimari Özellikleri

4.2.1 Geleneksel Van Evlerinin Ana Mekanları / Ana Ögeleri

Evlerin kat adedine bakıldığı zaman eski Van şehrinde olduğu gibi tek katlı ve iki katlı olarak inşa edildiği görülür. Genel olarak varlıklı ailelerin iki katlı ve daha büyük evler yaptığı, fakir halkın tek katlı ve daha küçük programlı evler inşa ettiği görülür. Alt katta servis mekanları yer alır. Aynı zamanda oturma ve yemek yeme gibi temel ihtiyaçlar için de genellikle alt kat kullanılır. Üst katta ise oturma odası, misafirlerin ağırlandığı odalar ve yatak odaları yer alır.

Bahçe ve hayat ilişkisi geleneksel Van evlerinde önemlidir. Genellikle hayat evin arkasında, bahçe ve ev arasındadır. Bahçe ve hayat arası çitlerle ayrılır. Bahçenin bir bölümünde ailenin sebze ihtiyacını karşılayacak büyüklükte bir bostan (halk arasında "kerdi") yer alır. Bahçe çitlerle ya da çamurdan yapılmış möhre duvarıyla çevrelenir (Şekil 4.10).

Şekil 4.10 Mustafa Dilaver evi vaziyet restitüsyon planı (Kat. no: 22) [98]

Tandır evinin yapıdan ayrı inşa edildiği bazı durumlarda ise hayat, ev ve tandır evi arasındadır. Hayat; oturma, yemek yeme, çamaşır yıkama, çamaşır asma, çocukların banyosunu yapma gibi birçok işlev için kullanılır. Evin inşa edildiği arazinin durumuna bağlı olarak hayatın kare, dikdörtgen ya da yamuk bir düzenlemeye sahip olabilir. Zemin kaplamasında sıklıkla sal taşı kullanılmıştır [98].

Sofa, geleneksel Türk evinin temel ögelerinden biri olarak geleneksel Van evinin kuruluş düzeninin oluşumundan ve planlanmasında önemli bir yere sahiptir. Toplanma alanı olan sofa, odalar arasındaki bağlantıyı ve aynı zamanda alt kat ile üst kat arasındaki sirkülasyonu sağlar.

Cumba(köşk), üst katta sofanın genellikle manzaraya/sokağa bakan uygun tarafında bulunan uzantısıdır. Ahşap kullanılarak inşa edilmiş cumbalar geleneksel Van evlerinin cephesine hareketlilik katan en önemli ögelerden biridir. Sofanın genişliğine göre ön tarafında üç ya da dört adet, yan taraflarında ise birer adet dikdörtgen formda giyotin pencere bulunur (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 Kerem Döner evi- cumbanın içten ve dıştan görünüşü (Kat. no: 5)

Odalar, sofanın her iki tarafında yer alır ve sofaya açılır. Dikdörtgen ya da kare formda olan odaların büyüklüğü genel olarak değişkenlik göstermese de sayısı ailenin büyüklüğü, sosyal statüsü ve ekonomik durumuna göre değişmektedir. Oda kapıları tek kanatlı veya çift kanatlı olabilmektedir (Şekil 4.12). Duvarlarda gömülü, tek ya da çift kapaklı ahşap dolaplar bulunur (Şekil 4.13).

Şekil 4.12 Derviş Demircioğlu evi- çift kanatlı ve tek kanatlı, ahşap oda kapısı örnekleri (Kat. no: 3)

Şekil 4.13 Geleneksel Van evlerinde görülen ahşap dolap örnekleri (Kat no: 7, 2, 20, 2, 13)

Mutfak genellikle zemin katta yer alır. Ailenin günlük yaşantısında sıklıkla kullandığı mekânda bir veya iki adet ocak (Şekil 4.14) ve duvarlarda gömülü, tek ya da çift kapaklı, ahşap dolaplar bulunur. Genellikle mutfaktan depoya, kilere, tandır evine ve bazı durumlarda banyo ve tuvalete geçişler bulunur.

Şekil 4.14 Geleneksel Van evlerinde görülen ocak örnekleri (Kat no: 3, 2)

Tandır evi, bölgenin diğer merkezlerinde olduğu gibi geleneksel Van evlerinin de önemli bir ögesidir. Ekmek pişirme, yemek yapma, yemek yeme, oturma, ısınma ve uyuma gibi birçok işleve sahiptir. Mutfağın olmadığı bazı evlerde mutfak işlevini de görür. Kimi örneklerde evden ayrı, kimi örneklerde ise bitişik olarak inşa edilmiştir. Tandır yakıldığında dumanın hızlı bir şekilde tahliye edilmesi ve aynı zamanda mekânın ışık alması için tandırın üzerinde tavanda genellikle bir açıklık bulunur (Şekil 4.15)

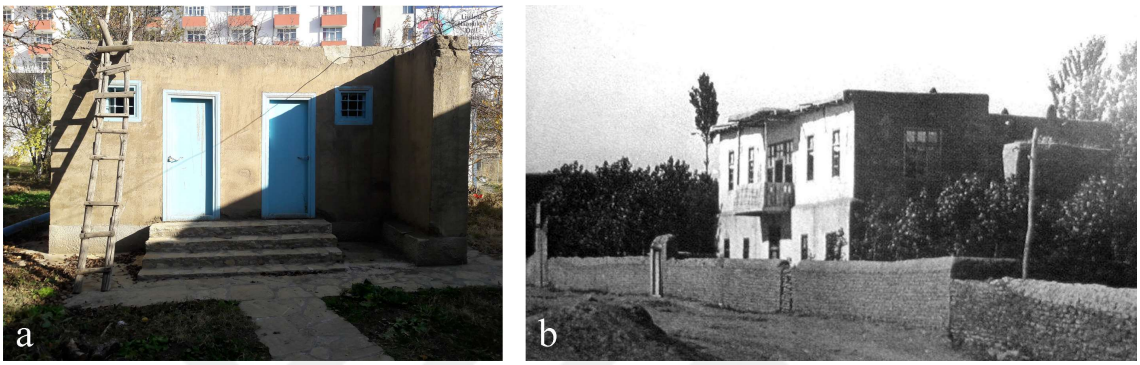

Şekil 4.15 Tandır evinde bulunan tandır ve üzerindeki açıklığın görünüşü (Kat no: 3)

4.2.2 Plan Özellikleri

Anadolu'daki geleneksel Türk evlerinde sıklıkla rastlanan iç sofalı plan tipi, geleneksel Van evlerinin ortak plan tipidir. Evler tek katlı (Kat. no: 1, 4, 7, 10-13, 15, 17, 18, Ek A-8, B-1, B-2) ya da iki katlıdır (Kat. no: 2, 3, 5, 6, 8, 9, 14, 16, 19-22, Ek A-1-7, A-9, A-10, B-3). Evlere sokaktan doğrudan girilebildiği gibi (Kat. no: 2, 7-9, 11, 14, 15, 17-19, 22, Ek A-1-

2, A-4-5, A-7-10), ön bahçe sonrası girişe ulaşılan yapılar da mevcuttur (Kat. no: 1, 3-6, 10, 12, 13, 16, 20, 21, Ek A-3, A-6). Odalar sofaya açılır. Hayat, tandır evi, samanlık, ahır gibi mekanlar geleneksel Van evlerinin genelinde var olan mekanlardır. Tandır evinin eve bitişik (Kat. no: 2,3, 7, 16, 17, 21, 22) ya da ayrık olarak inşa edildiği farklı örnekler vardır (Kat, no: 1, 4, 6). Tek katlı evlerde genellikle tuvalet, ahır ve samanlığın evden ayrı olarak, bahçe içinde inşa edildiği görülür. Bahçenin etrafı toprak duvar (möhre) ile çevrilidir (Şekil 4.16).

Şekil 4.16 a) Kat. no: 4'te yer alan Abdurrahman Yörük evinin bahçesinde bulunan tuvalet ve banyonun batı görünüşü b) Bir geleneksel Van evinin bahçe duvarı (Ek A-6)

Zemin katta genellikle bir veya birden fazla oda, mutfak, kiler, tandır evi, banyo, tuvalet, ahır, samanlık, odunluk gibi daha çok servis mekanları bulunmaktadır. Kimi örneklerde banyo ve tuvalet mutfağa (Kat. no: 7, 11, 13, Ek B-2) veya mutfağa açılan bir hole açılırken (Kat. no: 1, 15), kimi örneklerde sofaya açılan bir hole (Kat. no: 5, 8, Ek B-1, B-3) ya da direkt sofaya açılır (Kat. no: 2, 6, 9, 10, 12, 14, 16, 17). Kat. no: 2, 3 ve Ek B-3'de ise üst katta da tuvalet olduğu görülmektedir.

Sofanın ortasında ya da bir kenarında bulunan ahşap, tek (Kat. no: 2, 3, 5, 6, 8, 14, 16, Ek B-3) veya iki kollu (Kat. no: 2) merdivenle üst kata çıkılır. Geleneksel Van evlerinde sofa, alt kat ile üst kat arasındaki bağlantıyı ve odalar arasındaki dolaşımı sağlayan, mevsimsel olarak oturulan ve yaşanan bir mekandır. Geleneksel Türk evlerinin birçoğunda görülen sofadaki köşkler (cumba) geleneksel Van evlerinin de önemli bir mimari elemanıdır. İki katlı evlerin bir kısmında sofanın devamı niteliğindeki köşklere rastlanırken (Kat. no: 5, 22, Ek A-3, A-7, A-10, B-3) bir kısmında ise rastlanmaz (Kat. no: 2, 3, 6, 14, 16, 19, 20, 21, Ek A-1, A-2, A-4, A-5, A-9). Çok nadir olmakla birlikte bazı örneklerde balkona rastlanır (Kat. no: 8, Ek A-6).

Geleneksel Van evlerinin üst katında sofaya açılan oda sayısı 2 (Kat. no: 3, 6, 14, 16) ile 5 (Kat no: 2) arasında değişmektedir. Odalara giriş sofadan direkt sağlanırken Kat. no:4'deki Abdurrahman Yörük evinde odalara giriş sofanın kot farkından dolayı basamaklarla sağlanmıştır (Şekil 4.17). Ailenin büyümesi veya iki ailenin bir evi kullanmaya başlaması gibi nedenlerle, evlerin planlarında ve odalarında zaman içerisinde değişiklikler olmuştur. Örneğin Kat. no: 5'deki Kerem Döner evini iki ailenin kullanmaya başlamasıyla evin ortadan bölündüğü, giriş kapısından ve içerdeki yıkık olan bölücü duvardan anlaşılmaktadır (Şekil 4.18).

Şekil 4.17 Abdurrahman Yörük evinde (Kat. no: 4) sofadan/giriş holünden odalara girişi sağlayan basamaklar (Fot. Oktay Başak)

Şekil 4.18 Kerem Döner evinin (Kat. no: 5) ikiye bölünmüş girişi

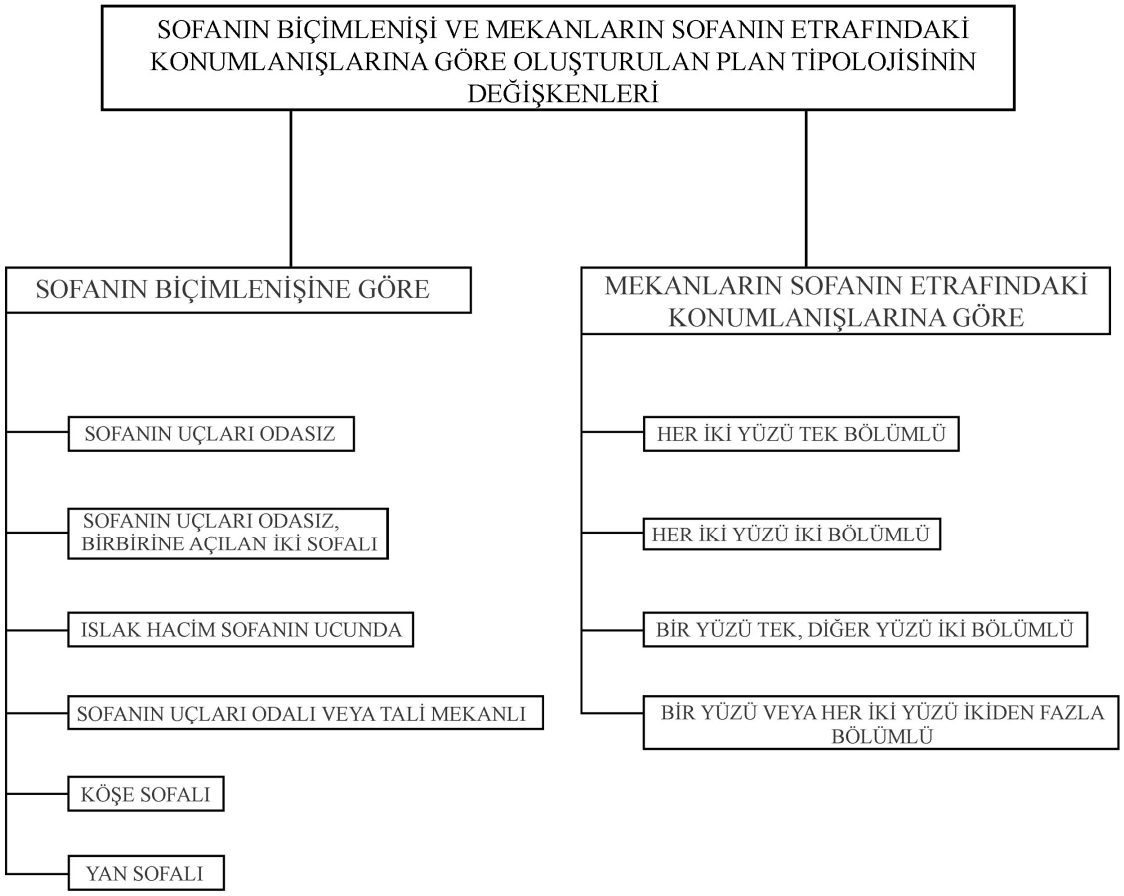
Geleneksel Van evlerinin plan tipolojisini daha önce Şahabettin Öztürk iki grupta değerlendirmiştir. Öztürk, tek katlı ve iki katlı evler olarak iki bölümde ele aldığı plan tipolojisinde tek katlı evleri "iç sofalı, iki yüzlü, ikiden fazla odalı plan tipi" ve "iç sofalı, iki yüzlü, iki odalı plan tipi" olarak iki alt tipe ayırmıştır. İç sofalı, iki yüzlü, ikiden fazla odalı plan tipinde evlere Ambarcı Mehmet Efendi evi örnektir (Ek B-1). Bu tipte inşa edilmiş evlerde, sokaktan çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilen sofanın her iki tarafında ikiden fazla oda bulunur. Bu plan tipinde 1950 yılından önce inşa edilen evlerin daha çok yoksul aileler tarafından kullanıldığı ya da bağ evi olarak kullanılan tek katlı evler olduğu görülür. 1950 yılından sonra ise bu evlerin plan ve fonksiyonel açıdan farklılaştığı görülür. İç sofalı, iki yüzlü, iki odalı plan tipideki evler, sofanın her iki tarafında iki odanın yer aldığı tek katlı evlerdir. Gazi Melül Abbas Biçer evi bu plan tipinin örneğidir (Ek B-2) [98].

Öztürk, iki katlı evleri "iç sofalı, iki yüzlü, ikiden fazla odalı, köşksüz plan tipi", "iç sofalı, iki yüzlü, ikiden fazla odalı, köşklü plan tipi" ve "iç sofalı, iki yüzlü, iki odalı, köşklü plan tipi" olarak üç tipe ayırmıştır. İç sofalı, iki yüzlü, ikiden fazla odalı, köşksüz plan tipinde inşa edilmiş evler sofanın her iki tarafında ikiden fazla odanın yer aldığı, düz damlı, köşksüz iki katlı evlerdir. Hamdi Dinler evi bu plan tipinde inşa edilmiş evlerden biridir (Ek A-1). İç sofalı, iki yüzlü, ikiden fazla odalı, köşklü plan tipinde inşa edilmiş evler ise sofanın her iki tarafında ikiden fazla odanın bulunduğu, düz damlı, köşklü iki katlı

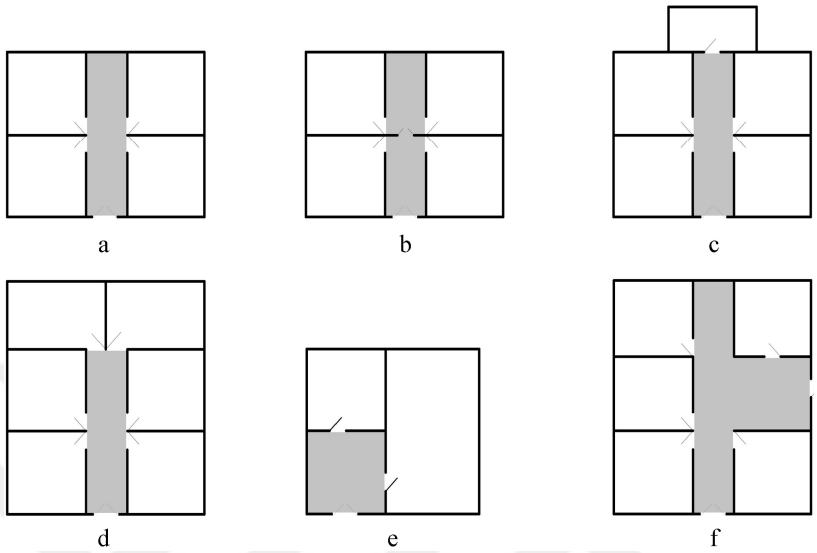
evlerdir. Cemal Efendi evi bu plan tipine sahip evlerden biridir (Ek B-3). Evlerin zemin katında sofada bulunan bir kapı hol, tuvalet ve banyoya açılır. Mutfak ve diğer servis alanları bu katta yer alır. Sofada yer alan tek kollu ahşap merdiven ile üst kata ulaşılır. Üst katta sofa ve sofaya açılan odalar yer alır. İç sofalı, iki yüzlü, iki odalı, köşklü plan tipine sahip evlerde iç sofanın her iki tarafında iki oda yer alır. Düz damlı, köşklü iki katlı evlerdir. Zemin katta yer alan sofanın ucundaki kapıyla servis bölümüne ulaşılır. Servis bölümündeki bir kapı avluya diğer kapı bahçeye açılır. Bu plan tipinin tek örneği Hilmi Gürler evidir (Ek A-3). [98].

İç sofalı plan tipinde inşa edilmiş geleneksel Van evlerinde sofanın biçimlenişi ve mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre çalışma kapsamında oluşturulan plan tipolojisinin değişkenleri Çizelge 4.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.1 Sofanın biçimlenişi ve mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisinin değişkenlerini gösteren şema

Sofanın Biçimlenişine Göre: Geleneksel Van evleri, sofanın biçimlenişine göre “sofanın uçları odasız”, “sofanın uçları odasız, birbirine açılan iki sofalı”, “ıslak hacim sofanın ucunda”, “sofanın uçları odalı veya tali mekânlı”, “köşe sofalı” ve “yan sofalı” olarak (Şekil 4.19, Şekil 4.20) altı grupta sınıflandırılmıştır.

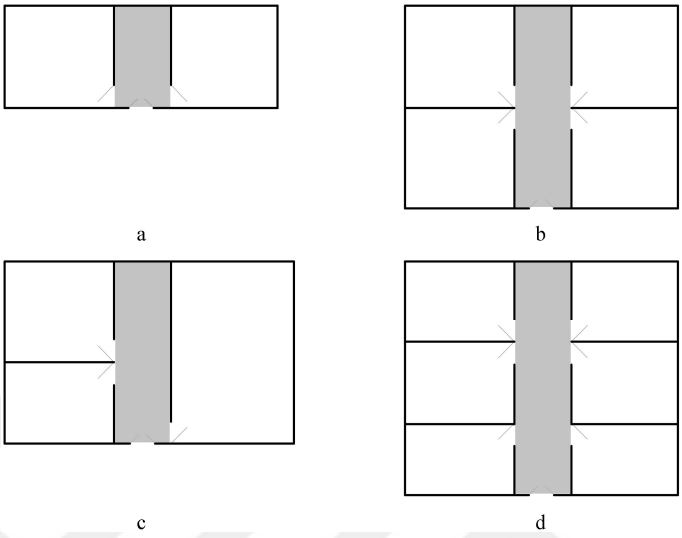

Şekil 4.19 Sofanın biçimlenişine göre oluşturulan plan tipolojisi: a) Sofanın uçları odasız b) Sofanın uçları odasız, birbirine açılan iki sofalı c) Islak hacim sofanın ucunda d) Sofanın uçları odalı veya tali mekanlı e) Köşe sofalı f) Yan sofalı

Şekil 4.20 Sofanın biçimlenişine göre oluşturulan plan tipolojisi örnekleri a) Kat. no: 4 b) Kat no: 7 c) Kat. no: 12 d) Kat. no: 9 e) Kat. no: 15 f) Kat. no: 3

Mekanların Sofanın Etrafındaki Konumlanışlarına Göre: Geleneksel Van Evleri, mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre ise “her iki yüzü tek bölümlü”, “her iki yüzü iki bölümlü”, “bir yüzü tek, diğer yüzü iki bölümlü”, “bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla bölümlü” olarak (Şekil 4.21, Şekil 4.22) dört grupta sınıflandırılmıştır.

Şekil 4.21 Mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisi: a) Her iki yüzü tek bölümlü b) Her iki yüzü iki bölümlü c) Bir yüzü tek, diğer yüzü iki bölümlü d) Bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla bölümlü

Şekil 4.22 Mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisi örnekleri: a) Kat. no: 11 b) Kat. no: 1 c) Kat. no: 14 d) Kat. no: 2

4.2.3 Cephe Özellikleri

Geleneksel Van evlerinin cepheleri, evde yaşayan ailenin bir nevi sosyal, kültürel ve ekonomik durumunun bir yansımasıdır. Giriş cephesi genellikle direkt sokağa bakar. Temelden subasman seviyesine kadar taş kullanımını kerpiç duvarlar takip eder. İç ve dış duvarlar çamur ve saman karışımıyla sıvalıdır. İki katlı geleneksel Van evlerinin cumbalı (Kat no: 5, 22, Ek A-3, A-7, A-10, B-3) ve nadir olarak balkonlu örnekleri (Kat. no: 8, Ek A-6) de vardır. Cumba ve balkonlar için de yapı malzemesi olarak ahşap kullanılmıştır. Cumbalar cepheye hareketlilik katarken, sokağa bakan yüzeyinde ve yan yüzeylerinde bulunan dikdörtgen pencereler sayesinde de ikinci katta bulunan yaşam alanının doğal ışığı alma kapasitesini artırır.

Pencereler ahşap ve genellikle dikdörtgendir. Kimi evlerde simetrik iken kimi evlerde ise farklı boyutlarda ve asimetrik olması, cephelerde farklı sonuçlar doğurmuştur (Şekil 4.23). Giriş cephesinde bulunan kapılar ahşap ve çift kanatlıdır (Şekil 4.24). Tek kanatlı giriş kapısı bulunan bir örnek mevcuttur (Kat. no: 11).

Şekil 4.23 Geleneksel Van evi ön cephe pencere görünüş örnekleri

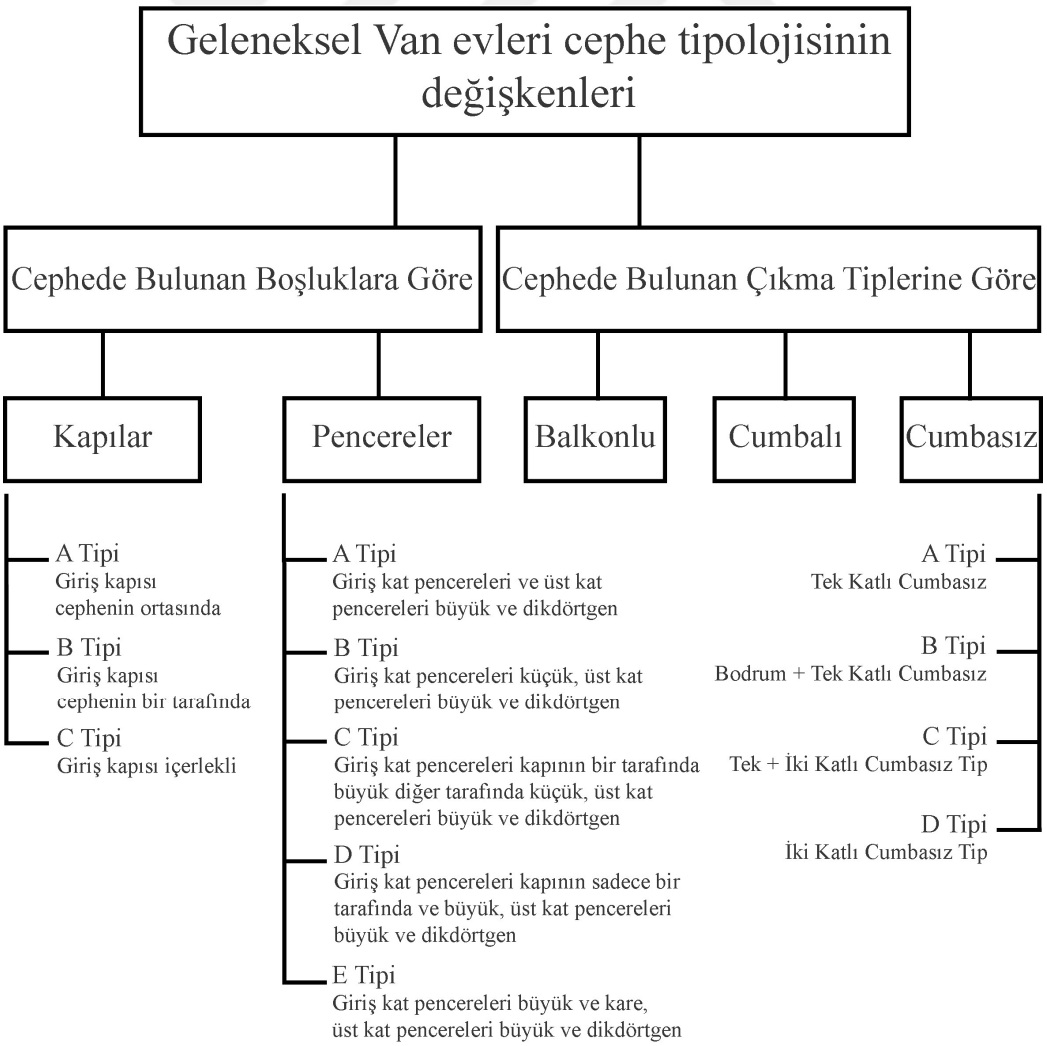

Şekil 4.24 Örnek bir giriş kapısı görünüşü (Kat. no: 3)

Geleneksel Van evinin düz damında, düz ve bütünsel bir biçimde devam eden saçaklar, cumbalı evlerde cumbayı da takip ederek devam eder. Saçaklar ve saçağın altındaki ahşap çörtenler yapıya hareketlilik katan cephe unsurlarındandır.

Geleneksel Van evlerinin cephe düzenlemeleri ve tipolojisi cephede bulunan boşluklara göre ve cephede bulunan çıkma tiplerine göre iki grupta değerlendirilmiştir (Çizelge 4.2). Geleneksel Van evlerinin cephelerinin genel olarak sade tutulmuş olması, cumba ve balkondan başka öne çıkan eleman olmayışı sebebiyle konutlar cephede bulunan çıkma tipine göre incelenirken cumbasız, cumbalı ve balkonlu olarak sınıflandırılmıştır. Cephede bulunan boşluklara göre değerlendirme yapılırken ise kapı ve pencerelerin cephe üzerindeki konumlanışı dikkate alınırken, alt ve üst kat pencerelerinin boyutlarının birbirlerine göre olan durumları ve aynı zamanda kendi içlerindeki ilişkileri göz önünde bulundurulmuştur.

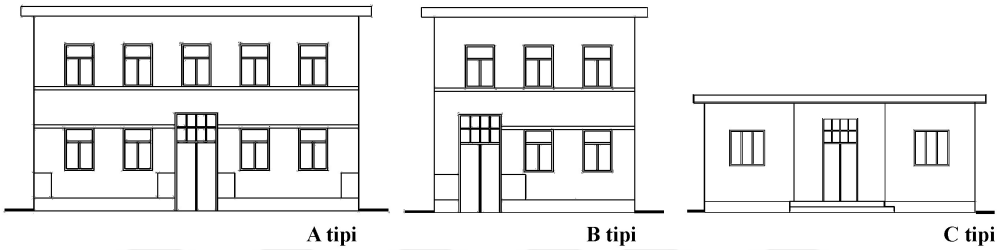
Çizelge 4.2 Geleneksel Van evleri cephe tipolojisinin değişkenlerini gösteren şema

Cephede Bulunan Boşluklara Göre: Cepheler, kapı ve pencere düzenlemelerine göre değerlendirilmiştir.

Kapılar: Geleneksel Van evlerinde giriş kapılarının genellikle çift kanatlı ve ahşap olduğu görülmektedir. Kapıların cephe üzerindeki konumu cephede farklılaşmalar doğurmuştur. Giriş kapısının cephenin ortasında (cumba ya da balkon var ise aynı hizada), cephenin bir tarafında ve içerlek olduğu üç durum tespit edilmiştir (Şekil 4.25).

- A Tipi- Giriş kapısı cephenin ortasında
- B Tipi- Giriş kapısı cephenin bir tarafında
- C Tipi- Giriş kapısı içerlek

Şekil 4.25 Giriş kapısı konumuna göre cephe tipolojisi

Cumhuriyet mahallesi Çalık sokakta bulunan ve yapım yılı 1917 olan Şükrü Yörük evi (Kat. no: 2) A tipi için, Mercimek mahallesi Mercimek sokakta 1915 yılında yapılmış olan Hacı Hüsnü Yaşar Evi (Ek A-2) ise B tipine örnek verilebilir. Cevdetpaşa mahallesi Selçuklu caddesi üzerinde bulunan Zeynel Abidin Tekin evi de C tipinin bir örneğidir (Kat. no: 13) (Şekil 4.26).

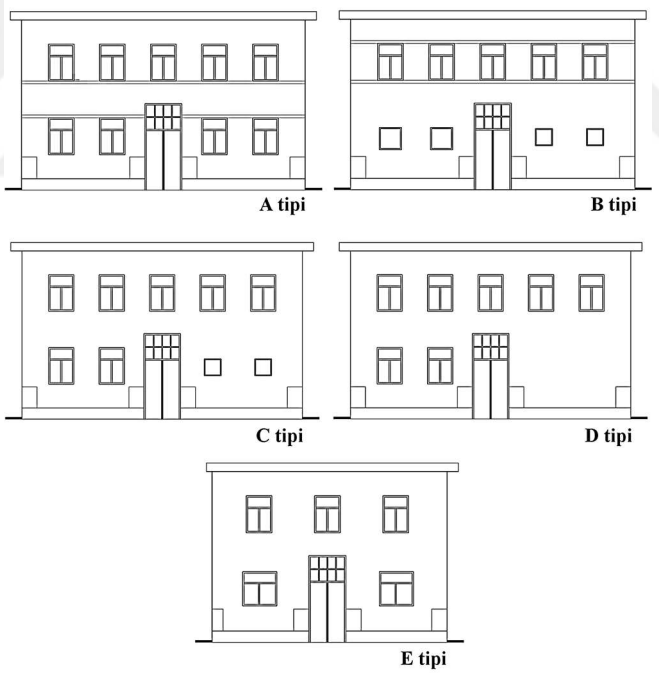

Şekil 4.26 A Tipi (Kat. no: 2-Şükrü Yörük evi), B Tipi (Ek A-2-Hacı Hüsnü Yaşar evi) ve C Tipi (Kat. no: 13-Zeynel Abidin Tekin evi) örnekleri

Pencereler: Pencerelerin boyutları, oranları ve cephe üzerindeki konumlanmaları giriş katında ve üst katta farklılıklar gösterir. Tek katlı evlerde pencerelerin "büyük ve dikdörtgen formda" (Kat. no: 4, 7, 10, 12, 17, 18) ya da "büyük ve kare formda" (Kat. no:

1, 11, 13, Ek A-8) olduğu iki farklı tip tespit edilmiştir. Tipolojide “küçük ve kare” olarak nitelendirilen pencereler genişliği yaklaşık 40-60 cm ya da 80-90 cm olan kare formdaki pencerelerdir. “Büyük ve dikdörtgen” olarak nitelendirilen pencerelerin genişliği 80 cm’yi geçmezken, “büyük ve kare” olarak bahsedilen pencerelerin genişliği genel olarak 120-130 cm aralığındadır. Bu farklılıklar baz alınarak iki katlı evler için de beş farklı cephe tipi tespit edilmiştir (Şekil 4.27).

- A Tipi- Giriş kat pencereleri ve üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen
- B Tipi- Giriş kat pencereleri küçük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen
- C Tipi- Giriş kat pencereleri kapının bir tarafında büyük diğer tarafında küçük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen
- D Tipi- Giriş kat pencereleri kapının sadece bir tarafında ve büyük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen
- E Tipi- Giriş kat pencereleri büyük ve kare, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen

Şekil 4.27 Pencere boyutları ve konumlarına göre cephe tipolojisi

Hamdi Dinler evi (Ek A-1) ve Öğretmen Hilmi Gürler evi (Ek A-3) A tipi için, Cumhuriyet mahallesi Çalık sokakta bulunan, yapım yılı 1917 olan Şükrü Yörük evi (Kat. no: 2) B tipi için, aynı konumda bulunan ve aynı dönemde inşa edilen Bilal Yörük evi (Kat. no: 19) C tipi için, günümüzde tamamen yıkılmış olan, fotoğrafına Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden ulaşılan Abdülelem Arvas evi (Ek A-4) D tipi için, Bahçıvan

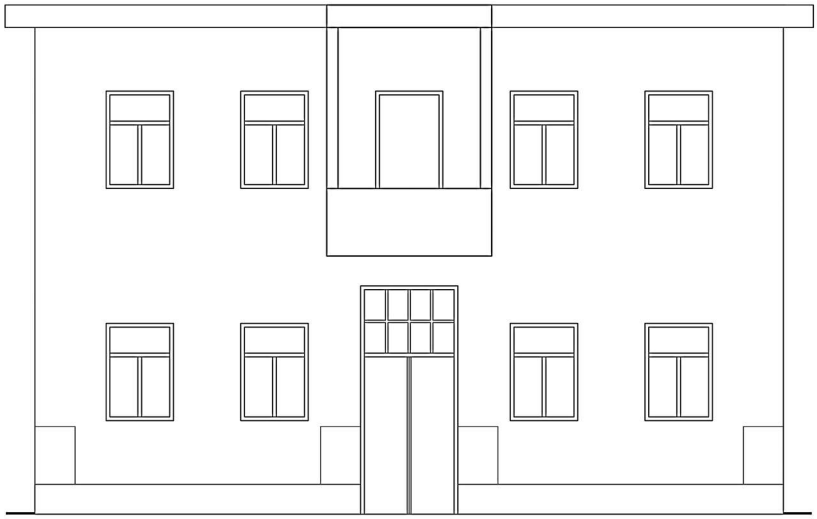
mahallesi Eski Banka sokakta 1935 yılında yapılan Yusuf Ziya Kayaçelebi evi (Ek A-5) E tipi için örnek gösterilebilir (Şekil 4.28).

Şekil 4.28 Pencere boyutları ve konumlarına göre cephe tipolojisinde örnek evler: A Tipi (Ek A-1-Hamdi Dinler evi), B Tipi (Kat. no:2-Şükrü Yörük evi), C Tipi (Kat. no: 19-Bilal Yörük evi), D Tipi (Ek A-4-Abdülelem Arvas Evi), E Tipi (Ek A-5-Yusuf Ziya Kayaçelebi evi)

Cephede Bulunan Çıkma Tiplerine Göre: Geleneksel Van evleri tek ya da iki katlı olarak inşa edilmiştir. İki katlı evlerin bazı örneklerinde ikinci katın giriş katıyla aynı düzlemde devam ettiği görülürken, kimi evlerde ise yaşam alanı olarak kullanılan ikinci katta, sofanın dışa bir uzantısı olarak tanımlanabilecek balkon ya da cumbalar bulunduğu görülür. Bu bulgular ışığında, geleneksel Van evleri cephede bulunan çıkma tiplerine göre üç sınıfta değerlendirilmiştir.

Balkonlu: Balkon, geleneksel Van evlerinde çok az rastlanan bir cephe elemanıdır. Üst katın sofasına açılan balkon, cephede giriş kapısının hemen üzerinde konumlanır (Şekil 4.29).

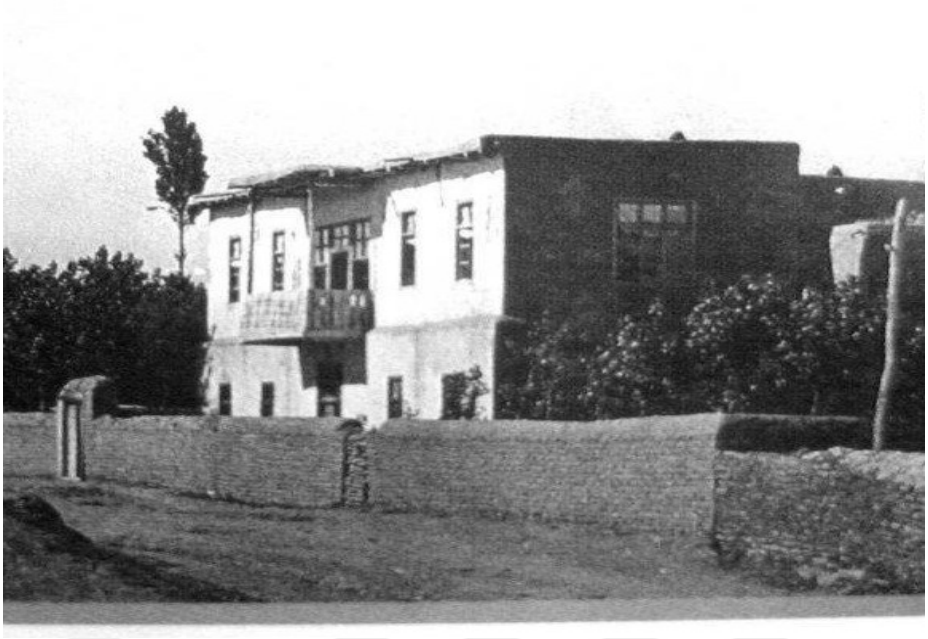

Şekil 4.29 Balkonlu cephe tipolojisi

Akköprü mahallesi Oğuzlar sokakta bulunan geleneksel Van evinin balkonlu cephesi günümüzde de okunabilmektedir (Kat. no: 8). İçinde yaşayan aile tarafından çok fazla değişikliğe uğramış olan yapının 1940'lı yıllarda inşa edildiği bilinmektedir (Şekil 4.30). Sıhke caddesinde inşa edildiği bilinen geleneksel Van evi de (Ek A-6) balkonlu geleneksel Van evlerinin tespit edilen bir diğer örneğidir (Şekil 4.31).

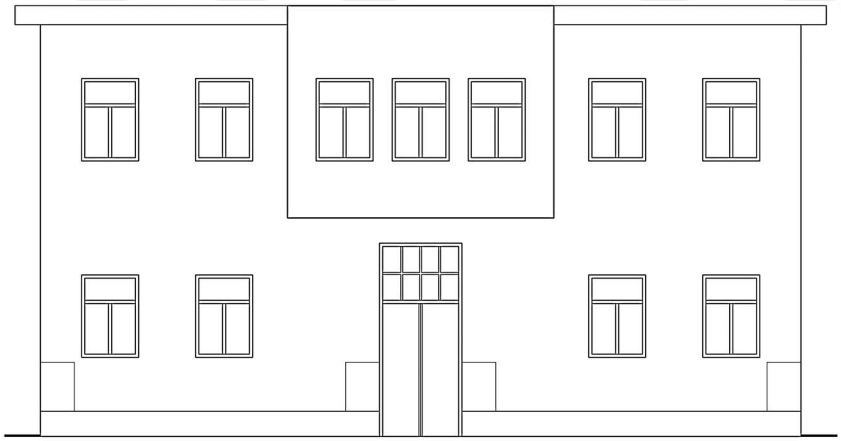

Şekil 4.30 Balkonlu bir geleneksel Van evi örneği (Kat. no: 8)

Şekil 4.31 Sıhke caddesinde inşa edilmiş balkonlu bir geleneksel Van evi (Ek A-6)

Cumbalı: Doğal ışığın yaşam alanına ulaşma kapasitesini artıran, planın cephede bir yansıması olan ve cepheye hareketlilik katan cumbalar geleneksel Türk evlerinin genelinde olduğu gibi geleneksel Van evlerinde de sıklıkla kullanışmış yapı elemanlarından biridir (Şekil 4.32).

Şekil 4.32 Cumbalı cephe tipolojisi

1907 yılında inşa edilmiş olan Kat. no: 22'de bulunan Mustafa Dilaver evi (Şekil 4.33), 20. yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edildiği bilinen, Kat. no: 5'de bulunan Kerem Döner evi (Şekil 4.34), Bahçıvan mahallesi Hamza Dayı sokakta 1940'lı yıllarda yapılmış olan Mustafa Güngörer evi (Ek A-7), Öğretmen Hilmi Gürler evi (Ek A-3) cumbalı geleneksel Van evi örneklerindendir.

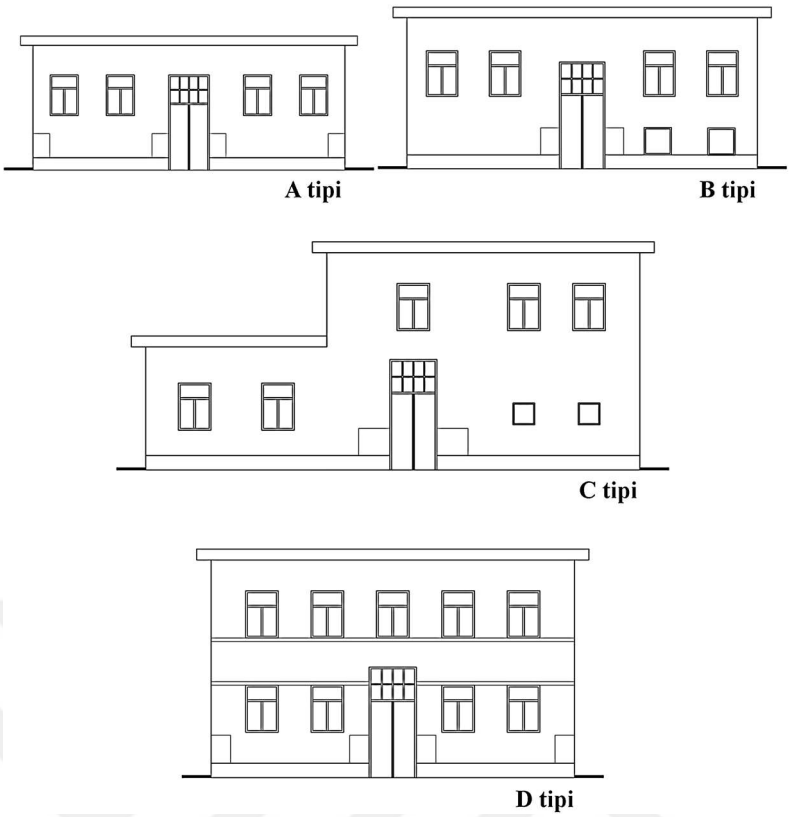
Şekil 4.33 Mustafa Dilaver evi (Kat. no: 22).

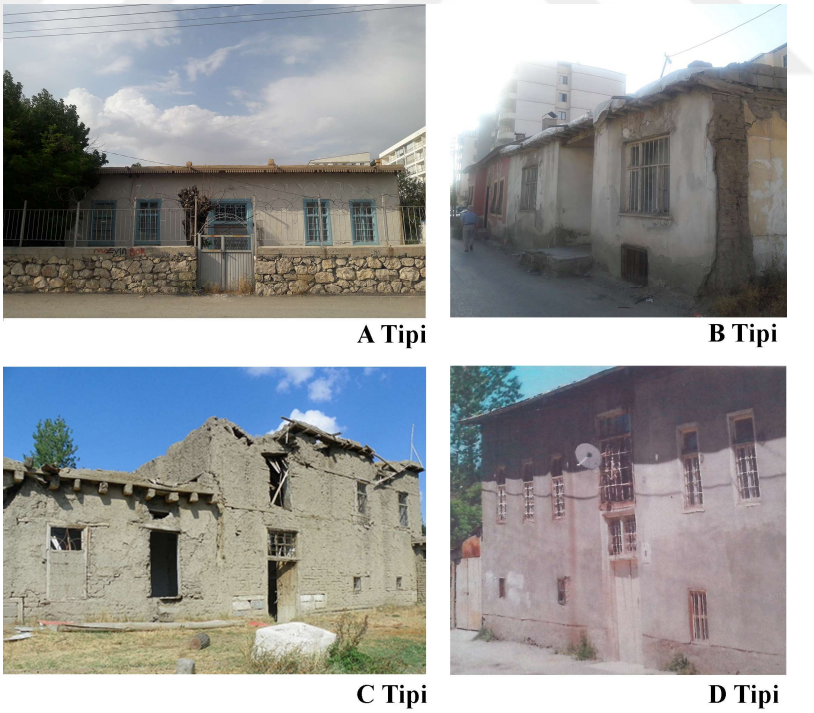
Şekil 4.34 Kerem Döner evi (Kat. no: 5) (Fot. Oktay Başak)

Çıkmasız / Cumbasız: Tek katlı ve iki katlı örneklerinin olduğu, iki katlılarda giriş kapısının bir ya da iki üst kat penceresi ile hizalandığı cumbasız geleneksel Van evleri dört tip olarak tespit edilip değerlendirmeye alınmıştır (Şekil 4.35).

- A Tipi- Tek Katlı Cumbasız
- B Tipi- Bodrum + Tek Katlı Cumbasız
- C Tipi- Tek + İki Katlı Cumbasız
- D Tipi- İki Katlı Cumbasız

Şekil 4.35 Cumbasız evlerin yükseklikleri ve kat sayılarına göre cephe tipolojisi

Şekil 4.36 Cumbasız geleneksel Van evleri tipolojisinde örnek evler: A Tipi (Kat. no: 4-Abdurrahman Yörük evi), B Tipi (Ek A-8'deki ev) C Tipi (Kat. no: 3-Hacı Derviş Demircioğlu evi), D Tipi (Ek A-9-Terzi Refik Tüfekçi Evi)

İlk yapım tarihi 1936 olan Abdurrahman Yörük evi (Kat. no: 4), Hamit Ekinci Evi (Kat. no: 15), 1950'li yıllarda inşa edildiği bilinen Hacı Mustafa Topçiçek evi (Kat. no: 7) ve Gölbaşı Caddesi evi (Kat. no: 11) A tipi için, Vali Mithat Bey mahallesinde bulunan ev (Ek A-8) B Tipi için, 1917 yılında yapılmış olan Hacı Derviş Demircioğlu evi (Kat. no: 3) ve 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde inşa edildiği bilinen Vasfi Güngören evi (Kat. no: 21) C Tipi için, Şabaniye mahallesinde 1942 yılında inşa edilmiş Terzi Refik Tüfekçi evi (Ek A-9) ve 1949 yılında inşa edilen Necmettin Aşıkselimoğlu evi (Kat. no: 6) ise D Tipi için örnek evlerdir (Şekil 4.36).

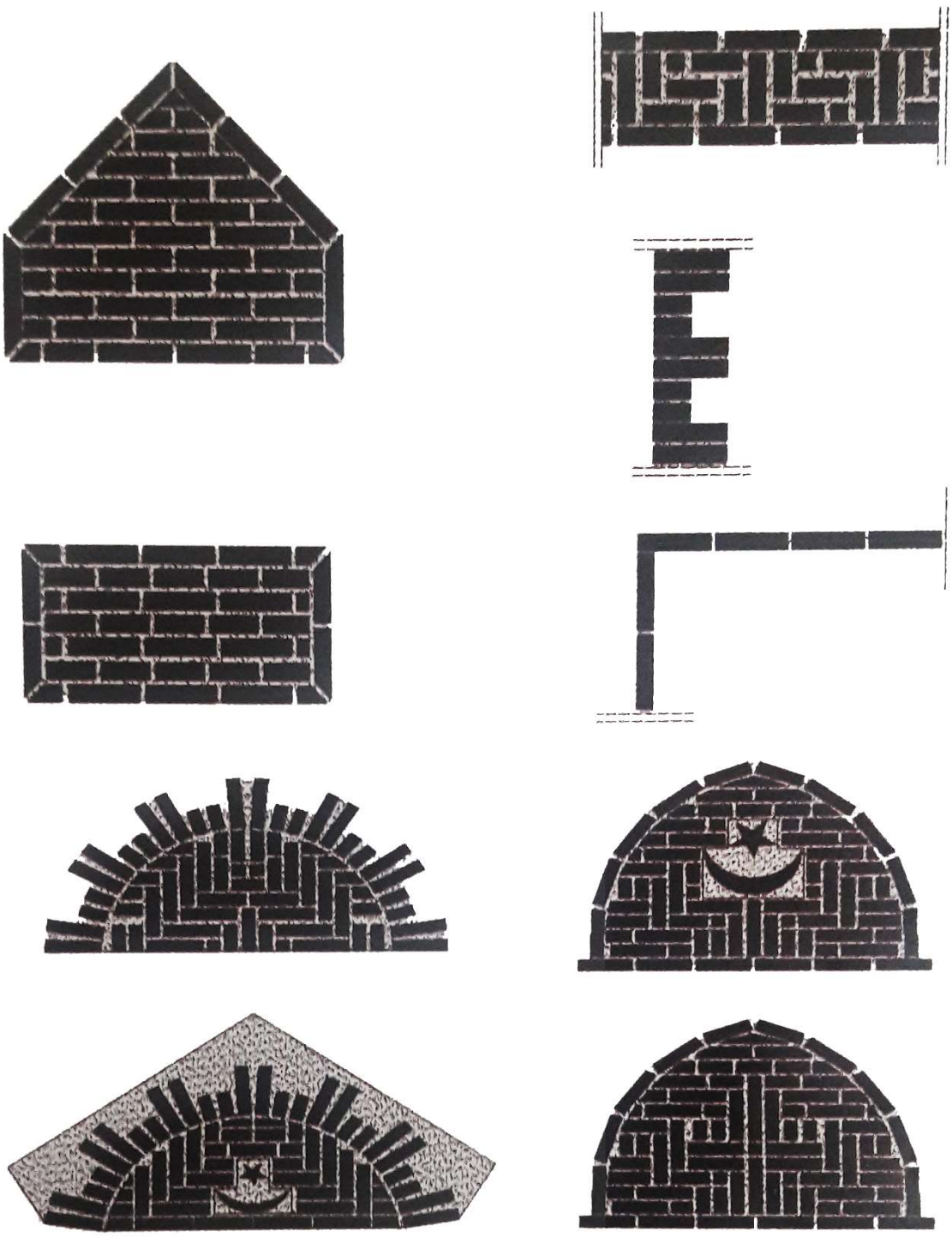
4.2.4 Süsleme Özellikleri

Bölüm 3.3.4'deki Geleneksel Türk Evinin Süsleme Özellikleri bölümünde de bahsedildiği gibi geleneksel Van evlerinde de varlıklı ailelerin yaşadığı evlerin cephelerinin ve iç mekanlarının süsleme açısından daha zengin olduğu görülmektedir. Fakat geleneksel Van evlerinin genelinde cephelerin yalın tutulduğu görülmüş, iç mekânda da oldukça az süslemeye rastlanmıştır. Sokak (giriş) cephesi dışındaki cephelerde herhangi bir süslemeye rastlanmaz. Bazı evlerde pencerelerin alt ve üst kenarlarında ve giriş kapısının üstünde bulunan ahşap hatıllar cephe boyunca devam eder (Kat. no: 1, 3, 7, 19, 22).

Pencerelerin lokmalı demir parmaklıkları bulunur. Parmaklıklara bitkisel motifler işlenerek estetik bir görünüm sağlanmıştır (Şekil 4.37). Bazı örneklerde giriş cephesindeki pencere üstlerinde tuğladan yapılmış farklı nitelikte motifler, süslemeler görülür (Şekil 4.38).

Şekil 4.37 Molla Hamit Ekinci evinin (Kat. no: 15) bitkisel motifli demir ferforje parmaklıklı penceresi

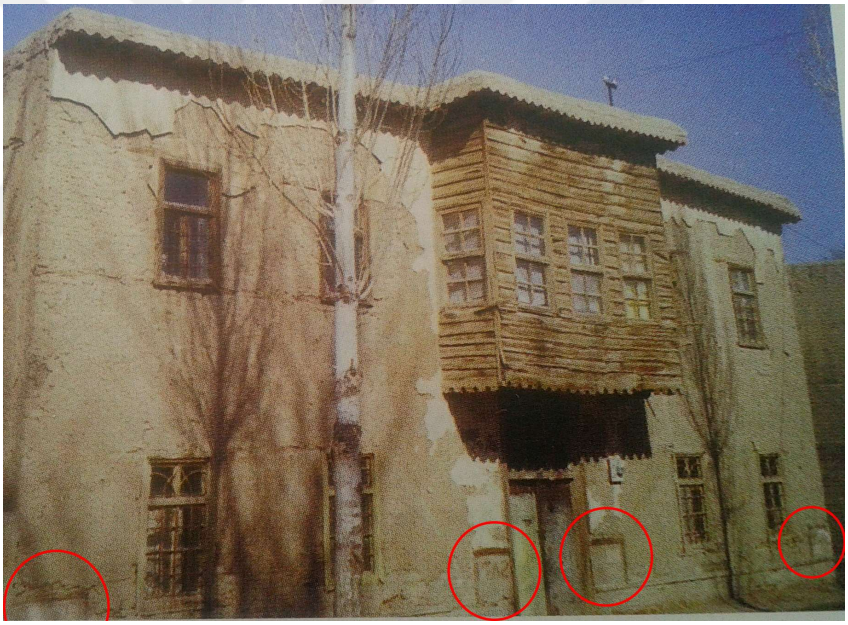

Şekil 4.38 Geleneksel Van evlerinin cephesinde görülen tuğla süsleme detayları [98]

Giriş kapısının üst tarafında bitkisel motifli metal ferforjeler bulunur (Şekil 4.39). Çift kanatlı giriş kapısının her iki yanında kesme taştan ya da tuğladan, dikdörtgen veya kare formda geleneksel Van evlerine özgü bölümler bulunur (Kat. no: 2, 3, 5, 19, 22, Ek A-1, A-3, A-7, A-10, B-3). Bu bölümler ön cephenin subasman seviyesinin üzerinde, sağ ve sol alt köşelerinde de bulunur. Ahşap pervazlar ile çevrilidirler (Şekil 4.40).

Şekil 4.39 Örnek bir giriş kapısı bitkisel motifli metal ferforje görünüşü (Kat. no: 2)

Şekil 4.40 Bir geleneksel Van evi örneğinde giriş kapısının her iki yanında ve subasman seviyesinin üzerinde sağ ve sol alt köşelerde bulunan kesme taştan yapılmış ahşap pervazla çevrili bölümler (Ek A-10)

Sokak cephesinde yer alan saçakların altında süslü ahşap kenarlıklar bulunur (Şekil 4.41) Kimi evlerde balkon ve cumba altlarında da süslü ahşap kenarlıklar devam eder (Kat. No: 22, Ek A-10, B-3) ve cephe süslemesinde bütünlüğü sağlar. İç mekânda çok fazla süslemeye rastlanmamakla birlikte merdiven başlarında ahşap dikme ve çerçeveler, oda ve mutfaklarda duvarlara gömülü ahşap dolapların üzerinde geometrik formda kabartmalar bulunur (Şekil 4.42).

Şekil 4.41 Ahşap çörten ve oyma süslemeli alın tahtası örneği (Kat. no: 4)

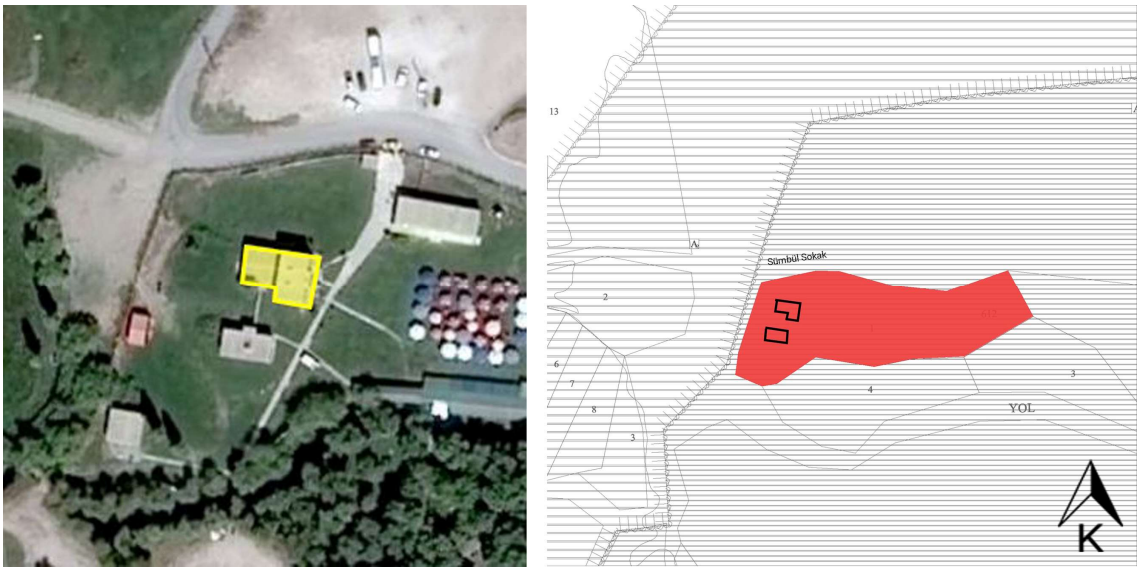
Şekil 4.42 Merdiven girişindeki ahşap dikme ve çerçeve (Kat. no: 2), Ahşap dolap (Kat. no: 13)

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geleneksel Türk evinin özelliklerini içinde barındıran, günümüze ulaşmış geleneksel Van evlerinin yapım tarihleri çoğunlukla 1915 Ermeni isyanı ve yangınından sonrasına dayanmaktadır. Van kent dokusunun önemli mirasçılarından biri olan geleneksel Van evinin yapımında taş, kerpiç ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Yapım tekniği olarak taş temel üzerine kerpiç duvarlar örülmüştür. Ahşap hatıl destekli düz damlarla örtülü olan Van evlerinin günümüzde bazı örneklerinde görülen kırma çatılar sonradan eklenmiştir. Plan tipi olarak çoğunlukla iç sofalı plan tipinde düzenlenmiş, tek katlı veya iki katlı olarak inşa edilmişlerdir. Van konut mimarisi, yapım tekniği ve malzeme kullanım biçimleri açısından bölgenin diğer kentlerinden farklılaşmıştır. Bölgede temel yapı malzemesi olarak tercih edilen taşın yerine geleneksel Van evlerinde kerpicin kullanıldığı görülmektedir. Geleneksel Van evleri, aynı bölgede bulunan Bitlis ve Erzurum evlerinin plan oluşumu ve yapı malzemesi kullanımından tamamen farklılaşırken, Erzurum evlerinde de yer alan tandır evi ve tandır evinin yapıya bitişik olarak inşa edilmesi açısından benzerlik göstermektedir. Cephe düzenlemesi olarak daha çok Akdeniz ve İç Anadolu bölgesinde bulunan evlerle benzerlik gösterir. Antalya ve Isparta evlerinin cumbalı/köşklü cepheleri, Konya evlerinin köşklü bölümleri geleneksel Van evlerinin mimarisiyle benzerlik taşır. Bu bölgelerde bulunan evlerin cephe ve malzeme açısından gösterdiği benzerlik, plan düzenlemesi ve süslemeler yönünden bakıldığında geleneksel Van evlerinden farklılaşır. Geleneksel Van evlerinde iç mekân ve dış cepheler oldukça yalındır [80], [99], [100], [101], [102] [103].

1998 yılında dönemin Van Valisi Abdülkadir Sarı'nın desteğiyle Mimar Şahabettin Öztürk tarafından tarihi Van Kalesi'nin kuzeybatı köşesinde Öğretmen Hilmi Gürler evi (Ek A-3) örnek alınarak "Örnek Van Evi ve Çevre Düzenleme Projesi" hazırlanmış ve uygulaması yapılmıştır (Şekil 5.1, 5.2). Projede tandır evi, evden ayrı olarak bahçe içinde inşa edilmiştir. Örnek Van evi, Öğretmen Hilmi Gürler evi gibi iki katlı, iç sofalı, cumbalı (köşklü) ve düz damlı olarak taş temel üzerine kerpiçten ve ahşaptan inşa edilmiştir. Kullanılan ana yapı malzemeleri, plan tipi, cephe özellikleri ve süslemeleri açısından geleneksel Van evlerinin mimari özelliklerini yansıtmakla birlikte, oranlarının yanlış olduğu, öte yandan iç mekânın düzenlenmesinin, kullanılan malzemeler ve mobilyaların geleneksel Van evlerinin özelliklerini tam anlamıyla taşımadığı görülmüştür. Ayrıca 2014 yılında Tuşba Belediyesi tarafından, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) destekli proje kapsamında, Kalecik mahallesinde 20.000 m² alanda dört adet Van evi (Cevdet Paşa, Mehmet Emin Paşa, Ali Paşa ve Hüsrev Paşa evleri), bir amfi tiyatro ve bir adet taş kafeterya inşa edilmesine karar verilmiş ve 2018 yılında yapımı tamamlanmıştır (Şekil 5.3, Şekil 5.4). İnşa edilen evlerin, kullanılan yapı malzemeleri, plan tipi ve cephe özellikleri açısından geleneksel Van evlerinin mimari özelliklerini taşıdığı görülmekle beraber, özellikle pencere ve çıkma oranları ile biçimlenişlerinin, katalog kapsamında incelenen 22 konuttan çok farklı olduğu, geleneksel Türk evinin oran ve biçimleniş özelliklerini de taşımadığı söylenebilir.

Şekil 5.1 Örnek Van evi projesinin hava fotoğrafı ve vaziyet planı

Şekil 5.2 Öğretmen Hilmi Gürler evi (Ek A-3) ve örnek Van evi projesi

Şekil 5.3 Kalecik mahallesinde yapılan Van evleri projesi, Tuşba (Fot. Mehmet Ayduran)

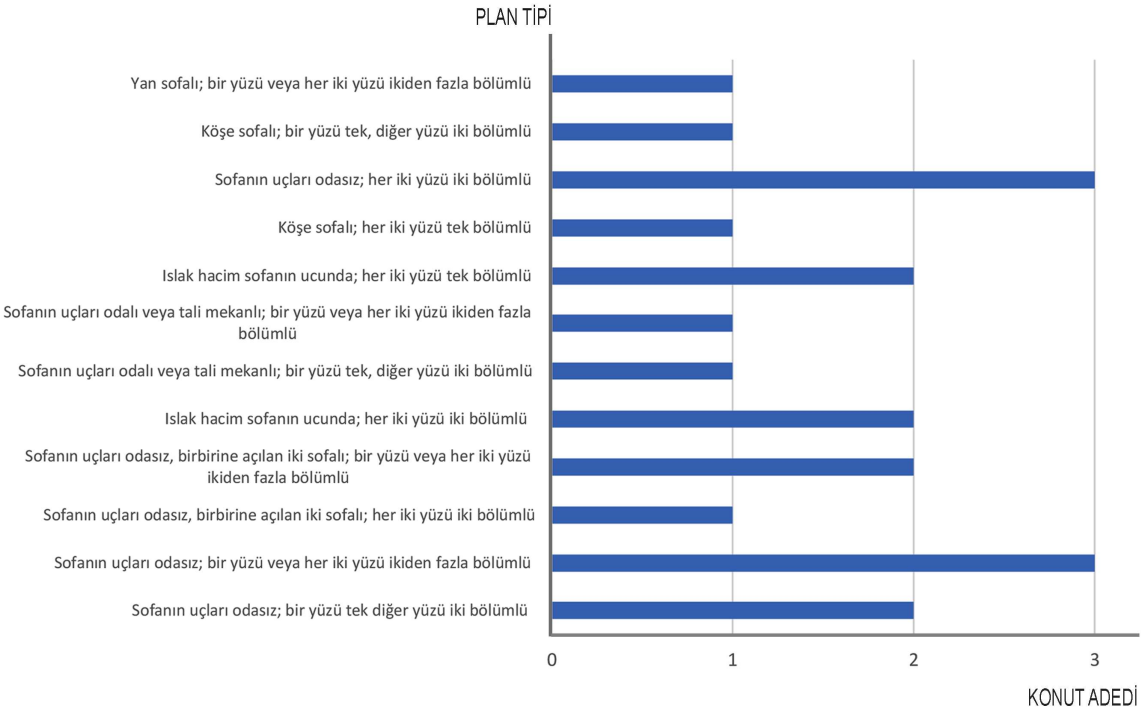
Şekil 5.4 Kalecik mahallesinde inşa edilen Van evlerinden bir görünüş (Fot. Mehmet Ayduran)

Sofanın biçimlenişi ve mekanların sofanın etrafındaki konumlanışları, plan tipolojisinin oluşturulmasındaki ana değişkenler olarak belirlenmiştir. Sofanın biçimlenişine göre değerlendirilen evlerde, “sofanın uçları odasız”, sofanın uçları odasız, birbirine açılan iki sofalı”, “ıslak hacim sofanın ucunda”, “köşe sofalı” ve “yan sofalı” olarak altı grupta sınıflandırılmıştır. Mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre ise “her iki yüzü

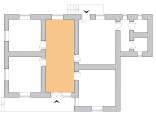
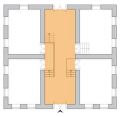
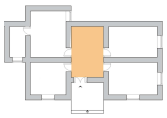
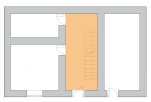
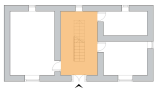
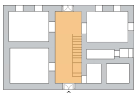
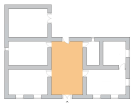
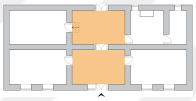
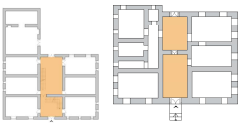
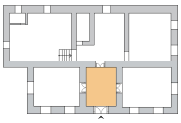
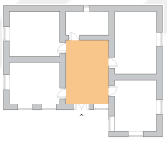
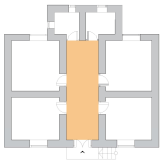
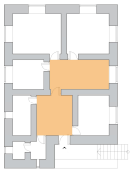
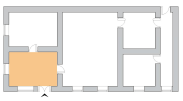
tek bölümlü", "her iki yüzü iki bölümlü", "bir yüzü tek, diğer yüzü iki bölümlü" ve "bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla bölümlü" olarak dört grupta sınıflandırılmıştır (Bakınız: Bölüm 4.2.2).

Plan tipolojisine dahil edilen 20 evden 3'ünün (Kat. No: 1, 4, 13) "sofanın uçları odasız; her iki yüzü iki bölümlü", 2'sinin (Kat. No: 6, 14) "sofanın uçları odasız; bir yüzü tek, diğer yüzü iki bölümlü", 3'ünün (Kat. No: 8, 17, Ek B-3) "sofanın uçları odasız; bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla bölümlü", 1'inin (Kat. No: 7) "sofanın uçları odasız, birbirine açılan iki sofalı; her iki yüzü iki bölümlü", 2'sinin (Kat. No: 2, Ek B-1) sofanın uçları odasız, birbirine açılan iki sofalı; bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla bölümlü", 2'sinin (Kat. No: 11, Ek B-2) "ıslak hacim sofanın ucunda; her iki yüzü tek bölümlü", 2'sinin (Kat. No: 10, 12) "ıslak hacim sofanın ucunda; her iki yüzü iki bölümlü", 1'inin (Kat. No: 9) "sofanın uçları odalı veya tali mekanlı; bir yüzü tek, diğer yüzü iki bölümlü", 1'inin (Kat. No: 5) sofanın uçları odalı veya tali mekanlı; bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla bölümlü", 1'inin (Kat. No: 15) "köşe sofalı; her iki yüzü tek bölümlü", 1'inin (Kat. No: 16) "köşe sofalı; bir yüzü tek, diğer yüzü iki bölümlü" ve 1'inin de (Kat. No: 3) "yan sofalı; bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla bölümlü" olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5.1, Çizelge 5.2).

Çizelge 5.1 Geleneksel Van evlerinin plan tipoloji çizelgesi

Çizelge 5.2 Geleneksel Van evleri plan tipolojisi

		HER İKİ YÜZÜ TEK BÖLÜMLÜ	HER İKİ YÜZÜ İKİ BÖLÜMLÜ	BİR YÜZÜ TEK, DİĞER YÜZÜ İKİ BÖLÜMLÜ	BİR YÜZÜ VEYA HER İKİ YÜZÜ İKİDEN FAZLA BÖLÜMLÜ
İÇ SOFALI	SOFANIN UÇLARI ODASIZ		 Kat. No: 1 Kat. No: 4 Kat. No: 13	 Kat. No: 14 Kat. No: 6	 Kat. No: 8 Ek. B-3 Kat. No: 17
	SOFANIN UÇLARI ODASIZ, BİRBİRİNE AÇILAN İKİ SOFALI		 Kat. No: 7		 Kat. No: 2 Ek B-1
	ISLAK HACİM SOFANIN UCUNDA	 Kat. No: 11 Ek B-2	 Kat. No: 10 Kat. No: 12		
	SOFANIN UÇLARI ODALI VEYA TALİ MEKANLI			 Kat. No: 9	 Kat. No: 5
	KÖŞE SOFALI	 Kat. No: 15		 Kat. No: 16	
	YAN SOFALI				 Kat. No: 3

Cephe'de bulunan boşluklar ve çıkma tipleri, tipolojinin oluşturulmasındaki ana değişkenler olarak belirlenmiştir. Cephe'de bulunan boşluklara göre değerlendirilen evlerde, giriş kapısı ve pencerelere göre iki sınıfta değerlendirme yapılmıştır. Giriş kapısının cephe üzerindeki konumu baz alınarak; "giriş kapısı cephenin ortasında", "giriş kapısı cephenin bir tarafında" ve "giriş kapısı içerlek" olarak, örnekler üç grupta sınıflandırılmıştır. Pencerelerin boyut ve konumlarına göre; "giriş kat pencereleri ve üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen", "giriş kat pencereleri küçük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen", "giriş kat pencereleri kapının bir tarafında büyük diğer tarafında küçük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen", "giriş kat pencereleri kapının sadece bir tarafında ve büyük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen" ve "giriş kat pencereleri büyük ve kare, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen" olan örnekler olarak beş grupta sınıflandırılmıştır. Cephede bulunan çıkma tipleri değişkeni ise balkonlu, cumbalı ve cumbasız olarak üçe ayrılırken; cumbasız evler tek katlı cumbasız, bodrum+tek katlı cumbasız, tek+iki katlı cumbasız ve iki katlı cumbasız tip olarak dört grupta sınıflandırılmıştır (Bakınız: Bölüm 4.2.3).

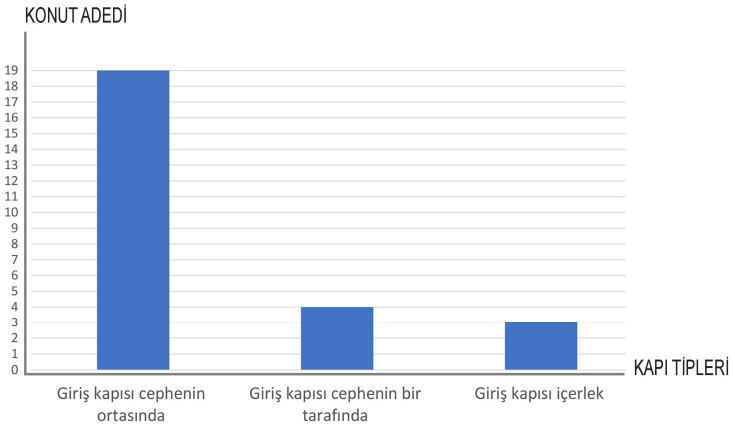
Geleneksel Van evlerinin büyük çoğunluğunda çift kanatlı ve ahşap giriş kapıları olduğu görülür. Kapıların üstünde bırakılan süslü lokma demir parmaklıklı açıklık sofanın aydınlanmasını sağlarken, pencerelerle bir bütünlük oluşturmuştur. Geleneksel Van evlerinin giriş kapısına göre oluşturulan cephe tipolojisinde ele alınan 26 evden 19'unun (Kat. No: 2, 4, 7, 8, 11, 12, 14, 17, 18, 19, 22, Ek A-1, A-3, A-4, A-5, A-6, A-7, A-9, A-10) giriş kapısının cephenin ortasından sofaya açıldığı ve cephede simetri oluşturduğu görülmüştür. Cephenin bir tarafından iç mekâna açılan giriş kapısına sahip olan 4 eve (Kat. No: 3, 15, 16, Ek A-2) rastlanmıştır. Mekân kurgusunun değiştiği bu evlerde genel yapı özellikleri giriş kapısının cephenin ortasından açıldığı evlerle benzerdir. İçerlek girişe sahip ise 3 ev (Kat. No: 5, Kat. No: 13, Ek A-8) tespit edilmiştir (Çizelge 5.3, Çizelge 5.6).

Giriş cephe pencereleri ahşap ve demir lokma parmaklıklıdır. Bu parmaklıkların çeşitli bitkisel motif ve bezemelerle işlendiği görülür. Üst kat pencerelerinin çoğunlukla dikdörtgen formda ve benzer özelliklere sahip olduğu, giriş katı pencerelerinin ise farklılaştığı görülmüştür. Bu farklılaşma, geleneksel Türk evlerinin Anadolu'daki birçok örneğinde olduğu gibi, iç mekânın kullanım farklılıklarının bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan tek katlı evlerin cepheleri pencerelerine göre

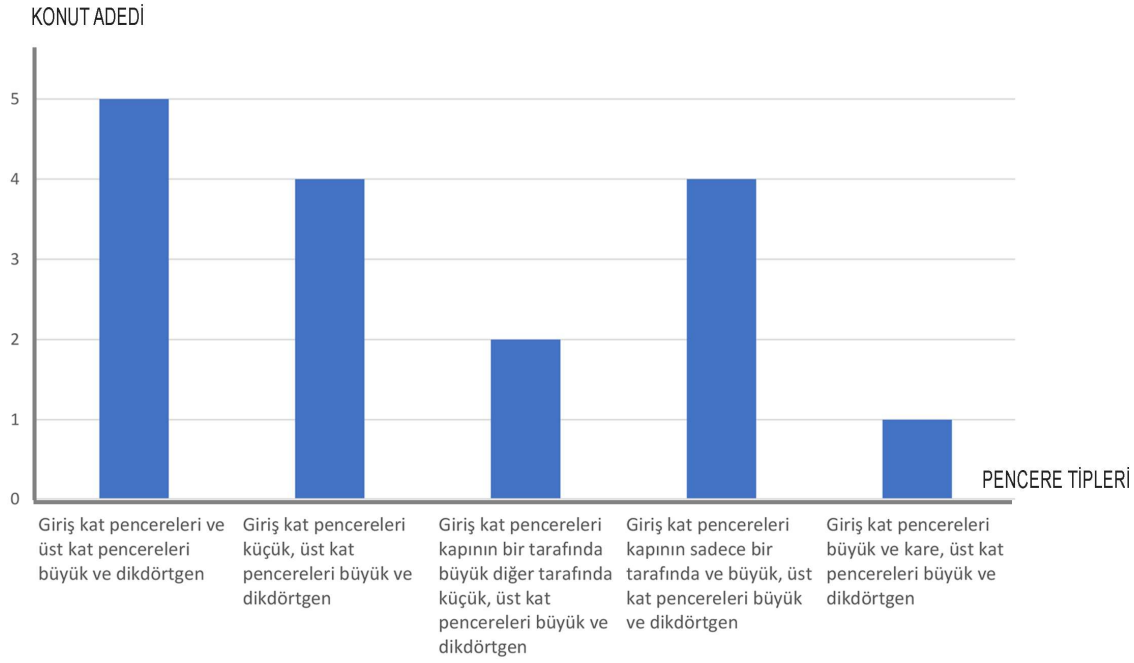
“büyük ve dikdörtgen formda” ve “büyük ve kare formda” olmak üzere iki grupta sınıflandırılmıştır. Tek katlı 10 evden 6’sının (Kat. no: 4, 7, 10, 12, 17, 18) “büyük ve dikdörtgen formda”, 4’ünün (Kat. no: 1, 11, 13, Ek A-8) ise “büyük ve kare formda olduğu tespit edilmiştir. İki katlı evlerin cepheleri ise pencerelerine göre beş farklı grupta sınıflandırılmıştır. Pencerelerin boyutları, oranları ve cephe üzerindeki konumlanmalarına göre oluşturulan cephe tipolojisine dahil edilen 16 adet iki katlı evden 5’inin (Kat. No: 22, Ek A-1, A-3, A-6, A-10) oluşturulan beş gruptan “giriş kat pencereleri ve üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen”, 4’ünün (Kat. No: 2, Ek A-7, A-9, B-3) giriş kat pencereleri küçük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen”, 2’sinin (Kat. No: 3, 19) “giriş kat pencereleri kapının sadece bir tarafında ve büyük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen”, 4’ünün (Kat. No: 14, 16, Ek A-2, A-4) “giriş kat pencereleri kapının sadece bir tarafında ve büyük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen” ve 1’inin (Ek A-5) “giriş kat pencereleri büyük ve kare, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen” grubuna dahil olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5.4, Çizelge 5.7).

Çalışma kapsamında, “cephede bulunan çıkma tipine göre” yapılan cephe tipolojisine dahil edilen 25 evden sadece 2’sinin (Kat. No: 8, Ek A-6) balkonlu olduğu tespit edilmiştir. Evlerden 5’inin (Kat. No: 5, 22, Ek A-3, A-7, A-10) cumbalı, 18’inin (Kat. No: 2, 3, 4, 6, 7, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, Ek A-1, A-4, A-5, A-8, A-9) çıkmasız/cumbasız olduğu görülmüştür. Cumbasız evlerde ise 6 adet (Kat. No: 4, 7, 11, 15, 17, 18) tek katlı cumbasız, 4 adet (Kat. No: 3, 16, 21, Ek A-1) tek+iki katlı cumbasız ve 7 adet (Kat. No: 2, 6, 14, 19, Ek A-4, A-5, A-9) iki katlı cumbasız tipte ev olduğu tespit edilirken, bodrum+tek katlı konut örneğine 1 adet (Ek A-8) rastlanmıştır (Çizelge 5.5, Çizelge 5.8).

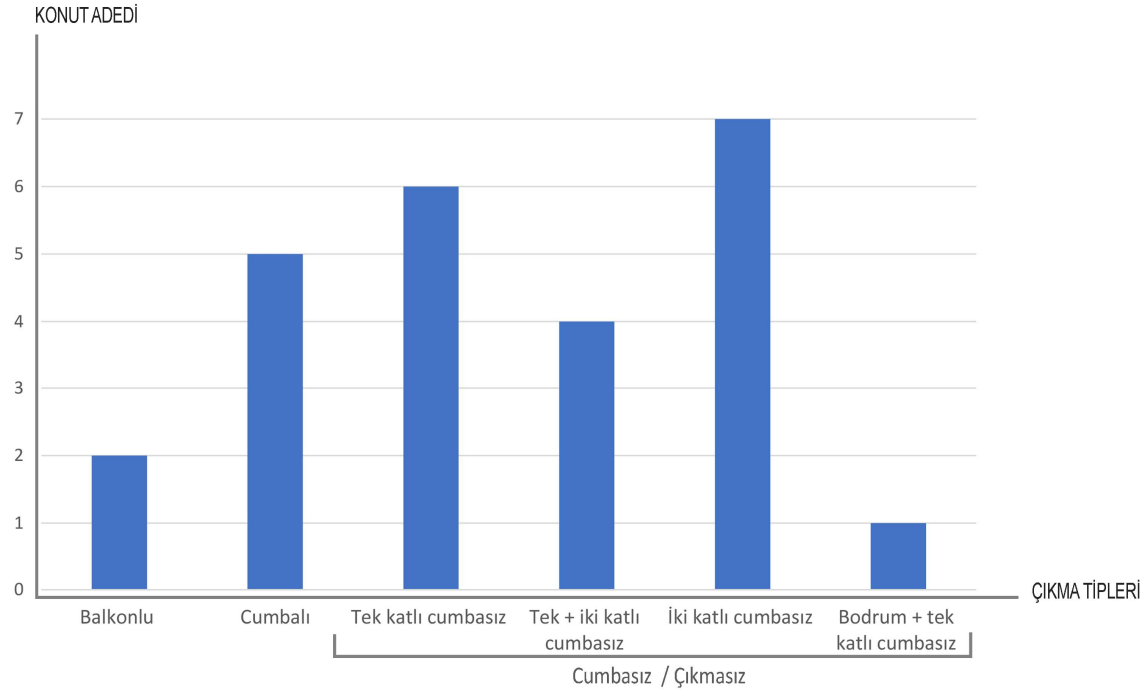
Çizelge 5.3 Geleneksel Van evi örneklerinin giriş kapısı konumuna göre oluşturulan cephe tipolojisinin çizelgesi

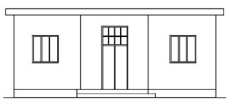
Çizelge 5.4 Geleneksel Van evi örneklerinin pencere boyutları, oranları ve cephe üzerindeki konumlanmalarına göre oluşturulan cephe tipolojisinin çizelgesi

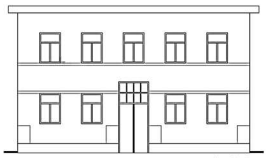
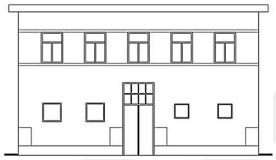
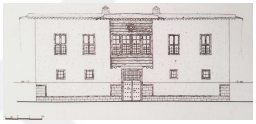
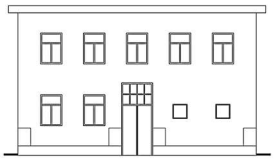
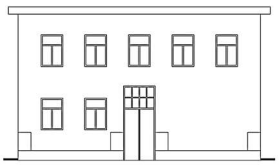
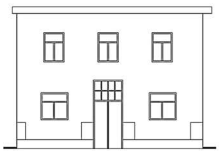
Çizelge 5.5 Geleneksel Van evi örneklerinin cephesinde bulunan çıkma tiplerine göre oluşturulan cephe tipolojisinin çizelgesi

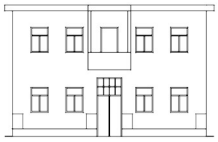
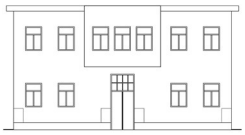
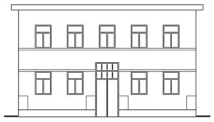
Çizelge 5.6 Geleneksel Van evi örneklerinin giriş kapısı konumuna göre oluşturulan cephe tipolojisi

KAPILAR	A TİPİ Giriş kapısı cephenin ortasında 	 Kat. no: 2 Kat. no: 4 Kat. no: 7 Kat. no: 8 Kat. no: 11 Kat. no: 12 Kat. no: 14 Kat no: 17 Kat. no: 18 Kat. no: 19 Kat. no: 22 EK A-1 Ek A-3 Ek A-4 Ek A-5 Ek A-6 Ek A-7 Ek A-9 Ek A-10
	B TİPİ Giriş kapısı cephenin bir tarafında 	 Kat. no: 3 Kat. no: 15 Kat. no: 16 Ek A-2
	C TİPİ Giriş kapısı içerlek 	 Kat. no: 5 Kat. no: 13 Ek A-8

Çizelge 5.7 Geleneksel Van evi örneklerinin pencere boyutları, oranları ve cephe üzerindeki konumlanmalarına göre oluşturulan cephe tipolojisi

PENCERELER	**A TİPİ** Giriş kat pencereleri ve üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen 	 Kat. no: 22 Ek A-1 Ek A-3 Ek A-6 Ek A-10
	B TİPİ Giriş kat pencereleri küçük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen 	 Kat. no: 2 Ek A-7 Ek A-9 Ek B-3
	C TİPİ Giriş kat pencereleri kapının bir tarafında büyük diğer tarafında küçük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen 	 Kat. no: 3 Kat. no: 19
	D TİPİ Giriş kat pencereleri kapının sadece bir tarafında ve büyük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen 	 Kat. no: 14 Kat. no: 16 Ek A-2 Ek A-4
	E TİPİ Giriş kat pencereleri büyük ve kare, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen 	 Ek A-5

Çizelge 5.8 Geleneksel Van evi örneklerinin cephesinde bulunan çıkma tiplerine göre oluşturulan cephe tipolojisi

Cephede Bulunan Çıkma Tiplerine Göre			
	Balkonlu		 Kat. no: 8 EK A-6
	Cumbalı		 Kat. no: 22 Kat. no: 5 EK A-7 Ek A-3 Ek A-10
	Cumbasız	A Tipi Tek katlı cumbasız 	 Kat. no: 4 Kat. no: 15 Kat. no: 17 Kat. no: 11 Kat. no: 7 Kat. no: 18
		B Tipi Bodrum+tek katlı cumbasız 	 EK A-8
		C Tipi Tek+iki katlı cumbasız 	 Kat. no: 3 Kat. no: 21 Kat. no: 16 Ek A-1
		D Tipi İki katlı cumbasız 	 Kat. no: 19 EK A-9 Kat. no: 6 Kat. no: 14 Kat. no: 2 Ek A-4 Ek A-5

Sonuç olarak; geleneksel Van evleri tek katlı veya iki katlı, iç sofalı plan tipine sahip, ana yapı malzemesi kerpiç olan, çıkmalı iki katlı evlerde çıkmaların cephenin ortasında olduğu, cephelerinde saçak, pencere ve kapılarda sade süslemeler bulunan, bölge içinde bu özellikleri ile farklılaşan konutlardır. Geleneksel Van evleri çıkmaları, kapı ve pencere oranları ve plan tipi ile geleneksel Türk evinin genel özelliklerini taşımaktadır (Çizelge 5.9). Çizelge 5.9'da yer alan bilgiler, ilerde yapılacak restorasyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarında doğru oranların yakalanması, yapı ögelerinin doğru oranlarda, doğru malzemeyle kullanılması açısından önem taşımaktadır.

Girişte bahsedildiği gibi kentin kültür birikiminin günümüze ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir mimari değere sahip olan geleneksel Van evleriyle ilgili yetkili kurumlardan (Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, TMMOB Mimarlar Odası Van Şubesi, Van Büyükşehir Belediyesi, Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) alınan bilgilere göre kentte sadece 1 evin tescilli olduğu anlaşılmıştır. Bu ev de Kat. No: 2'deki Yörükler evidir. Diğer evlerle ilgili bir tescil, tespit ve koruma çalışması yapılmadığı anlaşılmıştır. 2011 yılında yaşanan Van depremi, iklim koşulları ve kentte hızla devam eden yapılaşma sürecinde geleneksel Van evlerinin imar planında dikkate alınmayışı, evlerin çoğunun yıkılmasına ve ayakta kalan örneklerinin de büyük tahribat görmesine neden olmuştur. Bu kapsamda geleneksel Van evleri için tescil, tespit ve koruma çalışmalarının yapılması ve kentin kültür mirası olan evlerin kent açısından önemi hakkında kent kullanıcılarının da bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Çabuk yok olan malzemelerle (kerpiç / çamur sıva) inşa edilmiş olan geleneksel Van evlerinin; taşıyıcı sistem, malzeme, plan tipi ve yapı elemanlarının oranları açısından doğru olarak ve acilen korunması en öncelikli konudur.

Çizelge 5.9 Katalog kapsamındaki ve eklerdeki geleneksel Van evlerinin durumu, kat sayısı, plan tipi ve cephe tipini gösteren çizelge

	YAPININ DURUMU		KAT SAYISI		PLAN TİPİ												CEPHE TİPİ													
																	Cephede Bulunan Çıkma Tiplerine Göre						Cephede Bulunan Boşluklara Göre							
																	Balkonlu	Cumbalı	Çıkmasız / Cumbasız				Kapılar			Pencereler				
	Mevcut	Yıkılmış	1	2	A TİPİ	B TİPİ	C TİPİ	D TİPİ	E TİPİ	F TİPİ	G TİPİ	H TİPİ	I TİPİ	K TİPİ	L TİPİ	M TİPİ			A tipi	B tipi	C tipi	D tipi	A tipi	B tipi	C tipi	A tipi	B tipi	C tipi	D tipi	E tipi
Kat. No: 1	X		X						X														X							
Kat. No: 2	X			X				X														X	X				X			
Kat. No: 3	X			X												X					X			X				X		
Kat. No: 4	X		X						X										X				X							
Kat. No: 5	X			X							X							X							X					
Kat. No: 6	X			X	X																	X								
Kat. No: 7	X		X				X												X				X							
Kat. No: 8	X			X		X											X						X							
Kat. No: 9	X		X							X																				
Kat. No: 10	X		X											X																
Kat. No: 11	X		X									X							X				X							
Kat. No: 12	X		X											X									X							
Kat. No: 13	X		X						X																X					
Kat. No: 14	X			X	X																	X	X						X	
Kat. No: 15	X		X										X		X				X					X						
Kat. No: 16	X			X																	X			X					X	
Kat. No: 17	X		X			X													X				X							
Kat. No: 18		X	X																X				X							
Kat. No: 19		X		X																		X	X					X		
Kat. No: 20		X		X																										
Kat. No: 21		X		X																	X									
Kat. No: 22		X		X														X					X			X				
Ek A-1		X		X																	X		X			X				
Ek A-2				X																				X					X	
Ek A-3		X		X														X					X			X				
Ek A-4				X																			X						X	
Ek A-5		X		X																			X							X
Ek A-6				X													X						X			X				
Ek A-7		X		X														X					X				X			
Ek A-8	X		X																	X				X						
Ek A-9				X																			X				X			
Ek A-10		X		X														X					X			X				
Ek B-1			X					X																						
Ek B-2			X									X																		
Ek B-3				X		X																					X			

Plan tipleri

- A tipi — Sofanın uçları odasız; bir yüzü tek diğer yüzü iki bölümlü
- B tipi — Sofanın uçları odasız; bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla bölümlü
- C tipi — Sofanın uçları odasız, birbirine açılan iki sofalı; her iki yüzü iki bölümlü
- D tipi — Sofanın uçları odasız, birbirine açılan iki sofalı; bir yüzü veya her iki yüzü ikiden
- E tipi — Sofanın uçları odasız; her iki yüzü iki bölümlü
- F tipi — Sofanın uçları odalı veya tali mekanlı; bir yüzü tek, diğer yüzü iki bölümlü
- G tipi — Sofanın uçları odalı veya tali mekanlı; bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla bölümlü
- H tipi — Islak hacim sofanın ucunda; her iki yüzü tek bölümlü
- I tipi — Köşe sofalı; her iki yüzü tek bölümlü
- K tipi — Islak hacim sofanın ucunda; her iki yüzü iki bölümlü
- L tipi — Köşe sofalı; bir yüzü tek, diğer yüzü iki bölümlü
- M tipi — Yan sofalı; bir yüzü veya her iki yüzü ikiden fazla

Cumbasız cephe tipleri

- A tipi — Tek katlı cumbasız
- B tipi — Bodrum + tek katlı cumbasız
- C tipi — Tek + iki katlı cumbasız
- D tipi — İki katlı cumbasız

Kapılar

- A tipi — Giriş kapısı cephenin ortasında
- B tipi — Giriş kapısı cephenin bir tarafında
- C tipi — Giriş kapısı içerlek

Pencereler

- A tipi — Giriş kat pencereleri ve üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen
- B tipi — Giriş kat pencereleri küçük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen
- C tipi — Giriş kat pencereleri kapının bir tarafında büyük diğer tarafında küçük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen
- D tipi — Giriş kat pencereleri kapının sadece bir tarafında ve büyük, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen
- E tipi — Giriş kat pencereleri büyük ve kare, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen

KAYNAKLAR

[1] Erzen, A., (1992). Doğu Anadolu ve Urartular, 1. Baskı, TTK Yayınları, Ankara.

[2] Abdülkadiroğlu, A., (1993). Van Kütüğü, 1. Baskı, YYÜ Yayınları, Van.

[3] Memrise, Türkiye Haritası Üzerinde Van Şehri Konumu, https://www.memrise.com/course/889122/turkiye-haritasi-no-typing/7/, 10 Ağustos 2017.

[4] Uluçam, A., (2000). Orta çağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

[5] Gürbüz, O., (1994). Van Gölü Çevresinin Coğrafyası (Beşerî ve İktisadi Coğrafya Açısından), Doktora Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

[6] Coğrafya Harita, Van Şehri Fiziki Haritası, http://cografyaharita.com/haritalarim/2a_turkiye_fiziki_haritasi3.png, 12 Ağustos 2017.

[7] Mangaltepe, İ., (2005). XIX. Yüzyıl Fransız Seyyahlarına Göre Van, Doktora Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

[8] Jaubert, A., (1821). Voyage en Arménie et en Perse Fait Dans Les Années 1805 et 1806, 1. Édition, Libraire Pelicier, Paris.

[9] Zıllioğlu, M., (1970). Evliya Çelebi Seyahatnamesi 3-4, 2. Baskı, Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul.

[10] Niyazi, A., (1984). A'dan Z'ye Tarih Ansiklopedisi, 1. Baskı, Serhat Yayınevi, İstanbul.

[11] Belli, O., (1975). "Doğu Anadolu'da Yeni Arkeolojik Keşifler: Van-Yedisalkım (Put) Köyü Boyalı Mağara Resimleri", Tarih Dergisi, 28-29: 1-40.

[12] TSMA, Van'ın XVII. yy. İçindeki Durumunu Gösteren Bir Minyatür. (E.n. 9847), 10.8.2017, 1.

[13] Yıldız, M. ve Deniz, O., (2016). "Maarif Salnamelerine Göre, 19. Yüzyıl Sonunda Van'da Eğitim ve Kültürel Hayat", Doğu Coğrafya Dergisi, 21(35): 197-207.

[14] Karaca, A., (1993). Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1839- 1899), 1. Baskı, Eren Yayınları, İstanbul.

[15] Van Belediye Başkanlığı, (1995). Van Vilayet Salnâmesi 1315 (1899), Yayın No: 1, Van.

[16] Yurt Ansiklopedisi, (1984). Van, 10. Cilt, 1. Baskı, Anadolu Yayıncılık, İstanbul.

[17] Yılmaz, M., (2012). "50 Yılda (1960-2010) Van İl'inde Kır-Şehir Nüfus Değişimi", Doğu Coğrafya Dergisi, 17(28): 33-56.

[18] TUİK, Nüfus Sayımı Verileri, www.biruni.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul , 03 Kasım 2017.

[19] Nüfusu, Van Nüfusu, https://www.nufusu.com/il/van-nufusu, 6 Kasım 2017.

[20] Eldem, S.H., (1955). Türk Evi Plan Tipleri, 1. Baskı, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

[21] Akın, N., (1968). Balkanlarda Osmanlı Evi, 1. Baskı, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

[22] Sezgin, H., (1981). "Anadolu Türk Vernaküler Mimarisinin Yayılma ve Etki Alanları", Akademi 10 Mimarlık ve Sanat Dergisi, 10:28.

[23] Eldem, S.H., (1984). Türk Evi I, 1. Baskı, Taç Vakfı Yayınları, İstanbul.

[24] Tuztaşı, U. ve Aşkun, İ. Y., (2013). ""Türk Evi" İdealleştirmesinde "Osmanlı Evi" ve "Anadolu Evi" Kavramlarının Ortaklıklarına İlişkin İşlevsel Açıklamalar", Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 66: 273- 296.

[25] Küçükerman, Ö., (2007). Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi, 5. Baskı, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.

[26] Kuban, D., (1975). Sanat Tarihimizin Sorunları, 1. Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul.

[27] Kuban, D., (1995). Türk Hayatlı Evi, 1. Baskı, Ziraat Bankası, İstanbul.

[28] Hasol, D., (2016). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, 15. Baskı, YEM yayınları, İstanbul.

[29] Arel, A., (1982). Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar, 1. Baskı, Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir.

[30] Sezgin, H., (2006). "Yöresel Konut Mimarisi ve Türkiye'deki Örnekleri Hakkında", Tasarım Kuram Dergisi, 3(4): 1-20.

[31] Sezgin, H., (1993). Architecture Traditionelle Des Pays Balkaniques, 1. Edition, Melissa Publishing House, France.

[32] Bektaş, C., (1996). Türk Evi, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

[33] Aksoy, E., (1963). "Ortamekân: Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensibi", Mimarlık ve Sanat, 7-8: 39-92.

[34] Küçükerman, Ö., (1973). Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar, 2. Baskı, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.

[35] Göğebakan Y., (2015). “Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi’nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri”, İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuarı Kültür ve Sanat Dergisi, 1: 41-55.

[36] Kuban, D., (2007). Osmanlı Mimarisi, 2. Baskı, YEM Yayınları, İstanbul.

[37] Cansever, T., (2002). Türk Evinin Mimarisi: Türkler Ansiklopedisi, Cilt 12, 1. Baskı, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

[38] Turgut, H., (1990). Kültür- Davranış- Mekân Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[39] Arseven, C. E., (1966). Sanat Ansiklopedisi, 4. Cilt, 1. Baskı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul.

[40] Eruzun, C., (1989). Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi, Mimarlık Dergisi, 89(4): 68-71.

[41] Esin, E., (1976). “M.Ö. IX-VII. yüzyıl Uygur Köşklerinden Safranbolu ev mimarisine gelişme”, ITÜ MTRE Bülteni 2 (5-6): 15-18.

[42] Esin, E., (2008). Sadullah Paşa ve Yalısı, 1. Baskı, Yem Yayınları, İstanbul.

[43] Asatekin, G., (1994). Anadolu’daki Geleneksel Konut Mimarisinin Biçimlenmesinde Aile-Konut Karşılıklı İlişkilerin Rolü. Kent, Planlama Politika, Sanat (Tarık Okyay Anısına Yazılar), ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.

[44] Akın, E. S. ve Özen H., (2010). “Tokat Geleneksel Evlerinin Beyhamam ve Bey Sokak Örneğinde İncelenmesi”, The Black Sea Journal of Social Sciences, 2(2): 167-189.

[45] Çobancaoğlu, T., (2016). “Türkiye’de Geleneksel Ahşap Ev Yapı Sistemlerinin İrdelenerek Gruplandırılmasına Yönelik Bir Değerlendirme”, Tasarım + Kuram, 2 (3): 27-42.

[46] Fidan, M. S. ve Yaşar, Ş. Ş., Yaşar, M., Alkan, E., (2016). “Features Design and Traditional Architecture Of The Turkish Eastern Black Sea House”, Muğla Journal of Science and Technology, 2(2): 24-29.

[47] Tali, Ş., (2005). “Geleneksel Kayseri Evlerinde Süsleme”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2): 61-85.

[48] Kaya, K.B., (2012). Geleneksel Mardin Evlerinin Tasarım Ve Ergonomi İlişkisi Bağlamında İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.

[49] Gülyaz, M. E., (2015). Kapadokya Mimarisinin Binlerce Yıllık Öyküsü, http://www.arkitera.com/gorus/617/geleneksel-kapadokya-evleri, 06 Şubat 2018.

[50] Uludağ, E., (2017). Tekirdağ, Şarköy İlçesi, Uçmakdere Köyü, http://www.erhanuludag.com/tr/tekirdag-sarkoy-ilcesi-ucmakdere-koyu, 08 Şubat 2018.

[51] Yurtseven, B., Geleneksel Mimari ve Boyabat Köy Evleri, http://www.boyabatgazetesi.com/?subaction=showfull&id=1320294049&archive=1302500339&start_from=&ucat=16&, 9 Şubat 2018.

[52] Tuztaşı, U. ve Çobancaoğlu, T., (2016). "The Traditional Use of Mudbrick in Anatolia and the Comparison of Mudbrick Construction Systems", Tasarım + Kuram, 3 (5): 95-104.

[53] Çobancaoğlu, T., (1998). Türkiye'de Ahşap Evin Bölgelere Göre İncelenmesi, Doktora Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[54] Erdoğan, B. B., (2007). Van Yöresi Geleneksel Köy Mimarlığı, Yüksek Lisans Tezi, YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

[55] Sayın, S., (2014). Geleneksel Türk Evinin Doğal Aydınlatma Açısından İncelenmesi; Kemaliye, Birgi Ve Safranbolu Evleri, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[56] Apak, H. N., (2004). Geleneksel Türk Evi Planlamasında İklim Faktörü: Edirne Evleri ve Mardin Evleri ile İlgili Bir Karşılaştırma, Yüksek Lisans Tezi, GYTE Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Gebze.

[57] Vural, K., (2010). Anadolu'da Ev Kültürünün Gelişimi Ve Geleneksel Türk Evine Örnek "Kemaliye (Eğin) Evleri", Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[58] Azezli, S. G., (2009). 19.Yy'da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekân Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[59] Aliağaoğlu, A., (2009), "İslam Şehri, Medeniyet, Edebiyat ve Kültür Bağlamında Şehirlerin Dili", Hece, 150: 195-204.

[60] Eldem, S.H., (1986). Türk Evi II, 1. Baskı, Taç Vakfı Yayınları, İstanbul.

[61] Sözen, M., Eruzun C., (1992). Anadolu'da Ev ve İnsan, 1. Baskı, Creative Yayıncılık & Emlak Bankası, İstanbul.

[62] Ak, H., (2016). Türk Evlerinin Tarihsel Süreci Ve Plan Türleri, https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/09/02/anadoluda-turk-evlerinin-tarihsel-sureci-plan-turleri/, 21 Şubat 2018.

[63] Cansever, T., (1999). Osmanlı Evi, Osmanlı Ansiklopedisi, 10. Cilt, 1. Baskı, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

[64] Eldem, S.H., (1987). Türk Evi III, 1. Baskı, Taç Vakfı Yayınları, İstanbul.

[65] Ateş, M., (2008). Geleneksel Türk Konutlarının Plan Kurgusu Ve Karakteristik Özelliklerinin İrdelenmesi, Restorasyon İle Birlikte Yeni İşlev Verilen İstanbul Konaklarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[66] Kömürcüoğlu, E., (1950). Ankara Evleri, 1. Baskı, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

[67] Pilehvarian, N. K., Mimarlık Tarihi Ders Notları, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

[68] Öztek, S. A., (2014). İstanbul'un En Eski Evi, https://restoret.wordpress.com/2014/07/04/istanbulun-en-eski-evi/, 20 Şubat 2018

[69] Cerasi, M., (1999). Osmanlı Kenti, YKY Yayınları, İstanbul.

[70] Günay, R., (1998). Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri. Yem Yayınları, İstanbul.

[71] Berk, C., (1951). Konya Evleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

[72] Bektaş, C., (2005). Antalya Evleri: Anadolu Evleri Dizisi 2, 1. Baskı, Bileşim Yayınevi, İstanbul.

[73] Sözen M., (2001). Türklerde Ev Kültürü, 1. Baskı, Doğan Kitapçılık, İstanbul.

[74] Sönmez, M., (2013). "Çağdaş Mimarlıkta Cephe-Yüzey Kavramı Tartışmaları", NWSA Social Sciences, 8 (2): 79-90.

[75] Şenyiğit. Ö., (2010). Biçimsel Ve Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul'da Meşrutiyet Ve Halaskargazi Caddeleri'ndeki Cephelerin İncelenmesi, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[76] Atalan, Ö., (2016). "Continuity of Regional Identity: A Case Study of Facade Elements in Traditional Çeşme Houses", A/Z Dergisi, 13(2): 121-131.

[77] Atıcı, E., (2017). "Eskişehir Odunpazarı Evlerinin Cephe Dili Üzerinden İncelenmesi, Araştırma(Research)", 26(1): 1-26.

[78] Tanyeli, U., (1997). Modernizm'in Sınırları ve Mimarlık: Modernizm'in Serüveni, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

[79] Kıyıcı, M., (1998). Endüstri Devriminin Osmanlı Mimarlığına Etkileri (1847-1920), Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[80] Urfalıoğlu, N., (2010). Antalya, Isparta ve Burdur Evlerinde Cephe Biçimlenişi, 1. Baskı, Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.

[81] Yılmaz, N., (2016). Ahşap Kapıların Büyüsü, http://lebriz.com/pages/lsd.aspx?lang=TR&sectionID=12&articleID=1337&bhcp=1, 22 Şubat 2018.

[82] Çetiner, E., (2014). Bazı Örnekleriyle İzmir Konutlarında Kapılar, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

[83] Kılıç, E., (2010). Geleneksel Mardin Evlerine Ait Ahşap Kapıların Malzeme Ve Yapım Tekniği Bakımından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

[84] Perker, Z. S., (2012). "Geleneksel Cumalıkızık Konutlarında Cephe Özellikleri Ve Günümüzdeki Durum", 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu, 12- 13 Nisan 2012, Bursa.

[85] Kara, E., İstanbul'da pencere önünde kafes örneği, http://www.erolkara.net/2015/12/cumbal-ve-kafes-pencereli-evler.html, 23 Şubat 2018.

[86] Sözen, M. ve Tanyeli, U., (1992). Sanat Kavramları ve Terimler Sözlüğü, 1. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

[87] İşcan, N., (1979). Türk Süsleme Sanatı, 1. Baskı, Ülkü Matbaası, Eskişehir.

[88] Kahraman, B., (1997). Geleneksel Türk Evi Odasında Ahşap İç Mimari Elemanlar, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[89] Diler, H. ve Erbil, Y., (2017). "Geleneksel Burdur Evlerinin Ve Süslemelerinin İç Mekân Kurgusunda İncelenmesi", 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sosyal Ve Teknik Bilimler Kongresi, 11-13 Mayıs 2017, Burdur.

[90] Işık, Z. ve Yıldırım, K., (2002). Dekorasyonda İnce Yapı, 1. Baskı, Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

[91] Bozkurt, S. G., (2013). "19. yy. da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekân Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi", Journal of the Faculty of Forestry, 62(2): 37-70.

[92] Noumann, R., (1985). Eski Anadolu Mimarlığı, 1. Baskı, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, Ankara.

[93] Answers in Genesis, Çatalhöyük, https://answersingenesis.org/archaeology/%C3%A7atalh%C3%B6y%C3%BCkt he-first-city-after-babel/, 15 Ekim 2017.

[94] Aşıklı Höyük Araştırma Projesi, Deneysel Aşıklı Köyü ve Aşıklı Höyük, http://www.asiklihoyuk.org/gorsel-asikli/, 18 Ekim 2017.

[95] Arkeoloji Haber, Çavuştepe Van, http://arkeolojihaber.net/2016/09/26/vanda-urartular-ait-2-bin-800-yillik-kanalizasyon-sistemi-bulundu/, 24 Ekim 2017.

[96] Öztürk, Ş., (2013). "Van Gölü Havzası'nda Bat Ve Kerpicin Mimaride Kullanımı", Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 0 (30): 103-122.

[97] Başak, O., (2015). "Kerem Döner, Şükrü Yörük, Derviş Demircioğlu Ve Bilal Yörük Evleri Işığında Eski Van Evlerinde Malzeme", Sosyal Bilimler Dergisi, 2(5): 204-215.

[98] Öztürk, Ş., (2016). Geleneksel Van Evleri: Van Envanteri II, 1. Baskı, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Van.

[99] Sayan, Y. ve Öztürk, Ş., (2001). Bitlis Evleri, 1. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

[100] Öztürk, Ş. ve Sayan, Y., (1995). "Bitlis'in Tarihi Evlerine Bir Bakış", Van Gölü Çevresindeki Kültür Varlıkları Sempozyumu, 22-25 Mayıs 1995, Van.

[101] Berk, C., (1951). Konya Evleri, 1. Baskı, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

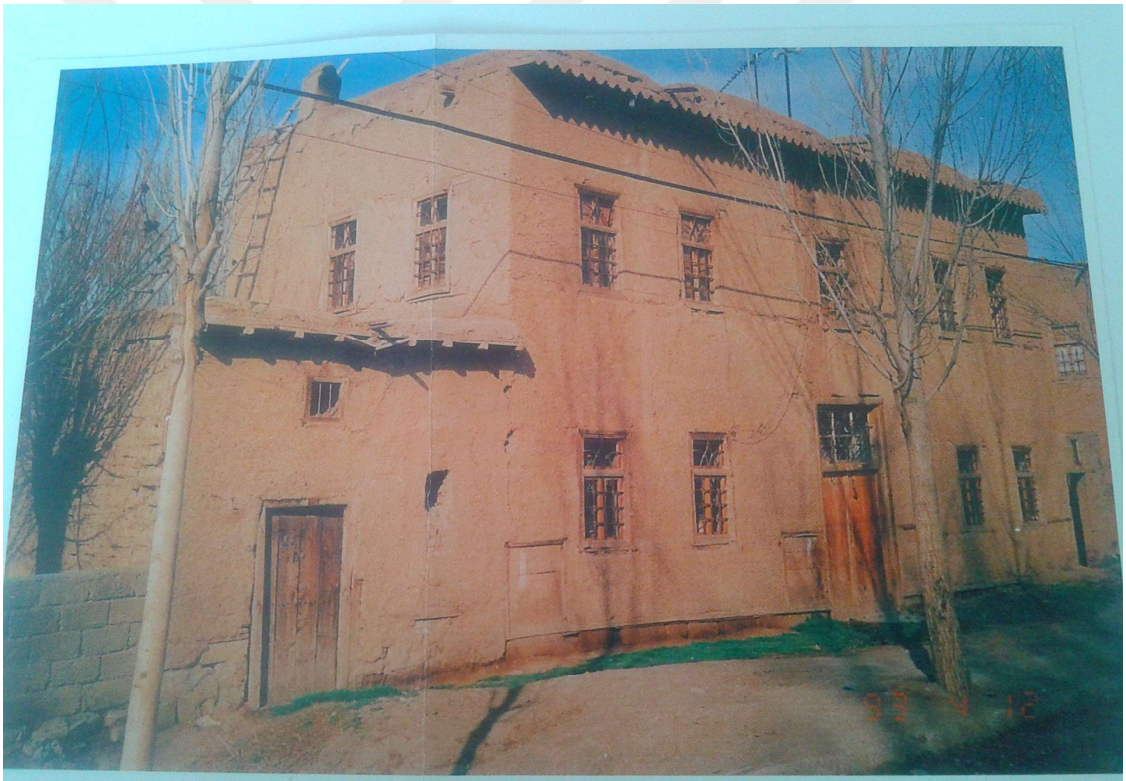
[102] Karpuz, H., (1984). Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri, 1. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

[103] Gündoğdu, H., (2010). "Genel Özellikleriyle Erzurum Evleri", Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 0(3): 27-37.

EK-A

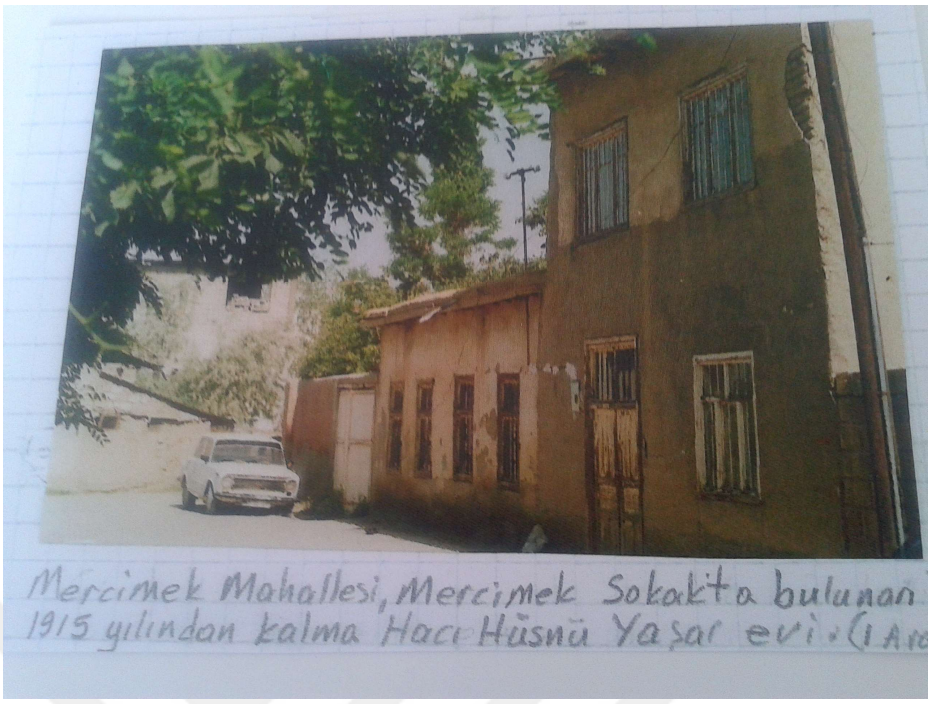
KAYNAKLARDA YER ALAN VE KATALOG KAPSAMINA ALINMAYAN YIKILMIŞ VEYA BULUNAMAYAN ÖRNEKLERİN FOTOĞRAFLARI

A-1 Hamdi Dinler Evi (Ümit Kayaçelebi Arşivi)

Resim 76 – Bugünkü Van'dan eski bir konut, Dinler Evi

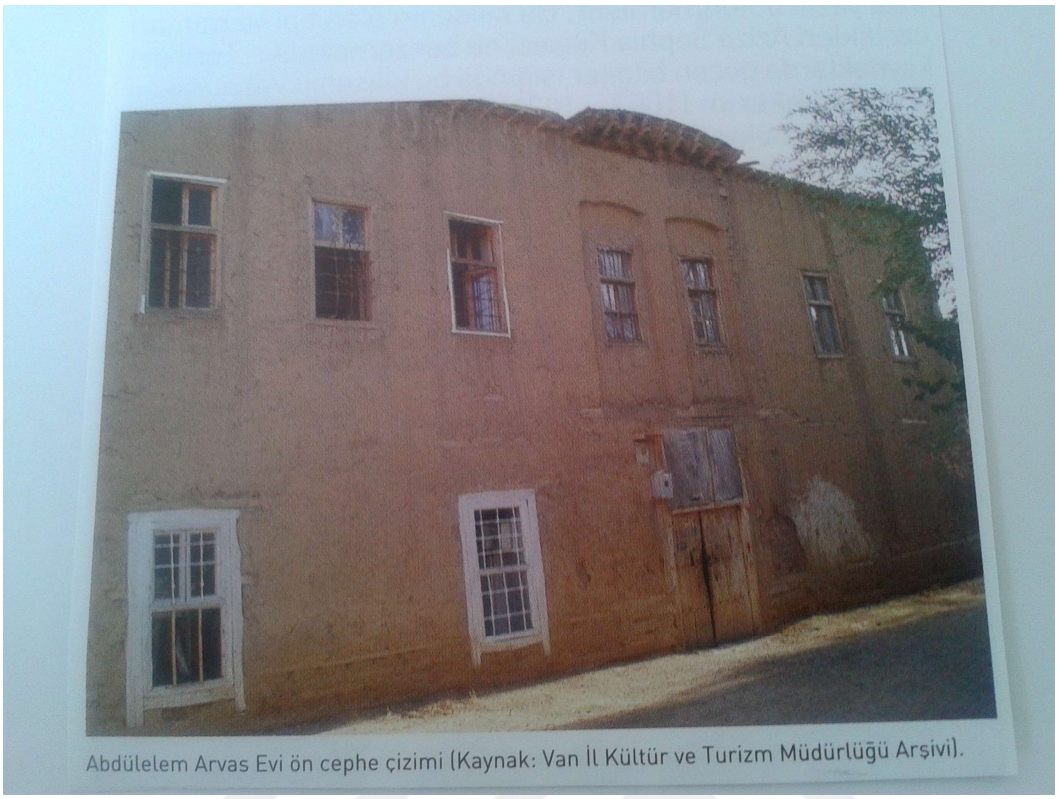
A-2 Hacı Hüsnü Yaşar Evi (Ümit Kayaçelebi Arşivi)

A-3 Öğretmen Hilmi Gürler Evi (Şahabettin Öztürk)

A-4 Abdülelem Arvas Evi (Van İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü)

Abdülelem Arvas Evi ön cephe çizimi (Kaynak: Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi).

A-5 Yusuf Ziya Kayaçelebi Evi (Ümit Kayaçelebi Arşivi)

A-6 Sıhke Caddesindeki Bir Geleneksel Van Evi (Ümit Kayaçelebi Arşivi)

Sıhke Caddesinde bir sokak ve Van Evi

A-7 Mustafa Güngörer Evi (Ümit Kayaçelebi Arşivi)

A-8 Geleneksel Bir Van Evi Örneği

A-9 Terzi Refik Tüfekçi Evi (Ümit Kayaçelebi Arşivi)

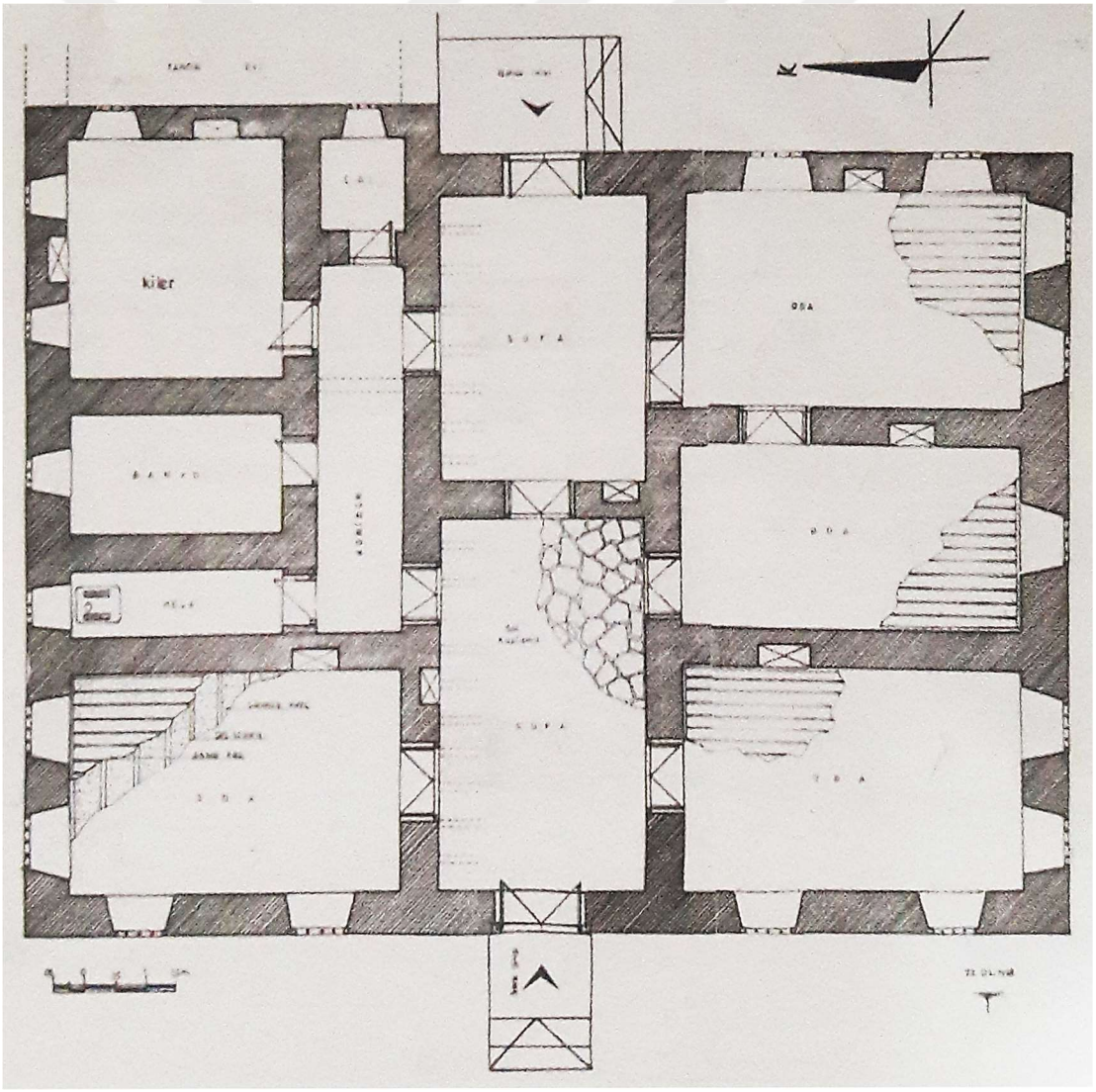
A-10 Niyazi Dayıoğlu Evi (Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi)

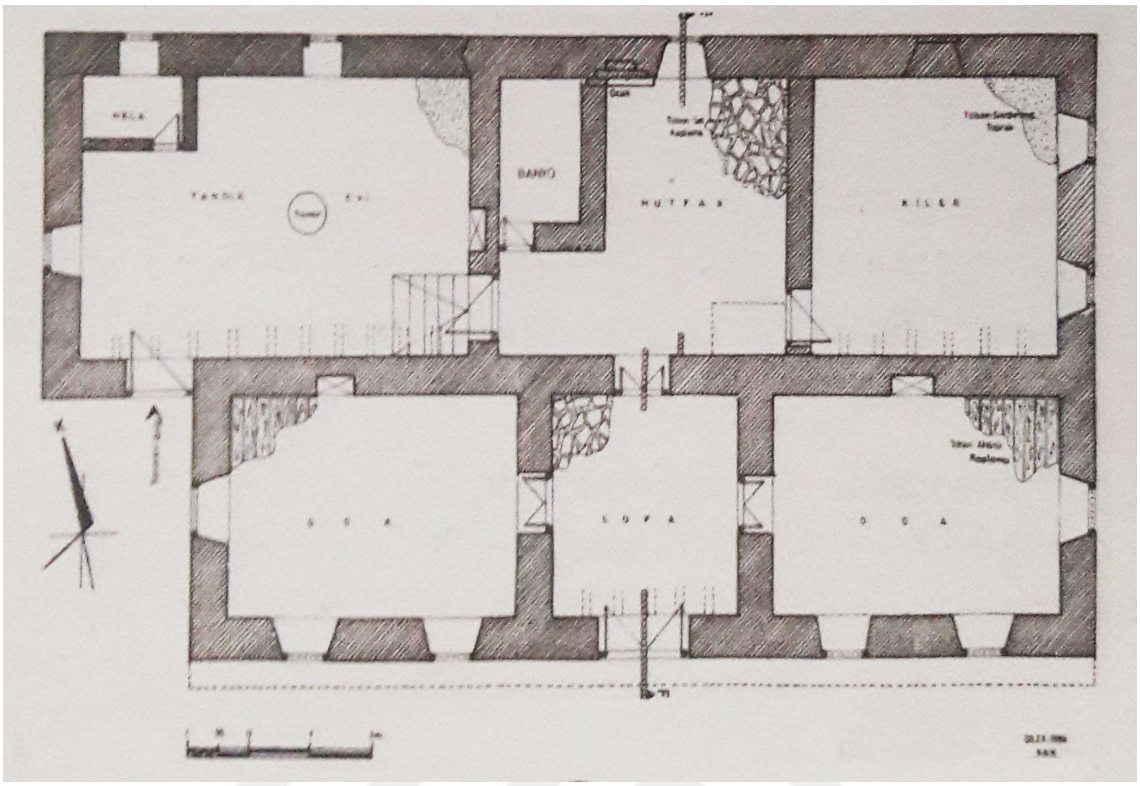
EK-B

KAYNAKLARDA YER ALAN VE KATALOG KAPSAMINA ALINMAYAN YIKILMIŞ VEYA BULUNAMAYAN ÖRNEKLERİN PLANLARI

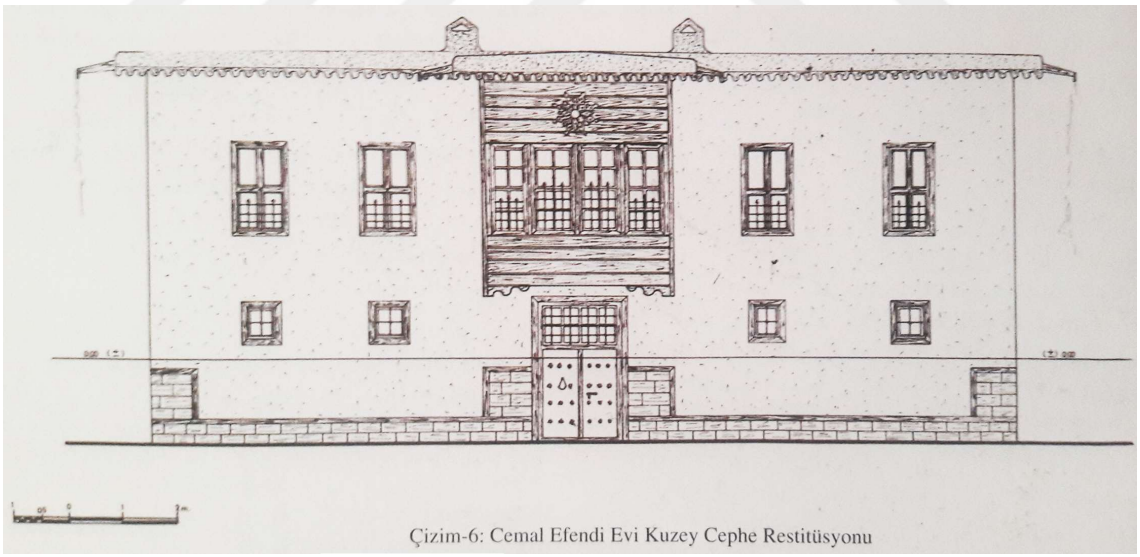
B-1 Ambarcı Mehmet Efendi Evi (Şahabettin Öztürk)

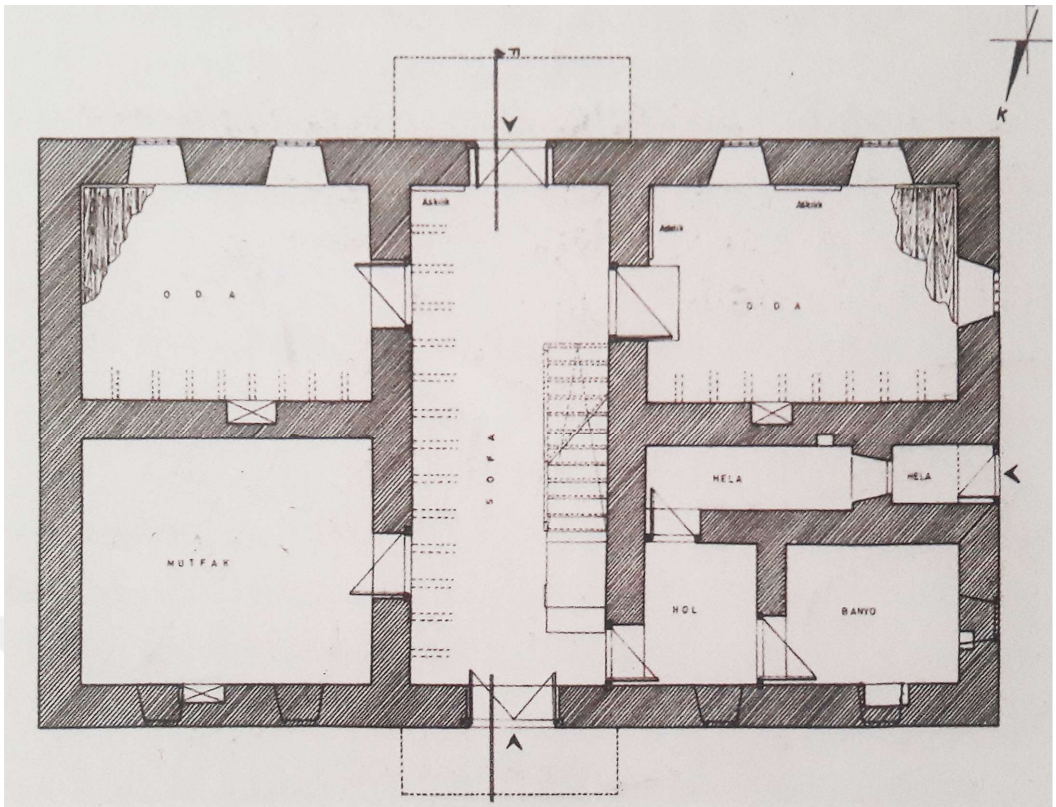
B-2 Gazi Melül Abbas Biçer Evi (Şahabettin Öztürk)

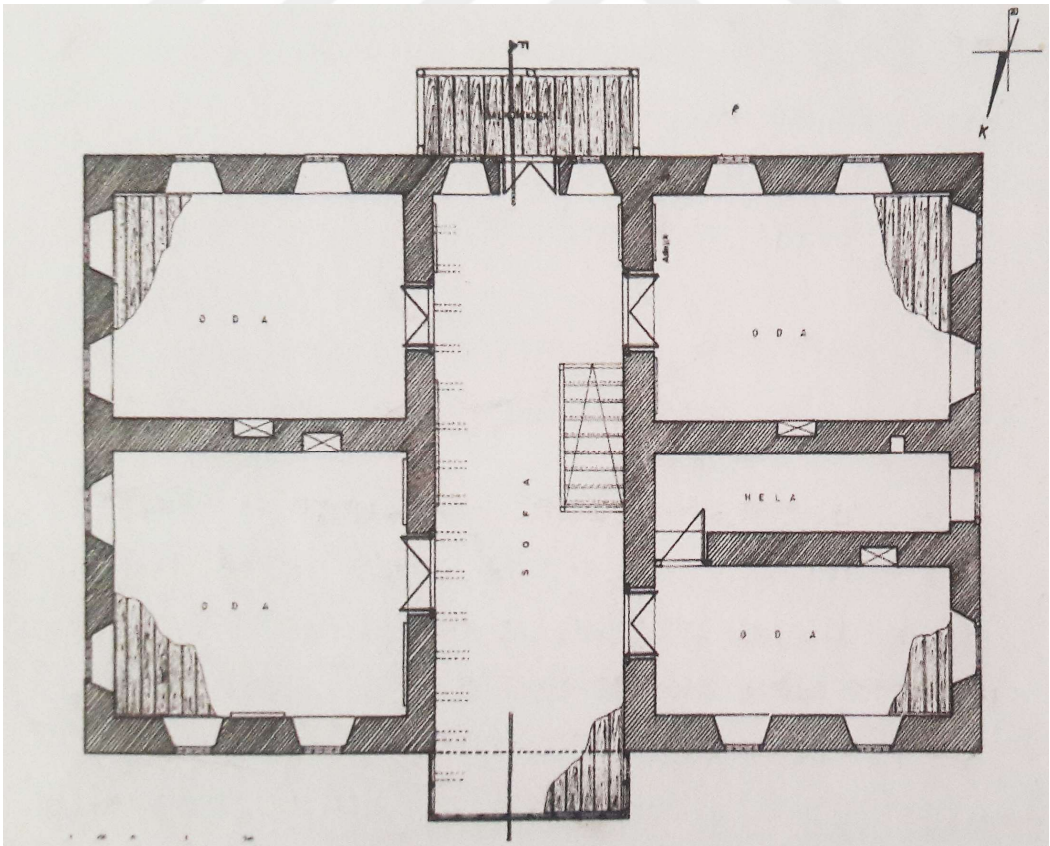
B-3 Cemal Efendi Evi (Şahabettin Öztürk)

Çizim-6: Cemal Efendi Evi Kuzey Cephe Restitüsyonu

Çizim-7: Cemal Efendi Evi Zemin Kat Rölöve Planı

Çizim-8: Cemal Efendi Evi Üst Kat Rölöve Planı

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Gökhan UŞMA

Doğum Tarihi ve Yeri : 10.05.1992, Van

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : usmagokhan@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	**Alan**	**Okul/Üniversite**	**Mezuniyet Yılı**
Y. Lisans	Mimarlık	Yıldız Teknik Üniversitesi	2018
Lisans	İnşaat Mühendisliği	İstanbul Altınbaş Üniversitesi	2017
Lisans	Mimarlık	İstanbul Altınbaş Üniversitesi	2016
Lise	Fen Bilimleri	Van Türk Telekom Fen Lisesi	2010

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	**Firma/Kurum**	**Görevi**
2017 – Devam ediyor	Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2016 - 2017	Atölye Design Office	Mimar

YAYINLARI

Makale

1. Uşma, G. ve Urfalıoğlu N., (2018). “Geleneksel Van Evlerinin Cephe Özellikleri ve Tipolojisi Üzerine Bir İnceleme”, Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 33(1), 1-16.

Bildiri

1. Uşma, G., (2017). “An Example of Seyhan River Transit: To Be Evaluated of Demirköprü in Terms of Cultural Tourism”, 6. International Congress on Current Debates in Social Sciences, 14-16 Aralık 2017, İstanbul.

2. Uşma, G., (2017). “A Traditional Van House Example: Celal Gülpınar House”, 6. International Congress on Current Debates in Social Sciences, 14-16 Aralık 2017, İstanbul.

3. Uşma, G., (2017). “Anadolu’nun Kültür Mirasları: Osmanlı Köprüleri”, 1. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi, 7-10 Aralık 2017, Mardin.

4. Uşma, G., (2017). “Osmanlı Dönemi’nde Kubbe ile Kare Mekan Arasındaki Taşıyıcı ve Dekoratif Geçiş Elemanları”, 1.Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi, 7-10 Aralık 2017, Mardin.

5. Uşma, G. ve Urfalıoğlu, N., (2017). “Ömer Selçuk Evi ve Hamit Ekinci Evi Örneği Üzerinden Geleneksel Van Evlerinin Günümüzdeki Durumu”, 2nd International Mediterranean Science and Engineering Congress, 25-27 Ekim 2017, Adana.

6. Uşma, G., (2018). “An Analysis Of The Transition Elements Between The Dome And The Square Space In Ottoman Perıod”, 7. International Congress on Current Debates in Social Sciences, 19-21 Nisan 2018, İstanbul.

7. Yüceer H., Uşma G. ve Sarıgül Seçal S., (2018). “Adana Arkeoloji Müzesi”, DOCOMOMO 2018 Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XIV, 27-29 Nisan 2018, Zonguldak.

Kitap Bölümü

1. Uşma, G., (2017). A Traditional Van House Example: Celal Gülpınar House, Mustafa Doğan ve Farhang Morady (Ed.), Current Debates in Tourism and Development Studies içinde (s. 73-90), IJOPEC Publication, Londra.

2. Uşma, G., (2018). An Analysis of Transition Elements Between the Dome and the Square Space in Ottoman Period, Gülçin Taşkıran ve Ercan Geçgin (Ed.), Gender and Cultural Studies içinde (s. 115-128), IJOPEC Publication, Londra.

ÖDÜLLERİ

1. İstanbul Çok Kısa Film Yarışması Seçki Ödülü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2017

2. X. Uluslararası Mimarlık ve Kent Filmleri Festivali Seçki Listesi, TMMOB Mimarlar Odası, 2016

3 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı Mühendislik- Mimarlık Fakültesi Birinciliği, İstanbul Altınbaş Üniversitesi, 2016